

किरात मुन्धुम

किरात को वेद

१६६१

ईमान सिंह चेमजोंग

जी० ए०

एम० आर० ए० एस्०

किरात-मुन्धुम

(किरात को वेद)

ले० : ईमान सिंह चेमजोंग

बी० ए० एम० आर० ए० एस०

प्रकाशक

राजेन्द्र राम,

एम० ए० बी० एल०

प्रकाशक का पता :—

राजेन्द्र राम

एम० ए० बी० एल०

निवास+पो०—पलनवाँ, (चम्पारण)

बिहार, भारत

(सर्वाधिकार सुरक्षित)

मुद्रक :—

योगी प्रेस

बुद्धमार्ग, पटना (बिहार)

(क)

भूमिका

किरात मुन्धुम किरात लिपीमा छापु पर्ने हो तर किरात लिपी को टाईप न भएको ले यस्पाली देवनाग्री लिपीमा छापे को छु । कारण देवनाग्री लिपी मा छापिन्दा र मुन्धुम को अर्थ समेत नेपाली भाषा मा उल्टा भएकोले ले किराती वंश मात्र हुन तर नेपाली भाषा बुझने गैन्द लाई किरात मुन्धुम के चिज रहे छ यनी जान् प्राप्त हुने छ ।

अधि अधि हामीहरूले मुनेका कायियों किराती हरू मुन्धुम गाएर बच्च भाछन्, आगो को ज्वाला मा बस्छन्, रूख को पात भाछन्, फेरि टंसाई दीन्छन् बिमारी निको पोछन् इत्यादि । ई भै सके सबै कुराको अनुसन्धान भै सके को पछि छैन किरात मुन्धुम को इज्जत भा वडेर जाने छ ।

किरात जाति को मुन्धुम नेपाली भाषामा उल्टा गरेर छापिने काम को यो प्रथम प्रयास हो । शब्द शब्द उल्टा गर्दा मिठो भाषा हुन न सके को पाठक बीच ले सच्चाई पढनु होला भनी मेरो बिन्ती छ । यसको दोश्रो संस्करण मा भाषा घेरे मात्रा सुधोने छ भनी आशा गरेको छु । यो मुन्धुम कुनै बाट सुनेर अथवा मन ले बनाएको न भै किरात लिपी को पुरानो हस्त लिखित बेरुवा पुस्तक करिब २५ हात लामो भेटीएको ले तेस्को जस्ता को तस्तै देव नाग्री लिपी मा सरोटा गरी नेपाली भाषा मा उल्टा गरिएको छ ।

किरात लिपी को पुरानो पुरानो हस्त लिखित पुस्तक हरू प्रथम खोजी गर्ने अंग्रेजी विद्वान् श्री हड्सन् साहब थिए । उ भन्दा अधि हामिल्टन साहब थिए । तर जति हड्सन् साहब ले मिहीनत गरेर खोजे उतिकी अरुहरू ले खोजे को देखीएन ।

हड्सन् साहब ले सन् १८४० साल दारजिलींग मा आई किराती लिपी मा लेखिएका चौबह पुस्तक हरू फेला पारी लन्डन (बेलायत) मा लगी वहां को इण्डिया अपिस लाईब्रेरि मा राखे ।

सन् १९२५ साल यो पुस्तक को (मैले किरात लिपी को) पुरानो हस्त लिखित खोजी गर्दा ६ पुस्तक हरू जम्मा गर्नु सके । ई हस्त लिखित पुस्तक हरू पनि एकै लिपी न भै तीन प्रकार को लिपीहरू मा लेखिए को भेटी यो । शिरीजंगा लिपी, रोंग लिपी र चन्द्रपुलिङ्ग लिपी । प्रत्येक किसीमको लिपी मा वेद शास्त्र को ज्ञान तथा अति बुद्धी को उपदेश लिखिए को भेटीयो । यस्तै अनुसन्धान भएका पुरानो हस्त लिखित लिपीहरू का आधार मा यो मुन्धुम् लेखिए को छ ।

यो मुन्धुम् दुई भागमा लेखिए को छ । पाठक बर्ग ले यो मुन्धुम पढी आत्मिक ज्ञान प्राप्त गर्नु सक्ने छन भनी बिश्वास गरेको छु । यस्मा केहि त्रुटि भए अर्थो संस्करण मा सुधारै छु । यो किरात मुन्धुम को पुरानो पुरानो हस्त लिखित पुस्तक हरू अनुसन्धान गर्नेमा दत्त दीने सुब्बा शेर् बहादुर लौतो, सुब्बा काजिमान तुम्बाङ्गे नायक मुन्शिराम् थेगिम र गुरु फाल्गुनन्द लिङ्गेन हरूलाई धन्यवाद नटक- चाई बस्न सक्तीन । वहाँ हरू सबै स्वर्गबासी भै गएतापनि वहाँ हरू को नाँउ यसै मुन्धुम को साथ साथ अमर रहने छ ॥

अनुक्रमणिका

पहिलो अध्याय

१. सृष्टि की रचना:—अन्ध्यारो र सुन्सान बाट भुँवरिहावा को उत्थान्—अणु उत्पत्ति—अग्नि प्रकट—बचन प्रकट—न्हावा विभाजन—प्रथम् आत्मा को सृष्टि—पोरोमी-योम्फामी को सृष्टि—पृथ्वी को रचना—पानी अथवा समुद्र को सृष्टि—समुद्र मथन् सूर्य चन्द्र ग्रहहरू को रचना—आकाश तथा पृथ्वी को विभाजन—चौदह देव शक्ति हरू को पराक्रम पृथ्वी विभाजन—इष्टुद्र विभाजन, देश-टापु, पहाड का ठाकुरा हरू—आत्मालोक को विभाजन पशु पक्षि किट पतङ्ग आदि की रचना इत्यादि पृष्ठ १-१० ।

१. मानिस को सृष्टि:—पृथ्वी शोभाय- मान गराउन मानिस को उत्पत्ति—स्वास्ती मानिस की उत्पत्ति, बोल्ने शक्ति प्रदान, मानिसजाति लाई परमात्मा ईश्वर को आशिष—उनीहरू की कोख छोरा-छोरी को वर्दान—सुसुङ्गे लालाङ्गे को तर्क—उस्को शिकारखेजाईमा उस्को आमा को अर्ती—

२. पाप भये को कथा:—सुसुङ्गे लालाङ्गे आन्फनो बहिनी संग न्हाङनाता मा बिथ्री पाप मा फस्नु-भगवान प्रकट भई तिनीन्ह रूलाई मर्ने सराप दीनु—सुसुङ्गे लालाङ्गे को तर्क—बिवाह गर्नु हुने नहुने थीति बाधनु—थीति बिगानै लाई बज्रबाण द्वारा प्राण दण्ड दीने थीति बनिनु—मानिस जाति जन्मने बढ्ने तार मरे पछि सोधा सुगुत पिशाच हुने सराप—सुसुङ्गे लालाङ्गे र लाहादोङनालाई मरे पछि माटो मा मिसीने साराप् उनीहरू को आत्मा बज दूंगा र बिजुली को ज्योतीमा परिणत हुने आशिष—उनीहरू छोरा नातिहरू बडेको इत्यादि— पृष्ठ १०-१७ ।

४-५. डाही तथा रिसको सृजना:—बाबु आमा को कुव्यहार छोरा ले सिखी आन्फनो आमा संग तेस्तै व्यवहार गर्दा चाहै मृत्यु भई डाही आत्मा को उत्पत्ति हुनु । दुष्ट कर्म को दुष्ट फल पाई कोख मा दुष्ट छोरा हरू जन्मी रिस राग गरी आपस्तमा मारा मार गरे की इत्यादि— पृष्ठ १७-२० ।

६. मृत्यु बार शिशु बचाउन उपाय—सुसाङ्नीना को दुष्ट व्यवहार ले गर्दा उस्को लोग्ने सुहाम फेवा ले उस्लाई छाड्नु । छोराछोरी हरू बाँडक-दुष्मन लाग्नु—माम्ला मुद्दा लाग्नु—फिरन्ता मानिसन्हरू का राजा (पाडबोन्पा हाङ) को निआ निसाप तथा फैसला—सुसाङ्नीना उस्को कान्छो छोरो संग सुहाम्फेवा कहाँ गई आगो मानै मन्त्र सिखेर ल्याउन इत्यादि— २१-२४ ।

७. येहाङ व्यवस्था:—बिवाह गर्नु हुने नहुने कुटुम्ब हरू को विभाजन—अशुद्ध कसरि हुने औ कसरि शुद्ध गर्नु पर्ने—मानिस मा कस्तो निभा निसाफ हुनु पर्ने तथा येहाङ को धार्मीक उपदेश इत्यादि—२४-३५ ।

दोश्रो अध्याय

(१) लेप्मुहाङ मुन्धुम्:—मानिस हरू को अवस्था—माछाको वच्चा र लेप्मुहाङ की बार्तालाप—एउटा जाहाज बनाई प्रलयबाट बाँचने उपदेश—पृथ्वी को डुबाव—माछा को वश रूप तथा लेप्मुहाङ लाई अर्ती इत्यादि—पृष्ठ ३६-४१ ।

(२) लेप्मुहाङको भजव:—जलप्रलय-बाट बाँचे पछि लेप्मुहाङ ले भगवान परमात्मा लाई धन्यवाद चढाएको भजन् इत्यादि पृष्ठ ४१-४२ ।

(३) लेप्मुहाङ की उपदेश:—मानिस जाति हरू ले फेरि फेरि पापकर्म नगरोस् औ जगत् नष्ट न होस् भनी मानिस जाति हरू लाई दिए को अर्ती उपदेश इत्यादि पृष्ठ ४३-४५ ।

(४) अन्नवाली लाउदा पूजा गर्ने विधि:—खेत बारिमा अन्नवाली लाउनु चन्दा पहिला कस्तो तरिका ले भगवान परमात्मा संग बेला बेला धाम र बेला पानी की लागि आर्पित माग्नु पर्ने इत्यादि पृष्ठ ४५-४७ ।

(५) नवाङ्गी पूजा गर्ने विधि:—अन्न पाके पछि भगवान परमात्मा लाई धन्यवाद चढाई पूछा गर्ने नियम इत्यादि पृष्ठ ४७-४९ ।

(६) कर्मकाण्ड को विधि:—मुक्केरि शुद्ध गर्ने—नवारन्तगर्ने—मरख परेका घर शुद्ध गर्ने नियम—विवाह कर्म को अधि कन्या मंगनी गर्ने लगन गर्ने इत्यादि—पृष्ठ ४९-६५ ।

किराति जातिमा धेरै भाषाहरू भए की कथा पृष्ठ ६५-६८ ।

तेश्रो अध्याय

(१) किराति जातिले माना पूजा ल्याए मूल आत्मा ईश्वर यूमा साम माङ ले माङहाङ लाई दर्शन दिनु पराक्रम तथा महिमा देखाउने पृष्ठ ६९-७१ ।

कान्देन हाङ को ईश्वर परमात्मा विषय दार्शनिक उपदेश—पृष्ठ ७१-७४ ।

मुक्केगुवा को ईश्वर मा विश्राम र शक्ति प्राप्त—होरुदेश बिजयगरी देश शासन—पृष्ठ ७५-८६ ।

लाशा हाङ र तिब्बती लामा हरू को झगडा—लाशाहाङ को मरण—तिब्बतमा चाङबाहाङ राजा हुनु बौध धर्म प्रचार—पृष्ठ ८६-८७ ।

उबाहाङ को दक्षिण दिशा आक्रमण—किरात देश को सिमाना मिथिला मा राख्नु—पृष्ठ ८७-८८ ।

यूमा धर्म प्रचार, माबोहाङ राजाले यूमा साम को दर्शन पाड्नु—पृष्ठ ८८-९१ ।

उस्को देव बाणी—पृष्ठ ९१-९५ ।

वेदोहाङ को जन्म तथा आदिवासीहरू संग लडाई—वेदोहाङ को मृत्यु—खाम्बेङवा

आदिवासी हरू को पुनः शासन पृष्ठ ९५-१०१ ।

थेबासाम बाजे देवता को कथा १०५ ।

हीमसाम्माङ्—घर देवता की कथा—१०७ सेवा साम्लो—१०७-१०८ ।

समाप्त

(घ)

परिशिष्ट (क)

भूल सुधार

किरात भाषा				नेपाली भाषा	
पृष्ठ नं०	लाईन	अशुद्ध	शुद्ध	अशुद्ध	शुद्ध
३-१७	२			(१) पखाइल	खाइल
				(२) नी	पानी
२१-				शिथुलाई	शिथुलाई
२६-१७८	२			शाश्वत	शास्त्र
३०-१६४	५				
३१-१६८	४	।ङ्	मुन्दाङ्	मनिस	मानिस
३२-२०२	१०			लिगाप्यो	बिगान्यो
३६-२०२	२			योटा	योटा
३७-३	२६			बिश्नास	बिश्वास
३६-८	२			भुल्क्यो	भुल्क्यो
४३-७	३			जादेबन्	जादेनन्
५६-१७	६			आत्माधान	आत्माधात्
६४-१२	२			पंखो	पंखी
१००-२२	५			दुईन्	दिइन्

खानु पीवतु को अछि जाप गर्ने मन्त्र ।

सन्ध्या भए पछि जाप गर्ने मन्त्र ।

बिहान भए पछि जाप गर्ने मन्त्र ।

किरात मुन्धुम्

प्रथम अध्याय

किरात भाषा

(१) ओम् तागेरा निङ्वा फुमाङ् ॥

(२) ओम् उइलेन् उनाहुरि दिने लेन् ॥
माङ्हाङ्, तोरोङ्दिङ्ताङ्साङ्, इक्सादिङ्वा-
म्बेक्मा, सुर्तिक्जेङ्, पाङ्गेन्दिङ्वाहित, मुथा-
ङ्कोशि, लाबे, नाम्बे, वाबे, सिङ्बे, लुङ्बे, को-
ईङ्कोङ्फाङ्, ताबुकुसिङ्, थक्सा, पुसा, मेन्छा-
म्गेन्नाम्पाप्मी, थेआङ् थेआङ्, मेहोता ॥

(३) मुहोङ् खेहोङ्, मुदाम्लिङ्मा, सनारु-
ङ्ना, मुसुन्ने खेसुन्ने नेस्सा ॥

(४) मुहोङ्लिङ् खेहोङ्लिङ् यो नु साम्फी-
प्रिमा साम्मागेन् लोन्छाङ्पिन्छाङ् येकोप हिस्सा
लेन् येवे ॥

(५) सावागेन् येकोप् हिस्सालेन सि-
सिरी सियेङ्घा लुङ् लत्तुरो ॥

(६) ना सोधुङ्गेन् मुना तेम्बे ओ पालु-
ङ्गेन् मालुङ् थाप्नु ॥

(७) हेन् साम्फीप्रिमाले पालुङ्सा
मालुङ्सा आबुगेन् सोक्मा सिक्तुसि ॥ साम्मागेन्
पालुङ् मालुङ् थक्तेछि ॥

नेपाली भाषा

(१) ओम् जता बाट पनि आई पुग्ने
उज्यालो आत्मा देव ।

(२) ओम् त्यो दिनमा, त्यो युगमा देव-
राज, पुल जस्तो तंकीए को आकाश, वारी
को माटो बाट भएको पृथ्वी, हावा को (बेग
सित बग्ने) टुप्पा, (आकाश बाट) भर्ने वर्षा
पानी, माथि तल का नदी, चन्द्र, सूर्य, पानी,
रुख, ढुंगा, पहाड का टाकुराहरू, बनका रुख
हरू, मासु को जु, पशु, खोला मा हुँनेमाछा
को बच्चा, चरा को बच्चाहरू, तरुणी बट (जन्म)
हुने घाम (को ज्योती जस्तो) मान्छे केहि केहि
थिएन ॥

(३) उँधो भ्वाङ् (आकाश) उँ भो भ्वाङ्
(आकाश) तथा झूलो फाँट भए को, शुन्य र
अंधारो थियो ।

(४) उँधो उँभो भ्वाङ्हरू का माझ बाट
मूल भुँवरिहावा निस्केर उठेर आठ फन्को
धुम्दै खडा भयो !

(५) जन्मीएर आठ फन्को धुम्दै उठदा,
सब भन्दा मसिनो बालुवा निकाल्यो ।

(६) पर को माननीय मुना मैदान मा
सृष्टी को बाबु आमा जन्मीयो ।

(७) त्यो भुँवरिहावा, बाबु आमा भै
जन्माएको बच्चाले सानु बालक भै सास फे-यो ॥
ओ उसको बाबु आमा मूल भुँवरिहावा संग
भगडा गर्ने लाग्यो ।

किरात भाषा

(८) मुमुन्ने खेमुन्ने यां नु केजोङ् मुरित्साम्,
फामारि चोइत् नेन्छीङ् आङ् कतो योबा थेआङ्
होप्ते ॥

(९) लालासोङ् तुइङ् मिलाम्, ना नाम्
सोङ् तियेङ् मिलाम्, लाङ् खेगा थेआङ् होप्ते ॥

(१०) खेन् सोफा मिया राकना फाङ्
नारा सोक्पाङ् तेम्बे, लाराङ् गेन् पान्छोतीया
उत्पान तेम्बे यो नु केजोङ् मुरित् सेरा ॥

(११) बिजोरा मेन्जोरा माङ् ले आबु
गेन् कुथक्यो वुतोक्ते लेन्ने मुरित् केजोङ् सा
बोखेबा रो ॥

(१२) बिजोरा मेन्जोरा माङ् ले आबुगेन्
कुसिक योनु अजुनी अले वामाङ् बोखारो ॥

(१३) ओम् मुजोक्लुङ् मुबोक्वामा ले
मा मेन्ने मामाङ्गेन्सा, पा मेन्ने थक्थाम्बुसा
नावागेन् चोइत् नेस्सु ॥ सेन्दुपे साप्तु ॥
पोरोमी योम्फामी माङ् लोन्दा ॥

(१४) पोरामी योम्फामी माङ् कुभोसाङ्
थिबोङ् लिसी माङ्हा नावागेन् चोइत् नेस्सु ॥

(१५) ओखेलरिक, पाजोमाङ्, फोक्ताङ्
माङ्, मुसुम्बु माङ्, वे मुम्बुमाङ्, बेवे सोङ्माङ्
बेनाम् सोङ्माङ्, बेला सोङ्माङ्, कुम्फा माङ्,

नेपाली भाषा

(८) उँधो उँमो शुन्य बाट उत्पन्न भएका
आँधि का (बेग सित बग्ने) टुप्पा हावा र गोल
आँधि बाहेक पृथ्वी समेत अरु केहि पनि उत्पन्न
भए को थिएन ।

(९) अग्नि बाट उत्पन्न हुने चन्द्र तथा
सूर्यहरू को चम्कने ज्योती र तिनीहरू को गति
पनि प्रकट भए को थिएन ।

(१०) तेस्रो बेला आगो को ज्वाला को
ठूलो अनुवार आयो । सास पठाउने ब्रह्मण गर्ने
(शक्ति) देवि बिजुली को ज्योतिःद्वारा आनन्द-
पूर्ण बचन आदि आकाशवाणी भैं आँधि को
(बेग को) टुप्पाहरू छुट्यायो ।

(११) धागो को पाया जस्तो जोड़ी न
भई बिजोड़ी देव ले सानो बालक भई उसको
ज्यू चलमल गर्दा आँधि तथा उसको बच्चाहरू
उत्पन्न भए को हो ।

(१२) ती धागो को पाया भैं जोड़ी न
भैं जोड़ी न भएको एकलो देव बालक का
रूपमा उत्पन्न भई (आगोमा) देवा पर्ने नै
कैल्हे पनि जुनी नफेरिने तथा उसको विषय मा
केहि पनि भन्न नसकिने अगम अपार ईश्वर
भए ।

(१३) ओम् सृष्टी कर्ता आदि देव ले
आमा न भए पनि आमा ले जन्माए भैं बाबु
न भए पनि बाबु कै ज्यू को बच्चा भैं एउटा
देव को सृष्टी गर्नु भयो र भावी लेखनु भयो ।
बिकाश भएर जाने ठूलो मानिस स्वरूप को
देवता पोरामी योम्फामी माङ् प्रकट भयो ।

(१४) पोरामी योम्फामी देव पछि दस र
चार अरु देवगण को सृष्टी गर्नु भयो ।

(१५) यसरी पाजोमाङ् फोक्ताङ्माङ्,
मुसुम्बुमाङ्, वेसुम्बुमाङ् बेवेसोङ् माङ्, बेनाम्
सोङ्माङ्, बेला सोङ्माङ् कुम्फा माङ्, मेथा-

किरात भाषा

मेथामाङ्, बेली माङ्, लोकफा माङ् चम्बामाङ्
रूपी माङ्, पावोती माङ्हा, मेलोन्दा रो ॥

(१६) इक्सागेन् खाम्बेक्मा चोक्मा
तागेरा निङ्वाफुमाङ्ले सिक्कुम् निङ्वा चोगु ।
पोरोमी योम्फामीबान् इडदत्त पिरुसि ॥

(१७) पोरामी योम्फामी माङ् खारेयो
मुहोङ्लिङ् तेन् ओ सि सिरी सिवारोक थे थरे
थे वारोक नेस्से छु ॥ तुम्बुङ् दिङ् वारोक लेल्ले
मेनेस्से ॥

(१८) सि सिरी सिवारोक, थे थरे थे
वारोक कुबुङ् ओ मुसेवासेवानायरम्
नेस्से छु ॥

(१९) हेन्नाङ् थाङ् मुजिङ्ना वियोङ्ना
येप्सेच्छु ॥ तुम्बुङ्वारोक कुमा तोक्मा मुक
पिरुआङ् युक्खुसि ॥

(२०) हेन्नाङ् थाङ् मुरुप्ली खेरूप्ली
ओक्वानामा युक्खेच्छु ॥ मुक्कुम् साम्
युक्खुसि ॥

(२१) हेन्नाङ् थाङ् मुगुप्पुङ् मुगुप्पुङ्
युक्खेच्छु ॥ हेक्सेसाङ् इक्सा दिङ् खाम्बेक्मा
मेवोखेन् ॥

(२२) पोरामी योम्फामी माङ् ले ओम्
तागेरा निङ्वा फुमान् सिक्कुम् निङ्वा
नाक्तेच्छु ॥ तागेरा निङ्वा-फुमाङ् ले सिक्कुम्
निङ्वा पिरुसि ॥

(२३) पोरामी योम्फामी माङ्ले मुगुप्
पुङ् थेगुप्पुङ् जोङ्थो मुरोप् पुङ् खेरोप् पुङ्
येप्सेच्छु ॥ इक्सादिङ्खाम्बेक्मा, थेका कुवे
युक्खेच्छु ॥ नाम् मन्थानी कुवे युक्खेच्छु ॥ ला
मन्थानी कुवे युक्खेच्छु ॥ इक्सा थेक्मा कुवे
था-डील्ले खाम्बेक् थेक्मा कुवे थाडील्ले ॥ खेयोसे

नेपाली भाषा

माङ् बेलीमाङ्, लोकफामाङ्, चम्बामाङ्, रूपी
माङ्, पावोतीमाङ्हरू को सृष्टी भयो ।

(१६) बारी को माटो बाट बनीने पृथ्वी,
को रचना गर्न लाई, जता बाट पनि आई
पुग्ने उज्यालो आत्म देव ले इच्छा गर्नु भो र
पोरोमी योम्फामी देव लाई आदेश दिनु
भयो ।

(१७) पोरामी योम्फामी देव ले उँधो-
पखाडल मा नी भरी थाल्नी को प्रथम तथा
तेस माथी दोथा समुद्र को रचना गरे ।
आराम्भ मा केवल जल् मात्र घियो ।

(१८) त्यो प्रथम तथा द्वितीय समुद्र को
गर्भ मा मुसेवासेवाना नामक एक ठूलो माछा
सृष्टी गरी राखे ।

(१९) तेस्को अर्भ माथि मुजिङ्ना
वियोङ्ना नामक अर्को ठूलो माछा बनाई
राखे । उस्लाई समुद्र बोकेर घाम्ने शक्ति दिए ।

(२०) तेस्को माथि ओक्वानामा नामक
कछुवा रूप को माछा बनाई तेस्लाई मुरुप्ली
खेरूप्ली अर्थात् भुक्म थाम्ने शक्ति प्रदान गरे ।

(२१) तेस्को माथि मुगुप्पुङ्-थेगुप्पुङ्
नामक दु'गाहरू बनाई राखे ॥ तै पनि पृथ्वी
को रूप बनीएन ॥

(२२) पोरामी योम्फामी देव ले ओम्
जता बट पनि आई पुग्ने उज्यालो आत्मा देव
लाई ज्ञान बुद्धि मागे । तागेरा निङ्वा फुमाङ्
ले पनि उस्लाई ज्ञान बुद्धी दिनु भो ॥

(२३) पोरामी योम्फामी देव ले मुगुप्
पुङ् थेगुप्पुङ् दु'गाहरू माथि मुरोप्पुङ्
खेरोप्पुङ् दु'गा हरू राखे । बारी को माटो
बाट बनीने पृथ्वी लाई ठेकी को रूप मा
तुल्याई राखे । घाम् को मघानी राखे । जुन
को मघानी राखे समुद्र मथ्न् थाल्दा पृथ्वी फल

किरात भाषा

इक्सा हीमे खम्बेक् हीमे कुवे थाडीले ॥
ला मन्थानी कुवेपु ॥ नाम् मन्थानी कुवेपु
आङ् केपेरा पानीङ्थो चुचि नाम् थेनाम्ला
बोखेच्छि ॥

ओक्साहा मेवाला ॥ इक्साही गेन् मुरोप्लुङ्-
जोङ्थो साम्माणेन् हीसाङ् तेस्सेछु ॥

(२४) तारोङ्दिङ् ताङ्साङ् फाङ्सि
ताकफा इक्सादिङ्खाम्बेकमानुसि ताकफा
नेस्सेछु ॥

(२५) तोरोङ् दिङ ताङसाङ्, इक्सादिङ्
खाम्बेकमा खेडमा थे आङ होप्ते ॥

(२६) तागेरा निङवा फुमा ले सिक्कुम-
निङवा चोगु ॥

(२७) पोरामी योम्फामी माङ्रेन् कुभो-
साङ् थिबोङ् आङ् लिसी माङ्हा खुन्जी मुक्
हेक्के नावा गेन् चोङ्त् चोक्मामेहेक्कुरो ॥

(२८) पाजो माङ् ले आवु गेन् कुसिक्
यो नु मुम्बोङ् आङ् मुम्सि माङ्हा नावागेन्
चोङ्त् नेस्सु ॥ सेन्दुपे साप्नुसि ॥ लेक्सोलिमा
थिक् लो ॥

(२९) फोक्ताङ्माङ् ले आवु गेन् कुसिक्
यो नु सावायेबेल्बोवन् होरुलकस् नावागेन्
चोङ्त् नेस्सु ॥

(३०) सुसुम्बुमाङ्ले आवु गेन् कुसिक् योनु
येच्छि वाच्छे किधी होङ् होङ् माङ् नावागेन्
चोङ्त् नेस्सु ॥

(३१) वेसुम्बु माङ्ले आवु गेन् कुसिक् यो
नु लिसी किप्पाङ् येच्छि हेन्छिङ् साम्भे खेसे
मुथाङ् खिरी माङ्हा नावा गेन् चोङ्त् नेस्सु ॥

(३२) बेवेसोङ्माङ्ले आवुगेन् कुसिक्
यो नु थक्ले गेन् साम्माङ् खाम्लुङ् गेन् पुजा
माङ्, लाथुवा तुङ्, नाम् थुवा फुलुङ् अछेता
होच्छेमाङ् नावा गेन् चोङ्त् नेस्सु ॥

नेपाली भाषा

फनी घुम्न थाल्ना । यसरि मन्थन् गर्दा जुन
चुँडेर उछिट्टीयो । घाम् चुँडेर उछिट्टीयो ।
यसरि उछिट्टीएर जाँदा माथि साना साना
चन्द्र सूर्य हरे बनीए धेरै ग्रहहरू बनीयो ।
पृथ्वी आफ्नो शक्तिमा मुरोप्लुङ् खेरोप्लुङ् दुंगा
को आधार मा हावा मा धुमी रह्यो ।

(२४) पुल जस्तो तन्कीएको आकाश नौ
तला तथा बारी को माटो बाट बनीएको
पृथ्वी सात तला को बनीयो ।

(२५) त्यो पुल जस्तो तन्कीएको आकाश
तथा बारी को माटो बाट बनीएको पृथ्वी
बाँधने अरु थोक केहि पनि थिएन ।

(२६) जताबाट पनि अई पुग्ने उज्यालो
ईश्वर ले इच्छा गर्‍यो ।

(२७) पोरामी योम्फामी देव को मुनी
दस औ चार देव गए ले उनीहरू को शक्ति
अनुसार सृष्टि गर्न शुरू गरे ।

(२८) पाजोमाङ् देव ले उसको बच्चा
जस्तो गरी तिस र तिन देवगण को रचना
गरे । भावी लेखे । (ती-मध्ये) लेक्सोलिमा
एउटा हो ।

(२९) फोक्ताङ् माङ् देव ले उसको बच्चा
जस्तो गरी सावायेबेल्बोवन् नामक दानव
को रचना गरे ।

(३०) सुसुम्बुमाङ् देव ले आफ्नो बच्चा
जस्तो गरी पानी को भुवँरिमाबस्ने आठ
किसीम् को जल देवता हरू बनाए ॥

(३१) वेसुम्बु माङ् देव ले आफ्नो बच्चा
जस्तो गरी चार सय आठ हजार ताराहरू र
बिजुली बनाए ॥

(३२) बेवेसोङ्माङ् देव ले आफ्नो बच्चा
जस्तो गरी, ज्यू को हंस देवता, भुईँ को
देवता, घाम जुन र देवगण को सृष्टि गरे ।

किरात भाषा

(३३) बेला सोङ्माङ् ले आबु गेन् कुसिक् योनु लाबे माङ् नावा गेन चोइत नेस्मु ॥

(३४) बेनाम् सोङ् माङ् ले आबु गेन् कुसिक् योनु नाम्बे माङ् नावा गेन चोइन् नेस्मु ॥

(३५) कुम्फामाङ् ले आबु गेन कुसिक् योनु कसो योवा फाङ्सि थला, नुसि दिप् येछि कोईजोङ्फाङ्, ताबु कुसिङ्, पोक्ला कुलुङ् नुसि च्वामाङ् नावा गेन् चोइत् नेस्मु ॥

(३६) मेथामाङ् ले आबु गेन् कुसिक् योनु नेच्छि किप्पाङ् फाङ्सि सूरिस् साम्, फाङ्सि मुथाङ् खामेत् नेच्छि पाङ्गेन् वाहित् नावागेन् चोइत् नेस्मु ॥

(३७) बेलीमाङ् ले आबु गेन कुसिक् योनु पाङ्खन् साम्याङ् लुङ्मा ओम्लेङ् लूङ्मा, युक्पा लूङ्मा चिल्लेक् लुङ्मा, साङ्गालुङ्मा सुवेन् लुङ्मा, फेन्जे लुङ्मा होक्थोक् लुङ्मा, खेक् खेक् लुङ्मा सिसा लुङ्मा, हिली मोती नावा गेन् चोइत नेस्मु ॥

(३८) लोक्फा माङ् ले आबु गेन् कुसिक् योनु गोंजडा, (कछुडा) मादिसेक्डा, सुचडा सङ्खडा नावा गेन् चोइत नेस्मु ॥

(३९) चम्बा माङ् ले आबु गेन कुसिक् योनु थक्सा कुपु सिजो थवात योङ्खोङ्मेन्डासा पुसा नावागेन चोइत नेस्मु ॥

(४०) रूपीमाङ् ले आबु गेन् कुसिक् योनु वेच्छु सिगाङ् केयाक्पा योम्बा योम्बा हिकेवात्हा, डाहा नावा गेन चोइत नेस्मु ॥

(४१) पावोती माङ् ले आबु गेन कुसिक् योनु जेमाहाङ् नावागेन् चोइत नेस्मु ॥

नेपाली भाषा

(३३) बेला सोङ्माङ् देव ले आफ्नो बच्चा जस्तो गरी चन्द्र देव को सृष्टि गरे ।

(३४) बेनाम् सोङ्माङ् देव ले आफ्नो बच्चा जस्तो गरी सूर्य देव को सृष्टि गरे ।

(३५) कुम्फा माङ् देव ले आफ्नो बच्चा जस्तो गरी पृथ्वी लाई नौ वडै वडै देश, सात वडै वडै टापू, आठ अग्ला अग्ला पहाड सात वडै वडै समुद्र हरू मा विभक्त गरी पृथ्वी मा भार जंगल समेत उमारे ।

(३६) मेथामाङ् देव ले आफ्नो बच्चा जस्तो गरी दुई सै नौ किसीम को हावा, नौ किसीम को बादल र दुई किसीम को वर्षे पानी बनाए ।

(३७) बेली माङ् देव ले आफ्नो बच्चा जस्तो गरी पृथ्वी भित्र धातु हरू, पहेंलो टल्कीने सुन दुंगा, सेतो टल्कीने चाँदी दुंगा, तामा दुंगा पहरामाहुने फलाम् दुंगा, सिसा दुंगा तथा हिरामोती हरू को सृजन गरे ।

(३८) लोक्फामाङ् देव ले आफ्नो बच्चा जस्तो गरी, कछुवा ठोटरी, सुच माछा, सङ्ख माछा हरू को सृष्टि गरे ।

(३९) चम्बा माङ् देव ले आफ्नो बच्चा जस्तो गरी पशु पक्षी कीट पतङ्ग नदी भित्र रहने माछा तथा अरु अण्डज प्राणी को सृजन गरे ।

(४०) रूपी माङ् देव ले आफ्नो बच्चा जस्तो गरी पानी भित्र बस्ने झुला झुला गोहिहरू र माछाहरू को सृष्टि गरे ।

(४१) पावोती माङ् देव ले आफ्नो बच्चा जस्तो गरी यमराज को सृष्टि गरे ।

किरात भाषा

(४२) ओम् ताहेरा निइवा फुमाइ ले
कुगुकुम्मा साम् ले ओक्केलरिक् नावागेन्
चोइत् नेस्पुरो ॥

(४३) इक्सा दियो महादियो कतो यो
वा नेन्छिइआइ, तोरोइदिइ ताइसाइ फोन्छिइ
आइ, हाहामाइ हावे माइ हादोकमाइ,
हासुमाइहा मेलोन्दा ॥

कतोयोवा फाइसिथला, नुसि दिप, येच्छि
कोईजोइफाइ नुसि तुइभूत् गेन च्वामाइ मे
बोवा ॥

तोरोइदिइ ताइ साइ ओ लावे माइ नाम्बे
माइ, ओभाहा नु लिसी किप्पाइ हेन्छिइ
येच्छि मुथाइ विरी माइहा मेलोन्दा ॥

इक्सादिइ खान्वेक्मा ओ वावे माइ,
सिइवे माइ लुइवे माइ, नेच्छि किप्पाइ
फाइसि सुरित् साम्, फाइसि मुथाइ खामेत्
नेच्छि पाङ्गेनवाहित् सावायेवेल् बोवन
होहनक, थक्सा कुमु सिजो थवान्, डासा
पुसा केरेह मेलोन्दा ॥ तानु कुतिइ पोक्का
कुलुइ केरेह मेलिइसुरो ॥

वेच्छु सिगाइ केयाक्पा योम्बा योम्बा
हिक्वात्हा, डाहा, गोज डा, मादिकेडा,
मुचडा, सङ्खडा केरेक मेलोन्दा ॥

कतो योवा सिगाइ पाइखन्, साम्याइ
लुइमा, युक्पा लुइमा साइगा लुइमा, फेन्जे
लुइमा, खेक् खेक् लुक्मा, शेलेइ लुइमा, कुफिइ
लुइमा, नोद्दोक्मा, हिलो दोइदोइक्माहा
मेओखारो ॥

(४४) लाथूवा तुइइ, नाम थुवा फुलुइ,
अप्रेता होव्छेमाइ, सिमिक्ला पक्केबा माइ,
वाथीन् फुला पक्केबा माइ, नेमुम्बु माइ, नेवोक
सुम्बु माइहा मेलोन्दा ॥

नेपाली भाषा

(४२) ओम् सर्व व्यापी परमात्मा ले
उन्का महान् शक्ति ले सृष्टि को रचना यसरी
गन्तु भयो ।

(४३) ठूलो माटो को दियो जस्तो पृथ्वी-
लाई बनाएर राखी, आकाश लाई पुल जस्तो
तन्काई भुनढ्याई राखे पछि, हाहामाइ देव,
हावे माइ देव, हादोक माइ देव र हासु माइ
देव हरू प्रकट भए ।

पृथ्वी नौ देश सात द्वीप आठ पहाड का
टाकुराहरू र सात पोखोरि र समुद्र हरू मा
विभाजन भए ।

पुल जस्तो तन्काईएको आकाश मा चन्द्र-
देव, सूर्यदेव, ग्रहहरू र चार सय आठ हजार
तारा हरू प्रकट भए ।

बारी को माटो ले बनीएको पृथ्वी मा
जल देव, वृक्ष देव, दुंगा देव, दुई सौ नौ
किसीम को हावा, नौकिसीम को बादल, दुई
किसीम को वर्षे पानी, सावा ये बेल बोवन
राभउ, भूत, पशु पक्षी, कीट पतङ्ग माछा
चरा सबै निकलीए । भार जंगल सबै उम्रीए ।

पानी भित्र बस्ने बडे-बडे गोहिहरू माछा
हरू गोजमाछा, कछुवा माछा, सुच माछाहरू
सबै निकलीए ।

धर्ती भित्र धातु हरू, सुन दुंगा चाँदी
दुंगा, तामा दुंगा, फलाम दुंगा, सिसा दुंगा,
से तो टलकीने अबरख दुंगा, निलो दुंगा,
हिरा अरु किसीम किसीम का रत्न हरू का
खानी हरू बनीए ।

(४४) चन्द्र सूर्य को ज्योति, अछेता
छन्तु पर्ने धेरै देवता हरू, लेखको देवता, फुल
की देवता, दुष्पन जम्मा गर्ने देवता, दुष्पन
मान्ने देवता हरू जम्मे निकलीए ।

किरात भाषा

तुङ्गत् गेन् च्वामाङ्, होगोप्लुङवे ओं
दोदो लुङ्मा, दाथी युथी बेवे सोङ्माङ्, उर्गेन
लेम्बो लाला सोङ् माङ्, सिदीङ् युक्मा बेवे
सोङ्माङ् सिमाङ् थेमाङ् जेमाहाङ् केरेक
भेलोन्दा ॥

(४५) कोन खाम्बेक्मा आङ् थाङ्
साम् युक्ना देन् ने लो ॥ साम्हा
मेयुङ्सिङ् लो ॥

(४६) हेन्नाङ् थाङ् ताङ् साङ् तेन् ने
लो ॥ हाहा माङ्, हा बे माङ्, हादोक् माङ्,
हामु माङ्हा मेयुङ्सिङलो ॥

(४७) हेन्नाङ् थाङ् मुथाङ्बारा तेन ने
लो ॥ साम्माङ्हा खासेम् मेजोक्लो ॥

(४८) हेन्नाङ् थाङ् सुना इङ्तोङ् तेन्
ने लो ॥ साम्यो साम्हा मेयुङ्सिङलो ॥

(४९) हेन्नाङ् थाङ् शेषेवा तेन् ने लो ॥
लाशेभा होच्छे ॥ नाम शेभा तुईङ् ॥ तुतुगेन्
नो तुम्याङ् याक् ला गेन् नो मुहाङ् थिब्रोङ्
लिसी माङ्हा मेयुङ्सिङ् ।

(५०) हेन्नाङ् थाङ् माङ् खोमा तेन ने
लो ॥ थिब्रोङ् लिसी माङ्हा ओम तागेरा
निङ्वा फुमान् हुक् फाक्तु आङ् माङ् मे
खोरो ॥

(५१) हेन्नाङ् थाङ् साङ् साङ् तेन् ने लो ॥
पोरोमीयोम्फामीमाङ् ओम् तागेरा निङ्वा
फुमान् हुकाफक्तु आङ् सेवा चोक आङ्
युङ्लो ॥

(५२) हेन्नाङ् थाङ् साङ्ग्राम पेदाङ् तेन
ने लो ॥ शेषेवा शेन्छेङ्वा तेन् ओ लासामी
तिल्लाक् नाम् सामी तिल्लाक् लुम्मो, साम्मे

नेपाळी भाषा

पोखोरि समुद्र नदी हरू जम्मी रजन भए ।
पत्थर हरू मा कुनै कुनै देवता का रूप मा
थपना राखीने भए । अचम्भा अचम्भा को पृथक्
पृथक् नजा २ देवता हरू, आदि देवता अन्त
को देवता यमराज समेत प्रकट भए ।

(४५) यो पृथ्वी लोक माथि आत्मा
लोक छ । वहाँ आत्मा हरू बास गर्छन् ।

(४६) तेस माथि ताङ्साङ् लोक छ ।
वहाँ हा हा माङ् (हंसाङ्ने देवता), हा बे माङ्
(रुवाङ्ने देवता), हादोक् माङ् (विरह चलाङ्ने
देवता) हामु माङ् (पृथक् गर्ने देवता) हरू
बस्छन् ।

(४७) तेस माथि मुथाङ् खारा लोक छ ।
त्यहाँ मरेका हंस हरू को निजा हुँछ ।

(४८) तेस माथि सत्य लोक छ । त्याहाँ
धर्मात्मा हरू बस्छन् ॥

(४९) तेस माथि उज्जल लोक छन् ।
त्याहाँ धेरै चन्द्रमा को प्रकाश भए को ले
घाम को उज्यालो जस्तै उज्जल छ ॥
त्यो लोकमा महामान्यवर दस र चार
देवता हरू बस्छन् ॥

(५०) तेस माथि तप लोक छ
त्याहाँ दस र चार देव गए ले हात जोरेर
ओम सर्व व्यापी परमात्मा को भक्ति गर्दै
बस्छन् ।

(५१) तेस माथि पवित्र लोक छ त्याहाँ
पोरोमी योम्फामी देव हात् जोरी ओम सर्व
व्यापी ईश्वर को भक्ति गर्दै बस्छन् ।

(५२) तेस माथि बेकुण्ड लोक छ उज्यालो
टल्कने र बिजुली को झिलझिल को माझमा
ओम् सर्व व्यापी परमात्मा ईश्वर

किरात भाषा

लेकलेक लुम्पो, ओम तागेरा निडवा फुमाङ् युङ्सिङ्लो ॥

(५३) कोन खाम्बेक्मा आङ यो मुरोप्-लुङ् खेरोपलुङ् तेन ने लो ।

(५४) हेन्नाङ् यो मुगुपलुङ् थेगुपलुङ् तेन ने लो ॥

(५५) हेन्नाङ् यो मुरूपली खेरूप ली तेन ने लो ॥ हेन मुन्छीडील्ले खाम्बेक्मा फेलारो ॥ ओक्वानामा मुक् ले लुप्ती तोक् लो ॥

(५६) हेन्नाङ् यो मुजिङना खियोङ्ना युक्नादेन् ने लो ॥ वारोक् मेने लो ॥

(५७) हेन्नाङ् यो मुसेखा सेवाना युङ्सिङ् लो ॥ वारोक् मेने लो ॥

(५८) हेन्नाङ् यो सुम्वा दोमा लेक्वा दोमा तुम्बुङ वारोक् मेने लो ॥

(५९) हेन्नाङ् यो खेमादिङ् योङ्सोङ् पाङ्फे नेसिङ्लो ॥ आफले साङ् मेन्सीमना योम्बा मिराक् ले मेकोवु आङ् मेने लो ॥ खेयोसे आसिगेन् सिया साम् जेमाहाङ् युङ्सिङ्लो ॥

(६०) कन् खाम्बेक्मा लेन् लिसी पिसाङ् लिसी योम्बा योम्बा वारोङ् मेने लो ॥

(६१) थाङ्सेत् पिसाङ् थोसिङ् वारोङ् लाङ्गेत् पिसाङ् तेमेन् वारोङ्, नाम्गेत् पिसाङ् पोसन् थार वारोङ्, नाम्था पिसाङ् पुरानिला वारोङ्हा मेने लो ॥

(६२) याङ्मो सुम्पी चुक्सा वारोक मेने लो ॥ ताई वारोक् तहे वारोक् लिङ्बीङ् वारोक् हा मेने लो ।

नेपाली भाषा

आफ्नो ऐश्वर्य र वैभव मा वस्तु भए को छ ।

(५३) यो पृथ्वी लोक मुनी मुरोप् लुङ् खेरोप् लुङ् नामक ढुंगा को लोक छ ।

(५४) तेस मुनी मुगुप लुङ् थेगुप लुङ् नामक अर्कै ढुंगा को लोक छ ।

(५५) तेस मुनी मुख्सी खेरुसी लोक छ । त्यो हल्लियो भने पृथ्वी नष्ट हुन्छ । ओक्वानामा नामक कछुवा रूप को माछा को शक्ति ले भूकम्प थाम्छ ।

(५६) तेस्को मुनी मुजिङना खियोङ् ना नामक ठूलो माछा को बस्ने जग्गा छ । त्याहाँ पानी मात्र छ ।

(५७) तेस्को मुनी मुसेखा सेवाना नामक ठूलो माछा बस्छ । समुद्र छ ।

(५८) तेस्को मुनी अधि आदि मा बनीए को सिम्सार (हिलो पानी) भए को लोक छ ।

(५९) तेस मुनी नरक कुण्ड छ । त्यो कैल्हे पनि न निभने आगो ले घेरीएको छ । वहाँ मृत्युराज यमराज बस्छन् ।

(६०) यो पृथ्वी को चार दिशा मा चार महा समुद्र छन् ।

(६१) उत्तर दिशा मा थोसिङ्ग (माथिल्लो चीन) महा सागर । दक्षिण दिशा मा तेमेन् महा सागर । पुर्व (घाम भुल्कने) दिशा मा पोसन् थार महा सागर र पश्चिम (घाम डुबने) दिशा मा पुरानिला महासागर छन् ।

(६२) फेरि समुद्र तीन वटा छन् । ताई समुद्र, दहे समुद्र र लिङ्बीङ् समुद्र छन् ।

किरात भाषा

(६३) कोन खाम्बेक्मा यो नुसि योम्बा योम्बा दिप् हा मेने लो ॥

जम्बु दिप्, सालमली दिप् कुश दिप्, सिङ्गोल दिप्, पुस्कर दिप्, साका दिप् ताई दिप्हा मेने लो ॥

(६४) कोन खाम्बेक्मा ओ येच्छि योम्बा योम्बा लाजे हा मेने लो ॥

(६५) थोसिङ्ग लाजे, तेमेन् लाजे, ताई लाजे, दहे लाजे, सिन् युक् लाजे, मुदेन् लाजे, भारत लाजे, कुश लाजे मेने लो ॥

(६६) कोन् खाम्बेक्मा ओ येच्छि योम्बा योम्बा कोई जोङ्फाङ्हा मेने लो ॥

(६७) चोम् जोङ् लुङ्मा, फियालुङ्मा, सेन्जे लुङ्मा, फोक्ताङ्गलुङ्मा, सेवालुङ्मा, पात्कोईलुङ्मा, होक्तोक्लुङ्मा कोङ्कोङ्गलुङ्मा हा मेने लो ॥

(६८) इक्सा दियो महा दियो कसोयोबा नेन्छिङ्ग आङ् इक्सा ही गेन् मुरोप लुङ् जोङ्थो साम्मागेन् हुङ्साम् तेस्से छु ॥

(६९) खाम्पाङ् वेमा चिरेप् लोरा सिङ्पाङ् वेमा तुवा लोरा ॥ लुङ् पाङ् वेमा चिनेक् लोरा ॥

(७०) इक्सादिङ्गखाम्बेक्मा मेदेम् सिङ्मा, मेदोङ्गिन्नाङ् सम्योक् मुङ्मा मेनोदिङ्मा तना सामा तागेरा निङ्वाफुमाले चोगु ॥

नेपाली भाषा

(६३) यो पृथ्वी मा सात वटा ठूला ठूला टापूहरू छन् ।

तिनका नाम जम्बुद्वीप, सालमलीद्वीप, कुशद्वीप, सिंहलद्वीप, पुष्करद्वीप, सकद्वीप र ताईद्वीप हरू हुन् ।

(६४) यो पृथ्वी मा आठ वटा ठूला ठूला देश हरू छन् ।

(६५) थोसिङ्ग (माथिल्लो चिन) देश तेमेन् देश (दक्षिण) ताई देश, दहे देश, चिन देश, भोट देश, भारत देश र कुश देशहरू छन् ।

(६६) यो पृथ्वीमा आठ वटा अग्ला अग्ला पहाडका टाकुरा हरू छन् ।

(६७) पूजा गरीईने अग्लो पहाड चोम्जोङ्गलुङ्मा निलो दुंगा को पहाड । सेतो दुंगा को पहाड कांघ जस्तो दुंगा को पहाड, प्रतिष्ठा गरीने दुंगा को पहाड, कुरा गर्ने जस्तो अग्लो पहाड, चुला चुली उठे को अग्लो पहाड, कोङ् कोङ् लुङ्मा पहाड हरू छन् ।

(६८) बारी को माटो ले बनीएको बत्ती भैं ठूलो बत्ती पृथ्वी को रूप मा राख्यो औ बारी को माटो ले बनीएको पृथ्वी मुरोप्लुङ् पहाड को आधार मा हावाको माभमा जोड संग घुम्दै बस्यो ॥

(६९) माटो बनीएको अलग अलग थलथलाँउदो थियो । रुखहरू बनीएको अलगगै कलकलाँउदो औ दुंगा हरू अलगगै गिला गिला थिए ।

(७०) बारी को माटो ले बनीएको पृथ्वी सुत्ता समान् नमिले को ले दुबोभारको दुसाहरू उर्मान तथा गडेंउला आदि अरु किराहरू को सृष्टी गर्न जता बाटपनि आई पुग्ने उज्यालो ईश्वर ले इच्छा गर्नु भो र बनाउनु भयो ॥

किरात भाषा

(७१) हेल्ले समागेन् कुमाङ तोङ्खु ॥
सम्पोक् मुङ्मा ले इक्सागेन् खाम्बेक्मा यावु ॥
तावु कुसिङ् चुक्ता ॥

(७२) खे बोखे खेपा वेमा ॥ मु बोखे
सुपा वेमा चुवा नेस्सा ॥

(७३) इक्सादिङ्खाम्बेक्मा तोरोङ्दिङ्-
ताङ्साङ् मेल्मेदुन् फाङ् तागेरातिङ्वाकुमा
ले मेत्तु ॥

(७४) थक्सागेन्कुपू, तावुदिङ्सिङ्खाङ्,
मुथाङ्कोशि, वावे, सिङ्वे, लुङ्वे, कोईजोङ्फाङ्
योङ्बोङ्गेन्डासापुसा, सुरित्केजोङ्, पाङ्गेन्-
दिङ्वाहित्, लासाङ्गेकये, नामसाङ्गेतिये
वाधिनलुङ्चफत्, सिजोथवात्, कोन्देन्, हेनदेन्,
केरेक, चोगुङ्साङ् इक्सागेन्खाम्बेक्मा
मेल्मेदुन् ॥ मेन्छामगेन्नाम्याप्मी होता ॥

याम्पी पौङ्मा मुन्धुम्

(७५) हेक्केले मेन्छाम्गेन् नाम्याप्मी मेन्ने
ग्र इक्सादिङ्खाम्बेक्मा तोरोङ्दिङ्ताङ्साङ्
थेआङ् मेन्नेम्दुन् फाङ् शेगेराशेइमेन्तागेरा-
निङ्वाकुमाले मेन्छाम्गेन् नाम्याप्मी नावागेन्
चोइत् चोवमा निङ्वा चोगु रो ॥

(७६) तागेरा निङ्वाकुमाले पंरोमी
योम्फामीवान् मेन्छाम्गेन् नाम्याप्मी कुवे
नावागेन् चोइत् चोक्मा वयागेन् इङ्दत्तपिरुसि ॥

नेपाली भाषा

(७१) तेस्ले नमिले को ठाँउहरू मिलायो ।
दुवो भारले पृथ्वीको माटो बाँध्यो । सानो
ठूलो वृद्ध जम्मै छिप्पीयो ।

(७२) भनेको जस्तो भयो (तर) भने जस्तो
अलग रह्यो । सकीयेको जस्तो भयो । (तर)
सकीयेको जस्तो अलग रह्यो । पानीमात्र
थियो ।

(७३) बारीको माटोले बनीएको पृथ्वी,
पुल जस्तो तन्काईएको आकाश मुहाएन् भने र
जता बाटपनि आई पुग्ने उज्यालो ईश्वर ले
भन्नु भयो ।

(७४) मामुको ज्यु भएको पशु, पक्षी,
वृद्ध, भारपात्र, माथि तल नदीहरू, पानी, रूख,
ढुंगा पहाड का टाकुराहरू, खोलामा हुने
माछाका बच्चा तथा चराका बच्चा, हावाका
टुप्पा, आकाश बाट पठाईएको पानी, जुनको
सेतो ज्योती घामको चमकने ज्योती, पानी
बाट पानी, किट पतङ्ग, यो जग्गा त्यो जग्गा
सबै बनाए र पनि बारीको माटो ले बनाएको
पृथ्वी मुहाएन कारण मानिस जाति थिएन ।

मानिस को सृष्टि कथा

(७५) तसर्थ तरुणी बाट हुने घाम जस्तो
मान्छे भएन भने बारीको माटो बाट भएको
पृथ्वी, पुलजस्तो तन्काईएको आकाश केहिपनि
नसुहाँउदो रहे छ भनेर उज्यालो पसी आउने
ढोका तथा जता बाटपनि आई पुग्ने आत्मा
देव ले तरुणीबाट हुने घाम मान्छे को सृष्टि
गर्नलाई मन गर्नु भयो ।

(७६) जताबाट पनि आई पुग्ने आत्मादेव
ले पोरामी योम्फामी लाई तरुणीबाट जन्म हुने
मानिसजाति को नमूना बनाउनु भनेर हुकुम
गर्नु भयो ॥

किरात भाषा

(७७) पोरोमीयोम्फालीले साम्याङ्वा जोङ्थो, युक्पावा जोङ्थो मेन्छाम्गेम् नाम्याप्मी कुबे युक्खु आङ् चुक्जिरीचुक्वाहुक्ले फोचिक्खो-फोचोवरमेले पोक्खु एण्ठु ॥ लाबोखे लाइता-साने, नाम्बोखेनाम्इतासाने मेन्छाम्गेन नाम-याप्मी हू फाआङ् पोरोमीयोम्फामीमाङ् ले पान सात्तु रो ॥ कोरो पेर्लागेन् पान्चान् मेलोन्दान् ॥ पोरोमीयोम्फामीमाङ् रेन् निङ्वा मयारो ॥

(७८) हेल्ले तागेरानिङ्वाफुमाङ्नु सिक्कुम् निङ्वा नाक्तु रो ॥

(७९) तागेरानिङ्वाफुमाले सिक्कुम् निङ्वा पिहसि ॥

(८०) पोरोमीयोम्फामी माङ्ले सिमिक्ला पक्मिक्ला खापुनु ओम्लेङ्गेन् खाम्हिक् सोरे आङ् लुङ्दुम्पाक्कारेन् पाङ्गेन्दिङ्वाहित् केत्तु-आङ् हेन् लेक्काले मेन्छाम्गेन्नाम्याप्मी कुबे इत्ता चोगु आङ् याप्मीसाम् थामु पिरु रो ॥

(८१) हेप्मोनु ग्र पोरोमीयोम्फामी माङ्ले मेन्छाम्गेन्नाम्याप्मी हू फा आङ् पेर्लागेन्पान् सातेच्छु लेन्ने मेन्छाम्गेन्नाम्याप्मी इतला ले येसुम्बुथे फा आङ् हू लोरा रो ॥

(८२) कोरो ईथुङ्गेन्कुन्चुम्सेमा होप्तेल्ले ताङ्गेमा होसा रो ॥

(८३) थक्सागेन् कुपूहा मेगापसि आङ् लाङ्मेलेक्सिबा यूङ्गेसिबा ओप्मेमा हेक्तुसि ॥

(८४) तागेरानिङ्वाफुमा ले ईत्तु रो ॥ भेलिङ्गेन्कुमेत्तु मेन्ने ग्र मेन्छाम्गेन्नाम्याप्मी मेलेन्दुन रो ॥

नेपाली भाषा

(७७) पोरोमीयोम्फामीदेवले मुन् माथि चाँदी माथि तरणीबाट जन्मीने मानिस को मुर्ति को नमुना बनाई राखेर आफ्नो दाहिना हात ले सेतो सितल दिने चमर ले उठाएर हम्कायो । ए जुन को छोरो तँ जुन भईस । ए घाम को छोरो तँ घाम भईस । तरणीबाट जन्महुने मानिस पनि तँ नै भईस अब उठ भनी पोरोमीयोम्फामीदेवले बोलायो । तर केहि बोली बचन् निक्लीएन ॥ पोरोमीयोम्फामी छक्क परे ।

(७८) उस्ले जताबाट पनि आई पुग्ने उज्यालो आत्मा देव संग ज्ञान बुद्धी माग्यो ।

(७९) जताबाट पनि आई पुग्ने उज्यालो आत्मा देवले ज्ञानबुद्धी दिनु भयो ।

(८०) पोरोमीयोम्फामीदेवले मालिङ्गो बाँस तथा देवनिडालो बाँस को खरानी निकाली पहेलो माटो को लेव मिसाई ढुंगा को टोङ्कामा भएको आकाश बाट पठाएको पानी हाली मुची हिलो बनाई तरणीबाट हुने घाम जस्तो मान्छे को मुर्ति को नमुना बनाई मान्छे को सातु हाली दियो ।

(८१) तेस पछि पोरोमीयोम्फामीदेवले तरणीबाट जन्म हुने मानिस हू भनी बोलायो । त्यो मुर्तिले पनि “के भनेको” भनी हू भनेर जवाब दियो ।

(८२) तर लहरा जस्तो बेरिने उसको साथि न भए को ले अह कुरा गरे न ।

(८३) मामुकोज्यु भए को पशुपक्षी हरू जोडी जोडी भई हिँडेको बसेको हेर्न लाग्यो ।

(८४) जताबाट पनि आई पुग्ने उज्यालो आत्मा देवले बिर्चानु भयो । जन्म दिने उसको स्वास्ती छैन भने लोग्ने मानिस न मुहाँउदो रहे छ ।

किरात भाषा

(८५) हेप्मानु अ तागेरानिङ्वाफुमाले
पोरोमीयोम्फामीवास् मेलिङ्गेनुकुमेन् कुवे
चोक्मा सिक्कुम् निङ्वा पिर्सि ॥

(८६) पोरामीयोम्फामी माङ्ले मेन्छाम्-
गेन्नाम्पाप्मी ईप्माचोगुआङ् मेलिङ्गेनु कुमेन्
इत्ला चोगुरो ॥ कुवे चोगुरो ॥ नाप्मीसाम्
थासु पिरो रो ॥

(८७) हेक्केआङ् अ पोरामीयोम्फामीमाङ्ले
मेन्छाम्गेन्नाम्पाप्मीनु मेलिङ्गेन् कुमेन्
नेप्माङ् पोक्मा चोगुले नेप्माङ् मेन्छाम्सासि
पागेसि रो ॥

(८८) नेप्माङ् ओम्पेमा हेक्कुसु ॥ ताचे-
ङ्मा होप्ता रो ॥

(८९) पोरामीयोम्फामीमाङ्ले लुङ्कुम्
पाक्कारेन् पाङ्गे नदिङ्वाहिन् ओ खेसुङ् केत्तुआङ्
सिदा चोगुआङ् नेप्माङ् मेन्छाम् सासिन् थुङ्मा
चोगु पिख्ले ताचेङ्मा लोन्देसि ॥ नेप्माङ्
मेन्छाम्सासि ताचेङ्मा हेक्कुसु ॥

(९०) तागेरानिङ्वाफुमाले कुनिङ्वा त्या
रो ॥ पोरामी योम्फामी माङ् लेन् कुनिङ्वा
आङ् त्या रो ॥ तागेरानिङ्वाफुमालेन् कुनिङ्वा
त्या आङ् मेन्छाम् सासिन् हालेल्ले हाङ्वा
फुलेल्ले फुङ्वा थासु पिरु रो ॥

(९१) निङ्वाफुमाङ्ले मेतुसि ॥ हेन्छी
आसासे केबोखेच्छि ॥ नावागेन् चोइत्फुङ्
केबोखेच्छि ॥ मिकीगेन् फुङ्वा केबोखेच्छि ॥
नेतिगेन् फुङ्वा केबोखेच्छि ॥ खेच्छि केबोखे-
च्छिल्ले अ इक्सा गेन्खाम्बेक्मा खेम्दुरो ॥
तोरोङ्दिङ् ताङ्साङ् खेम्दुरो ॥ शेन्दाङ्लावा

नेपाली भाषा

(८५) तेष पछि जताबाट पनि आई पुग्ने
उज्यालो आत्मा देव ले पोरामीयोम्फामी देव
लाई मानिस जन्माउने स्वास्नीमानिस को
मुर्ति को ननुना बनाउने ज्ञान बुद्धी दिनु
भयो ।

(८६) पोरामी योम्फामीदेवले तरुणीबाट
हुने घाम जस्तो मानिस लाई निधाउन लायो ।
र (मानिस) जन्माउने स्वास्नी मानिस को
मुर्ति को नमुना बनाई मान्छे को सातु हाली
दियो ।

(८७) तेष पछि पोरामी योम्फामी देवले
तरुणीबाट हुने घाम मान्छे र जन्माउने
स्वास्नी दुवै जना लाई जगाँउदा दुवै मानिस
हरू जागी उठे ।

(८८) दुवै जनाले हेराहेर गर्न लागे कुरा
गरेन ।

(८९) पोरामी योम्फामी देव ले ढुंगा को
टोडकामा भएको आकाश बाट पठाए को पानी
मा मर्चा दवाई लगाएर दुवै मानिसहरू लाई
पीवनु लाए । ती दुई जना कुरा गर्न लागे ।

(९०) जताबाट पनि आई पुग्ने उज्यालो
आत्मादेव खुशी हुनु भो । पोरामी योम्फामी
देव पनि खुशी भयो ।

जता बाट पनि आई पुग्ने उज्यालो आत्मा
ईश्वर खुशी भएर ती दुई मानिस जातिहरू
लाई आर्शिवाद दिई भाग्यमानी बनाए ।

(९१) उज्यालो आत्मा ईश्वर ले भन्नु
भयो । तिमी दुई मेरो छोरा छोरी भयौ ।
सृष्टि को फुल भयौ । मायाको फुल भयौ ।
जीवन को फुल भयौ । तिमी दुई भएकोले बारी
को माटो ले बनीएको पृथ्वी । पुल जस्तो
तन्काईएको आकाश सुहाए । आगो बाट

किरात भाषा

मेवानाम्वा खेम्दुरो ॥ थक्तागेन्कुपु, योङ्-
खोङ्गेन् डासा खेम्दुरो ॥ ताबुदिङ्निङ्लाङ्
खेम्दुरो ॥ हेन्दि मेन्ने थेसाङ् थेसाङ् मेन्नेम्दु
रो ॥ हेन्दि इङ्गाङ् आसासे के बोखेच्छि
रो ॥

(६२) इङ्गाङ् हेक्के घोसे साङ् साङ् के
वेवेच्छे आङ् कोन् खाम्बेक्माप्रो पुडेच्छे रो ॥

(६३) कोन् इक्मा दिङ् खाम्बेक्मा रेन्
तावु कुनिङ्, पोङ्गा कुलुङ्, थक्मा कुपु, डासा
पुसा केरेक ओमेतेच्छे आङ् कुकुङ् कुशे चेच्छे
आङ् हिङ्गेच्छे रो ॥

(६४) हेन्दि इक्मागेन् खाम्बेक्मा रेन्
खाम्प्रोन् केवोवेच्छि रो ॥

(६५) आल्तो मेवागेन् नाम्वा, शेन्दाङ्
गेन् लासा कुसिङ् बोखेच्छे आङ् इक्मादिङ्
खेम्बेक्मा ओ मिङ्कीफेक्तेच्छे, फुङ्वा फेक्तेच्छे
आङ् इक्मागेन् खाम्बेक्मा तेक्तेच्छे रो फा
आङ् हाङ्वा फुङ्वा थामु पिरु रो ॥

(६६) हेम्पोनु ग्र तागेरानिङ्वा फुमाङ्ले
मेन्धाम्मागीन् थिरीलुङ् थाम्देतुलुङ् थामु
पिरुसि ॥

(६७) आल्तो मेतिङ्गेन्कुमेन् सिसागेन्-
मेन्दिन् केरा रो ॥ पोगुगेन्सेत्लाङ् लोसा ॥
आङ्गु गेन्वामी लोसा रो ॥

(६८) खेयोनु फोकाङ्लुङ्मा, सेवा
लुङ्मा योनु सेम्मुर्तिमा मु थाङ् या कुसिङ्,
पो तेमेन् वारोङ् लेप्माङ् नु कोमुर्तिमा थाङ्
कुसिङ्, ताईगेन्नाम्पीन् लेक्खाङ् नु नाम्पीन्दा
कुसिङ् निङ्वात्पाआङ् तहेगेन् नाम्था लेप्माङ् नु

नेपाली भाषा

बनीएको उज्वालो घाम जुन मुहाए । मासु
को जू भए को पशुपक्षी खोला को माछा हरू
सबै मुहार । भार जंगल सबै मुहाए । तिमी
दुई न हुँदा केहि केहि पनि मुहाएको थिएन ।
तिमी दुई मेरै छोरा छोरी भयौ ।

(६२) म जस्तै पवित्र शुद्ध भएर यो
गंगार मा वस्नु ।

(६३) यो वारी को माटो ले बनीएको
पृथ्वी मा भएको भार जंगल, पशुपक्षी, माछा
किट पतङ्ग जम्मै हेर्दै वस्नु । औ फल फुल खाई
बार्चा वस्नु ।

(६४) तिमी दुवै वारी को माटो ले
बनीएको पृथ्वी को उज्वालो भयौ ॥

(६५) अब आगो बाट भएको घाम को
छोरा छोरी जस्तो भएर उज्वालो जुन को
छोरा छोरी जस्तो भएर, वारी को माटो ले
बनीएको पृथ्वी मा माया मोह को फुल
फुलाउनु र यो वारी को माटो ले बनीएको
पृथ्वी भराउनु भती आशिर दिई भाग्यमानी
बनाई राखे ।

(६६) तेस पछि जता बाट पनि आई
पुग्ने उज्वालो आत्मा ईश्वर ले ती दुई
मानिस जानि लाई तन्नेरि तरुणी को बँस
हाली दिनु भो ।

(६७) अब त्यो पैदा गर्ने स्वास्नीमानिस
सर्वप्रथम तरुणी अवस्थामा पुगी ॥ विषय
वास्ता को भोक तिर्खा दुवै जनामा उत्पन्न
भयो ।

(६८) तेस पछि काँध जस्तो रूप भएको
हुँगा को पहाड र सेवा लुङ्मा पहाड बाट
शीतल हावा तल माथि बाट आएको जस्तो
सफा दिल लिएर ॥ दक्षिण तेमेन समुद्र बाट
गर्म हावा बगेरै गर्म शरीर भएर ॥ पूर्व ताई

किरात भाषा

नामथामा नुमा हेक्के गिराथाङ् थाङ् मेन्धाम-
गेलाम्पाप्मा नु मेनिङ्गेन् कुमेन् कामिन्दि ॥

(१९) नावागेन्येन्नाम्दोमा, मेन्धाम्गेन्
लिङ्मुलीमाले समागेन्कुवे मुत्तु ॥ खेयो
आङ्गुगेन्वामी चिमा ॥ पाङ्गेन्मेन्ना चिमा ॥
खेयोमे मुमुङ्गे लालाङ्गेमा नावागेन्चोइन्
खेङ्मिङ्गो ॥

(१००) नाकजिरी नाला केराले मुसाम्
थापु रो ॥ फाङ्जिरीफाङ्गला केराले थामेन्दीङ्-
कुम्माप् तोङ्मुम्बुतोङ् लिमुम्बुलि नाक्तु रो ॥

(१०१) केसिङ्दिङ्पा मेन्ने तोङ्मुम्बुतोङ्
लिमुम्बुलि अताभु ताहङ्गे फाङ् कुम्माले
मेत्तु ॥

(१०२) केसिङ्गेन् अम्वा साम्पोगेन्
योम्मीङ् केहेप्पा नावागेन् चोइत् मेन्नोनावा
अतान नु केवारिङ्गे फाङ् मुमुङ्गे लालाङ्गे
ले मेत्तु ॥

(१०३) आङ्गुगेन्सानुयोङ्गे । हेने मेन्धाम्-
गेन्नाम्पाप्मीसाने । हेने साम्पुरित्साने ।
हेने कोईजोङ्फाङ्साने । सावागेन्येत् सुरित्-
साने । थामेन्दीङ्कुम्माले मेत्तु ॥

(१०४) नाकजिरीनातोङ् केराले तोङ्मुम्बु-
तोङ् लिमुम्बुलि चोगु पिरु रो ॥

(१०५) आप्सेगेन् पुमोन् हेक्ता ॥ युक्पु-
गेन्साना हेक्ता ॥ खाम्लुङ् गेन्होन्दीगेक्सा
सेरु ॥ खाम्लुङ्गेन् बेत्काङ्सा सेरु ॥
युक्पुगेन्सा तारु ॥ खाम्लुङ्गेन् होन्दीगेक्
बेत्काङ्सा मेन्जामनासारोफाङ्कुम्माले मेत्तु ॥

नेपाली भाषा

मुलुक मा घाम भुल्के भैं खुशी मन भएर ॥
पश्चिम दहे मुलुक मा घाम हुवेको मन पदों
दृश्य भैं साहै मनपराएर ॥ ती लोग्ने मानिस
र स्वास्ती मानिस आपस्त मा भिस्सीए ॥

(९९) हाङ् वाट मानिस को सन्तान पैदा
गराउने लिङ्मुलीमा शक्ति ले वंश हुने नमुना
फुकी दियो ॥ तेष पछि ती दुई जना को भोक
तीखा मेटियो । पछि वाट मुमुङ्गे-लालाङ्गे
को जन्म भयो ।

(१००) पाँच महिना को शुरू देवि नै
त्रिवेक् बुद्धि आयो । नौ महिना को शुरू मा
उस्को जन्म दिने आमा संग काँड धनु मागे ।

(१०१) वंश राख्ने माननीय तिम्रो बाबू न
भए को बेला काँड धनु मैले कता वाट ल्याउने
भनी उस्को जन्म दिने आमा ले भनीन् ।

(१०२) वंश राख्ने मेरो बाबू, मान्
इज्जत ठूलो भएको न भई मेरो उत्पन्न नै
न हुने हो भने म कता वाट जन्मीएर आएँ
भनी मुमुङ्गे लालाङ्गेले भने ।

(१०३) नानी ! तिम्री तरुणी वाट जन्म
हुने मानिस पुत्र हो । तिम्री हावा बतास पुत्र
पनि हो । तिम्री पहाड का टाकुरा को पुत्र
पनि हो । तिम्री आठ हावा ले जन्माएका
पुत्र हो भनी उस्को जन्म दिने आमा ले भनी ।

(१०४) पाँच वर्ष पुगे पछि उस्लाई काँड
धनु बनाई दिए ।

(१०५) चरा को शिकार गर्न शुरू गरे ।
किराहरूको शिकार गर्न शुरू गरे । माटो ढुंगा
मा बस्ने छेपारा मारे । माटो ढुंगा मा
बस्ने भालेमुग्रो मारे । शिकार ल्याए ।
माटो ढुंगा मा बस्ने छेपारा भाले मुग्रो
खानु न हुने शिकार हो भनी उस्को
आमा ले भनी ।

किरात भाषा

(१०६) येत् तोङ् केराले थोक्पुगेन् कुनु
आबु ॥ फोबियापुमा गाबिबियापुमा सेरुप्राङ्
युक्पुगेन्सा ताह ॥ कोन्छे माबिबिया पुमा
मेन्जामनासा रो ॥ फोबिया पुमा चामनासा
रो फाङ् थामेन्दीङ्कुम्माले मेत्तु ॥

सोत् पोङ्मा मुन्धुम्

(१०७) खेयो पेगीगेन फाङ् तोङ् केराले
सुमुङ्गे लालाङ्गे नालीगेन् थाङ्वेन् केरा रो ॥
थो सितयुक् पुदेन् पिबा फुङ्सा आप्से पे रो ॥
यो तेमेन्पिबा ताङ्सा आप्से पे रो ॥ कुम्मा रेन्
मेन्छीमासा लाहादोङ्ना सिसागेन् मेन्छीन्
केराले सोङ्वा माङ्गेन्ना काई फेक्नुसि ॥

(१०८) तागेरानिङ्वाकुमाले निमुसि ॥

(१०९) काई फेलान्दु ॥ सोमा बोखा ।
लायो बोखा ॥ फाङ् निङ्वाकुमा ले मेत्तु ॥

(११०) तागेरानिङ्वाकुमाङ् त्या आङ्
सुमुङ्गे लालाङ्गे नु लाहादोङ्ना उत्तुसि रो ॥
सोङ्वा माङ्गेन्ना काई केफेक्ताछिल्ले सोमा
बोखा ॥ लायो बोखा ॥ आलो मेन्छाम्गेन्नाम्-
याप्पीसा लायोलासोत्ले सिमा पोङ्रो ॥
नेतिकुङ्वा केसी रो ॥ खापु खाम् के बोखेच्छि
याङ्मो खापु खाम्मो तोङ्छे रो फाङ् साङ्ग्रा
थामु पिह रो ॥

(१११) सुमुङ्गे लालाङ्गे हुक् फाक्तु रो ॥
यिरीलुङ् थाम्देत्लुङ् केथामुल्ले नालीगेन्
थाङ्वेन् बोखाङ् लो ॥ मिकीगेन् फुङ्वा के
फेक्तेच्छे नेतिगेन् फुङ्वा के फेक्तेक्छे आङ्
खाम्बेक्मा तेक्तेच्छे फाङ् हाङ्वा के थासाङ्

नेपाली भाषा

(१०६) आठ वर्ष पुगे पछि चरा को
शिहार खेले । सेतो चरा कालो चरा को
शिहार मारी शिकार ल्याए । इतीहर मध्ये
कालो चरा को शिकार खानु हुंदैन । सेतो
चरा को शिकार खानु हुन्छ भनी उसको जन्म
दिने आमा ले भनी ।

पाप भए को कथा

(१०७) त्याहाँ देखि गएर नौ वर्ष पुगे
पछि सुमुङ्गे लालाङ्गे तन्नेरि को उमर
पुग्यो । माथि चिन् भोट देश सम्म कस्तुरि को
शिहार खेल्न जानु सक्ने भए । तल दक्षिण
तेमेन देश तर्फ चितल को शिकार गर्न सक्ने
भयो । उसको आमाले जन्माएकी लाहादोङ्ना
नाम गरेकी यौटी छोरी पनि तरुणी भएकी
थिई । चेली माइती हाङ्नातामा बिग्रे ।

(१०८) जताबाट पनि आई पुग्ने उज्यालो
आत्मा देवले देवी हाले ।

(१०९) साईतो बिगारे । पाप भयो ।
पाप भयो । भनेर परमात्माले भन्नु भो ।

(११०) जताबाट पनि आई पुग्ने उज्यालो
आत्मा ईश्वर प्रकट भएर सुमुङ्गे लालाङ्गे र
लाहादोङ्नाहरुलाई बोलाए । चेली माइती
हाङ्नातामा बिग्रीयो । पाप भयो । अब
तरुणीबाट जन्मीने मान्छेको सन्तान मनु पर्छ ।
तिमीहरु को ज्यान् मर्ने छ । खरानी र माटो
ले भएका हौ फेरि तेई खरानी र माटोमा
मिसिने छौ भनी सराप दिनु भो ।

(१११) सुमुङ्गे लालाङ्गे ले हात जोड्यो
जवानीपनको बँस दिनु भो र म तन्नेरि भएँ ।
माया मोह को फुल फुलाउनु, जीवन को फुल
फुलाई जगत भनु भनेर मलाई आशिवाद
दिनु भो । तर बालक देखि बडेर तरुणी हुने

किरात भाषा

लो ॥ कोरो सिसागे मेन्छिन् वे मेन्ने नावागेन्
चोइत् थाक्के पोङ्गे ॥ हेक्केले ग्रयेत् थाक् फाङ्
थाक्, ताश्क् सोङ्वा माङ्गेन्ना मेक्काम् चोक्मा
नु फाङ् याप्नी थिम् चोरो पिराङ् ॥ येत् थाक्
फाङ् थाक् मेगाकतुले ग्र सा मेन्छाहा मेवोरे
आङ् वे वे पिसाङ् मेवो मेवेह्लो ॥
वेस्मा याप्नी मेवाङ् लो ॥

(११२) हेक्केले ग्र वेस्मा याप्नी हा नु
तेन्थाम्गेन् मेक्कीम् चोक्मा मेक्काम् चोक्मा
नु फा ग्र आपङ्गेसा मेन्छा लुम्गे तेन्थाम्गेन्
मेक्कीम् चोक्मा सोत् लो ॥

(११३) कोन् थिम् फेत्तुआङ् सोङ्वा
माङ्गेन्ना काई धेक्कुति ग्र लाहा दोङ्ना
लराङ् पोङ् आङ् ओन्दाक् लो ॥ इङ्गा
सेरि पोङ् आङ् मुथाङ् खामेन नु मोक्थामुङ्
सेरुङ् लो ॥

(११४) पोङ्निमोओ फाङ् निङ्वाफुमाले
मेत्तु रो ॥ याङ्मो तागेरानिङ्वाफुमाङ् ले मेत्तु
रो ॥ खाम्बेक्माओ इओगेन्तुखे वोखा रो ॥
मेन्छाम्गेन्नाम्याप्नीसा सिमा वोखा ॥
हाङ्मासिङ्मा मेरिङ् चोक्मा वोखा रो ॥ तुखे
चाआङ् सावा रो ॥ तुखे चाआङ् आहिङ् रो ॥
लायोलासोत् ले मेन्छिमा सिसी आङ् सुगुत्
पोङ् लो ॥ लायो लासोत् ले येम्ब्रीच्छासा सिसी
आङ् सोघा पोङ् लो ॥ सुगुत् सोघा लेन्छाम्
फुङ्साम् खेमादिङ् योङ् सोङ् पाङ्फेओ तुखे
मेजा मेहाप् मेसिङ् मेयुङ् लो ॥

(११५) निङ्वाफुमाले याङ्मो मेत्तु
रो ॥ सुमुङ्गे लालाङ्गे नु लाहादोङ्ना आल्लो
तुम्बुङ्दिङ् सिम्बो वारोक्, लाईक्कुम्फेम्बो

नेपाली भाषा

अरु कोहि भएन भने सृष्टि कसरि हुने हो ।
तसंथ आठ पुस्ता नौ पुस्ता सम्म माइति चेली
लग्न गर्न हुन्छ भन्ने मानिस को थिति बनाई
दिनु होस । आठ पुस्ता नौ पुस्ता नाघे पछि
छोरा नाति हर बढेर वेग्ला वेग्लै दिशा तर्फ
बढदै जान्छन् । अर्क मानिस हुने छन् ।

(११२) तैसरि अर्क मानिस भई सके का
वंश संग कुटुम्ब गर्न लग्न गर्न मा बेहि आपति
हुँदैन भने आफ्नै छोरा नातिहरु का माझ मा
कुटुम्ब गर्न पाप हुने छन् ।

(११३) यो थिति बिगारी कसैले माइति
चेली आपस्त मा हाडनाता बिगारे छ भने यो
लाहादोङ्ना ले बिजुली को ज्योती चम्केको
वेला कोई पशु को रूप धारण गरी तेस्ता
मानिसहरु वसेका ठाँउ देखाई देवस् । औ म
मेघ बाट वज्र बाण भई भरी मान्छे छ ।

(११४) तिमीले चिताएमो पुगोस भनेर
ज्ञान को खानी परमात्माले भन्नु भयो । फेरि
जता बाट पनि आई पुग्ने उण्यालो आत्मा
ईश्वर ले भन्नु भो । पृथ्वीमा सुख बाट दुख
भयो । तरुणी बाट जन्म हुने घाम जस्तो
मानिस को वंश मनु पन्यो । रुनु शोक मुर्ता
गनु पन्यो । दुःख सहेर जन्माउ छन् । दुःख
सहेर बाँच्छन् ॥ पापले गर्दा स्वास्नी मानिस
मरेर सुगुत् पिशाच हुन्छन् । पापले गर्दा लोग्ने
मानिस मरेर सोघा पिशाच हुन्छन् । स्वास्नी
मानिस का पिशाच लोग्ने मानिस का पिशाच
भुतप्रेत भएर नर्क कुण्ड मा दुःख संग रुँदै
कराउँदै बस्छन् ।

(११५) ज्ञान को खानी परमात्मा ले फेरि
भन्नु भयो । अब सुमुङ्गे-लालाङ्गे र लाहा-
दोङ्नाले आफ्नो आफ्नो अधि शुरू बाट भई

किरात भाषा

वारोक् कामेच्छे रो ॥ मिक्कीगेन्फुङ्वा कामेच्छे रो ॥ नेतिगेन् फुङ्वा कामेच्छे रो ॥ सा वारेच्छे रो ॥ मेन्छा वारेच्छे रो ॥ कणो तुम्ता पोक्सेव्छेले स्येच्छे आङ् खातु खाम्मो तोडेच्छे रो ॥ खेन्छि साम्हा मुन्दाङ् दिङ् सेरि खाम्मुदिङ् लराङ् लेङ् सिङ् आङ् मुथाङ् खामेत् नु केत्तोक्दिङ् योवा ओ युङ् सिङ् लो ॥ कोन्वाक् पात्तु आङ् निङ्वाकुमा ले खुन्छी पा मा हा मेन्छाम्गेन्नाम् याप्मी नु मेलिङ् गेन् कुमेतीन् सुना इङ् तोङ् तेन् ओ तेह् आङ् युक्खुसि ॥ आफ्लेसाङ् मेन्सिमना चोगुसि ॥

(११६) आल्लो सुमुङ्गे लालाङ्गे नु लाहा-दोङ्ना रेन् खुन्छी फोक्तुङ् मो मुहाम्फेवा नु सुसाङ्नीना याङ्मो खुन्छी नुसाहा योरिक् मेवोखा ॥

(११७) मुहाम्फेवा नु सुसाङ्नीना हारेन् खुन्छी फोक्तुङ् मो साम्दाङ् खेवा नु लिङ्दाम् खेवामा याङ्मो हुन्छी नुसाहा योरिक् मेवोखा ॥

(११८) साम्दाङ् खेवा नु लिङ्दाम् खेवामाहारेन् खुन्छी फोक्तुङ् मो साङ्खेन्योङ्वा नु साङ्खेन्योङ्मा याङ्मो हुन्छी नुसाहा योरिक् मेवोखा ॥

(११९) साङ्खेन्योङ्वा नु साङ्खेन्योङ्मा हा रेन् खुन्छी फोक्तुङ् मो पान्फेन् योङ्वा नु इङ्फेन्योङ्मा याङ्मो हुन्छी नुसाहा योरिक् मेवोखा ॥ याप्मी पोङ्मा देन मुना तेम्बे रो ॥

नाहेन् पोक्मा मुन्धुम

(१२०) आल्लो पान्फेन्योङ्वा नु ईङ्-

नेपाली भाषा

आएको मुन्यु वडने पोखोरि धोती वडने पोखोरि मिसाउनु । माया मोह को फुल मिसाउनु । तिमिहरूको ज्यानको फुल मिसाउनु । छोरा छोरो जन्माउनु, नाति नतिना जन्माउनु । बुढा बुढी भए पछि मरेर खरानी माटो मा मिल्नु । तिमिहरूको हंसहरू गडाङ् गुडुङ् गर्ने वज्र र धर्ती भित्र रहने बिजुली को ज्योती (शक्ति) (लराङ्) भएर गंजने मेघ र धर्ती मुनी बस्ने छन् यति भनेर निङ्वा कुमा भगवान ले ती दुई जना का बाबु आमा मेन्छाम्गेन्नाम् याप्मी र मेलिङ्गेन् कुमेत् लाई लगेर सत् लोकमा राखे औ कहिले पनि नमर्न बनाई राखे ।

(११६) अब सुमुङ्गे लालाङ्गे र लाहा-दोङ्ना को कोख मा मुहाम्फेवा, सुसाङ्नीना र उनीहरू का धेरै भाई बहिनीहरू को जन्म भए ।

(११७) मुहाम्फेवा र सुसाङ्नीना को कोखमा साम्दाङ् खेवा, लिङ्दाम् खेवामा र उनीहरू को मुनी धेरै भाई बहिनीहरू को जन्म भए ।

(११८) साम्दाङ् खेवा र लिङ्दाम् खेवामा का कोखमा साङ्खेन्योङ्वा, साङ्खेन्योङ्मा र उनीहरू का धेरै भाई बहिनीहरू को जन्म भए ।

(११९) साङ्खेन्योङ्वा र साङ्खेन्योङ्मा हरू का कोखमा पान्फेन् योङ्वा, इङ्फेन् योङ्मा र उनीहरू का धेरै भाई बहिनीहरू को जन्म भए । प्रथम मानिस उत्पत्ति भए को जग्गा मुना मैदान हो ।

डाही को सृजना

(१२०) अब पान्फेन्योङ्वा र ईङ्फेन्-

किरात भाषा

फेयोङ्माहारेन् सासे ग्र आवासोपत्ता नु
तिलीसोपत्ती इमिदीङ् नेन्योक् तेम्बे ओ
नेत्तिगेन्फुङ्वा 'थक्नेच्छि ॥ नेत्तिगेन्फुङ्जोङ्
सेक्नेच्छि ॥ योगेगेन् कुजोङ् सेसी रो ॥

याङ्मो सेगेगेन् कुयाङ्वा हेमा आवासो-
पत्तारेन् गुना नासिङ्गेन् थाङ्वेन् नोवा ॥
फुङ्जिरीफुङ्हाङ्मा लावा ॥ कुम्बा
योक्थोक्नु रो ॥ कुम्मा योक् थोक्नु रो ॥
फुङ्जिरीफुङ्लोतीमेन् थाङ्गे रो ॥ याङ्मो
इमिदीङ् नेन्योक् तेम्बे ओ नेत्तिगेन्फुङ्वा
मुनेच्छि ॥ याङ्मो नेत्तिगेन् कुजोङ् सेसी रो ॥
तिङ्तिङ्गेन् नाहेन् पोक्मादेन् पोक्से रो ॥
तिङ्तिङ्गेन् नाहेन् ले याप्मी आसी रो ॥

सिक पोक्मा मुन्धुम

(१२१) आल्लो फुङ्लोतीमाले कुफोक्नुङ्मो
काप्सा वारुसि ॥ छुन्छि मिङ् केसिङ्गेन् नु
तिगेन्जोङ्ना मेत्तुसि ॥ नेप्माङ् सोङ्वा
माङ्गेन्ना थाङ्वेन् मेन्छिन् केरेसिल्ले सोरिक्
युङ्मा हेक्नुसि ॥

(१२२) तान्दि थिक्लेङ् तिगेन्जोङ्नाले
सारिक चेक्या पान् चोगुल्ले कुन्छोङ्वा
केसिङ्गेन्ले कुमाङ्गेन्ना खेमजोङ् चोगु पिर ॥

(१२३) तिगेन्जोङ्ना ताकोन्दे ताकोन्दे
आङ् थो मुना खाम्ना लाजे ओ केरा रो ॥
थो केरा आङ् युङ् रो ॥

नेपाली भाषा

योङ्मा हरु का छोरा छोरी हरु मध्ये
आवासोपत्ता नाँउ गरे का छोरा र तिलीसोपत्ती
नाँउ गरेकी छोरीहरु घुम्दै घुम्दै जाँदा
इमिदीङ् नेन्योक् नामक जग्गा मा पुगे । वहाँ
गई ती दुई जना ले आफ्नो ज्यान् को भाग्य
जुजाए । आफ्नो ज्यान् को फुल को टुप्पा
टिपे । बेसि गर्म हुँदा उसको टुप्पा ओईली
उ मरी गए । यसरी छट्टीएर जाँदा आवासो-
पत्ता को छोरा नासिङ्गेन अति सुन्दर जवान
भयो । उसले आफ्नो बाबु मरे को ठाँउ
पैल्लायो । उसको आमा बसे को ठाँउ पैल्लायो ।
तिलीसोपत्ती ले फुङ्लोतीमा नाउ फेरी उ
तेसै इमिदीङ् नेन्योक् नामक जग्गा मा आई ।
नासिङ्गेन्ले फुङ्लोतीमा संग ज्यान् मिसाए ।
फेरि उसको ज्यान वहाँ नै मरी गयो । ती
मरे का आत्माहरु आंखी डाही भई मानिस
जातिलाई सताउन शुरू गरे । औ त्यो जग्गा
डाही उत्पन्न भए को जग्गा भयो । आंखी
डाही ले मानिस मर्छन् ।

रिस को सृजना

(१२१) अब फुङ्लोतीमा को कोखमा
जमल्याहा छोरा छोरी हरु भए । उनीहरु
लाई केसिङ्गेन् र तिगेन्जोङ्ना भन्थे । जवान
भए पछि दुवै जना एकै ठाँउ बस्न लागे ।

(१२२) पछि बाट एक दिन तिगेन्-
जोङ्नाले साह्रै छुल्येई मात्र गरेको देखी
उसको माइति केसिङ्गेन्ले उसको चेली लाई
सदा को निम्ती छाडी दियो ।

(१२३) तिगेन्जोङ्ना घुम्दै घुम्दै माथि
मुनाखाम्ना नाउ भए को जग्गा मा पुगी ।
माथि पुगेर वहाँ नै बसी ।

किरात भाषा

(१२४) तान्द्र तिगेन्जोङ्नाले कुफोक्नुङ्
मो काप्सा येम्बीच्छासाहा वारुसि ॥ हुन्धि
मोङ् केसामी नु नाम्सामी मेत्तुसि ॥

(१२५) थाङ्बेन् केरेसि आङ् याङ्सि
कुम्फु तुम्बा केसामोले कुन्सा फोवा नाम्सामीन्
नाहेन् चोकमा हेक्नु रो ॥ थ्याङ्फेले
नाम्सामी ग्र नुवा चाया सिङ्सिङ्
येक्येक् थाङ्बेन् वया रो ॥ केसामी
वयेवा मुयोक् अदोङ् केथुम्बा वया रो ॥
पान् पान् ओ केसामी कुन्सा नाम्सामीन् हिप्ने,
सेत्ने लक् पात्तु आङ् वया रो ॥

(१२६) नाम्सामीले कोन् पान् काक्
कुम्मान् मेत्तु पिरु रो ॥ तिगेन्जोङ्नाले आङ्
नाम्सामी सिङ्सिङ् येक्येक् ल युङ्मा रो फाङ्
खाहुन् पिरु रो ॥

(१२७) हेल्ने मेत्तु ॥ हेन्धि लुम्मो
तिङ्तिङ्गेन् नाहेन् बोखा ॥ सेगेन् कुयाङ्वा
हेमा ॥ सेन्दी गेन् पेसेन् नेत्तिङ् ॥ ओन्दोङ्फुङ्
केसामीफुङ् ॥ सेक्मारीफुङ् नाम्सामीफुङ् रो ॥

(१२८) सेन्दीगेन् पेसेन्मे ग्र नाम्सामी रे
तेङ्गोसिङ्बुङ्ग्रो पेक्मा आङ् सिङ्सारा ओ ॥
नुसि ताक्फा चोक्मा ॥ नुसि तोङ्हा
चोक्मा ॥ थिक् तोङ् ग्र निङ्तोङ् चोक्मा ॥
नुसि ताक्फा जोङ्थो लिङ्मा युङ्मा ॥ केम्फु
केसामी त्या आङ् सेत्ने चाने मेत्तु ग्र च्याङ्
मेप्मा ॥ कोबोहिम्मो इङ्गा नेत्तिगेन् फूङ्जोङ्-
ओ सेन्दीगेन् फूङ्जोङ् ओ पेसेन् नेत्तिङ् ॥

(१२९) ओन्दोङ्फुङ् स्या ग्र केसामी सी
रो ॥ सेक्मारीफुङ् स्या ग्र नाम्सामी सी रो ॥

नेपाली भाषा

(१२४) रहन्दावस्ता तिगेन्जोङ्ना को
कोखमा जमल्याहा छो गहर भए । उनीहरूलाई
केसामी र नाम्सामी भन्थे ।

(१२५) जवान् भए पछि केसामीले
उस्को भाई नाम्सामी लाई डाही गर्न घुम्न
गरे । कारण नाम्सामी राम्रो बाढो । चङ्को
थियो । केसामी लाटो आधावेसो, मूर्ख र
बलियो थियो ।

कुराकुरा मा केसामी ले उस्को भाई
नाम्सामी लाई कुट्छु माछुँ मात्र भन्थे ॥

(१२६) नाम्सामीले ई सबै कुरा उस्को
आमालाई भनी दिए । तिगेन् जोङ्नाले पनि
उस्को छोरा नाम्सामी लाई चङ्को भई वस्तु
भनी अर्ति दिए ।

(१२७) उस्ले भनीन् । तिमी दुईजना को
माझमा आँखी डाही भए छ । अब फूल को
विजन् अलग अलग छुट्याएर रोप्नु पर्छ ।
तिमी दुई मा पहिला को मरेर छुट्टीने हो हेतु
पर्छ । केसामी को नाँउ मा बाबरी फुल रोप्नु
और नाम्सामीको नाँउ मा सेकमारी फुल
रोप्नु ।

(१२८) छुट्टीने बेला नाम्सामी सिबल को
ख को सात तला हांगा माथि बस्ने ढुंग
बनाउनु । सात वटा काँड बनाउनु । एउटा
काँड बिपालु बनाउनु । सात हांगाको तलामाथि
चडेर बस्नु । केसामी आई माछुँ खाँछु
भन्थो भने, कसरि खाँछौ । लौ खाउ भनी
जवाब दिनु । म यहाँ घर बसी बसी तिमीहरू
को आयु हेरी वस्छु ।

(१२९) बाबरी फुल मरे छ भने केसामी
मरे छ औ सेकमारी फुल मरे छ भने नाम्सामी

किरात भाषा

कुम्माले मेत्तु आइ मुम् पाग् मुम्दुग् लेक्कु
रो ॥ हेक्केआइ हिम्मा युडे रो ॥

(१३०) तान्दी थिक् लेइ हुन्दी फुत्ता
मा आप्से ताम्माइ ओ पेक्मा पान् चांगु आइ
पेति रो ॥ कोरो नाम्मामाले कुम्कु केसामी
ले। ताफेम्ब केन्द् कुविङ्गेन् आइ हुने
ताम्मा पे आइ तेङ्गासिङ् जोङ्थो विङ्खु आइ
नुसि ताक्का जोङ्थो लामे युडे रो ॥

(१३१) कुम्कु केसामी एगाइ पे आइ
तेङ्गासिङ्खु ओ केरा रो ॥ कुन्ता नाम्मामीन्
विङ्खुजोङ्थो तिगु आइ सारिक् कुयाक्
लेह आइ हप्पुपिन्नेआइ नाम्मामीन् सेप्मा
गोत्तु रो ॥

(१३२) नाम्मामीले तोङ्गले आवु आइ
केसामीन् खाम्मो मोक्थामु पिरु रो ॥

(१३३) केसामी याङ्मो पिन्दा रो ॥
याङ्मो नाम्मामी लेन् तोङ् याङ्खु आइ
खाम्मो मोक् थ्यारो ।

(१३४) अक्खेलरिक् मुम्लेइ, ली लेइ,
डा लेइ, तुक्लेइ, नु लेइ पिन्दा रो ॥ नाम्मा-
मीले आइ तोङ् आवुआइ खाम्मो मोक्थामु
पिरु रो ॥

(१३५) याङ्मो येत् लेइ केसामी पिन्दा
रो ॥ नाम्मामी ले निङ् तोङ् आवु आइ कुम्कु
केसामीन् सेह रो ॥

(१३६) थो हिम्मा तिगेन्जोङ्ना तगाइ
ओन्दोङ्कुइ इमु पेरो ॥ सेक्मारी फुङ् थाइ
थाइ पेरो ॥ आल्लो केसामी स्यापे फाङ्
तिगेन् जोङ्नाले कुसिङ् नित्तु रो ॥

(१३७) अक्खेलरिक फुनुसा लुम्मा काक्
नु तगाइ सिक् लोन्दा रो ॥

नेपाली भाषा

मरे छ भनी थाह पाउने छु भनी उनीहरूका
आमाले बाचा बार्था घरमा बसी ।

(१३०) पछि एक दिन ती दुई दाजु
भाईले सितार बेल जंगल मा जाने बन्दोबस्त
भित्राए । तर नाम्मामीले उसी दाजुको
कुव्वहार समझी उ अघि बाटै जंगल मा गई
घोटा सिक्ल को हलमा चढी सान हांगो माथि
ढुंग बनाई बसे ।

(१३१) उसी दाजु केसामी पछि बाट
गई सिक्ल को फेदमा पुरयो उसी भाई
नामसामी हल माथि बसे को देवी रिसले
जुर्ण भई नाम्मामी भाई, मार्न भनी
ब्रुक उक्ते ।

(१३२) नाम्मामीले पति काँडले हानी
केसामी लाई भुईँ मा भारो दिए ।

(१३३) केसामी फेरि उक्तीए । फेरि
नाम्मामी को बाण लागी उ भुईँ मा भरे ।

(१३४) यस्ता प्रकार ले केसामी तीन
चार, पाँच, छ, सात खेप उक्तीए । नाम्मामी
ले पति काँड हानी सातै खेप केसामी लाई
भुईँ मा भारे ॥

(१३५) केसामी फेरि आठौं खेप उक्तिएर
जाँदा नाम्मामी ले बिषालु काँड हानी उसी
दाजु केसामी लाई मारे ।

(१३६) माथि घर मा तिगेन्जोङ्नालेफुल
हेर्दा बाबरी फुल ओईलीएर मरे को देवी ओ
मेक्मारी फुल ताजा नै रहे को देवी केसामी
छोरो मरे छ भनी थाह पाई ॥

(१३७) यस्ता रितले थालिन मा दाजु
भाई को माझ मा रिस उब्जे को हो ।

किरात भाषा

तोङ् ओङ्वा मुन्धुम्

(१३८) उन्छोन् मुहाम्फेवानु मुसाङ् नीना
लेन् हिनजा बिच्छा सिदोत् सिदोत् मेवया ॥

(१३९) तान्दि मुसाङ्नीनाले सारिक्
चेक्यापान् भेतुल्ले, चोगुल्ले मुहाम्फेवालेन्
कुनिङ्साङ् पुगे आङ् आल्लो सेन्छिगे भेतु रो ॥

(१४०) हिनजा बिच्छा साङ् हामा पोङ्-
फाङ् चित्लीङ्गे ओ थाङ्गे याक्नु आङ् योङ्मा
चोगु रो ॥

(१४१) चित्लीङ्गेओ याक्नुवायाङ्गेहा
खानिन् निरुआङ् गुसाहा साङ् खानिन् निरुसि
आङ् मुहाम्फेवाले केरेक हिनजा बिच्छा थो
सामुधुङ् येपुमुधुङ् तेन् ओ तेरुसि आङ्
युक्खुसि ॥

(१४२) केहोवा थाङ्गेहा कुम्माले खानिन्
निरुसिआङ् गुसाहा साङ् खानिन् निरुसिआङ्
मुसाङ्नीनाले यो पाङ्बोन् पाङ्फेओ तेरुसि
आङ् युक्खुसि ॥

(१४३) मुसाङ्नीना म्याक् केजिपा वया
रो ॥

(१४४) हेल्ले हेन थाङ्गेहा कु साप्रि ओ
चिक्खु युक्खु रो ॥

(१४५) थिकलेङ् कुनेहाले कोन् थेमानीवे
फाङ् हेन साप्रि होम्दु पिरु रो ॥

(१४६) हेन साप्रि होम्दु पिस्ल्ले चिक्खु
युक्खुवा थाङ्गेहा वेत्तु पेरो ॥

नेपाली भाषा

मृत्यु बाट शिशुलाई बचाउने उपाय

(१३८) अघि मुहाम्फेवा र मुसाङ्
नीनाहरू का कोत्रमा धेरै धेरै छोरा छोरी हरू
थिए ।

(१३९) पछि बाट मुसाङ्नीनाले साह्रै
साह्रै छुल्या कुरा छुल्या काम गरेको देखी
मुहाम् फेवाले उसको चित्त भाँचिएर अब
छुट्टीएर बसौं भन्यो ।

(१४०) केटा केटी हरू पनि बाँड्नु पर्छ
भनी चालीमा तिलको गेडा राखी चालु
लागे ।

(१४१) चालीमा चालदा छेंडमा नछिरी
रहेका तिलका दाना हरू गन्ति गरी फेरि
तेतिकै छोरा छोरी हरू पनि गन्तिगरी मुहाम्फे-
वाले उसको केटा केटी जम्मै लगी माथि धेरै
माटो जम्मीएर खडा भएको जग्गामा राखे ।

(१४२) चाली बाट छिरेका तिलका
दानाहरू गन्ति गरी फेरि तेतिकै छोरा छोरी
हरू गन्ति गरी मुसाङ्नीनाले उसको केटा केटी
हरू लाई तल एकै ठाउँ स्थिर भै न बस्ने
डुली डुली जिवीकागर्ने मानिस हरू का गाउँमा
लगेर राखे ।

(१४३) मुसाङ्नीना केहि लोभी थिई ।

(१४४) उसले त्यो तिल को दाना उसको
बेटु को बाक्समा लुकाई राखी ।

(१४५) एक पटक उसको शत्रुले यो क्या
हो भनेर त्यो बेटले बुने को बाक्स खोली
दियो ।

(१४६) त्यो बेटले बुने को बाक्स
खोलीदिएकोले लुकाई राखे को तिल को
दानाहरू पोखीए ।

किरात भाषा

(१४७) थाङ्गेहा मक्रोवा फोक्रोवा
मेवायेले हेन थाङ्गेहा माक्पित, फोपित्हा
मेलेङ्निङ् आङ् थोक्मा मेहेक्नु रो ॥

(१४८) हेन्हारेन् ताङ्हा नु मी मेलान्दे-
आङ् थुक्मिरा लासा ॥ याङ्मो पाङ्गेन्दिङ्-
वाङ्नि थापुले लोङ्वा वादेमु आङ् योम्बा
याम्बा थुक्वाहा मेवेरो ॥

(१४९) कोम्दाङ्वा थुक्मिरा फात्रा
मेवासा आङ् याङ्मो लोङ्वाहाले थुक्वाहा
मेवेले पाङ्फेसावाहा लुम्मो योम्बा हम्
बांवा ॥

(१५०) पाङ्बोन् पाङ्फे केयुङ्वा हा
रुयाम् मेथाङ्गे आङ् तुयेङ्वा मेजोगु रो ॥

(१५१) युन्छो तान्छो मेल्या आङ् मेओक्नु-
आङ् मीले तेरुवा, वाले तेरुवा हम् केरेक्
हुङ्मा पोङ् फाङ् पाङ्बोन् पाङ्फे हाङ्
तगाङ् तुयेङ् मेजोगुवा पाङ्बोन् पाङ्फे हाङ् ले
खासेम् चोगु आङ् खारा लोन्डु रो ॥

(१५२) आल्लो कोन मीले तेरुवा वाले
तेरुवा हम् केरेक् सुसाङ् नीना ले हुङ्मा पोङ् ॥

(१५३) मेबोङ्नेन् ग्र सुसाङ्नीना लेन्
थाङ्बेन् मेन्छिन् गुसाहा केरेक् सेप्मा पिमा
पोङ् ॥

(१५४) पाङ्बोन् पाङ्फेबा हाङ्लेन्
कोम्दाङ्वा खासेम् खेप्मुआङ् सुसाङ्नीना
सारिक किय्या ॥

(१५५) हेल्ले कुसाहान् मेत्तुसि ॥ आल्लो
हुन्छि मीले तेरुवा वाले तेरुवा हम् लेन् सम्बान्
हुङ्मा मेन्छुक्पान् ॥

नेपाली भाषा

(१४७) तिल का दानाहरु कालो सेतो
रंग भएकाले ती टाटे पाङ्ग्रे तिल का दाना
हरु टाटे पाङ्ग्रे गोरुहरुमा परिणत भएर
जुज्जुन लागे ॥

(१४८) निनीहरुका सिङ्गहरु बाट आगो
निस्कीएर उडेनो सल्लियो । फेरि आकाश
बाट पठाइएको पानी परेर भल चलेर ठूला
ठूला पैरो गए ।

(१४९) यस्तो उडेलो सल्लिएको ले
आगो लागी भयो । फेरि भल चली पैरो
गए को ले गाँउले हरू को ठूलो नोकसान
भयो ।

(१५०) पाङ्बोनपा (फिरन्ता मानिस हरू)
का गाँउ मा बस्ने जम्मै मानिसहरु आई उजुर
गरे ।

(१५१) बेलुका बिहान ती फिरन्ता
मानिसहरु का राजा को सामुन्ते ती गाँउले
हरु गई कराई यो आगो पानी ले बिगारे को
नोकसानी तिनीं पछि भनी उजुर गर्दा, त्यो
फिरन्ता मानिस हरूका राजा ले निजा गरी
फैसला तोकी दियो ।

(१५२) अब यो आगोले बिगारे को,
पानी ले बिगारे को नोकसान जम्मै सुसाङ्नीना
ले तिरु पछि ।

(१५३) तिरैन भने सुसाङ्नीना को
तन्तेरि तरुणी छोरा छोरी हरू जम्मै मारी
दिनु पछि ।

(१५४) ती फिरन्ता मानिस हरू का गाउ
को राजा को यस्तो न्याय सुनेर सुसाङ्नीना
साह्रै डराईन् ।

(१५५) उस्ले उस्को छोरा छोरी हरू
लाई भनी ।

किरात भाषा

(१५५) हेक्केले हेनी थो सामुधुङ् येपुधुङ्
पाङ्फेओ पेगेम्मे आङ् खेनी वा तगाङ् तुवा
चोगेम्मे ॥ खासेम् खारोन् नाक्तेम्मे ॥

(१५७) ओक्के मेतेम्मे ॥ नेहाले मेजोगुल्ले
चिक्कु युक्कुवा थाङ्गेहा वेत्तु मेविरुल्ले वेत्तुवा
थाङ्गेहा माक् पीन् फोपीत्हा मेलेङ्सिङ्आङ्
मेथोक्कु ॥ खेन्हा रेन् ताङ्हा नु मी मेलोन्दे-
आङ् युक्कीरा लासा ॥ योम्बा पाङ्गेन्दीङ्
वाहित् थापुआङ् योम्बा योम्बा थुक्वाहा मेवे
रो ॥ पाङ्बोन् पाङ्फेसावाहालेन् योम्बा हम्
बोखा । हेक्केले पाङ्फेसावाहा ख्याम् मेछाआङ्
योम्बा तुयेङ् मेजोगु रो ॥

(१५८) पाङ्बोन् पाङ्फेवाहाङ् ले आङ्
हेन्हारेन् तुयेङ् छेणु आङ् खासेम् खारोन्
चोगुसि ॥

(१५९) हेल्ले पाङ्फेसावाहालेन् हम् लेन्
सम्बान् हुङ्माई पोङ् ॥ मेबोङ्नेन् ग्र सुसाङ्नीना
लेन् थाङ्बेन् मेन्छिन् गुसाहा केरेक सेप्मा पिमा
फाङ् खारा लोन्दु आङ् वारो ।

(१६०) हेक्केले कोन् हम् लेन् सम्बान्
आक्के हुङ्मा ॥ मेन् ग्र सम्बान् लेपमनावा
लाम् खोदेप्पी फाङ् सिवादिङ् खाहुन्
नाक्तेम्मे ॥

(१६१) कोरो कुसा योम्बाहाले कुपान्
मेन्तेन्दान् ॥ कुसा फोवाले रक् पेक्का मेत्तुरो ॥
कसाङ् हेन् चुकसा वया ॥

(१६२) सुसाङ्नीना लेन् लुङ्मा तुक्कु-
आङ् हेन्नाङ् कुसा फोवा सोरिक् थो सुहाम्फे
वारेन् युक्नादेन् लेखाङ् पेसिरो ॥

नेपाली भाषा

अब तिनीहरू को, आगो ले पानी ले
बिगारी दिएको नोकसान् को दण्ड तिर्न हामी
सक्नेौ ।

(१५६) यस्कारण तिमीहरू, माथि धेरै
माटो जम्मीएर खडा भए को जग्गा को गाउँ
मा गएर तिमीहरू का बाबुको सामुन्ने बिन्ती
गर्नु नित्रा निसाफ् माग्नु ।

(१५७) यसो भन्नु । शत्रुहरूले । गर्दा
लुकाई राखेको तिलको दाना पोखाई दियो ।
पोखिएका तिलका दानाहरू टाटे पाङ्ग्रे गोरुहरू
मा परिणत् भई जुजे । तिनीहरूका सिङ्ग बाट
आगो निक्की गाउँ मा डडेलो सल्कीए । फेरि
आकाश बाट पठाईएको पानी परी ठूला ठूला
पैरो गयो । पाङ्बोन गाउँ बस्ने मानिसहरूको
ठूलो नोकसान् भयो । तर्सय जम्मै गाउँलेहरू
आई ठूलो उजुर गरे ।

(१५८) फिरन्ता मानिस हरू को गाँउ को
राजा ले पनि उनीहरू को उजुर सुनेर नित्रा
निसाफ् गरी दियो ।

(१५९) उसको गाँउलेहरू को नोकसान्
भए को दण्ड तिर्ने पर्छ । तिरने भने सुसाङ्नीना
को हुर्के का तन्नेरि तरणी छोरा छोरी सबै
मारी दिने भन्ने फैसला भए को छ ।

(१६०) यस्कारण यो नोकसान् को दण्ड
कसरि तिर्ने ? कि दण्ड माफ पाईने कुनै उपाय
छ कि भनेर अर्ति माग्नु ॥

(१६२) तर उसको बडेका छोरा हरू ले
उसको कुरा मानेनन् । उसको कान्छो छोरो
ले मात्र म जान्छु भन्यो । तरउ बालक थियो ।

(१६२) सुसाङ्नीना ले टिठाएर उ पनि
उसको कान्छो छोरो संग माथि सुहाम्फेवा
बस्ने गाँउ मा गयो ।

फिरात भाषा

(१६३) ओ केरेमि आङ् मुहाम्फेवाले कुसा फोवान् निगुआङ्, हेने हानु केवाङ् फाङ् सेनापु रो ॥ अम्मानु थाङ्सेमिगे फाङ् हेल्ले मेत्तु रो ॥

(१६४) मुहाम्फेवा ले सुसाङ्नीनान् थ्याङ् के थाङ्सेमिगे फाङ् मिन्दोमु ॥

(१६५) सुसाङ्नीना ले अन्देन् बोखेबा इङ्खोङ् केरेक् मेत्तु पिर ॥ याङ्मो कोम्दाङ्वा हम लेन् सम्बान् आति लामले हुङ्मा ॥ मेन् अ सम्बान् लेप्मनावा लाम्, खोदेप्पी फाङ् सुसाङ्नीना ले लोमेन् ताचेङ् लोस्सुरो ॥

(१६६) मुहाम्फेवाले कोन् इङ्खोङ् खेप्सु-आङ् कोम्दाङ्वा हम लेन् सम्बान् लेप्मा हिङ्अम्ब वावे फाङ् मेत्तु रो ॥

(१६७) हेल्ले कुसा फोबा उत्तुसि आङ् मिसाम् सेप्मा मुन्धुम् हुरु पिर रो ॥

(१६८) खन्नाङ् सुसाङ्नीना कुसा फोबा सोरिक् पाङ्बोन् पाङ्फेओ नुक्छुसि ॥

(१६९) अक्खेलरिक सुसाङ्नीना लेन् कुसा फोबा ले याप्पी लुम्मो मिसाम् सेप्मा मुन्धुम् थिम् लत्तु रो ॥

येहाङ् मुन्धुम्

(१७०) आल्लो इक्सादिङ्खाम्बेकमा ओ इनोगेन् तुखे थाङ् रो ॥ सुमुङ्गे लालाङ्गे नु लाहादोङ्नाहारेन् सा मेन्छाहा येन् थाक् फाङ् थाक् मेगेरा ॥ याप्पीहा योरिक् मेपोन्दा ॥ याप्पीहा थक्सा कुपु हेक्के पासा, मासा, नुसाकु, नुसाने काई कुसिङ्मेन्नेत्तुन्

नेपाली भाषा

(१६३) माथि पुगेर मुहाम्फेवा ले उसको कान्छो छोरो देखेर, निमी को संग आयौ भनेर सोधे । आमा संग आएँ भनी उसले जवाब दियो ।

(१६४) मुहाम्फेवाले सुसाङ्नीना लाई निमी हुइ फिन् यहाँ माथि सम्म आएको भनी । सोधे ।

(१६५) सुसाङ्नीनाले अघि भएको सबै खबर भनी दिई । केनि यस्तो नोकसानी को दण्ड कुन तरिका ले तिर्नु पर्ने हो । ह्वैन भने यस्तो दण्ड माफ पाईने कुनै उपाय छ कि भनी सुसाङ्नीनाले विन्ती विस्तार लाईन् ।

(१६६) मुहाम्फेवा ले ई सबै खबर गुनेर यस्तो नोकसानी को दण्ड माफ पाउने उपाय छ भनी दियो ।

(१६७) उसले उसको कान्छो छोरो लाई बोलाएर अग्नि को राप मार्ने मन्त्र सिखाई दियो ।

(१६८) तेस पछि सुसाङ्नीना उसको कान्छो छोरो संग फिरन्ता मानिसहरू का गाँउ मा फर्की आए ।

(१७०) यस्ता रित् ले सुसाङ्नीना को कान्छो छोरोले मानिस जाति को माझ मा अग्नि को राप मार्ने दस्तुर निकाले ।

येहाङ्को शास्त्र

(१७१) अब बारी को माटो ले बनीए को पृथ्वी मा दुःख आयो । सुमुङ्गे लालाङ्गे र लाहादोङ्ना हुरुछा छोरा नाति हुरु आठ पुस्ता नौ पुस्ता पुगे ! मानिसहरू धेरै बढे । मानिस हुरु ले मामुको ज्यू भए को पशु पक्षी भैं बाबु छोरी, आमा छोरा, दाजु बैनी,

किरात भाषा

लो ॥ चामा थुङ्मा सावाप्मा पोमा लक
मेरेमु रो ॥ याप्मीहा थोरिक् मेपोरे आङ्वेवे,
मिसाङ मेवेरो ॥

(१७१) कोन् तोङ्वे ओ चाप याप्मी
थिक लोन्दा रो ॥

(१७२) हेल्ले कुमीङ् येहाङ् वयारो ॥

(१७३) कोन् येहाङ् थो साम्पुक्तादेन्
ओ लासे युङ्गे आङ् तागेरानिङ्वाकुमाङ् नु
हुक्फाक्नु आङ् मेत्तु रो ॥

(१७४) इक्सादिङ् खाम्वेक्मा ओ, मेन्
छाम् दिङ् नाम् याप्मी लुम्बो थुङ्साप् पेसाप्
मेन्ने ग्र मेन्छाम्मा केरेक् थक्सागेनकुपु हेक्के
मेवोखा रो ॥ नुवा ताफेम्बा कुनिङ्मेन्नेत्तुन्
लो ॥ चामा, थुङ्मा, पोङ्मा मिमा लक् ले
खाम्वेक्मा मेन्हेम्दुन् लो ॥

(१७५) हेक्केले नुवा ताफेम्बा सेम्मा,
साम्पो लायो सेम्मा, साङ्ग माक्न सेम्मा,
सेरुवा ईल्लेक् सेम्मा, अपने वेस्मा सेम्मा
सिक्कुम निङ्वा पिराङ्गे फाङ् मिवादिङ्खाहुन्
नाक्नु रो ॥

(१७६) तागेरा निङ्वा कुमाङ्ले सावागेन्
येहाङ् हुक् ओ थुङ्साप् पेसाप् पीरु रो ॥
थुप्मेन्दिङ् पेङ्वा होवा ओ थुङ् साप् पेसाप्
साप्नु पीरु रो ॥

(१७७) सावागेन् येहाङ्लेन् केसिङ्गेन्
पानुदाङ्वा तागेरा निङ्वाकुमाङ् लो ॥

नेपालीभाषा

दिदी भाई को साइनो चिनेनन् । खानु पिउनु
बच्चा जन्माउनु र बड्नु मात्र जाने । मानिस
हरू धेरै बडेर पृथक् पृथक् दिशा तर्फ
बड्दै गए ।

(१७१) यस बेला यौटा ज्ञानी मानिस
को जन्म भयो ।

(१७२) उम्को नाँउ येहाङ् थियो ।

(१७३) यो येहाङ् माथि आत्मा लोकमा
पनी गएर जतावाट पनि आई पुग्ने उज्यालो
आत्मा ईश्वर संग हात् जोडेर भने ॥

(१७४) बारी को माटो ले बनीएको
पृथ्वी मा तरुणी बाट जन्म हुने घाम जस्तो
मानिस जाति का माझमा मन ज्ञान ले जाने
को शास्त्र अथवा लेखेर राखे को वेद शास्त्र न
भए को ले मानिस जाति सबै मामु को ज्यू
भए को पशु पक्षीहरू जस्तै भए । राम्रो
नराम्रो चिनेन । खानु पिउनु, जन्मनु र मनु
मात्रले संसार मुहाँउर्दैन ।

(१७५) तेस्कारण, राम्रो, नराम्रो
छुट्याउनु, धर्म पाप् छुट्याउनु, सफा मैला
छुट्याउनु, साँचो भुट्टा छुट्याउनु, आफ्नो
बिरानु छुट्याउनु ज्ञान बुद्धि दिनु होस भनी
अर्ति मागे ।

(१७६) जता वाट पनि आई पुग्ने
उज्यालो आत्मा ईश्वर ले येहाङ्को हातमा
शास्त्र दिए । मुडुली मृग को छालामा मनमा
पीएर राखने शास्त्र तथा पुस्तक मा लेखेर
राखने शास्त्र लेखेर दिए ।

(१७७) अवतारलिएर आउने येहाङ् को
जन्मदिने माननीय पिता मालिक चाहिं
जतावाट पनि आई पुग्ने उज्यालो आत्मा
ईश्वर हो ।

किरात भाषा

(१७८) थुङ्माप् पेमाप् हुक्वा हाङ्वा
नाकगे पेलने फुङ्जिरी फुङ्हाङ्मा दिङ्वा
निङ्, फुङ्जिरी फुङ्हाङ्मा या ॥ फुङ्जिरी
फुङ्वा दिङ्वा निङ्, मिक्कीगेन् फुङ्वा
हाङ्मा ॥ मिक्कीगेन् फुङ्वा सन्दु ॥ सुचुवाङ्
निलीम् याक्कुङ्हाङ् ईन मिक्कीगेन् फुङ्वा
जोङ्थो हालेलने हाङ्वा साम थामु पीम रो ॥

(१७९) आल्नो साम्बोङ्गेन येत्लिङ्
बोखे आङ् सावागेन् येहाङ् मुकुम्साम् खोम्
आङ् सामयुक्तादेन् नु साम्बागेन् लोन्नाङ् या
रो ॥ हेक्के आङ् येन् लाम् नु निङ्वाफुमाङ्
माङ्खोमा सेवा चोक्मा हुहसि रो ॥

(१८०) मुहिगुम् ओङ्सि थिक् ॥ फेजि-
कुम् फेदाङ्मा नेच्छि ॥ सावाली साम्बा
सुम्सि ॥ येभुङ् याबा लिसी ॥ येभुङ् यामा-
डासि ॥ साम् मुन्धुम् तुक्सी ॥ येपमुन्धुम्
नुसि ॥ सिदालाम् येच्छि रो ॥

(१८१) मुहिगुम् ओङ्सि शेखे साङ्साङ्
युङ्लो ॥ इजा युङ्लो ॥ पेसाप् निरु आङ्
निङ्वाफुमा सेवा चोक्लो ॥ ताफेम्ब सोबु नु
तामेचेङ्नेन् लो ॥ ताफेम्ब युक्ता ओ मेन्युङ्नेन्
लो ॥ सनारुङ्ना जिजिदेन् ओ फुक्कुहीन्
सिगाङ् युङ्मा आङ् साम्जिक् मुन्धुम्
इत्छिङ् रो ॥ निङ्वाफुमा सेवा चोक्माङ्
युङ् लो ॥

(१८२) फेजिकुम् फेदाङ्माले, पोङ्मेओ
त्रिमेओ, मेक्खीम्चोक्मेओ, येच्छाम्बाचा
साप्ला निरुआङ् साङ्सोत् चोक्लो ॥ सासोत्,
थिसोत्, मेक्खीसोत् मेन्फिन्देन् लो ॥

नेपाली भाषा

(१७८) पीयेर हृदयमा राखने शास्त्र तथा
पुस्तकमा लेखेर राखने शास्त्र हरू को बक्सीस
पाउँ भनी आशिष माग्नु जाँदा फुलमाथि फुल
को रानी जुनी लिने लाई फुल माथि फुल छर्ने
भन्यो । फुल माथि भाग्य जुनी लिने लाई
मायाको डोरी को भाग्य बाँड्न भन्यो । माया
को डोरी को भाग्य छुट्यायो सुचुवाङ् लिलीम्
किरातीवंश लाई माया को डोरी को भाग्य
मा रही फुल को आयु भैं फुल्ने ओइलीने
आशिवाद दिए ।

(१७९) अब अवतार लिएर आउने येहाङ्
धर्मगुरु पुरोहित शक्ति प्राप्त गरेर आत्मा लोक
बाट हावा को रूप लिएर पृथ्वी मा भन्यो ।
औ आठ तारिकाले उज्यालो आत्मा ईश्वरको
पूजा पाठ गर्नु, भक्ती गर्नु सिकाए ।

(१८०) मुहिगुम्ओङ्सि तरिका (सन्त
महन्त) फेजिकुम् फेदाङ्मा तरिका । सावाली
साम्बा तरिका । येभुङ् याबा तरिका । येभुङ्
यामा तरिका । साम् मुन्धुम् तरिका । येप-
मुन्धुम् तरिका सिदालाम् तरिका गरी आठ
तरिका ले सिकाए ।

(१८१) मुहिगुम् ओङ्सि महन्त हुन ।
चोखो नितो बस्छन् । कन्ने बस्छन् । पुस्तक
(शास्त्र) पाठगरेर परमात्मा (ज्ञान को खानी)
को सेवा भक्ती गर्छन् । दुष्ट संगत गर्दैनन् ।
कुरै गर्दैनन् । अशुद्ध ठाउँमा बस्तैनन् । शान्त
सुनसान ओडार भित्र बसी आत्मा ज्ञानको
शास्त्र समझिन्छन् तथा ध्यान गर्छन् । ज्ञान को
खानीको भक्ती गरी बस्छन् ।

(१८२) फेजिकुम् फेदाङ्माले जन्मदा
मर्दा, विवाह गर्दा कर्मकाण्ड को ग्रन्थ पढी
शुद्ध गर्छन् लगन गर्छन् । मद मांस खुन छर्कीने
कर्म गर्दैन ॥ धूप जलाई फल फुल चढाई

किरात भाषा

साङ्गि ओमा आङ् कुकुङ् कुमे किम्माआङ्
नाङ्मात् चोक्लो ॥ थ्रेआङ् मेसेत्नेन् लो ॥
मक्की किम्मा मेवोङ्नेन् लो ॥ चुङ्नावा
किम्माआङ् साङ्मात् साङ्साङ् चोक्लो ॥

(१८३) सावालीसाम्बाले पोपोङ् थुङ्-
थाङ् याक्मा आङ् खोजुम्बं या वामा आङ्
फुङ्जोङ् फुङ्ना याक्मा आङ् साङ्साङ्
खाऊमा चोक्लो ॥ खाईक्लो ॥ तुक्मा
सिमाओ नुवा पोङ्बी मेवोङ्नेन्वी खाईक्मा
आङ् तगोरानिङ्वाफुमाङ् हाङ्वा आनाक्
लो ॥ सिदा पाङ्दा आङ् आबिरो ॥ केतुक्-
पाहा नुवा चोक्लो ॥

(१८४) येभुङ् याबाले सुगुन् सोषा लेट्छाम
फुङ्साम्हा नु फामा नाक्लो ॥ थक्सा कुपु
आसेत् लो ॥ सासोत् थिसोत् मक्की सोत्
फिन् लो ॥ खाऊमा चोक्लो ॥ चेथ्या
हिप्नु आङ् लाङ् ली ॥ मक्की ओ खाईक्
लो ॥ तोङ्सिङ् तोक् लो ॥

(१८५) येभुङ् यामाले मुन्धुम् हावेक्
सामलोरे आङ् उगेर्न याम्वक् चोक् लो ॥
फुङ्वा चाङ्मा फुङ्वा फुङ्मा आचोक् लो ॥
मुथाङ्खामेत् नु मुन्दाङ् दिङ् सेरि मोक्थामा
चोक्लो ॥ साम्माङ् पान् पात लो ॥ साम-
लोमे ओ निङ्वाफुमा फामा नाक्लो ॥

(१८६) साममुन्धुम् येप्मुन्धुम्साबाहाम्
मेलोरे आङ् निङ्वाफुमा सेवा मेजोक्लो ॥ साम्
मेलोरे आङ् सिरा शोते मेजोक् आङ् मेलाक्
लो ॥ पोङ्मेओ सिमेओ मेक्कीमचोक्मेओ
साम् मेलोरे आङ् केरेक्लेन् निङ्वातामा मेजोक्
लो ॥

नेपाली भाषा

वर्पाई घुङ् गछेन् । केहि वली गदेन् । खुन्
छर्कने काम हुँदैन् । चुङ्नावा पक्की पातो
छर्कीएर घुङ् गर्ने काम गछेन् ।

(१८३) सावाली साम्बाले प्रग्लो वाँस
गाडी लोहोटामा फुले को फुलहरु राखी थान्
बनाई चोखो नितो भै सिरमा प्वाँख को
मुकुट बनाई लगाई फलाक् छन् । औ
ज्योतिष हेर्छन् । बिरामी रोगी मानिस हर
संच हुने नहुने पत्ता लगाउन लाई जोखाना
हेर्छन् र जता बाट पनि आई पुग्ने उज्यालो
आत्मा देव सित रोग देखि मुक्त हुने भाग्य को
आशिवाद माग्छन् । जडी बुटी पनि दिन्छन् ।
रोगीहरु निको पार्छन् ।

(१८४) येभुङ् याबाले मरे का सेहें
भूत् प्रेत् हर सित मदत माग्छन् । पशु पक्षी
हरु मार्छन् । मद मांस र छुन् चडाई छर्की
फलाक् छन् । थाल बजाउँदै नाच्छन् । रगत
मा जोखाना हेर्छन् । ग्रह खड्को काट्छन् ।

(१८५) येभुङ् यामा स्त्री हुन्छिन् ।
उस्ले मुन्धुम् गान गएर अचम्म को काम
गर्छन् फुल ओईलाउछन्, फेरि जगाउछन् ।
मेग बाट बज्ज भर्छिन् । देव बाणी बोल्छन् ।
गान गाउँदा भगवान् सित मदत माग्छन् ॥

(१८६) साममुन्धुम् येप्मुन्धुम्साबा हरू
मुन्धुम् गान्को गायकहरु हुन् । इनीहरु गान्
गाएर ज्ञानको खानी परमात्माको सेवा गर्छन् ।
गान् गाएर रंग रस गछन् नाच्छन् । जन्मदा
मर्दा विवाहको कार्यमा गान् गाएर सबै जनाको
चित्त हर्ष पार्छन् ।

किरात भाषा

(१८७) सियान्दीङ् सिदालाम् ले तुक्मेग्रो निङ्वाफुमा हेथो माङउमा आङ् माङ्ख्यू आङ् सिङ्बुङ् लुङ्बुङ् मुङ् तेला मेगोत्तुआङ् सिदा पाङ्दा मेजोक् मेब्लो ॥ केतुक्पाहा नुवा चोक् लो ।

(१८८) आल्लो मेन्छाम्सा लुम्पो आति ता हिप्नु आति खोहिप्नु ॥ अति चेथ्या हिप्नु ॥ साङ्मीगेन् तालाङ् साम् मेथेम्सिङ् हेयोने तिङ्तिङ्गेन् नाहेन् बोखा । हालेल्ले हाङ्बामा फुङ् हेयो तिङ्तिङ्गेन् नाहेन् मेया रो ॥ हेक्केले मेन्छाम्सा लुम्पो इनोगेन् तुखे मेथाङ्गे रो ॥

येहाङ्ग बाचा

(मेक्खीम थीम)

(१८९) आल्लो मेन्छाम्गेन्नाम्याप्पी लुम्पो हिन्जा बिच्छा नालीगेन्थाङ्बेन् सिसा-गेन्मेन्छीन् केरेसिआङ् फुङ्फेक्कासि ग्र मेक्खीम् चोक्मेग्रो थक्सागेन्कुपु मुसाम् केहोप्पा हेक्के अपने ईत्मुईदाङ् सिगाङ् पासा, मासा, फुकु नेम्ने नुसाहा लुम्पो काईफेक्मा मेबोङ्गेन् लो । सोत् थाप्नु आङ् मुन्दाङ् दिङ् सेरि खाम्बु-दिङ्गराङ् मोक्थ्या आङ् आसेत् लो ॥

नेपाली भाषा

(१८७) सिदावा बैदाङ् हो । जङ्गी बुटी बाट उपकार गद्दी रंगी मानिस हरू हेरी भगवान् परमात्मा (ज्ञान को खानी) को शरण परी पूजा गरी बिन्ती बिस्तार लाई वृक्ष, पत्थर भार पात खोज तलासगरी औपधि बनाई खान अथवा लाउन दिन्छन् । रोगी हरू लाई निको पार्छन् ।

(१८८) अब मानिस बंशको माझमा कोहि भयाम्दा बजाउने । कोहि ढोल बजाउने । कोहि थान बजाई नाचने भए । कोहि चोखो पवीत्र मानिस हुने भई कोहिलाई हेला हिनाम गर्ने भए । निच गन्न लागे । तेस्रो हुँदा मानिसको माझमा काँडे काँडाले भरिएको हृदय राखी एक दोस्रोलाई आँखी डाही गर्ने भए । बाँडेर पाएको जीवनको आशिषमा काँडे काँडाले भरिएको डाही आयो । तेस्तो ब्यहारले गर्दा मानिसजातिमा फेरि सुख बाट दुःख आयो ।

येहाङ् व्यवस्था

(विवाह गर्ने थीति)

(१८९) अब तरुणी बाट जन्म हुने घाम जस्तो मानिस जाति का माझमा केटा केटी हरू तन्नेरि तरुणी अवस्था मा पुगी फुल् फुले छन् भने विवाह गर्नु पर्दा मासुको ज्यू भएको पशुपक्षी भैं बिबेक रहित भै आफ्नो हाङ नाता भित्र, बाबु छोरी, आमा छोरा दाजु बानी दीदी भाई हरू ले साईनो बिगानु हुँदैन । पाए लागेर आकाश को मेग बाट बज्र बारण आई, धर्ती बाट बिजुली को ज्योती मुंगुर को बच्चा को रूप मा निस्की ती हाङ नाता बिगाने मानिसहरु लाई माने छन् ॥

किरात भाषा

(१६०) केन्दुम्बा, केम्फडा, केङ्गुवा, केन्त्या, केच्छिमा के निप्काई पोक्सेले, केम्फडासा, केङ्गुवासा, केन्त्यासा, केच्छिम्मा साहा आपङ्गे सिगाङ् काई फेक्मा मेबोङ्नेन् लो ॥ के लुङ्वावा थाप् लो ॥ काई के फेक्नु ग्र लायोलासोत् थाप्पु आङ् मुन्दाङ्दिङ् सेरि, खाम्बुदिङ् लराङ् मोक्थ्या आङ् आसेत् लो ॥

(१६१) केम्मा मासिङ् आङ् याङ्सि केम्बा ले वे कुमेत् तारु आङ् वारुवा साहा केन्थाफु, केन्थाने, केन्थानुसाहा मेबोङ् लो ॥ काई फेक्मा मेबोङ्नेन् लो ॥ लायो लासोत् थाप्पु आङ् मुन्दाङ्दिङ् सेरि, खाम्बुदिङ् लराङ् मोक्थ्या आङ् आसेत् लो ॥

(१६२) केम्बा मासिङ् आङ् याङ्सि केम्मान् वेस्मा याप्मीले तेरु आङ् वारुवा साहा, केन्थाफु, केन्थाने, केन्थानुसाहा मेबोङ् लो ॥ काईफेक्मा मेबोङ्नेन् लो ॥ लायो लासोत् थाप्पु आङ् मुन्दाङ्दिङ्सेरि खाम्बु-दिङ् लराङ् मोक्थ्या आङ् आसेत् लो ॥

(१६३) मम्मा लेक्वाङ् थाक् लिसी तारिक काई फेक्मा मेबोङ्नेन् लो ॥ थ्याङ्-फेले मम्मा ग्र नू रो ॥ नू ग्र मक्की रो ॥ ईत मुईदाङ् ओ मक्की फेक्मा मेबोङ्नेन् लो ॥ लायो लासोत् थाप्पु आङ् ईत मुईदाङ् नुवा

नेपाली भाषा

(१६०) काका, मामा, फुकु, छेमा हरु नजिक को साईनो परे को हुना ले उनीहरु को माभमा साईनो बिर्गानु अथवा हाङ नाता बिर्गानु हुंदैन । तिम्रो दाज्यूभाई दिदी बहिनी पर्छ । हाङ नाता बिर्गार्यो भने पाप लागेर आकाश को मेग बाट बज्र बाण भरी, धर्ती बाट बिजुली को ज्योती सुंगुर को बच्चा को रूप मा निस्की ती हाङनाता बिर्गाने मानिस हरु लाई माने छन ॥

(१६१) तिम्रो आमा मरे पछि तिम्रो बाबु ले अर्को स्वास्नी ल्याएर उ बाट जन्मे का छोरा छोरीहरु तिम्रो भइकेलो दाजु, भइकेली दिदी, भइकेलो भाई बहिनीहरु हुन्छन् । हाङनाता बिर्गानु हुंदैन । पाप लागेर आकाश को मेग बाट बज्र बाण भरी धर्ती बाट बिजुली को ज्योती सुंगुर को बच्चा को रूप मा निस्की ती हाङनाता बिर्गाने मानिसहरु लाई मानेछन् ॥

(१६२) तिम्रो बाबु मरे पछि तिम्रो आमा लाई अर्को पतिले लगी उबाट जन्मे का छोरा छोरीहरु तिम्रो भइकेलो दाजु, भइकेली दिदी, भइकेलो भाई बहिनी हरु हुन्छन् । हाङ नाता बिर्गानु हुंदैन । पाप लागी आकाश को मेग बाट बज्र बाण भरी, धर्ती बाट बिजुली को ज्योति सुंगुर को बच्चा को रूपमा निस्की ती हाङनाता बिर्गाने मानिस हरु लाई माने छम् ।

(१६३) मावली पुस्ता चार पुस्ता सम्म कुटुम्ब गर्नु हुंदैन ॥ कारण आमा भने को दुध हो । दुध भने को रगत हो शाखा सन्तान मा रगत बिर्गानु हुंदैन । पाप लागेर शाखा सन्तान राम्रो हुंदैन । मेग बाट बज्र बाण

किरात भाषा

मेवोङ्नेन् लो ॥ मुन्दाङ् दिङ् सेरि खाम्बुदिङ्
लराङ् मोकथ्या आङ् आसेत् लो ॥

(१६४) वा घेवा लेक्वाङ् आफले साङ्
काई फेक्मा मेवोङ्नेन् लो ॥ थ्याङ्फेले पा
ग्र कुयेत् लो अफने येत् अफे फेक्मेले येत् योरे
आङ् लोगे लोन्लो ॥ लायोलायोन् थाप्पु आङ्
मुन्दाङ् दिङ् सेरि खाम्बुदिङ् लराङ् मोकथ्या
आङ् आमेत् लो ॥ निङ्वाकुमाले मेयोपनेन्
लो ॥

(१६५) ईङ् काई फेक्मा मेवोङ्नेन् लो ॥
थ्याङ् फेले याप्पी नेच्छि निङ्वा तोङ्सिङ्
आङ् याप्पी लुम्पो सोव् सार्ईवा चोगुसि आङ्
कुयेत् लोच्छा बोखेरो ॥ कुमक्वी लोच्छा
बोखेरो फाङ् येकेवा येतिम्वा तुम्फाक्मा
केरेक्ले मेवात्तुवा पान् फेक्मा मेन् लो ॥ सोत्
थाप् लो ॥ हेक्केले फुईङ् नेईङ् नुसार्ईङ् काई-
फेक्मा मेवोङ् नेन् लो ॥ सोत् थाप् लो ॥
ईत् मुईदाङ् मावेक् लो ॥

अमुत्थो सुत्थो चोकमा थिम

(१६६) सिसागेन् मेन्दिन् नु नालीगेन् थाङ्-
वेन् फुङ्फेक्ताछिल्ले अमुत्थो मेवोङ् लो ॥
वे वे युङ्मासि पोङ्लो ॥ हेन्हा वारुम्सिङ्मा
आङ् मेचाक्मुबातेत् लोगेकहा वाहाप्मासिङ्माङ्
सुत्थो मेवोङ् लो ॥

(१६७) सावाप्माले मेन्दिमाहा अमुत्थो
मेवोङ् लो ॥ वे याक्मा पोङ्लो ॥ येम्बोच्छासा
वारु ग्र येन लिसी ओ याङ्दाङ् फोङ्माथिम
चोकमा आङ् सुत्थो चोकमा रो ॥

नेपाली भाषा

भरी, धनी बाट लराङ् स्वरूप विजुली निस्की
प्राण दण्ड दिने छ ।

(१६४) बाबु बाजे का सन्तान संग कैले
पनि कुटुम्ब गर्नु हुँदैन । कारण बाबु भने को
हाङ् हो आफ्नो हाङ् आफैले बिगारे
हाङ् मक्कीएर कोङ् कुष्टी रोग पैदा हुन्छ ।
फेरि पाप लागेर आकाश को मेग बाट बज्र
बाण भरी, धनी बाट विजुली को ज्योती सुंगुर
को बच्चा को रूप मा निस्की तिनी हरू लाई
मार्ने छन् । परमात्मा ले सहन्दैन ।

(१६५) मित सार्ईनो बिर्गानु हुँदैन । कारण
हुई मानित हरू को चित्त मिलेर मानिसहरू को
माझमा हित मित लाँउदा भला पन्न हरूले दुई
हाङ् एक हाङ् भयो । दुई रगत एक रगत भयो
भनी बाचा बन्धन गरी एक वंश बनाई राखे
का मित्र सार्ईनो लाई बिर्गानु हुँदैन । बिगारे
पाप लाग्छ । तसर्थ मितदाजु मितदिदी, मित
भाई, मित बहिनी हरू ले आपस्त मा कुटुम्ब
गर्नु हुँदैन । गरे पाप लाग्छ । अपुताल परी
वंश नष्ट हुन्छ ।

अशुद्ध शुद्ध गर्न थीति

(१६६) जन्मीएर पहिला तरुणी हुने
युवती र अनुवार सार्न लाई बडेर आउने
तन्नेरि हरू फुल फूलेको बेला अशुद्ध हुन्छा ।
अलग रहनु पर्छ । तिनीहरूलेनुहाई लगाएको
कपडा धोई कन मात्र शुद्ध हुन्छन् ।

(१६७) स्त्री जातिहरू बच्चा जन्माए पछि
अशुद्ध हुन्छन् । अलग राखनु पर्छ । छोरा
जन्माए चार दिन मा कोक्रो उठाउने दस्तुर गरे
पछि शुद्ध हुन्छन् ।

किरात भाषा

मेन्छिमासा वारू ग्र येन सुम्सी ओ याङ्-
दाङ् फोङ्मा थिम् चोक्मा आङ् सुत्थो
चोक्मा रो ॥ खेन् येन् ओङ्केक् वा कुमिङ्
वान्मा पोङ्रो ॥

(१९८) याप्मी सिसिल्ले केसिवालेन् ईत्
केरेक् अमुत्थो मेबोङ्लो ॥ वे याक्मा
पोङ्लो ॥ कुदोक्नेत् याक्मा रो ॥ युम् चामा
निङ्गे चामा मेनोङ्लो ॥ कुसेङ्वा युङ्मा
रो ॥ येम्बीच्छा स्या ग्र येन लिसी, मेन्छिमा
स्या ग्र येन सुम्सी कुदोक्नेत् नेत्ना आङ्
याङ्सि ईत् मुईदाङ् तुतुगेन्नो-तुम्याङ्
याक्कागेन्नो-सुहाङ्हा नु अमुत्थो नु सुत्थो
नाक्मा आङ् सुत्थो चोक्मा रो ॥

चुकसा ओङ्केक्वा स्या ग्र हेन् येन ओ
फेदाङ्मा उत्ता आङ् साम् सामा चोक्मा
आङ् सुत्थो चोक्मा रो ॥

(१९९) ताङ्वे थिक् तारिक् हेन् हीम्
केयुङ्वाहा साम्लोमा लाङ्मा, केमुङ्मा,
मुफो मेप्रामा, कोम् हिप्मा आङ् ससोत् सराङ्
थेसाङ् चोक्मा मेबोङ्नेन् लो । मेक्कीम्
चोक्मा, साम्माङ् चोक्मा थे साङ् चोक्मा मे
बोङ्नेन् लो । हाप्मा सिङ्मा मेरिङ् चोक्मा
ले तोङ्वे पेक् लो ॥ तोरोङ् ताङ् साङ् ईक्सा
खान्वेक् तेङ् चुम् सोबु, लाबे, नाम्बे, पाङ्फे-
साबा केरेक् खादाम्मे खादाम् पोङ्लो ।

(२००) तेङ् चुम् सोबु मेदा मेचेङ्
मुन्धुम् हाबेक् मेबात मेनिप् सामजिक पान्ले
निङ्वातामा पेली पान्चान् सागाइन्चान्
चोक्माले तोङ्वे पेक् लो ॥

(२०१) तोङ्वे थिक् बोखे आङ् याङ्सि
चामा थुङ्मा फोजङ्ने आङ्, तेङ् चुम् सोबु,
ईत् मुईदाङ्, तेन्थाम् इच्छा केरेक् पान्छाप्यासि

नेपाली भाषा

छोरी जन्माए नीन् दिन मा कोक्रो उयाउने
दस्तुर गरे पछि शुद्ध हुन्छन् । तेस दिन बालक
को नाँउ राखनु पर्छ ।

(१९८) मानिस मरे पछि मर्ने का जहान्
सवै अशुद्ध हुन्छन् । अलग राखनु पर्छ । दिन्
वानु पर्छ । नुन तेल खानु हुँदैन । कोरा मा
बस्नु पर्छ । लाग्ने मानिस मरे चार दिन ।
स्वास्ती मानिस मरे देखि तीन दिन जुठो बारी
चौथो र तेस्रो दिस शाखा सन्तान इष्ट मित्र
गाँउले हरू भेला पारी भला पंचहरू बाट
अशुद्ध देखि शुद्ध बनाई दिनु होस भनी शुद्धो
मागी जुठो देखि शुद्ध माग्नु पर्छ । सानु बच्चा
भए मरे कै दिन फेदाङ्मा पुरोहित बोलाई
विधी गरी शुद्धहुनु पर्छ ।

(१९९) एक वर्ष सम्म मराव परेका
घरको बासीन्दा हरूले गीन् गाउनु, नाच्नु,
बाजा बजाउनु, मुरली बाँसुरी फुक्नु, बिनायो
बजाउनु तथा कुनै प्रकार को हर्क बडाई गर्नु
हुँदैन । बिवाह गर्नु पूजा गर्नु हुँदैन । दुःख
बिलाप् गर्ना ले वर्ष बिती जान्छ । आत्मा रूप
को पुल र बारी रूप को पुश्ती, ईष्ट मित्र, चन्द्र
सूर्य गाँउले जम्मै अंधारो । हुन्छ ।

(२००) ईष्ट मित्र आँउछन् बात् गर्छन्
शास्त्र पढ्छन् कुरा गर्छन् । आत्मा ज्ञान को
कुरा गरी मनमा शान्ती दिने काम गर्छन् ।
यस्तै रित ले वर्ष बिती जान्छ ।

(२०१) एक वर्ष पुगे पछि खाने पिवने
सामा सर्जाम् जम्मा गरी ईष्ट मित्र शाखा
सन्तान कुल कुटुम्ब बोलाई आंसु पुछाउनी

किरात भाषा

आइ मिक्वा सेन्मा थिम् चोक्मा आइ तुनु-
गेननोतुम्याइ याक्लागेननोमुहाइ येक्वेवा येति-
म्बाहानु पेली पाल्ला सागाइल्ला ले मुत्थो
नाक्मा आइ मुत्थो पोइमा रो ॥

खासेम् खारोन् थिम्

(२०२) पाइफे पाइफे ओ याप्पी लुम्पो
पान् तुम्याइ गिक् सेइमा रो ॥ हेल्ले याप्पी
लुम्पो खासेम् खारोन् चोक्लो ॥ खासेम् खारोन्
मेन्ने मेन्धाम्सा थक्सागेन् कुपु हेक्के मेवोइ आइ
मासिङ्लो ॥ साम्यो मेन्ने खासेम् कुचा
मेवोइनेन् लो । खासेम् खारोन् कुवुङ् ग्र
तागेरा निङ्वाकुमा रो ॥

साम्यो खासेम् ले निङ्वाकुमा निङ्वा
तारो ॥ खासेम् फेलान्दु ग्र निङ्वा कुमा
सिक्खेइ लो ॥ सोत थाङ्गो ॥ कुमुई फिपेक्
लो ॥ मासिङ् लो ॥

(२०३) हेनी फुनुसा लुम्पो खेमा नाम्मा
पोक्से ग्र पान्तुम्याइ तगाइ पेकमारो ॥
पान्तुम्याइले खासेम् खारोन् चोक्लो ॥
पान्तुम्याइले पासिङ् पादाइ मुम्मा रो ॥
चुम्लुङ् चोक्मा आइ तामेयोक्तु आइ खारा
लोम्मा रो ॥ हेनी खासेम् कुचा केवोसुम्
लो ॥

(२०४) पान्तुम्याइ कुहुक्को ताक्केफे
खुम्मा हाइतोकात् थिक् याक् लो ॥ पासिङ्-
पादाइ हारेन् मुनाइइतोइ हेक्के पान्तुम्याइ
लाङ्खेक् लो । पासिङ् पान्तुम्याइ केरेक्ले
मुनाइइतोइले खासेम् खारोन् चोक्मा आइ

नेपाली भाषा

दस्तुर गरी भला पंच हरू को सामुन्ने बोली
बचन् ले शुद्ध मागनु र शुद्ध भई शान्ति प्राप्त
गनु पर्छ ।

निजा निसाप् को थीति

(२०२) गाँउ गाँउ मा मानिसहरू को
माझ मा एक एक वटा बिचारी मुन्निया
छान्नु । उस्ले मानिस हरू को निजा निसाप्
गर्ने छ निजा निसाप भएन भने मानिस
वंश पशु पक्षीहरू जस्तो भएर मासिने छन्
धर्म भएन भने राम्रो निजा हुँदैन । निजा
निसाप् को जरा चाहिँ जता बाट पनि आई
पुग्ने उज्यालो आत्मा ईश्वर हुनु हुन्छ ।

धर्म को निजा मा ज्ञान को खानी पर-
मात्मा खुशी हुनु हुन्छ । निजा बिगाप्यो भने
परमात्मा रिसाउनु हुन्छ । पाप लाग्छ ।
उस्को आयु घटी जान्छ र मर्छ ।

(२०३) तिमोहरू आफ्नो दाजु भाई को
माझमा झगडा मुद्दा भयो भने आफ्नो
गाँउको हाकीम (कुरा गर्ने काम मा मंत्री)
पान् तुम्याइ को अघि जानु । त्यो पान्
तुम्याइले निजा निसाप गर्ने छ । त्यो कुरा गर्ने
मंत्री ले पासिङ् पादाइ (सदस्य बर्ग) पंचहरू
भेला पानु । सभा बसी कुरा को बहस गरे र
मात्र फैसला तोक्नु । र तिमो हरूले साँचो
निजा भेट्छौ ।

(२०४) कुरा गर्ने मंत्रीको हातमा बदमास
लाई तह लाउने एउटा राजदण्ड रहन्छ ।
सभा सदहरूको सत् मत् बमोजिम त्यो कुरा
गर्ने मंत्री हिँड्छ । ती कुरा गर्ने मंत्री तथा
सभासद गैह्रले सत सल्लाइले निजा निसाप

किरात भाषा

पाङ्केसावा ख्याम् इनोगेन्तुखे नु नोमावा
तामावा हिङ्मावा चोक्मा रो ॥ खासेम्
खारोन् फेक्नु अ तागेरा निङ्वा फुमाले पासिङ्
पादाङ् पान् तुम्पाङ् जोङ्थो याङ्मो खासेम्
चोकलो ॥

येहाङ् खाहुन्

(२०५) ओम् आल्लो ओक्खेगेन् ताचेङ्
साम्जिकेन् मुन्धुम् ॥ ओम् तागेरा निङ्वा
फुमाङ् । साम्मागेन् माङ्लुङ् पान्छिङ्
आङ् सिवाखसेन् यूक्नुसिबा पान्
सिगत् हिङ्त् साम्यो लायो च्या चौक्नावा
पान् केबोङ्वा सेन्दुगेन् तुम्मा लोखोफाआङ्
मेत्तुवा पाप्मीन् मुहिङ्मुम् ओङ्सिले सावागेन्
मुईङ् थासुङ् लो ॥

(२०६) ओम् शेसेमाङ्, साङ्साङ्माङ्,
तागेरा निङ्वाफुमाङ् सिगत् हिङ्त् काक के
जोक्पा अत्तान् वा ॥ आति तेन् युङ् ॥ फा
आङ् गुरुमाङ् हेयो सिवाखसेन्मा फा आङ्
इत्तुङ्वा मेन्सीमना देन् गोत्तो फाङ् सिक्कुम्
निङ्वाले मेत्ताङ् लो ॥ हेन् सेक्वा साम्यो
चोक्मा आङ् मेन्सीमना देन् गोप्मे ओ ओम्
तागेरा निङ्वा फुमाङ्ले सिक्कुम् निङ्वा
आबि रो ॥

(२०७) फाङ्सि ताक्फा नेमिथो ॥
तागेरा निङ्वाफुमाङ् युङ्मिथो लालिङ् शेदे,
नाम् लिङ् ओदे नेमिथो मुहिङ्मुम् ओङ्सि
वाजिक्नीपेआङ् लाङ्थोङ्नी केरा आङ्
निङ्वाफुमाङ् नारा निम्सु आङ् पात्तुवा पान्
पात्तुङ् लो ॥ ता के लोक् तोक्मिक् पेन्जिरी
पेन् मिक्ले निम्सुङ् केजोङ् सुस्ति नेक्खो मेल्ले
खेम्सुङ् ॥ तेङ्गो यो लाम् वाजिक् लाङ् थोङ्

नेपाली भाषा

गरी जम्मै गाँउले हरूलाई दुःखदेखि मुख
शान्ती दिलाई बचाई राखने काम गर्नु पर्छ ।
निजा निसाप् बिगार्यो भने जता बाट पनि
आई पुग्ने उज्यालो आत्मा देव ले सभा सद
तथा कुरा गर्ने मंत्रीहरू को उपर फेरि निजा
गर्ने छ ।

येहाङ् उपदेश

(२०५) ओम् अब यस्तो कुरा आत्मा
ज्ञान को शास्त्र । ओम् जता बाट पनि आई
पुग्ने उज्यालो आत्मा देव को सामुन्ने पुगी
सोध पुछ गरे को कुराहरू, बाँचदा मर्दा को
कुराहरू, धर्म पाप् जस्तो गरे ता पनि मरे र
छुट्टीएर गए पछि के के हुने, कहाँ रहने कुरा
महात्मा येहाङ् ले भन्दै छ ।

(२०६) ओम् उज्यालो देव, जता बाट
पनि आई पुग्ने उज्यालो आत्मादेव, मर्ने बाँच्ने
सबै बनाउने कहाँ छन् ? कहाँ बस्छन् ? भनी
गुरुदेव हरू संग सोधनु भनेर मन मा सम्झीन्दा
अमर लोक को खोजी गर्नु भनी मलाई ज्ञान
बुद्धी ले भन्यो । त्यो साँचो धर्म गरेर
अमर लोक को खोजी गर्ने लाई ओम् जता
बाट पनि आई पुग्ने उज्यालो आत्मा देवले
ज्ञान बुद्धी दिनु हुने छ ।

(२०७) नौ तला माथि, जता बाट पनि
आई पुग्ने उज्यालो आत्मा देव बस्ने ठाँउ मा ।
चन्द्रमा को ज्योती, सूर्य को ज्योती चम्की
रहे को ठाँउ मा । महन्त ओङ्सि पानी पानी
भएको कुलै कुलो बाट छुट्टाले हिउँदे गएर पुगेर
उज्यालो आत्मा ईश्वर को अनुवार देखेर उस्ले
बोले को कुराहरू भन्दै छु । उस्ले बोल्दै गरे
को आँखा ले देखे कान् ले सुने र जो ज्ञान

किरात भाषा

पेगाङ्, ग्राङ्, च्यासिकुम् निङ्वा ईन्वानीन्
आरुङ्गे निमुङ्वा खेपुङ्वा साप्तुङ्, ग्राङ्,
याक्लो ॥

(२०८) थो साङ्ग्राम् पेदाङ् तेन्यो लावे
नाम्बे युन्छो तान्छो मुथाङ् खेसे थेग्राङ् मेवत्तीन
लो ॥ सेक्खा तेन्यो शेसे तेन्यो साङ्माङ् तेन्यो
सोदादिङ् शेलिङ्गे न्वे ओम्देन् नेसिङ्लो साम्भे
लेर लेर लुम्भो ओम् तागेरा निङ्वा कुमाङ्
युङ्सिङ् लो ॥

(२०९) मेन्सिमना देन् कोन् लो ॥ साङ्-
ग्राम् पेदाङ् तेन् कोन् लो ॥ कोन् साङ्ग्राम्
पेदाङ् तेन् नु थाङ् थाङ् थे ग्राङ् होङ्गो ॥ कोन्
मेन्सिमना देन् केरेग्राङ् याङ्सि याप्मी साम्
आफ ले साङ् मेन्सिनेन् लो ॥ माङ् जोक्ग्राङ्
युङ्लो ॥

(२१०) याप्मी सिसो ग्राङ् कुसाम् खरा खर
साङ् ग्राम् पेदाङ् तेन्यो मेवेक्नेन् लो ॥ मुथाङ्
खारा तेन् आगेन् लो ॥ मेन्सिमना तेन् आगेत्
बी मेम्बी फाङ् सुया खेयो मेजोक्लो ॥ साम्भो
साम् होप् ग्र साङ् ग्राम् पेदाङ् तेन्यो मेपाङ्-
खुसीन लो ॥ साम्भुक्ना देन् ओ युक्खुसि रो ॥
मुथाङ् खारा लोन्देल्ले खुन्छि याम्बक् कुसिङ्
हिङ्मा दिङ्मा चोरु लो ॥

(२११) आल्लो कोन् मेन्सिमना देन् पेक्मा
केप्मा लाम् गुहमाङ् मुहि गुम् ओङ्सि ले निसु
ग्राङ् वारो ॥ कोन् सिवादिङ् खाहुन खेम्मा
ग्राङ् तेम्मा ग्राङ् चोक्मेल्ले सुम्पोन् सेन्लोप्
खोदेन् लो ॥

नेपाली भाषा

बुद्धी मैले प्राप्त गरें र आफै ले जो देखे कोर
मुने को कुरा हरू सबै लेखी राखेको छु ।

(२०८) माथि स्वर्गलोक (पवित्र बाटो
बाट मालिक वसे का ठाँउ) साङ्ग्राम् पेदाङ्
मा चन्द्र, सूर्य, ग्रह, ताराहरू केहि पनि छैन ।
साँचाँ ठाँउ मा उज्यालो चम्कीलो ठाँउ मा,
पवित्र ठाँउ मा सदा सर्वदा स्वयम् उज्यालो
चम्की रहन्छ औ आनन्द ले भरीएको ठाँउ छ ।
त्रिजुनी को भित् भित् को माभ मा ओम्
जना बाट पनि आई पुग्ने उज्यालो आत्मा
ईश्वर राज गरी बक्सीन्छ ।

(२०९) अमर लोक यै हो । बैकुण्ठ लोक
भने को यै हो । यो बैकुण्ठ लोक देवि माथि
अरू कुनै लोक छैन । यो अमर लोक पुगे
पछि मानिस का आत्माहरू कैल्हे पनि मर्दैन ।
देव जुनी लिएर बस्छन् ।

(२१०) मानिस हरू मरे पछि सरासर
बैकुण्ठ लोक जाँदैन । मुथाङ्खारा लोक
(आत्मा जाँच गर्ने लोक) मा पुग्छन् अमर लोक
पुग्ने वा न पुग्ने भनी पाप गरे को धर्म गरे को
नतिजा जाँच गर्छ । धर्म न गरे को आत्मा
रहे छ भने बैकुण्ठ लोक मा पठाँउदैन्
मरेका हँस बस्ने ठाँउमा राख्छन् धर्म कर्म
को बिचार भए पछि उनी हरू को कर्म
अनुसार जुनी फेरि दिन्छन् ।

(२११) अब यो अमर लोक जाने पुग्ने
बाटो गुरु देव महात्मा ओङ्सिले देखेको छ ।
यो अर्ती उपदेश सुन्ने मान्ने हरूले तेस बमोजिम
काम गरे गति मुक्ति पाउँने छ ।

किरात भाषा

(२१२) साङ्गु सोक्मा केवाक्पा केरेक् लुङ्मा तुक्मा रो ॥ मेन्छाम्पा केरेक् नोङ्मामि रो ॥ नानुमामि रो ॥ निङ्निङ् गेन् नाहेन् चोक्मा मेन् लो ॥ फाने हिङ्ने केवाप्पामनाहा नाजोम् मेप्पासि ॥ तागेरा निङ्वाफुमाङ्गीन् केसिङ्दिङ् पानु माङ्, थामेन्दीङ्मानु माङ् इन्दिङ्माआङ् मुन्छो तान्छो साङ् विङ् ओमाआङ् माङ् खोमामि ॥ नाजोम् मेप्पासि ॥ सेरा चोक्मामि ॥ सिक्कुम् निङ्वा नाक्मामि ॥ साम्यो लाम् गोप्पासि ॥ निङ्वा शेये याक्मामि रो ॥

(२१३) खुमानाप्पा मेन् लो ॥ खेमा नाम्मा मेन्लो ॥ इल्लेक् चेक्पा चोक्मा मेन्लो ॥ आङ्दिङ् लोमा मेन्लो ॥ खोम्मा मेन्लो ॥ चालाम्पा, केत्तिमा चोक्मा मेन्लो ॥ ताफेम्ब पाप्पा चोक्मा मेन्लो ॥ येन्छावा याङ्केसावाहा नुरिक ओमेप्पासि रो ॥

(२१४) केखुवा, केताप्पा, केखेवा, इल्लेक् के जोक्पा, चेक्पा एप्पे के जोक्पा, याप्पी केलेङ्वा, आङ्दिङ् केलोवा केखोम्बा, चाके-लाम्बा, याप्पी केसेप्पा, येन्छावा, याङ्केसावा, मिमेत्मा केप्पा केसेप्पा, काईके फेक्पाहा ओम् तागेरा निङ्वाफुमाङ् ले चि रो ॥ खेन्हा केरेक लायोलासोत् मेथाप्पो ॥ खाम्बेक्मा ओ हिङ् हिङ् तारिक तुखेई तुखे मेखोरो ॥ सिसी आङ् याङ् सि हाहा माङ्, हावे माङ्, हादोक माङ्, हासु माङ् हा ले मेदेम्सु आङ् खेमादिङ् योङ्सोङ् पाङ्फे ओ मेदेसि ॥ योम्बा मिराक् सिगाङ् मेयाक्तुसि ॥ तुखे मेजा मेहाप, मेसिङ् मेयुङ् लो ॥

नेपाली भाषा

(२१२) माम हुने सबै प्राणी हरू लाई दया गर्नु । मानिस जानि गैह्र मिलेर बस्नु । प्रेम संग बस्नु । काँडाले भरीएको हृदय राखेर डाही न राखनु । मदन गर्छु, बचाउँछु भन्ने मानिस हरूलाई श्रद्धा गर्नु । जता बाट पनि आई पुग्ने उज्यालो आत्मा ईश्वर लाई पितृदेव मातृदेव मानी साँभ्र विहान धूप जलाई पूजा गर्नु । भक्ती गर्नु । मान गर्नु । सेवा गर्नु । ज्ञान बुद्धी माग्नु । धर्म को बाटो खोज्नु । हृदय पवित्र राख्नु ।

(२१३) चोर्ने लुट्ने हुँदैन । बाज्ने भगडा गर्नु हुँदैन । छट्ट छुल्या गर्नु हुँदैन । घमण्ड गर्नु हुँदैन । लोभ गर्नु हुँदैन । भडुवा रण्डीबाज गर्नु हुँदैन । नराम्रो बोल्नु, नराम्रो काम गर्नु हुँदैन । दुहुरा गरिव हरू लाई दया गर्नु ।

(२१४) चोर्ने, लुट्ने, बाज्ने भगडा गर्ने डाँट गर्ने, छुल्या गर्ने, मानिस उल्काउने घमण्ड, लोभी, भडुवा, बेर्या, मानिस मार्ने, दुहुरा, गरिव, विधुवा हरू लाई अन्याय गर्ने, हाडनाता विगाने हरू गैह्र लाई ओम जता बाट पनि आई पुग्ने उज्यालो आत्मा ईश्वर ले घिन गर्छ तिनी हरू सबै लाई पाप लाग्छ ॥ संसारमा बाचीनज्याल दुःखै दुःख भै बस्छ । मरी गए पछि तिनी हरू का हंस हरू लाई हाहामाङ्, हावेमाङ्, हादोक माङ्, हासु माङ् हरूले समाते र नरक लोकमा लै जाने छ । झूलो आगो को भट्टि मा हाली दिने छ । त्यौहा तिनीहरू सदा सबैदा दुःखले रुँदै कराउँदै बस्ने छन् ।

किरात मुन्धुम्

दोस्रो अध्याय

किरात भाषा

सोधुङ्गेन् लेप्मुहांग मुन्धुम्

(१) आल्लो मेन्धाम् दिङ्नाम् याप्मीसा
ईकसादिङ् खाम्बेकमाओ योलितक मेपोन्दा रो ॥
लिसी पिसाङ मेधिम्पुरो ॥ ईनोगेन् तुखे
मेथाडा ॥ लायो लासोत् मेपोन्दा रो ॥ मेन्धाम्
याप्मी थोक्सागेन् कुपु हेक्के मेवोखा ॥
मुहिगुम् ओङ्सिले मुन्धुम् हावेक् हुरुसि ॥
साम्योलाम् ओन्दावतु कोरो याप्मीहाले
मेखेप्मुन् ॥ साम्योपान् हुरुसि ॥ कोरो मेन्धाम्
याप्मीहा मेन्तेन्दान् ॥ आल्लो ईकसादिङ्
खाम्बेकमा लायोलासोत् ले धिन्मु रो ॥ थोक्-
साप्पेसाप् मेतिरुन् ॥ सिवा खाहुन् मेखेप्मुन्
निङ्वाफुमा सेवा मेन्जोगुन् ॥ सिक्कुम् निङ्वा
मेगोत्तुन् ॥ खासेम् खारोन् मेन्नीसुन् ॥ चेक्या
एप्ले ईल्लेक् चालाम्मा केत्तीमा ताक्केफेहा
मेबोरा रो ॥ हेक्केले, निङ्वाफुमा लेन कुनिङ्वा
तुकलो ॥ ईकसादिङ् खाम्बेक्मा मेन्खेम्दुन्
मेत्तुरो ॥ निङ्वाफुमाले खाम्बेक्मा मेङ्मा
ईत्तुरो ।

(२) खेन् तोङ्गे ओ खेन् येन् ओ मेन्धाम्
गेन्नाम् याप्मी लुममो मुहिगुम् ओङ्सि थोक्
वयारो ॥ कुमीङ् लेप्मुहांग्मेत्तु रो ॥ हेल्ले
निङ्वाफुमा सेवा चोगु रो ॥ सेन् सेन् लेन्
लेन् वारुम्सिङ्मा आङ् साङ्सिङ् ओमा आङ्
तागेरा निङ्वाफुमा तुम्तुम्दोहेना चोगुरो ॥

नेपाली भाषा

लेप्मुहांगको प्रलय कथा

(१) अब पृथ्वीमा मानिस हरू घेरै बढे ॥
चारै दिशा भरिए । दुःख पनि संगसंगै बढ्यो ।
पाप कर्म पनि बढ्यो मानिसहरू पशु पक्षी जस्तै
भए । सन्त महन्तहरू ले मुन्धुम् शास्त्रहरूसिकाए ।
धर्म को बाटो देखाए । तर मानिसहरूले सुनी
दीएनन् । धर्म उपदेश गरे । तर मानिस
हरू ले ध्यान दीएनन् । जगत पाप ले भरियो ।
मुन्धुम् शास्त्र न पढ्ने भए । अर्त्ती उपदेश न
सुन्ने भए । परमात्मा भक्ती न गर्ने भए । ज्ञान
बुद्धी न खोज्ने भए । निज्रा निसाफ न हेर्ने
भए । छुट्याँ, गरिब मारा, ढाँट, रण्डीबाज्
वेश्यागमन्, बदमासहरूले जगत भरे । तसर्थ
परमात्राले चित्त दुखाउनु भो । पृथ्वी सुहाएन
भन्नु भो । परमात्मा ले संसार संहार गर्ने
मन गर्नुभो ॥

(२) तैस बखत् मा मानिसहरू को माझ
मा योटा महात्मा थियो । उस्लाई लेप्मुहांग
भन्थ्यो । उ परमात्मा को भक्ती गर्थे । रात्
दिन् धुप् जलाई परमात्मा को ध्यान मा लागी
बस्थे । परमात्मा उस्को भक्ती देखी खुशी
थियो । उस्को बिबेक बिचार परमात्मा ले

किरात भाषा

तागेरा निङ्वाफुमाले कुमिक्कुम् निङ्वा
निमुरो ॥ कुनिङ्वा त्यारो ॥ लेप्मुहांगले
मेन्छामसा केरेकीन् साम्यो पान् हुमिबा
निमुरो । कोरो मेन्छामसाले खाहुन् खेम्मा
निङ्वा मेपीरुन फाङ् निङ्वा फुमाले निमु रो ॥
लेप्मुहाङ् हिङ्मा निङ्वा चोगु रो ॥ निङ्वा-
फुमाले अक्खे ईत्तु रो ॥

(३) तान्छोदिङ् थिक्लेङ् लेप्मू हाङ्
पोगा रो ॥ कुहीम् कुवेसाङ् चुक्सा योङ्खोङ्
थीक नेस्सा रो ॥ हेन् योङ्खोङ् खेयो वारुमसे
लेप्मुहांग पेरो ॥ हेन् सोफाओ चुक्सा डामा
लेप्मुहाङ् कुवेसाङ् फेरा आङ पात्तु रो ॥
हिङ्खाङ् ॥ इङ्गा हिङ्खाङ् मेत्तु रो ॥ योम्बा
डासाले ईङ्गा लोप्मा गोत्तु आङ्वा रो ॥ ईङ्गा
हिङ्खाङ् ॥ तान्दी ईङ्गा आङ् हिङ्ने रो फाङ्
डासाले मेत्तु रो ॥ लेप्मुहाङ् ले कोन्पान् लेप्मु
आङ् कुनिङ्वा मया रो ॥ हेक्के आङ् पेङ्गो
थीक् ताक्तु आङ् डासान् हिङ्खु रो ॥ याङ्मो
डासा पात्तु रो ॥ आथक् योम्बा बोखा रो ॥
के हुक्को मेहोत्ताङ् लो ॥ चुक्सा वाबाक् खेयो
केत्ताङ् लेप्मु हाङ् ले केत्तु पीरु रो ॥ याङ्मो
डासा पात्तु रो ॥ कोन् वाबाक् ओ आथक्कीन्
मेहोत्तुन् लो ॥ योङ्खोङ् खेयो केत्ते पिराङ् ॥
लेप्मुहाङ् ले केत्तु पीरु रो ॥ याङ्मो डासा
पात्तु रो ॥ आथक् छेन्ना योम्बा बोखा रो ॥
कोन् योङ्खोङ् ओ आथक्कीन् मेहोत्तुन् लो ॥
आल्लो योम्बा वारोक् ओ पेक्का रो ॥ याङ्मो
तान्दी ताआरो ॥ याङ्मो मेत्तुङ् लो ॥ लेप्मु-
हाङ् ले खेप्से ओ । तान्दी वादोक्मा थाङ् आङ्
कोन् खाम्बेक्मा निबेक्लो ॥ थक्सा कुपु, सिजो
थवात्, मेन्छाम याप्मी केरेक् मेमेक लो ॥ हेने
ईङ्गा ताङ्खुङ् लो । हेने ईङ्गा हिङ्खुङ् लो ।
आपान् नुरिक् खेप्से ओ ॥

नेपाली भाषा

जानेको थियो । उस्ले मानिसहरू लाई धर्म
ज्ञान सिखाएको तर मानिस् हल्ले उस्लाई
बिनाम् नगरे को परमात्मा लाई पूरा थाह
थियो । परमात्मा ले लेप्मुहांग लाई जोगाउनु
पन्थो भनी इक्छा गनु भयो ॥ परमात्माले
यस्तो विचार्यो ।

(३) एक खेप् लेप्मुहांग सखारै उठ्यो ।
उस्को घर को छेउमा यौटा सानु खोला
थियो । खोलामा नुहाउनु भनी लेप्मुहांग गयेको
थियो । खोला मा नुहाउदै गर्दा यौटा सानो
माछा लेप्मुहांगको छेउ मा आई बेल्यो । मलाई
बचाउ । मलाई बचाउ भन्यो । ठूलो माछाले
मलाई निलन लागे को छ । मलाई बचाउ र
पछि म तिमी लाई पनि बचाउने छु । भन्यो ।
यो बात सुनेर लेप्मु हांग छक्क पन्यो । उस्ले
अञ्जुली थापी माछाको बचा लाई बचायो ।
तर माछाको बचा फेरि बोलन लाग्यो । उस्ले
भन्यो मेरो शरीर बड्दै आयो । तिम्रो अङ्गुली
गा आटिन्दैन । मलाई कुवामा हाली देउ ।
लेप्मुहांगले कुवामा हाली दियो । फेरि उस्ले
भन्यो । मेरो शरीर भन् ठूलो बड्दै गयो ।
खोलामा हाली दिए निको होला । लेप्मुहांगले
तेई खोलामा हाली दियो । फेरि त्यो माछो
भन्न लाग्यो । शरीर अझै बड्दै जाँदै छ । यो
खोला मा अट्दै न होला । अब ठूलो समुद्रमा
जानु पन्यो । पछि फेरि आउने छु । अझै कुरा
भनी राख्छु । राम्रो सुनी राखनु भनी लेप्मु-
हांग लाई भन्यो । पछि समुद्र बड्दै आएर
पृथ्वी सब डुबाँउ छ ।
पशु पक्षी, किट पतङ्ग, मानिस गैह्र नष्ट
हुन्छ । तिमी लाई म बचाउने छु । म तिमी
लाई जोगाउने छु । मेरो कुरा राम्ररी सुनु
भनी लेप्मुहांग लाई भने ।

किरात भाषा

(४) योम्वा खोड्वे थिक् चोगे ओ । हेन् सिगाड् लासे युडे ओ । खोड्वे सिगाड् वे, वे, देन् ओ वे, वे, ताक्फाहा चोगे ओ । थकमागेन् कुपु, मिजो थवात् काप् काप् तारेम्मे आड् वे, वे, देन् ओ वे, वे, ताक्फाहा ओ युक्वे ओ । चामा सामा थुङ्मा सामा मुप्से आड् युक्वे ओ । तान्दी वारोकील्ले खाम्बेकमा निपेक्वा हेन् खोड्वे वारोक सोम्दाड् पोक्लो । इङ्गा आड् योम्वाडा लेड्सिड् आड् खोड्वे कुबेसाड् ताग्रो । आथेगेक जोड्थो कुदाड् थिक् पन् लो । योम्वा थाक्पा थिक्ले हेन् खोड्वान् ईङ्गाईन् कुदाड् ओ नुरिक् खेङ्मा रो । ईङ्गा वारोक् हे, यो थोथो, योयो, ना ना तेरुङ्माड् खोड्वान् निप्मा मेम्बीग्रान् लो । कौन्याक पात्तुआड् हेन् डासा हेन् योड्खोड् सिगाड् लासे पे, रो ॥ सोधुङ्गेन लेप्मुहाड् सारिक निङ्वामये आड् कुहीम्मो तुक्वु रो ॥

(५) हीम्मो केरा आड् सोवुङ्गेन् लेप्मु हाड् डासा पान् कुनासाह आड् योम्वा खोड्वे थिक् चोक्मा हेक्तु रो । कुपाड्फे-सावाहा केरेक् कुनामेन्छा मेजोगुआड् मेएरा रो । कप्पोवा थनालेक्खेपेवा बी फाड मेएरा । वारोक् मेन्ने खोड्वे आक्के पाक्के फाड मेएरा । लेप्मुहाड् ले तान्दी वादोकमा थाङ्लो मेत्तु पीरसाड् कुना मेन्सारन् रो । खोड्वा ग्र योम्वा चोगु रो । वे, वे, देन् ओ वे, वे, ताक्फाहा चोगुरो । चामा थुङ्मा सामा केरेक् मुप्पुसि । थक्सा कुपु सिजो थवात् वे, वे, काप् काप् चोगुसि आड् लाला देन् लेन् लाला ताक्फाहा ओ युक्पुसि । कुईत् कुसाहा, कुमेन्छाहा खोड्वे सिगाड् मेलासा आड् मेयुडे रो । वादोकमा थाङ्मा हेक्तुरो ॥ लेप्मु हाडले खोड्वे लेन लाम् थेप्पा साक्तु रो । वादोकमा

नेपाली भाषा

(४) यौटा ठूलो जाहाज बनाउनु त्यो भित्र बस्नु । जहाज भित्र वेग्ला वेग्लै कोठा बनाउनु ताला ताला भए को बनाउनु । पशु पक्षी किट पतङ्ग जोडी पारेर अलग् अलग राखनु । आहार समेत बटुली राखनु पछि समुन्द्र वडेर जगन् सब डुवाँउदै आउंदा त्यो जहाज पानी माथि रहन्छ । म चाँही ठूलो माछा भएर जहाज् को छेउ मा आउने छु । मेरो मिरमा एउटा सिङ् हुन्छ । यौटा ठूलो डोराले त्यो जहाज लाई बाँधी मेरो सिङ् मा अड्काउनु । म त्यो जहाज लाई समुन्द्र मा माथि तल वर पर डोरथायेर डुव्नु दिन्न । यति भनेर त्यो माछा को बच्चा त्यो खोला भित्र पसी गयो । सोधुङ्गेन लेप्मु हाड् साह्रै छक्क परेर आफ्नो घर फर्क्यो ।

(५) घरमा पुगेर सोधुङ्गेन् लेप्मुहाड् ले माछा को कुरा मानेर विश्वास गरेर ठूलो जाहाज बनाउनु शुरू गर्नु उसको गाँउले हरू सबैले अवहेलना गर्दै हाँसो गर्न थाले । बूढो को होस बिग्रन थाल्यो भन्दै हास्यन थाले । समुद्र बेगर केमा जाहाज चलाउने भन्दै हाँसे । लेप्मु हाडले पछि पानी भर्दै आई जगत डुब छ भन्दा उसको कुरा पत्याएनन् । उस्तै ठूलो जहाज बनायो । अलग् अलग कोठा को अलग् अलग ताला ताला बनाई आहार जम्मा पारी पशु पक्षी किट पतङ्ग जोडी जोडी भेला गरी अलग् अलग कोठा को अलग् अलग ताला मा राखे । उसको जहान् छोरा नाती हरू सब जहाज भित्र राखे । पानी को उलाव भर्दै आयो । लेप्मुहाड् ले जाहाज को दँलो बन्द गरी दियो । समुद्र बड्दै आयो । भुईँचाल

किरात भाषा

थाडे रो । लुप्ली आङ् थाडे रो । मुसु मुसु
सियाकपे थैयाकपे, कोकमा थेगु, कोई जोङ्
फाङ् केरेक् मेनिप्नु मेबेरो ॥ खाम्बेक्मा ख्याम
निबेरो ॥ खोङ्बे ग्र वारोक् सोम्दाङ् सोम्दाङ्
फोप्मा आङ् नेस्सा रो ॥

(६) थक्सागेन् कुपु, मेनछाम्गेन् यप्पी, सिजोगेन्
थवात् काक् मेमेक्खु रो ॥ लात्रिरी लाराक्
नाम् जिरी नाम् लाक् चिक्खु पे रो ॥ खादाम्मे
खादाम् नेस्सा रो ॥ सनाङ्ङना मुमुन्ने खेमुन्ने
बोखा रो ॥ तुम्बुङ् वारोक् .लेल्ले मेनेस्सा ॥

(७) हेन सोफा उन्छोन्वा डासा योम्बा
लेङ् सिङ् आङ् खोङ्बे कुबेसाङ् त्या रो ।
सोधुङ्गेन् लेप्पुहाङ् ले खोङ्बान् डालेन् कुदाङ्
हेयो खेक्सुरो ॥ डाले खोङ्बान् थोथो योयो
नाना उक्खु आङ् पागुआङ् नेस्सा ॥ सिङ्
आङ् योरे लुङ् आङ् योन्दे यारिक् चरिक् थे
साङ् मेन्नीसुन् ॥

(८) तान्दी तान्दी ताई गेन् नाम् पीन्
पीबा तालेल्ले तान्छो त्या ॥ खाम्रोत् त्यारो ॥
तान्छो दिङ् साक्नाम् पिन्दा रो ॥ सोधुङ्गेन्
लेप्पुहाङ् ले निङ्वा त्या रो ॥ खोङ्बेलेन्
होङ्बारिवा होन्दुआङ् पाखा ओमेत्तु रो ॥
वारोक् चोत्ता पेक्ल वाबा निसु रो ॥ खाम्बे-
क्मा याङ् मो लोन्देवा निसु रो ॥ कोई जोङ्-
फाङ् निसुसि ॥ कोक्मा थेगु निसुसि ॥ वारोक्
चोत्ता पेरो ॥ खोङ्बान् ग्र कोक्मा थेगु
कुजोङ्थो नेस्सा रो ॥

(९) आल्लो डा याङ् मो पाप्मा हेक्नु रो ॥
लेप्पुहाङ् हेप्से रो ॥ हेने ईङ्गा ताङ्खुङ् लो ॥
हेने ईङ्गा हिङ्खुङ् लो ॥ आल्लो वारोक्
चोत्ता पेरो ॥ खाम्बेक्मा लोन्दा रो ॥ आल्लो
थोक्सागेन् कुपु सिजोगेन् थवात् केरेक लोत्ते

नेपाली भाषा

पनि आयो बिस्तार बिस्तार सानो डांडा
ठूलो डांडा पर्वत का टाकुरा हरू सबै ढुङ्दै
गयो । जाहाज पानी माथि माथि तरी बस्यो ।

(६) पशु पंक्षी, किट पतङ्ग मानिस वंश
सबै नष्ट भए । चन्द्र सूर्य ले ज्योती दीएन ।
अंधारो भयो । सुन् सान् भयो ॥ पानी को
जल् थल् मात्र रह्यो ।

(७) तेउ बेला अघि को सानु माछा को
बच्चा ठूलो भयङ्कर रूप लियेर जाहाज् को
नगिच आयो । लेप्पुहाङ् ले ठूलो डोरी ले
जाहाज माछा को सिङ्मा बांधी दियो । माछाले
जाहाज् माथि तल पर वर डो-याउन थाल्यो ।
रुख हरू मकीए । ढुङ्गाहरू बिलीए अरु केहि
चिज पनि देखीएन ।

(८) पछि पछि पुर्व दिशा उज्यालो भयो
बिहान भयो । घाम् भुल्क्यो लेप्पुहाङ् कुशी
भयो । जाहाज् को भयाल् खोली पाखा हेरे ।
पानी सुखदै गएको देखे पृथ्वी केरि निक्कीन्दै
गरेको देखे । पहाड पर्वत का टाकुरा हरू
देखन लाग्यो । बिस्तार बिस्तार अरु पर्वत
श्रेणि हरू पनि देखा पर्‍यो । पानी सुखदै
गयो बिस्तार बिस्तार जाहाज चौटा पहाड
मा बस्यो ।

(९) अब माछा फेरि बोलन लाग्यो ।
लेप्पुहाङ् सुन्नु । मैले तिमो लाई जोगाएँ,
बचाएँ अब समुन्द्र को पानी सुक्यो । पृथ्वी
निकलीयो । अब पशु पक्षी किट पतङ्ग सबै
छाडी धीनु । तिमिहरू पनि तल तल सरदै

किरात भाषा

देस्से ओ ॥ हेनी आङ् योयो लाजे पेगेम्मे
आङ् युडेम्मे ओ ॥ सिक्कुम् निङ्वा पिने
रो ॥ योवा नुरिक चोगे ओ ॥ लायो लासोत्
ले खाम्बेकमा मेमेक् लो ॥ नावा साम्योले
खाम्बेकमा आहिङ् रो ॥ खाम्बेकमा लेन
लायो लासोत्ले मेन्छाम् याप्पी थोक्सा कुपु
सिजो थवात् मेमेक्खुवा रो ॥ के साम्यो
निङ्वाले चोगुले हेने ईङ्गा हिङ्गुङ्वा रो ॥
के साम्यो निङ्वाले चोगुले आलो के सा
मेन्छाहा योरिक् योरिक् पो रो ॥ सियेङ्घा
थेयेङ्घा नु योरिक मे पो मेवेक्लो ॥
ईक्सा खाम्बेक मेतेक् मेवे लो ॥ मेधीम्
मेवेक् लो ॥ इक्सा खाम्बेक् लोक पेक्
खेयो मेन्छाम् याप्पीसा केरेक् ले नावागेन्
चोईताङ्वा ईन्छाङ्मा पोङरो ॥ साम्यो पान्
साम्यो याम्बक् चोकमेले खाम्बेकमा ओ कुमुई
केम् लो ॥ ताफेम्ब पान् ताफेम्ब याम्बक् चोक-
मेले लायो लासोत् थाप्पु आङ् कुमुई फि
लो ॥ हारा आसि रो ॥ याङ्मो मेत्तुङ लो ॥
लेप्पुहाङ्गे खेप्से ओ ॥ ईङ्गा निङ्वाकुमा आ
रो ॥ हेने ताङ्मे ओ ॥ हेने हिङ्मे ओ ॥ डा
केरेङ् लेङ्गिङ् आङ् तायेवा आ रो ॥ आई-
नाङ्थो मेन्छाम् सा ले निङ्वाकुमा सेवा मेजोगु
ग्र आहिङ् रो ॥ निङ्वा साङ्साङ् मेयाक्नु
आङ् निङ्वाकुमा मेगात्तु ग्र निङ्वाकुमा केरेङ्
लेङ्गिङ् आङ् ता रो ॥ फा रो ॥ ताङ्गाङ्
रो ॥ हिङ्गाङ् रो ॥ केसा मेन्छाहा काक्
साम्यो पान्, साम्यो खाहुन हुरे ओ ॥ ईङ्गा
याङ्मो ताआ रो ॥ कोन्याक् पात्तुआङ् हेन
डा मये पे रो ॥

(१०) खन्नाङ् याङ्गि लेप्पुहाङ् ले
थक्सगेन् कुपु सिजो थवात् केरेक लेरुदेमुसि हुन्छो
साङ्म्याक् योयो लाजे मेवेआङ् मेयुडे रो ॥

नेपाली भाषा

बस्नु । म जान बुझी दीन्छु । पृथ्वी फेरि
राम्रो बनाउनु । पापले पृथ्वी नष्ट हुन्छ ।
धर्म ले पृथ्वी अटल् रहन्छ । यो पृथ्वी को
पापले मानिस बंश पशु पक्षी किट पतङ्ग
जम्मै नष्ट भए को हो । तिम्रो धर्म ले गर्दा
मैले तिमी लाई बचाएको हो । अब तिम्रो
धर्मले गर्दा तिम्रो छोरा नाती पनाती धेरै धेरै
वड्दै जाने छ । बालुवा भन्दा ब्रेसि बडेर जाने
छ । निमी हरू का बंशले फेरि पृथ्वी भर्ने छन् यो
पृथ्वीमा बस्ने मानिस हरूले आफ्नो सृष्टीकर्ता
लाई समझीनु पर्छ । धर्मको कुरा धर्म को
काम ले जगत मा मानिस हरू दीर्घायु हुन्छन् ।
नराओ कुरा नराओ कर्मले पाप लाग्छ र
मानिसहरू को आयु घट्छ । चाँडै मर्छ । म
फेरि भन्छु । लेप्पु हाङ् सुन्नु । म परमात्मा
हूँ । तिमी लाई जोगाउनु बचाउनु को लागी
माछा को रूप लिएर आएको हूँ । अब देवि
उसो मानिस जानिले परमात्मा को सेवा भक्ती
गरे बाँची बस्ने छ । आफ्नो मन पवीत्र राखेर
परमात्मा को खोजी गरे परमात्मा औतार
फेरेर आउने छन् मदत् गर्ने छन् । जोगाउने
छन् । बचाउने छन् । तिम्रो बंश लाई धर्मको
कुरा सिखाउने धर्म उपदेश दिने काम गर्नु ।
फेरि आउने छु भनेर माछा अलप्री गयो ।

(१०) तेस पछि लेप्पुहाङ् ले पशु पक्षी
किट पतङ्ग सबै छाडी दियो । उनीहरू पनि
तल तल ओर्लीएर बस्न लागे ।

किरात भाषा

(११) लेप्पुहाङ्, पात्रा लोन्दे आङ्, तागेरा निडवाकुमा कुमिङ्, ओ साम्पाङ्, चोगु । म.ङ.वोगु । तुम तुम दो हेना चोगुरो । कुसाहा कुमेन्छाहा साम्पाङ्, चोकमा ॥ माङ्खोमा ॥ साम्पो पान् काक् हुसि । कोम्दाङ्, बावादोकमा लेन खेदा आफलेसाङ्, निङ्वाफेम्मा मेन् फाङ्, मुन्धुम् हावेक केरेक् हुसि । निडवा कुमा तु किमा आङ्, युङमा । निडवाकुमा सेवा सेन्दो चोक् मेल्ले आहिङ्, फाङ्, सिवादिङ् खाहुन् पिहसि ।

(१२) कुसा मेन्छाहा सिङवे ताङमा ॥ लुङवे सेम्मा ॥ फाकलेङमा ॥ युक्मे केमा ॥ याव्मा ॥ हेक्के आङ्, यावा माङखोमा हुसि ॥ याङ्मो पोगुगेन कुचा तुम्पाङ्, निडवाकुमा चासोक् माङखोमा हुसि ॥

सोधुङ्गेन लेप्पुहाङ् सेवा साम्लो

(१) ओम् निडवा कुमाङ् ॥ आसेवा रो ॥ आनिङ्वा ले के तुम् तुम् दो हेना चोखुङ् लो ॥ माङ्हा निसोरो के साम्लो मेत्तुङ् लो ॥ के शेशे देन ओ के सेवा चोखुङ् लो ॥ के लुङमा तुक्मा नु के कुचा पेलेगेन् पान चान ले तुम् तुम् दो हेना चोखुङ् लो ॥ इङ्गा आफलेसाङ्, केतगाङ्, हुकफाक्तुङ्, ग्र हेने केखेप्पु रो ॥ हेने इङ्गा के सिक्कुमनिङ्वा केविराङ्, आङ्, सिङ्, सिङ्, के जोगाङ्, लो ॥ निङ्वाकुमाङ् ॥ वादोकमा थाङ्मुले कुसोकमा केयाक्पा केरेक मेमेक्खु साङ्, हेने इङ्गा केताङ्खाङ्, लो ॥ के हिङ्खाङ्, लो ॥ हेना चोखुङ् लो ॥ निडवाकुमाङ् ॥ के याम्पोङ्, मिसिदीङ्, योम्बा पत्तो ॥ के मुक्कुम्मा साम्ले च्या चोकमा केसुक्त्तु रो ॥ आल्लो याङ्मो इक्सा खाम्वेक् नुरिक चोगे ओ ॥

नेपाली भाषा

(११) सोधुङ्गेन लेप्पुहाङ्, जाहाङ्, वाट बाहिर निस्की आएर सर्वव्यापी परमात्मा को नाँउ मा पूजा गरी उसलाई प्रलय वाट बचाए को मा धन्यवाद चडाए । छोरा नातीहरू लाई पनि तेसरि पूजा गरी सेवा भक्ती गर्नु भनी सिकाए । यस्तो प्रलय भए को कथा कहिल्यै पनि न बिसर्नु भनी मुन्धुम् सिकाए । परमात्मा को भय मानी सेवा भक्ती गर्दै बसे वाचीन्छ भनी अर्ती उपदेश दिए ।

(१२) उसको छोरा नाती हरूलाई जंगल ढाल फाँड गरी भस्मे डडाई अन्न छर्नु र भगवान परमात्मा लाई आशिष मार्गने नियम भक्ती सिखाए । फेरि अन्न पाके पछि भगवान् परमात्मा को नाँउ मा नवाङ्गी पूजा गर्ने नियम सिखाए ।

लेप्पुहाङ् को भजन् (सेवा)

(१) ओम् परमात्मा मेरो सेवा छ । मेरो हृदय ले तपाईं को श्रद्धा गर्दै छु । धन्यवाद दीदै छु । देवादि देव को अधि भजन् गाँउदै छु । तपाईं को पवीत्र स्थान मा भक्ती गर्दै छु । तपाईं को अग्रुग्रह र साँचो वचन लाई धन्यवाद चडाँउदै छु । म जैले जैले तपाईं लाई बिन्ती गर्छु तपाईं ले मेरो बिन्ती सुन्नु हुन्छ । तपाईं ले ज्ञान बुद्धी दीनु भो । चनाखो बनाउनु भयो । पानी को डुवाउले सबै प्राणी मासीयेता पनि तपाईंले मलाई जोगाउनु भयो । बचाउनु भयो । धन्यवाद छ । हे परमात्मा । तपाईं को पराक्रम महिमा महान् छ । तपाईं को शक्ति ले जुनै कुरा पनि गर्न सक्नु हुन्छ । अब फेरि पृथ्वी राम्रो बनाउनु होस ।

किरात भाषा

(२) थोकसा कुपु, गिजो थवात् थोइथाइ
डासा, मेन्छाम याप्मी पोमा चोगे आ ॥ के
हुकले चोगुवा याम्बक मेलेरेने रो ॥ निड्वा
फुमाडे ॥ हेने ईङ्गाइन् निड्वा कसेगाइ आइ
कुसिङ् केनेत्ताइ लो ॥ ईङ्गा पोक्मा नु युइमा
केनिमु रो ॥ हेने ईङ्गा आ तगाइ एगाइ
केकोबु आइ केवारो ॥ के सिक्कुम निड्वा
कुसिङ्निप्मा चारिक वारो ॥ थो थोइवामाशे
आक्के के जोगु मेलेआन् रो ॥ तान्छोप्पा ले
तान्दीक युन्छोप्पा ले युन्दीक् आन्दाकमा आक्के
के जोगु मेलेआन् रो ॥ आल्लो ईकसा
खाम्ब्रेक लाक् पेक खेयो मेन्छामसा शेसे साम्यो
आक्के चाक्मा मेलेआन् रो ॥ के सिक्कुम
निड्वाले ला थुइधाइ लाराक नाम थुइ
धाइ नाम लाक के जोगु कुसिङ् मेन्छामसा
सिक्कुम निड्वा राक आइ चोगे पिरे
रो ॥

(३) मेन्छाम याप्मी पोमेल्ले सिक्कुम
निड्वा पुरो ॥ मेन्छाम याप्मी मेन्ने सिक्कुम
निड्वा मिमिदीङ् मेलेम्दुन । कुमेलुङ्
मेवोइनेन् लो ॥

(४) थोकसा कुपुले सिक्कुम निड्वा मेगो-
त्नेन् लो । के याम्बक निड्वाके मात्रा वारो ॥
ईङ्गा केरेक लेमुङ् लो ॥ मुक्कुम्साम हेने लक्
लो ॥ लायो के मेक्पा सोत् केतुग्पा हेने रक्
लो ॥ निड्वा फुमाडे ॥ के सिक्कुम निड्वा
इत्मेले सारिक् योम्बा रो ॥ मेन्छाम याप्मी
निड्वाले मेन्दुम्नेन् लो ॥ हेने ईङ्गाइन् निड्वा-
फुमा रो ॥ युन्छो तान्छो सेन्दीक् लेन्दीक् के
तुम तुम दो हेना चोबुङ् लो ॥ लुइमा तुक्ताडे
ओ आसेवा रो ॥

नेपाली भाषा

(२) पशु पक्षी, किट पतङ्ग माछा मानिस
हरू धेरै बडाउने काम गर्नु होस । तपाईं कै
हानले गरेको काम हो । सो काम न छाड्नु
होम । हे परमात्मा तपाईं ले मलाई जृने र
बुझ्नु भए का छौ ॥ मेरो उठ्ने मुत्ने चाल
सबै जान्नु हुन्छ । मेरो अघि पछि धेरै र रहनु
भए का छौ ॥ तपाईं को ज्ञान र बुद्धी बुझ्नु
साह्रै गाह्रो छ । तपाईं ले आकाश गंगा
कसरि बनाउनु भयो म जान्दीन । वेलुका को
युन्छोप्पा ग्रहले सांभ र बिहान को तान्छोप्पा
ग्रह ले बिहान वताउछ भन्ने कसरि बनाउनु
भयो म जान्दीन । अब जगतमा मानिस जाति
लाई कसरि घर्मी बनाउनु म जान्दीन
तपाईं को ज्ञान बुद्धी ले चन्द्र सूर्य को
बिम्ब बनाउनु भयो । अब मानिस जाति को
ज्ञान बुद्धी को बिम्ब पनि बनाई । दीनु
होस ।

(३) मानिस जाति बडे ज्ञान बुद्धी पनि
बड्छ । मानिस जाति छैन भने ज्ञान बुद्धी को
महिमा हुंदैन । उसको महत्व हुंदैन ।

(४) पशु पक्षी ले ज्ञान बुद्धी माग्दैन ।
तपाईं को काम अचम्भ को छ । मैले बुझे को
छु । सर्व शक्तिमान् आत्मा तपाईं मात्र हुनु
हुन्छ । पाप नष्ट गर्ने पाप सफा गर्ने तपाईं
मात्र हुनु हुन्छ । हे परमात्मा ! तपाईं को ज्ञान
बुद्धी बिर्चादा साह्रै अपार छ । मानिस को
ज्ञान ले बुझ्नै सक्तैन । तपाईं मेरो ईश्वर हुनु
हुन्छ । सांभ बिहान दिन रात तपाईं को भक्ती
गर्छु दया गर्नु हवस । नमस्कार छ ।

किरात भाषा

सोधुङ्गेन लेप्मुहाङ् खाहुन्

(१) सिक्कुम् निडवा कुन्दाङ्मा निडवा-
कुमा रो ॥ सिक्कुम् निडवा ले नावा चोईत्
चोक्रो ॥ याङ्मो सिक्कुम् निडवा ले नावा
चोईत् मेक्लो ॥

(२) सिक्कुम् निडवा पानीन् बयेवा
आदोङ्हा ताफेम्ब मेईत् लो ॥

(३) हेक्केले याप्मीसा केरेक्ले पा मा हा
हुसि बा खाहुन् नुरिक खेम्मा रो ॥

(४) पा थेवाहा ले हुसिवा खाहुन्
सामेन्छा हाले निडवाफेम्मा मेन्लो ॥ लेप्मा
मेन्लो ॥

(५) थ्याङ्फेल्ले पा थेवा हाले मेहुसिवा
खाहुन् सा मेन्छाहा ले खुन्जि पागा हेक्के
पोङ्लो ॥ खेम्मसीङ्मा पोङ्लो ॥

(६) हेक्के चोक्मेल्ले सा मेन्छाहा वे,
ताफेम्ब मना हा नु वामा मेपेकनेन् लो ।
ताफेम्ब मना हा ले मेलेम् साङ् मेपेक्
नेन् लो ॥

(७) याङ् खुमा पेगी ॥ मना सेत्मा पेगी ॥
ताफेम्ब याम्बक चोक्से पेगी ॥ खेमा नाम्मा
पेगी पात्तु ग्र मेवेकनेन् लो ॥ सिक्कुम् निडवा ले
हेक्के चोकमा आम्बीनेन् लो ॥ सिक्कुम् निडवा,
ग्र निडवा कुमा रो ॥ निडवा कुमा ग्र निडवा-
हाङ्मा रो ॥ हेन निडवाहाङ्मा ले कुसिक्कुम्
निडवाले नावा चोईत् चोगुसि बा रो ॥

(८) सिक्कुम् निडवा ले चाप चोक लो ॥
ओदोङ् मेजोक्नेन् लो ॥

(९) सिक्कुम् निडवाले याम्बक चोगु ग्र
नोमावा तामावा तारो ॥

नेपाली भाषा

लेप्मुहाङ् को उपदेश

(१) ज्ञान बुद्धी को मालिक् परमात्मा
हुनु हुन्छ । ज्ञान बुद्धीले सृष्टी गर्छ । ज्ञान बुद्धी
ले सृष्टी नष्ट गर्छ ॥

(२) ज्ञान बुद्धी को कुरा लाई लाटा
मूर्खहरू नराख्ने समझिन्छन् ॥

(३) तसर्थ मानिस पुत्र सबै ले आफ्ना
आफ्ना बाबु आमा हरूले सिखाए को अर्ती
उपदेश राम्रो मुनी राख्नु ॥

(४) आफ्नो बाबु बाजे ले सिखाए को
अर्ती उपदेश छोरा नाती वे विसर्नु हुँदैन ।
छाड्नु हुँदैन ॥

(५) किन कि आफ्नो बाबु बाजे ले
सिकाए को अर्ती छोरा नाती हरू को लागी
पगिर जस्तो हुन्छ । शोभादिन्छ ॥

(६) तेस्रो गर्नले छोरा नातीहरू
अरु बदमाश मानिस हरू को संगत मा
जाँदैनन् ॥ बदमाश मानिस हरूले फकाए
भने पनि जाँदैनन् ॥

(७) चोर्न जाँउ ॥ मानिस मार्न जाँउ ॥
नराख्ने काम गर्न जाँउ ॥ बाजून जुजून जाँउ
भने पनि तिनी हरू जाँदैनन् ॥ ज्ञान बुद्धी ले
तेस्रो गर्नु दिदैन ॥ ज्ञान बुद्धी भने को ईश्वर
हो ॥ निडवाकुमा भने को ज्ञान को रानी हो ।
त्यो ज्ञान को रानी ले आफ्नो बुद्धी ले सारा
सृष्टी बनाए को हो ॥

(८) ज्ञान बुद्धी ले बाठो बनाउ छ ॥
मूर्ख बनाउदैन ।

(९) ज्ञान बुद्धी संग काम गर्नु भने
फलीफाप हुन्छ ।

किरात भाषा

(१०) अं:दोड लाम ले याम्बक चोगु ग्र
तुखेई तुखे पोडलो ॥ खन्नाड याडसि मेमेक
लो ॥

(११) हेक्केले सिवादिङ खाहुन् खेनी निडवा
ओ वेयुफुमु ग्र हेनी निडवाफुमा नु केगीम् लो ॥
लायो लामोत् केन् जो गुम् लो ॥ तोन्दोन् लाम्मो
लाङकेखेम् लो ॥ निडवाफुमा ले आङ सिक्कुम्
निडवा आबी लो ॥ हाङसा आबी रो ॥
फुङवा आबी रो ॥

(१२) नुमा तामा तारो ॥ निडवा फुमाले
हुने सेवा केजोकपाहा ना मुसि ॥ फेन्माम्नुआनाङ
आथेक लो ॥ पान कुसिङनिप्मा साम् आबी
रो ॥ हेक्केले नोवा फेन्वा नुरिक खामेम्
खारोन् चोकमा मेमुक्तु रो ॥ ताक्केफे वा
याप्मीहा नु ल्वा युङ्मा मेमुक्तु रो ॥ कोन्
खाहुन् केखेम्वा याप्मीहारेन् खुन्जी दिङ
मुईमेवो रो ॥

(१२) ताफेम्ब - याप्मीओ मोखिमो तुखे
तारो ॥ तुक्मा सिमा तारो । खेमा नाम्मा
तारो । याङसा कुम्थे पेक्लो । आक्खेन चोगु
साङ निडवा मेदानेन्लो । निडवा तुक् आङ्
हेन् आसि रो ॥ आसि साङ् साङ्ग्राम् पेदाङ्
मेगेत्नेन्लो । लेत्छाम् फुङ्ग्राम् मुथुत् सोधा
मेबोङ्ग्राम् खेमायोङ्ग्राम्ओ मेवेक्लो ॥

(१४) लेप्मुहाङले पात्तुरो ॥ खेप्मु नेप्फा-
क्ले खेप्ताम्मे ओ ॥ निडवाफुमा सेवा के
जोकपाहा किमा मेबोङ्गेन् लो ॥ हुने आनाङ्
लो ॥ हुने फारो ॥ हुने ताङ्वाङ् लो ॥

(१५) मुक देत् देत् नुवा याम्बक् चोकमा
रो ॥ तुखे केजावाहा पीमासि ॥ येच्छावा,
होन्दोकपाहा वाङ्केसावाहा नुरिक ओमेप्मा
सि ॥ खेमा नाम्मा मेन् लो ॥ ताफेम्बा मना
हेक्के याम्बक चोकमा मेन्लो ॥

नेपाली भाषा

(१०) मूखं चाल ले काम गरे संधे दुःखे
दुःख हुन्छ । तेस पछि नष्ट हुन्छ ।

(११) तमर्थ अर्ती बुद्धी तिमीहरू को मन
मा राख्नु भने तिमीहरू परमात्मा को डर
मान्छौ । पाप कर्म गर्दैनौ । सिधा बाटो
मा हिंड्छौ ॥ परमात्मा ले पनि ज्ञान बुद्धी
दीने छन् ॥ अग्निवाद दीई भाग्यवान बनाउने
छन् ॥

(१२) फलीकाप हुन्छ । परमात्माले उसको
भक्ती गर्ने हरू लाई माया गर्छन् । भूत प्रेतहरू
देखि जोगाई राख्छन् रक्षा गर्छन् । कुरा बुझ्ने
शक्ति दीन्छन् र उनीहरू ले अस्सल कम्सल को
न्याय गर्न सक् छन् । र दुष्ट मानिस हरू देखि
अलग रहनु सक्छन् यो अर्ती मुन्नेहरू र तेस
अनुसार हिड्ने हरू को आयु बड्छ ॥

(१३) बदमास् मानिस हरूलाई भट्टै
आपद् आई लाग्छन् । दुःखने मर्ने दशा आई
लाग्छन् । भगडा मुद्दा आई लाग्छन् । धन
दौलत बिग्रन्छन् । कति गर्दा पनि चित्त बुझ-
दैनन् । चित्त दुखेर आत्मा हत्यागरी मर्छन्
मरेर बैकुण्ठ बास हुंदैन प्रेत जुनी लिएर
नर्ककुण्ड को बास हुन्छ ।

(१४) लेप्मुहाङले भन्यो ॥ कान् हुनेले
मुनी राखनु । ईश्वरको भक्ती गर्ने हरूलाई
केहि डर हुंदैन ॥ उसैले रक्षा गर्ने छन् । उनैले
मदत् गर्ने छन् । उनैले जोगाई राख्ने छन् ।

(१५) सक्तीनज्याल अस्सल काम गर्नु ।
गरिब दुखी हरू लाई दान दीनु । गरीब दुहुरा
हरू लाई दया गर्नु । लडाई भगडा न गर्नु ।
दुष्ट मानिस को चाल न गर्नु ॥

किरात भाषा

(१६) निङ्वाकुमा ले लायो याप्मी चि
लो ॥ साङ्ग्रा थाप् लो ॥ कोरो साम्थो
याप्मी तानुलो हाङ्वा थाप लो ॥ साम्थो
याप्मी थाङ् थाङ् येप् लो ॥ लायो याप्मी लेन्
ईङ्नाम् पेक् आङ् मासिङ् लो ॥

(१७) साम्थो याप्मी लेन् हिन्जा बिच्छा
कुङ् हेक्के कुङ्फेक् आङ् पोरो ॥

(१८) कोरो लायो याप्मी लेन् हिन्जा
बिच्छा मेवोनेन् लो ॥ मा बेक् लो ॥

यावा माङ्खोमा थीम्

(१) सेवा देन् नुरिक तुगमा आङ् लेङ्मा
आङ् कुसोङ् हेकोवा चुत्ली चाह्नु नेच्छी
वेम्बा फेम्मा आङ् लासोरि नाम् सोरि कुङ्ना
याकमा रो ॥ फुङ् आङ् याकमा रो ॥
साङ्सिङ् ओमा रो ॥ लादियो नामदियो
हान्मा रो ॥ थोक्साप् पेसाप् होन्मा आङ्
फुङ्ते फिम्मा आङ् साङ् सो थोकमा आङ्
थोक्साप् पेसाप् निम्मा रो ॥

(२) ओम् तागेरा निङ्वा फूमाङ् ॥
आसेवा रो ॥ ईक्सादिङ् खाम्बेक् ताङ्मे ॥
आसेवा रो ॥ तोरोङ्दिङ् ताङ्साङ् ताङ्मे ॥
आसेवा रो ॥ थावुदिङ् सिङ्जाङ् ताङ्मे ॥
आसेवा रो ॥ थोक्सागेन् कुपु ताङ्मे आसेवा
रो ॥ सिजो गेन् थवात् ताङ्मे आसेवा रो ॥
योङ्खोङ्गेनडासा ताङ्मे आसेवा रो ॥
मेन्धाम् दिङ् याप्मी ताङ्मे आसेवा रो ॥
नाम्सिङ्गेन् तियेमाङ् ताङ्मे आसेवा रो ॥
लासाङ्गे फोये माङ् ताङ्मे आसेवा रो ॥
वाधिनलुङ् चफत् ताङ्मे आसेवा रो ॥
केजोङ् दिङ् सुरित ताङ्मे आसेवा रो ॥
केजोङ् दिङ् साम्मित ताङ्मे आसेवा रो ॥

नेपाली भाषा

(१६) परमात्मा ले पापी मानिस हर्
लाई धन गछेन् र सराप दीन्छन् ।
धर्मी मानिस लाई माया गछेन् । आशिष
दिन्छन् । धर्मी मानिस हर् सप्रोन्दे जान्छन् ॥
पापी मानिस हर् बेईज्जत भएर मासीन्छन् ॥

(१७) धर्मी मानिस का छोरा नाती
हर् फुल फुले भै बड्दै जान्छन् ॥

(१८) तर पापी मानिस को सन्तान
बड्दैन् । मासीन्दै जान्छन् ॥

अन्नवाली लांडुदा पूजा गर्ने विधि

(१) पूजा गर्ने थान् सफा गरी लिप् घस्
गरी नया रातो लुगा दुईहात लामो बिच्छाई
दुई लोहंटा भरी भरी पानी र फुल समेत
राखी धुप जलाउनु । बाती बालु शास्त्र खोली
फुल चडाई धुप धुवांरले पवीत्र गराई पढ्नु
शुरू गर्नु ।

(२) ओम् सर्वव्यापी परमात्मा नमस्कार
छ । पृथ्वी को मालिक नमस्कार । आकाश को
मालिक नमस्कार । भार जंगल को मालिक
नमस्कार । पशु पक्षी किट पतङ्ग को मालिक
नमस्कार । नदी का माछाहरू को मालिक
नमस्कार । मानिस जाति को मालिक नमस्कार ।
सूर्यदेव को मालिक नमस्कार । चन्द्रदेव को
मालिक नमस्कार । पानी को मालिक नमस्कार ।
हावा को मालिक नमस्कार । आंधि को मालिक
नमस्कार । आगो को मालिक नमस्कार । सृष्टी
को मालिक नमस्कार । सृष्टी सुहावस् भनी
मानिस जाति को सृजना गर्नु भो । मानिस
सुहावस् भनी पशु पक्षी सृजना गर्नु भो ।

किरात भाषा

मिथुङ्धाङ्, मिराक्ताङ्मे आसेवा रो ॥
नावागेन् चोईताङ्मे आसेवा रो ॥ नावागेन्
चोईत् खेम्मा ॥ मेन् छाम्गेन् याप्मी के चोगु ॥
मेन् छाम्गेन् याप्मी खेम्मा थोक्सा गेन् कुपु
के जोगु ॥

(३) मेन्छाम्गेन्याप्मी थोक्सागेन्कुपु मेन्-
जाये मेन्थुङ्गे मेहिङ्गेन् फाङ्, पोगुगेन्कुचा
वाधिनलुङ्चफत् केजोगु ॥ चामाथुङ्मा
केजोगु ॥ चामा थुङ्मा लाम् ओक्खे फाआङ्,
मुसाम् हिङ्साम् केथाम् केबिर ॥ सिक्कुम्
निङ्वा केबिर ॥ हेक्केले अ याम्बक् चोक्मा
चामा थुङ्मा फाङ्, सिङ्ला ताङ्मालुङ्गे सेप्मा
युक्मे केमा फात्रा हान्मा ॥ यान्था खेरुङ्
यामोमा यावामा केरेक् आजोगुम्लो ॥ चोक-
मना रो ॥ आल्लो वाजिक्नी थाङ्माङ्, लाङ्-
थोङ्, नी केराङ् आङ्, हुक्सोदिङ्, सेवा
फैन्छाङ्दिङ्, केलाङ्, तेम्मुङ्, आङ्, तुम् तुम् दो
हेना चोगुङ्, लो ॥ हुक्सोहुक् फाक् सेवा सेन्दो
ओखुङ्लो ॥ नाजोम् मेत्तुङ्लो सेवा चोगुङ्लो ॥
नाम् जिरी नाम राक् शेरे बिरे ओ ॥ पाङ्गेन्-
दिङ्, बाहित् थासे बिरे ओ ॥ केजोङ्दिङ्,
साम्मित हिमा पङ्मा चोगे बिरेओ ॥ पोगुगेन्
कुचा लिङ्मा, पामा, तुम्मा चोगे बिरे ओ ॥
हालेल्ले हाङ्वा थासे अबिरे ओ ॥ नोमा तामा
आबिरे ओ ॥

(४) आनिगे मेन्छाम्गेन्नामयाप्मीसा के
नावा केचोईसा आवाई ॥ के चिल्ली के
नारा आवाई ॥ के पेली के पाल्ला आवाई ॥
के आव्गेन् सानुयोङ् आवाई ॥ नोवा हाङ्वा
थासे ओ ॥ नोवा फुङ्वा थासे ओ ॥ थाङ्
थाङ् येप्मा चोगे ओ ॥ आनिगे चिल्ली नारा
मोल्लेक् ओल्लेक् चोगेओ ॥ आनिगे थक्लुङ्दिङ्
साम्माङ्, नुवा चोगे ओ ॥ आनिगे हुक्शोताङ्,

नेपाली भाषा

(३) मानिस पशु पक्षी न खाई न पीई
वांचदै न भनी अन्न पानी बनाई दीनु भो । खानु
पीवनु सिखाई दीनु भो । खाने पीवने पेट पाला
गर्ने बिनेक बुद्धी दीनु भो ॥ तर्सथ काम गर्नु
खानु पीवनु भनी हामी हरूले जंगल फाँडी,
पर्वाल लगाई भस्मे जलाई खोरिया खनी खोसीं
बारी बनाई अन्न बाली लगायौं । अब दुःख
गरेर घसीन्दै र तपाई को शरण, पर्न पाउ
पक्रन, बिन्ती बिस्तार गर्न आए का छौं । सेवा
भक्ती गर्दै श्रद्धा साथ बिन्ती गर्दै छौं यो अन्न
बाली लगाएको मा, बेलै मा घाम, पानी हवा
दीनु होस् । लगाए को बाली समय मा उम्मीने
बड्ने र पाकने गराउनु होस् । आशिष दीनु
होस फलिफाप गराई दीनु होस् ।

(४) हामी मानिस जाति, तपाई कै
सृष्टी हौं । तपाई कै रूप हौं । तपाई कै
बचन हौं । तपाई कै बच्चा हौं । राम्रो
आशिष दीनु होस् ॥ राम्रो भाग्य दीनु होस् ।
उन्नति गराई दीनु होस् ॥ हाम्रो रंग रूप बल्दो
बनाउनु होस । हामीहरू को शरीर आत्मा को
रक्षा गर्नु होस् । हामीले चढाएको बिन्ती
सौगात् ग्रहण गर्नु होस् । ओम् पिता, ओम्

किरात भाषा

चुपसिडेओ ॥ ओम् केसिङ्दिङ्पानुमाङ् ॥
थामेन्दीङ् मानु माङ् ॥ के आबु गेन सानुयोङ्-
वान् नुरिक हिङ्मा नुरिक वामा चोगे ओ ॥
लेच्छाम् फुङ्साम् सुगुत सोघा ताम्फुङ्नाहा नु
ताङ्हाङ् ओ ॥ हिङ्हाङ् ओ । येन् येन्, लाबा
लाबा, तोङ्बे तोङ्बे नुरिक ओमेत्तो ॥ नुरिक
ताङ्खे रो ॥ नुरिक हिङ्खेओ ॥ ओम् शेगेराशे-
ईमेन तागेरा निङ्वा फुमाङ्, कोन् हुकशोताङ्
लेक्खाङ् के नारा हिस्से बिरेओ ॥ कोन लोमेन्-
ताचेङ् लेक्खाङ् के नेक्वो हिस्से बिरेओ ॥
ओम् निङ्वा फुमाङ् आसेबा रो ॥

चासोक माङ्खोमा थीम्

(१) सि, माकी, पेना, या, काक् पोगुगेन्
कुचा तुम्माङ् चासोक माङ्खोमा मेनजोके
चामा मेन् लो ॥

(२) कोन् पोगुगेन् कुचा तुम्माङ् चासोक
माङ्खोमा चोक्मा पोङ् रो ।

(३) तुम्सेबा कुसोङ् कुचा लोईमा थीक्
खेदुम् चोक्मा पोङ् ॥ हेक्के आङ् साङ् सिङ्
सोतो नु सोमा पोङ् ॥ हेन् हुक्सोत् ओमा देन
चोक्मा पोङ् ॥ हुक्सोत् ओमा देन् लेन् चुक्वा
फेङ्वा लेक्खाङ् लासोरि नाम् सोरि फुङ्ना
ओ फुङ्याकमा पोङ् ॥ माङ्के खोवा वारुम्
सिङ्माङ् शेषेवा तेत् चाङ्मा आङ् साङ्मा
थोकसाप पेसाप् निप्मा पोङ् ।

(४) सियाङ्मा, माकी खोक्मा, पेना-
याङ्मा, या याङ्मा चासाङ् ताप्मा पोङ् रो ॥
साङ्सिङ् ताप्मा पोङ्रो ॥

(५) आल्लो मीदुप्मा पोङ्रो ॥ सोतो
केप्मा पोङ्रो ॥ हेन् हुक्सोत् ओमा पोङ्रो ॥
साङ्सिङ् ओमा पोङ्रो ॥ निप्मा रो ॥

नेपाली भाषा

माता ! तपाईं कै सानुनानी को राम्रो रक्षा
गनुं होस् । भूत, प्रेत, पिशाच सैनान् हरू को
पञ्चा बाट जोगाई राखनु होस् । दिन दिन
महिना महिना, बर्ष बर्ष, अस्सल रक्षा गनुं
होस् जोगाउनु होस् बचाउनु होस् । ओम्
सर्व व्यापी परमात्मा यो श्रद्धा पटि तपाईं को
चेहरा फर्काई दीनु होस् । यो बिल्टी बिस्तार
पटि तपाईंको कान् फर्काई दीनु होस् ।

ओम् परमात्मा नमस्कार छ ।

नवाङ्गी पूजा गर्ने विधी

(१) गहुँ, मकै, कोदो, धान ई सबै अन्न
हरू पाकी सके पछि नवाङ्गी पूजा नगरी खानु
हुंदैन ।

(२) ई सब अन्न हरू पाकी सके पछि
आपनो आपनो पाके को समय हेरी नवाङ्गी
पूजा गनुं पछ ।

(३) पाकेको नया अन्न एक माना को
पिठो कुटनु । ध्यु र धुप संग मुचनु । चरु पोल्ने
जग्गा बनाउनु । चरु पोल्ने जग्गा को दहिने
देब्रे पटि दुइ लोहोटा भरी भरी पानी मा
फुल भरी राखनु । नवाङ्गी पूजा गर्ने मानिस
नुहाई धोई सफा कपडा लगाएर शास्त्र पढनु
बस्नु ।

(४) गहुँ को बाला, मकै को गेडा, कोदो
को बाला, धान को बाला जे छ छेउमा राखनु ।

(५) अन्न आगो सल्काउनु । ध्यु हालनु ।
चरु पोल्नु । धुप जलाउनु । पढनु ।

फिरान भाषा

(६) ओम तागेरा निडवा फुमाडे ॥
 आसेवा रो ॥ ओम् चफन् मुकुम् हिके डकमा
 तोरोक ला नाम ताड्वे आसेवा रो ॥
 ओम मुजोकनुड मुवोक्का, खेजोकनुड खेवाक्का,
 तागेरा निडवा फुमाडे आसेवा रो ॥ हुकसोदिड
 सेवा फेन्छाड दिड के लाड तेम तुम तुम दो
 हेता रो ॥ हुकसाकुडलो आसेवा रो ॥ ओम्
 निडवाफुमाडे ॥ साडग्राम् पेदाड नु ओमेतो ॥
 साड् सो लो ॥ छाड छो लो ॥ हेनेले के
 नावा गेन् चोईतसा मेन्छामगेन नाम याप्पी सा
 नाकेमुल्ले आनीगे पेवी गेन् पानचाव सागागेन्
 हुन्चान् के खेपुआड याम् याम् ओ नाम याम्
 याम् ओ वाहित् केथामुल्ले । आल्लो उन्छोन्
 आनिगे चा हेम्बा लेनुम्बा केरेक् तुम्मा के
 चोगुसि ॥ आल्लो कुसोड चा कुसोड पोगु काक्
 तुम्सा रो ।

(७) आईन् के शेषेदेन ओ के साड् साड्
 मिराक्को कोन् कुसोड चा कुसोड पोगु फिन्दुम्बा
 रो ओम्बा रो ॥ (आल्लो सियाडमा, माकी
 खोकमा, पेना याडमा, या याडमा साड सिड
 ओमा रो) ॥ मेप्मा रो ॥ साड सोलो ! छाड्
 छोलो ! निडवा फुमा छाड् छोलो ॥ के मिड्
 शेषेपोडनिमोओ ॥ के मिड साड साड
 पोड ल रो ॥

(८) तागेरा निडवा फुमाडे ॥ आल्लो
 के नावागेन् चोईसा, अनिगे मेन्छाम् याप्पीसा
 केरेक् कोन् ईक्सा खाम्बेकमाओ युडमेओ
 हिडमेओ कोन् पोगुमेनकुचा कुसोड चाम्बे
 रो थुडुम्बे रो ॥ हेक्केले आनिगे चामा थुडमा
 नु तगाड के शेषे साडसाड निडवा तगाड
 कोन चासोत् साडसोत् फिन्दुम्बे रो ॥ चुप्पीडे
 ओ ॥ हाल्लेले हाडवा थासे ओ ॥ आनिगेसा
 मेन्छा केरेक चामा थुडमा चोगे ओ ॥

नेपाली भाषा

(६) ओम् सर्व व्यापी परमात्मा नमस्कार
 छ । ओम् आगो पानी हावा आकाश पताल
 घाम जुवको मानिस नमस्कार छ ।

ओम् आफै आप उत्पन्न भै सृष्टी गर्ने सर्व
 व्यापी परमात्मा ईश्वर नमस्कार छ । जँवलेहान्
 गरी बाया पटि बाट आई पाव पकडी तपाईं
 लाई धन्यवाद चडाँउदै छु । बिन्ती गर्दै छु ।
 माथि स्वर्ग बाट हेर्नु हवस् । मेरो सेवा पवीत्र
 गर्नु होम् । पवीत्र गर्नु होम् । तपाईं ले तपाईं
 कै सृष्टी मानिस जाति लाई साह्रै माया गरी
 हाम्रो बिन्ती प्रार्थना मुनी बेलासा घाम,
 बेलासा पानी दोएलोले अधिहामी ले छरे को
 रोपे को अन्न वाली । सबै पावयो ॥

(७) अब आज तपाईं को नाम मा
 पवीत्र आगोमा यो नजा पाकेको अन्न
 नवाङ्गी चडाँउदै छौ ॥ (अधि राखे को गहुँ को
 बाला मकै को गेडा, कोदो को बाला धान को
 बाला जे छ, आगो मा पोल्नु पर्छ) भन्नु ।
 पवीत्र होस् पवीत्र होस् । परमात्मा पवीत्र
 होस् । तपाईं को नाँउ पवीत्र होस् । तपाईं को
 नाँउ पवीत्र होस् ।

(८) ओम् सर्व व्यापी परमात्मा ॥ अब
 तपाईं कै सृष्टी हामी मानिस जाति यो जगत्मा
 वाँची बस्त लाई यो नजा अन्न खान्छौं
 पीव्छौं ॥ आफुले खानु पीवनु को अधि तपाईं
 को पवीत्र हृदय को अधि पवीत्र आगो को
 अधि यो नवाङ्गी चर चडाँउदै छौं ॥ ग्रहण
 गर्नु हवस् । हामीहरु लाई आशिवाद दिनु
 हवस् ॥ हाम्रा छोरा नाती गैह्र लाई साल
 बसाल नजा अन्न खाने पीवने गराउनु होस्

किरात भाषा

थाङ थाङ देप्मा चोगे ओ ॥ याम्भावाओ
थोकथुम् साम्थुम् थासे आबिरे ओ ॥ सिक्कुम्
निङ्वा थासे आबिरे ओ ॥ नेति फुङवा थाङ
थाङ देप्मा चोगे ओ ॥ नोमावा तामावा
हिङमावा चोगे ओ ॥ फुङ फेकमा आङःसिङबुङ
नुङबुङ खेम्डुवा हेक्के ॥ कोन पोथुगेन कुमोङ
चा चामेल्ले थुङमेल्ले अनिगे सा मेन्खाहा ॥
तेङ चुम् सोबुहा ॥ ईत मुईदाङ केरेक
फुङ होच्छे कुमिङ् आजोगेओ ॥

(६) ईक्सा खाम्बेक् लोकपेक् खेयो । ईङ्नाम्
योम् नाम् पोथेओ ॥ कुसोङ् पोथु चामेल्ले कुमोङ्
थुम् कुसोङ् सिक्कुम् कुसोङ् निङ्वा आबिरेओ ॥
आनिगे मुई पोथे आबिरे ओ ॥ ओम् निङ्वा-
फुमाङ् ॥ हुक्शो हुक्फाक् चोखुङ्लो ॥ पोथु रे
मुई ॥ सारे मुई ॥ याङ् रे मुई ॥ पित्ले मुई ॥
साङ्वेत् रे मुई ॥ लुक् रे मुई ॥ मेन्दा मुई ॥
काक् रे मुई थासे आबिरेओ ॥ ओम् तागेरा
निङ्वाफुमाङ् ॥ हुक्शोताङ् चुप्सिङ्गेओ ॥
आसेवा रो ॥ सिक्कुम् पोथेओ ॥ निङ्वा
पोथेओ ॥ मुई पोथेओ ॥ ओम् तागेरा निङ्वा
फुमाङ् आसेवा रो ॥ आसेवारो ॥

येच्छाम् वा वा थीम्

(१) ओम् तागेरा निङ्वा फुमाङ् आसवारो ॥
सुआबेलिलीम्याक्थुङ्हाङ् ॥ थोकसाप् पेसाप्
नाकसे पेरो ॥ पोङ्माले सिमाले अमुत्थो यो
नु सुत्थो नाक्माथीम्, मेक्खिन् चोक्मेल्ले, मेकाम्
चोक्मा थीम्, तुखे लाखे ओ याङ्मो नुवा
चोक्मा थीम्, आक्केजोकमा फाङ् सिवाखसेन्
युक्नुसिल्ले थोकसाप् पेसाप् निप्मा आङ्,
साङ्सिङ् ओमा आङ् याङ्मो तुतुगेन् नो
तुम्पाङ् याकलागेन् नो मुहाङ्साहा रेन्
पेलीगेन् पान्चान् नु साङ्साङ् सुत्थो नाकमासि

नेपाली भाषा

उन्नति गरी दीनु होस् । शारिरीक बल्
आत्मीक बल दीनु होस् ज्ञान बुद्धी दीनु होस् ॥
स्वस्थ रात्रो रात्री दीनु होस् ॥ वचाई
राखनु होस् । फलिफाप गराउनु होस् । फुल
फुलेर रूब मुहाएको जस्तो यो नञा अन्न
खाएर पीएर हाप्पा छोरा नाती सावा सन्तान
ईष्ट मित्र सबै लाई फुल को मञ्जरी भैं बनाउनु
हवस् ।

(६) पृथ्वी मा वाचीनजेल् हामीहरू को
मुक्तिर्नी बडाई दीनु होस् । नञा अन्न खाएकोले
नञा ज्ञान नञा बुद्धी दीनु होस् । हामीहरू को
आयु बडाई दीनु होस् । ओम् परमात्मा ॥
हात जोरी बिन्ती गर्छु । अन्न को सह ॥ वंश
को आशिष ॥ धन को आशिष गाई बस्तु मेडा,
बाखा को आशिष दीनु होस् । ओम् सर्व व्यापी
परमात्मा ॥ हाप्पो सेवा बिन्ती सुनीदीनु
होस् ॥ ग्रहण गर्नु होस् । ज्ञान बडाई दीनु
होस् । बुद्धी बडाई दीनु होस् ॥ आयु बडाई
दीनु होस् । ओम् परमात्मा नमस्कार गर्छु ॥
नमस्कार छ ।

कर्म काण्ड को विधि

(१) ओम् सर्वव्यापी परमात्मा नमस्कार
छ । मानिस् जन्मदा मर्दा अशुद्ध बाट कसरि
शुद्ध गर्नु, बिवाह गर्दा कसरि लग्न गर्नु, दुःख
बिमार मा कस्तो तरिका ले रोग देखि मानिस
लाई मुक्त गराउनु भनी अघि का पुर्खहरू
परमात्मा संग ज्ञान बुद्धी माग्नु जांदा, जन्म
हुंदा मर्दा अशुद्ध लागेका मानिस हरूलाई शास्त्र
पढी धुप जलाई फेरि पंच भला आदमी हरू
भेला गराई उनीहरू बाट शुद्ध मागी पञ्च बोली
पञ्च वेद ले शुद्ध हुनु भन्ने अर्ती उपदेश पाए

किरात भाषा

पोङ्गो पा आङ् मिवादिङ्खाहुन् खोमुबा
हेक्के आल्पो कोन् थो पातुवा हेक्के थोम्
चोक्मा आङ् मुन्थो पोङ्गो ॥

सावाप्मा सुत्थो चोक्मा थीम्

(२) मेन्छीमासा सावाहले मुम्पेन् ।
येम्बीच्छासा सावाहले ली येन् नेनेच्छीङ्मा
आङ् ओडेकारेन् कुयुमा, कुन्या, कुच्छिम्मा,
कुन्दुम्माहाले मुम् सेन्दिक्, ली सेन्दिक सेतुम्-
भवसे पेगल्ले, हेन् ओडेकान् सेतुलन् थोलोङ्
ले कित्तुप्राङ् मालाम्पेष्वा लुम्पो ताप्माआङ्
ओडेकान् हुक्को मुम्लेङ् योङ्मा रो । हेक्प्राङ्
मेप्मा रो । ऐन् नु थो हेने मेन्छाम्गेन्पाप्मीसा
केबोखा रो ॥ ऐन् नु थो हेने पाप्मा, मेन्छा-
मसानु ताचेङ्मा, पङ्गामा, इक्ताप् हेयो
याम्बक् चोक्मा, खाम्बेक्माओ लेङ्गोङ्मा
पाखा लोन्दे ओ ॥ कोन्पाक् मेमेत्तुसि आङ्
हेन् ओडेकान् कोवाले वाहाप्मा आङ् कुसोङ्
सेतुलन्, थोलोङ् ले कित्तु आङ् कुसोङ् याङ्-
दाङ् ओ याक्मा रो । सावाप्मा साङ्
वाह्मसिङ्मा पिमा पोङ्गो ॥
तल्चा लेङ्मा पिमा पोङ्गो रो । हेल्ले चाक्मुबा
तेत् केरेक् वाहाप्मा पोङ्गो । हुने कुसोङ् तेत्
चाङ्मा पिमा पोङ्गो । हिम्सिगाङ् हिम्लाकात्
केरेक् लेङ्मा आङ् शेये साङ्साङ् चोक्मा
पोङ्गो । साङ्सिङ् ओमा रो । नामनोमा
चोक्मा रो ।

(२) हेक्केआङ् नुसाफु सोङ्वा माङ्गेन्नाहा
फडा, कुवा, तेङ् चुम सोबु फेजिरीफेदाङ्मा
पान्छाप्मासि रो ।

(३) केरेक् मुम्मा तामासि आङ् फेजि
कुम् फेदाङ्माले साङ्सिङ् धुपा ओमाआङ्

नेपाली भाषा

मुताबिक् अब उगरोक्त थीति बमोजिम विधि
गरेर शुद्ध हुने छ ।

सुत्केरी शुद्ध हुने विधि

(२) छोरी जन्माए तीन दिन, छोरा
जन्माए चार दिन बारे पछि सानु नानीको
बज्यै, उसको फुपू, उसको छयामा, बड़ी
आमाहले तिन रात अथवा चार रातको
अधरा रात नाघे पछि त्यो जन्मीए को नानी
लाई थाङ्नाले बेहेरी घरको मूल दैलोको
माझमा लगी त्यो नानी लाई तिन् पटक त्यो
दैलो को भित्र बाहिर हल्लाउँदै यसो भन्नु
पर्छ—

“आज देखि उता तिम्रो मानिस जाति
भयो । आज देखि उता तिम्रो बोलु, मानिस-
हरू संग कुरा गर्नु, डुल्न, बारिमा काम गर्न,
संसार घुम्नु ब्यपार गर्न निक्कलनु, यति
भनी सके पछि त्यो नानीलाई मन्तातो पानी ले
नुहाई दिनु । र नञा लुगाले बेहेरी नञा
कोक्रोमा राख्नु । सुत्केरीलाई पनि नुहाई नञा
लुगा फेरी दिनु उस्ले लगाएको लुगा सबै धोई
दिनु ओछ्यान बल्दी गरी दिनु । तेस पछि घर
भित्र बाहिर सबै लिपी घर सफा सुग्घर बना-
उनु । र धुप जलाई घर भित्र बाहिर सुबास्ता ले
भराउनु ।

(२) तेस पछि दाजु भाई, दिदी बहिनी,
काका मामा, इष्ट मित्र तथा पुरोहितलाई
निमंत्रना दिई घरमा भेला पार्नु ।

(३) सबै मानिसहरू भेला भै सके पछि
फेदाङ्माले धुप जलाई सुत्केरी बालक दुबै

किरात भाषा

मम्मा ओडेक्कान् फिम्मा पोङ्गो । चुङ्गनाले
चुङ्गनावा फिम्मा आङ्, फुङ् फिम्मा आङ्
साङ् सोलो, छाङ् छोलो पाप्मा पोङ्गो ।

हेक्केआङ्, केतावा केचुम्वाहा रुपाम्ले
आल्लो याङ्दाङ् पोगा रो ॥ याङ्दाङ्
पोगा रो ॥

याङ्दाङ् पोगारो ॥ शेषे साङ्साङ्
बोखारो ॥ शेषे साङ्साङ् बोखारो ॥ शेषे
साङ्साङ् बोखारो फाङ् सुम्लेङ् पाप्मा
पोङ्गो ॥

आल्लो सावाप्मा सुत्थो केबोखा रो
फाङ् फेजिकुम् फेदाङ्माले साप्ला निप्मा
पोङ्गो ॥

ओम् तागेरा निङ्वाकुमाङ् आसेवा रो ॥
आल्लो तुतुगेन् नो तुम्याङ् याकला गेन नो
मुहाङ्हा रेन् पेलीगेन् पान् चान् सागा गेन्
इन्चान् ले कोन् हीम् शेषे साङ् साङ्
बोखा रो ॥ कोन् हीम् केयुङ्ङवा साकेवाप्मा
ओडेक्का नेफु शेषे साङ् साङ् सुत्थो बोखेसि
रो ॥ आल्लो कोन् थोक्साप पेसाप ले आङ् शेषे
साङ् साङ् चोगे पीरे ओ ॥ सुत्थो चोगे पीरे
ओ ॥ वेम्माङ् सियाङ्, थेमाङ् ईङ् दो पाङ् दो
तुक्मा हाप्मा सिङ्मा मेरिङ् चोक्मा थो थो
यो यो नाना इक्खे देस्से ओ ॥ केरेक मेबेलो ॥
आल्लो थेआङ्, मेनोइल्लो ॥ कोन् मम्मा
गुसा नेप्माङ्, नुबा चोगो ॥ नुबा हिङ् ओ ॥
खुन्छी याम् शेमा साम् थासे ओ ॥ निङ्वा
तामा साम् थासेओ ॥ ओम् साङ्सोलो ॥
ओम् छाङ्, छोलो ॥

कोन् हिम्मो माङ्खोमा साम्माङ् चोक्मा
साङ्, नोरो ॥ ओम् छाङ्, छोलो ॥ आल्लो
कोन् सावाप्मा शेषे साङ्साङ्, सुत्थो बोखा
रो ॥ ली फाक् चेप्पाङ्, तोक्मा आङ्,

नेपालीभाषा

को सापुन्ने धुप् धुवाँर पानुँ र शुद्ध हवस् शुद्ध
हवस् भन्दै पवीत्र पानी छर्किनु । फुल पनि
छर्किन्दै शुद्ध हवस् शुद्ध हवस् भन्नु ।

तेस बेला भेला भएका सबै मानिसहरूले
एक शोरले कोक्रो उख्यो ! कोक्रो उख्यो !!
कोक्रो उख्यो !!!

शुद्ध भयो ! शुद्ध भयो !! शुद्ध भयो !!!
भनी तिन पटक फुल छर्कनु पर्छ ।

अब सुत्केरी शुद्ध भयो भनी फेजिकुम-
फेदाङ्माले शास्त्र पढ्नु पर्छ ॥

ओम् सर्वव्यापी परमात्मा नमस्कार
छ । अब भला पंच हरू का पंच बोली पंच
बेदले यो घर शुद्ध भयो । यो घर को सुत्केरी
बालक दुवै शुद्ध भए ।

अब शास्त्र ले पनि शुद्ध गरी देउ । अब
अरु दुःख विमार विलाप र अरुको गालिसराप
ईख डाही सबै पन्साई देउ । अब केहि पनि
हुँदैन । आमा नानी दुवै लाई सन्ध हुन्छ ।
दुवै लाई बचाई राख्नु होस् । उनी हरूको
आत्मा शरीर मा सुख शान्ती दीनु होस् ।
मनमा आनन्द दीनु होस् । ओम् शुद्ध होस् ।
ओम् पवीत्र होस् ।

अब यो घर मा सेवा भक्ती पूजा आजा
गनुँ मा केहि बाधा रहे न । ओम् शुद्ध ओम्
शुद्ध भयो । सुत्केरी शुद्ध भयो । ईष्ट मित्र
शाखा सन्तान संग सेवा सलाम् बातचित्

किरात भाषा

कुपान्ना ईङ्ला खाम्बेक लुङ्बेक वेखेत्ती आङ्
माङ्दे हाङ्दे केमेत्ताङ्गिसाङ् तुत्तुगेन नो
तुम्पाङ् यावलागेन नो मुहाङ् रेन् पेलीगेन
पान्चान सागागेन ईन्चान ले पङ्मु देमु
आङ् केजोङ् मुरित ले शेषे साङ् साङ्
चोगुरो ॥ निङ्वाकुमाले मुत्थो चोगुरो ॥

खाम्बेकमा ओ वेपेगी केङ्ले अ ईक्सा-
दिङ् खान्बेक् ताङ्मे ॥ तोरोङ् दिङ् ताङ्-
साङ् ताङ्मे ॥ पिच्छागेन् साम्गीत् ताङ्मे ॥
साकेगोम्सा पान्दीङ्मे ॥ पुकेगोम्मु पान्दीङ्मे ॥
कोई जोङ्फाङ् ताङ्मे ॥ ताङ्गेन् कुमिङ्
ताङ्मे ॥ पोक्लागेन् कुलुङ् ताङ्मे ॥ मु के
देमुङ् ॥ खे के चोगुङ् ॥ फुङ् के देमुङ् से
के देमुङ् ॥ सुसेत्, खेसोत् फुङ् सोत् ॥
सेसोत् ॥ फिन्देम्मे ॥ फिन्दुङ् लो ॥ ओम्
तागेरा निङ्वा फूमाङ् आसेवा रो ॥
कोल्ले सोमा योमा पङ्सेदेस्से आङ् थक साम
शेषे मुत्थो चोगे पीरे ओ ॥ मा ओङ्केवा
नेफु नुमावा हिङ्मावा थासे पीरेओ ॥ ओम्
साङ् साङ् ॥ ओम् साङ् सोत् ओम् शेषेल रो ॥
ओम् निङ्वा फुमाङ् आसेवारो ॥

ओङ्केका रेन् मिङ्वान्मा थीम्

आल्लो ओङ्केका रेन् कुमिङ् वान्मा ओ
सावारुवा येन् ला तोङ् ईच्छीङ्मा आङ् नुबी
फेन्वी ईच्छीङ्मा आङ् ओङ्केकान् मिङ्वान्मा
पोङ् रो ॥ ला, नाम् ईकसा, तोरोक्, ओभा,
खेसे, तोङ्मिङ्, लामिङ्, येन्मिङ्, वान्मासाङ्
नु रो ॥ येम्बीच्छासा मेन्चीमासा इच्छीङ्मा
आङ् मिङ्वात्तुसि आङ् याङ्सि फेजिङ्कुम्,
फेदाङ्माले साहा निप्पा पोङ् रो ॥

नेपाली भाषा

बुनीयो । अधि कुनै कुनै संग बाजी जुजी
गाली सरापू भै पाप् मन् रहेको भए ता पनि
भला पञ्चहरू का पञ्च बोली ले मन को अशुद्ध
दोष पाप् सबै उडाई फ्याँकी दीयो । र शुद्ध
पारी दीयो । अब मुत्केरी को मन शरीर सब
शुद्ध भयो ।

धरती भित्र यस्को केहि दोष पाप् लुको
रहे को छ भने—हे धरती को मालिक,
आकाश को मालिक, आत्मा को मालिक,
बोली वचन को मालिक, पहाड पर्वत को
मालिक, भार जंगल को मालिक, फलफुल
कन्द मूल चडाई चिन्ती गर्दै छु । यस्को अशुद्ध
पाप जस्तो भएता पनि माफी दीई यस्को
जीव आत्मा शुद्ध पारी दीनुहोस् । हे परमात्मा !
नमस्कार गर्दै छु । यस्को तन मन शुद्ध राखी
दीनु होस् । आमा नानी दुवै लाई संच
सुविस्ता साथ दीर्घायु राखनु होस् । आशिष
दी बचाई राखनु होस् । ओम् शुद्ध होस् ओम्
शुद्ध होस् । ओम् परमात्मा नमस्कार छ ।

बालक को नाँउ राख्ने विधी

अब नानी को नाँउ राखनु लाई दिन बार
महिना साल विर्चानु पर्छ । चन्द्र सूर्य, आकाश
पृथ्वी, ग्रह, तारा, बर्ष को नाम, महिना की
नाम, दिनको नाम बारको नाँउ राखे पनि अस्सत्
नै हुन्छ । छोरा छोरी विचार गरी नाँउ राखे
पछि पुरोहित ले शास्त्र पढनु पर्छ ।

किरात भाषा

आम् तगेरा निङ्वा फुमाङ् आसेवा
रो ॥ कोन् हिम् लेन् तेन्छाबा तेन्छामा
बुन्छी फोक्नुङ्ओ हेने कोन ओडेका केपिह
आङ केवा रो ॥ कोन् ओडेका रेन्
बोईताङ्बा हेने केवारो । केसिङ् दिङ्पा साङ्
थामेन्दिङ्मा साङ् हेने केवारो ॥ हेने के
मुक्कुम सामले सिङ्ना सिगाङ् केजोगु कुसिङ्
आल्लो कोन हिन्जान् नुरिक पोशे ओ दिङ्गे
ओ ॥ ताङ्गे ओ ॥ खाम्बेकमा रेन् मिक्की-
फुङ्वा चोगे ओ ॥ नेति फुङ्वा चोगे ओ ॥
खाम्बेकमा खेम्मा चोगे ओ ॥ आल्लो ओडेका
रेन् कुमिङ् पाप्मा आङ् मेप्मा रो ॥ ओम्
निङ्वाफुमाङ् कोन मिङ् के गणा ओडेकान्
हाङ्वा फुङ्वा थारो ओ ॥ कुमुई कुलिङ्घो
पीरे ओ ॥ कुमुई केम्वा चोगे पीरे ओ ॥
लेन्छाम् फुङ्साम् फेन्साम् हा नु ताङ्गे आङ्
नुरिक पोमा चोगे ओ ॥ ओम् निङ्वा फुमाङ्
आसेवारो ॥ थाङ् थाङ् येणी पोगो फाङ्
फुङ्फिम्मा आङ् फुङ्बामा रो ॥

केसेइल्ले सुत्थो चोकमा थीम्

(१६) आल्लो केसेइल्ले येम्बीच्छा लो ला
लेयेन् ॥ मेन्छीमा सुम्ला सुम्येन् ॥ युम्ला
चामा साला चामा नोथी सापजी निङ्गे
चामा । हाङ् साम् चोकमा ॥ थेमा चोकमा ॥
साम्माङ् चोकमा ॥ माङ्साङ् लोमा ॥
षोगे चोकमा ॥ फेगे चोकमा ॥ सेवा मप्मा ॥
चेरो चोकमा ॥ केरेक् नेनेत्छीङ्मा आङ् ॥
फुनुसा ईन् मुईदाङ् मेसिल्ले असुत्थो नेत्मनाबान्
केरेक् वे पोङ्लो ॥ पामा मेसिल्ले थिकनेतला
थिकनेत येन् ॥ थिकसुम्ला थिकसुम् येन्
कुदोकेनेत याक्मा आङ् असुत्थो पेक्लो ॥

नेपाली भाषा

ओम् सर्व व्यापी परमात्मा तपाई ले यो
घर पति र घर पतिनी हरू का कोख मा यो
यो बालक दीनु भाको छ । यो बालक को सुष्टी-
कर्ता तपाई हुनु हुन्छ । पिता माता तपाई ने
हुनु हुन्छ । तपाईको शक्ति ले यो बालक गर्भ
भित्र सृजन गरे बमोजिम यो बालक लाई राम्रो
बडाउनु हवस् । जोगाउनु होस । पृथ्वी को
फुल बनाउनु होस । जीवन को फुल बनाउनु
होस । पृथ्वी मुहाउने बनाउनु होस् अब नानी
को नाम जपेर भन्नु । ओम् परमात्मा ! यो
बालक लाई आशीषमय भाग्य दीनु होस् ।
आयु पूरा दीनु होस् । दीर्घायु बनाउनु होस ।
भूतप्रेत शैतान् हरू का जाल देखि जोगाई राम्रो
बडाउनु होस् । ओम् परमात्मा नमस्कार छ
भनेर आशिवाद भनी बालक लाई फुल छरी
फुल लाई दीनु पछे ।

मराव परेका घर शुद्ध गर्ने विधि

(१६) मराव परे—लोग्ने मानिस भए
चार मास चार दिन बार्ने । स्वास्थ्यी मानिस
भए तीन मास तीन दिन बार्ने । नुन तेल
मद मांस खानु हुंदैन ॥ पूजा पाठ गर्नु
हुंदैन । ईष्ट मित्र संग सेवा सलाम गर्नु
हुंदैन । र सबै संग अलग रहनु पछे । आफ्नो
बाबु आमा को मराव भए बारह महिना बारह
दिन तेरह महिमा १३ दिन बारी शुद्ध गरे
अशुद्ध हुने छ ।

किरात भाषा

आति याप्पी स्या ग्र मलामी उत्मासि ॥
 सिङ् खोङ् खु चोकमासि ॥ चे वाहाप्पा
 पोङ् ॥ कुसोङ् चिरीखले किमा पोङ् ॥
 सिङ् खोङ् सिगाङ् केत्मा आङ् सिङ् खु ले
 खाप्पा रो ॥ आल्लो चेथाप् ईपुङ् देन् ओ
 तेमा आङ् चिङ्मा आङ् ईपुङ् ई चोकमा
 रो ॥ येम्बीच्छा फा ग्र ली ताक्का
 मेन्झीमा फा ग्र मुम् ताक्का लुङ्सेप्पा आङ्
 ई कुजोङ्थो सुत् लुङ् लेप्पा रो ॥

लीयेन मुम येन मेगावतुले ख्याम् नुसाकु
 नुसाने सोङ्वा माङ्गेत्ता तेङ्चुम् सोवु येकेवा
 येतिम्बा तुम्फाकसाहा पान्छाप्पासि रो ॥

उत्माताप्पासिआङ् ओक्खेगेन् ताचेङ्
 साबा सामजिकेन मुन्धुम् साबा उबजम्ब उत्पा-
 डमा थो ग्र लामा यो ग्र ओम्भा कुहाङ् कुलुङ्मा
 तायो सुरित केजोङ्ले कुसिङ् पञ्च मुरा ।
 पञ्च पेली पञ्च पान्चान् ले सुत्थो पोखेम्पो फा
 आङ् वयागेन ईङ्दत्त पिरुवा कुसिङ् आल्लो
 तुतुगेन् नो तुम्पाङ् याकला गेन नो सुहाङ् खारेन्
 मुराहा हेयोनु पेलीगेन् पान्चान् सागागेन्
 इन्चान् मेलोन्देआङ् अमुत्थो यो नु सुत्थो
 पोङ्बारो ॥ हेक्केले ग आईन् ले येन् ऐन् ले
 नाम् कोन् केसिबा (खोनेदुबा खोनेदुमा) ले
 कुम्फु कुन्सा कुम्वा कुम्मा कुईत् कुमुईदाङ् केरेक्
 अमुत्थो ने मेयुक्त्तु आङ् सा थी युम निङ्गे
 फोजङ् ने मेजोगुआङ् अमुत्थो योनु मेन सुत्थो
 बोखिगा फाआङ् हुक मेफावतु आङ् मेयुङ् लो ॥
 अमुत्थो मेत्तनावान् लार्फप्पा आङ् सुत्थो के
 चोगुम्सिवा मेम्बी हो ! आल्लो तुतुगेन् नो
 तुम्पाङ् याकला गेन् नो सुहाङ् केरेक ले
 नोकप् पीमा पान् ओक्के रो ॥ ओक् लो !!
 सुत्थो चोगुम्बेरो ॥ सुत्थो पिरुम्बे रो ॥ आल्लो
 सुत्थो मेवोखा ॥ अमुत्थो लार्फेमुम्बा रो ॥

नेपाली भाषा

मानिस मरे भने मलामी डाको लाग
 हाल्ने काठ को बाकम् बनाउनु ॥ लाम धुनु ।
 नया कात्रो ले वेहेरी काठ को बाकम् भित्र
 हाली ढक्ती लाउनु र चिहान चौतारो मा
 लगी दवाई चौतारो बनाउनु । लोग्ने मानिस
 भए चार ताला ॥ स्वास्ती मानिस भए तीन
 ताला को चिहान चौतारो बनाउनु । र चिहान
 माथि ठाडो ढुंगा रोप्नु ॥

चार दिन तीन दिन जुठो बानु र तेन
 पछि इष्ट मित्र दाजु भाई दीदी बहिनी हरू
 अरू भला आदमी हरू लाई पनि बोलाउनु
 पर्छ ।

घर बाहिर भला आदमी हरू भेलापारो
 कुल कुटुम्ब मध्ये एक भाई उठाई पडु
 लाउनु ।

अघि देखि भै आए बमोजिम को रित अनु-
 सार र शास्त्र को कुरा मुताबिक हाम्रो समाज
 मा पञ्च भला आदमी का पञ्च बोली बाटै शुद्ध
 हुनु भन्ने भगवान बाट आदेश पाए बमोजिम
 आज पनि उपस्थित भला पञ्च हरू कै बोली
 बचन् ले जुठो बाट शुद्ध हुनु परेको छ ।

तसर्थ आज को दिन आज को बार मनो
 (नाउ भन्नु पर्छ) फलाना पर्लोक भई उस्को
 दाजुभाई साखा सन्तान गैह्र लाई जुठो
 बोकाएर अशुद्ध राखे को छ । आज ईनी
 हरूले नुन तेल जांङ् मासु तपाई भला आदमी
 हरू को अघि राखी यो अशुद्ध बाट शुद्ध बनाई
 दीनु होस् भनी विन्ती गर्दै छु ।

अब तपाई उपस्थित भला आदमी हरू
 यो जुठो अशुद्ध फ्यांकी शुद्ध गरा दीने कि नदीने
 भनी कराउनु पर्छ । (उपस्थित भला पञ्च गैह्र
 एक शोर ले कराई कन भन्नु पर्छ ॥ हो !
 हामी हरू सबै ले शुद्ध गर्छौं ॥ शुद्ध दीन्छौं ॥
 अब शुद्ध भयो । अशुद्ध जुठो फ्यांकी दीयौं ॥)

किरात भाषा

तेको य याकनाङ् गेन् कुमुथेवा । फोक्नुङ्
गे कुनी थेवा फोक्नुङ् ओ पेरो ॥ केरेक ले
लोक् पाप्मा पेरो ॥ पेरो ॥

तेन् आपने कुनुमा आपने याप्मी यो गुगुन्
मोवा वा लाम् फाकलाम् मेन्दीडे फाक सारा
कुनीङ् दिङ् लाम् मेयो नाहाङ् मेक्पा सेव्हुमा
लाम ओ लाङ्खेक्आङ् थो साम्माङ् युक्ना-
देन् ओ केरे रो ॥ केरेक याप्मीहा पाप्मा
पोङ् ॥ केरे केरे रो ॥ साम्माङ् मिङ् ग
पोमु सेन्छीङ् ॥ खोरिसिङ् ग लामु येङ्खिङ्
ऐन्नाङ् कोन् खाम्बेकमा यो नु सेन्दु आङ्
पेरो ॥ केरेक ले पाप्मा ! पेरो !! पेरो ॥

च्यासाङ् सेनरले ना मेनुह आङ् फेजिकुम
फेदाङ्मा ॥ सावाली साम्बा ॥ याकजिरी
यावा ॥ लामा केहङ् मेदाहसि आङ् सिदा
पाङ्दा मेजोगु ॥ साम्माङ् मेजोगु ॥ तेला र
लोहप् मेगा ॥ वा थाम् मेगा पाक थाम्
मेगा चोगुआङ् मे मेत्तुसाङ् लारे गुसा लारे
तेह ॥ नाम रे गुसा नाम रे तेह ॥ साम्माङ् सा
साम्माङ् ले तेह रो ॥ माङ् लाम् तेम्मु आङ्
पेरो ॥ केरेक ले पाप्मा रो ॥ पेरो ! पेरो !!

ऐन्नाङ् कोयो लायो लासोत् आक्खेन
चोगुसाङ् वेस्मा बोखा रो ॥ थीक ईक्वा
वे ॥ नी ईक्वा बे ॥ सुम ईक्वा वे
बोखा रो ॥

आल्लो सुत्थो केपोङ्बाहा ले तुतुगेन् नो
तुम्पाङ् याक्लागेन् नो सुहाङ्, येकेवा येतिम्बा
खोदाकमीहा केरेक सेवा मेप्मासि ॥ आङ् सुत्थो
पोङ्मा रो ॥

कोन् सुत्थो नाक्मा थीम् हीम लाकात्
चोकमा रो ॥ हीम्सिगाङ् फेजिकुम फेदाङ्मा
ले मिक्वासेन्लाम् चोकमा साप्ला निप्मा रो ॥
साङ्सिङ् ओमारो ॥

नेपाली भाषा

तेमो भए अब यो मर्ने को आत्मा उसको
जुहु चपहु को आत्मा संग मिल्नु गयो ॥
(सबैले गयो गयो भन्नु पर्छ) उस्ले आफु दाहु
भाई साखा मन्तान लाई केहि दुःख नदीई
प्रेत जुनी मा न गई मुंगर कुशुरा को जुनी
मा न गई सीधा बाटो साँचो बाटो हिँडी
आत्मा लोकमा "पुग्यो" ॥ (सबैले कराएर
भन्नु पर्छ ॥ "पुग्यो" "पुग्यो") रुख बडे
को ढलु लाई र जन्म लिए को छुटनु लाई
भने बमोजिम आज देखि यो मर्ने मानिस
मर्त्यलोक बाट छुट्टीएर आत्मा लोकमा
गयो ॥ (सबैले गयो ! गयो ! भनी कराउनु
पर्छ ।)

के गर्नु ! र ! माया मोहवत मा परी
वाँच छ कि भनी पुरोहित विजुवा, लामा
बोलाई, दवाई वृटि गरी, पुजा गरी बली
गरी बचाउनु खुब कोशिस गरेको तर चन्द्र
सूर्य को छोरा छोरी रहे छ र चन्द्र सूर्य
ले लग्यो । ईश्वर को छोरा छोरी रहे छ र
ईश्वर ले लग्यो । ईश्वर कै बाटो लीएर
गयो भनी कराउनु पर्छ ॥ (सबै ले गयो !
गयो ! भनी कराउनु पर्छ ।)

अब यसले जत्ति कै पाप गरे ता पनि
यो जिउदो मानिस देखि फराक भयो ॥
एक द्वार् फराक दुई द्वार फराक ! तीन
द्वार फराक भयो ॥

येति गरी सके पछि जुठो मा रहने सबै
शुद्ध भई उपस्थित भला पञ्चहरू लाई ढोग
भेट गर्नु पर्छ । र शुद्ध हुन्छ ।

यो शुद्ध गर्ने रित पाखा गर्नु पर्छ ।
घर भित्र पुरोहित ले शास्त्र पढ्नु पर्छ । र
शान्ती दीनु पर्छ । धुप जलाउनु पर्छ ।

किरात भाषा

ओम् तागेरा निड्वाकुमाङ् ॥ आसेवा
रो ॥ लाबोती नामबोती थक्साप् पेसाप्
मुत्थो ॥ ओम् तागेरा निड्वा कुमाङ् ॥
आसेवा रो ॥ तोरोक् ताडसाङ् ईकसा
खाम्बेक मुत्थो ॥ थक्लेगेन् माङ् साम मुत्थो ॥
कोन हीम् साम्माङ् मुत्थो ॥ ओम् तागेरा
निड्वा कुमाङ् ॥ आसेवा रो ॥ कोन हीम
रेन् याप्मीहा रेन् सा मेन्छादा नुसा कु नुसा
ने केहिडवा ईत् मुईदाङ् केरेक् लेन् थक्लुङ्
दिङ् साम्माङ् मुत्थो चोगे ओ ॥ बुडनावा
फिममा रो ॥ निडवातामा साम् थसे बीरे
ओ ॥ केहिडवा केरेक नोमावा तामावा
दिडमावा चोगे ओ ॥ ओम् निडवा कुमाङ्
आसेवा रो ॥

मेखीम् चोकमा थीम्

मेन्छीन् नाक्सीडमा थीम्

(१७) पाङ्ली गोप्मा पारमी पाङ्मा
पोङ् ॥ अपने कुयेत् मिङ्सरा काई फेकमा
मेबोङ्नेन् ॥ कुनु काई थाक लिसी तारिक काई
फेकमा मेबोङ्नेन् ॥ ईङ् साईवा काई थाक
नुसी तारिक काई फेकमा मेबोङ्नेन् ॥ ताकके
फेवा ताफेम्बा हा ले कुयेत् कुनु काई मेफेक्त्तु ग्र
मुन्दाङ्दिङ् सेरि खाम्बुदिङ् लराङ्ले आमसेत्
लो ॥ मेन् ग्र ओसेक्, केबा, माक्यु ले आमसेत्
लो ॥ मेन् ग्र हुन्छी अफे सेत्छीङ् लो ॥

पारमीले पाङ्ली खोमु ग्र कुम्बा कुम्मा
कुम्फाडा कुङ्गुवा हा नु पान् तोन्छीडमा
पोङ्रो ॥ नाक्सीडमा येन् सेन्दीक् केरेले
युन्छो ओ थी पोङ्वा थीक् तेन्छावाहा तगाङ्
नेप्मा आङ् ईङ्मीवाले हुकफाकक्त्तु आङ्
लोमेन् ताचेङ् लोमा पोङ्—

नेपाली भाषा

ओम् परमात्मा नमस्कार छ । यो धुप
बाली धर्म शान्त्र शुद्ध पारी दीनु होम् । ओम्
परमात्मा, नमस्कार छ । ई अशुद्ध हुने हरू को
लागी आकाश पृथ्वी शुद्ध पारी दीनु होम् ।
ईनी हरू को जीव आत्मा शुद्ध पारी दीनु
होम् । पवीत्र पानी छर्कीनु पर्छ ।

यो घर को देव पित्री शुद्ध पारी दीनु
होम् । हे परमात्मा ! नमस्कार छ । यो
घर को छोरा नाती साखा सन्तान रहने
बस्ने जम्मै को जीव आत्मा शुद्ध पारी दीनु
होम् पवीत्र पानी छर्कीनु पर्छ । ईनी हरू
लाई शान्ती दीनु होम् । बचाई राखनु होम् ।
नमस्कार छ ।

विवाह गर्ने विधी

कन्ने माङ्ने (मंगनी) विधी

(१७) कन्ने खोज्ने कलियो पठाउनु पर्छ ।
आफ्नो सगोत्र संग कुटुम्ब जोनु हुँदैन । मावली
चार पुस्ता कुटुम्ब गर्नु हुँदैन । मितेरी साईनो
सात् पुस्ता कुटुम्ब गर्नु हुँदैन । बदमाश दुष्ट
मानिस हरू ले आफ्नो हाड बंश दुध बंश संग
साईनो मिची कुटुम्ब गरे भने बज्र द्वारा उनी
हरू को मृत्यु हुने छ । बज्र बाट भएन भने
सर्प, बाघ, भालु द्वारा मृत्यु हुने छ । ताहाँ
बाट पनि भएन भने आत्माघात गरी मर्ने छन् ।

कलियो कुटुनी हरू ले बुहारी को पठा
लगाए पछि कन्या को बा, ग्रामा काका मामा
हरू संग कुरा मिलाउनु पर्छ । मंगनी को दिन
एक पोङ् जाँड उनीहरू को सामुन्ने राखी
कलियो ले हात् जोरी फलाक्नु पर्छ ।

किरात भाषा

उन्छोन् बा थेवाहाले चोगु युक्वा थीम्
कुसिङ् साहा थाङ्बेन् मेन्छीन् केरेसील्ले
तेन्थामगेन् मेखीम् गोप्मा आङ् मेखीम् चोकमा
पीमा बोखा ॥ पाङ्ली पाङ्लमी चोकमा
बोखा ॥ हेक्केले ग्र आनीगे पाङ्फे ओ आनी
हीम्पो आनीगे येम्बीछासा थाङ्बेन् बोखा ।
आल्लो पाङ्ली गोतुम्बा कोन् हीम्पो पाङ्ली
थीक् निमुम्माङ् खोमुम्माङ् याङ् थोकमा
खोदेप्पी फाङ् ऐन् हेनी सोधुङ् गेन् तेन्थाम्
तगाङ् हुक्फाक् तुम्माङ् सेवा चोगुम्बा रो ।
किमा नुले पोमा नु ॥ सेम्मा नुले तुम्मा नु ॥
हेक्केले ग्र कोन् मेन्छाम्सा लुम्पो कोन् थीम्
मेन्जोके मेबोङ्नेन् ॥ ईक्सा खाम्बेक साङ्
मेन्खेम् दुन् ॥ फाङ् उन्छोन् पसुङ्गे लाहा
दोङ्ना सुथे सुयु ले अपने सिगङ् मेन् ॥ वे वे
मिङ्सा नु मेखीम् चोकमा साङ् नु पात्तुसिवा
हेक्के हेनी तेन्थाम् वे मिङ्सा खोमुम्माङ्
हेनी तुम्बुङ् दिङ् सिम्बो सानु आनिगे लाईकुम्
फेम्बोसा तोडेसिल्ले अनिगे हीम् साम्माङ्
निङ्वातावी फा आङ् ऐन्हेनी लोकखुम् ओ
हुक्फाक्मा फेरीगे ॥ आदाङ् बे ॥ आसेवा रो ॥

आल्लो याङ्मीबा ले नोकप् पीमा पोङ् :-
हेने के मेत्तुबा केरेकपान् सेक्खा बे ॥ मेन्छीन्
मेन्ने थाङ्बेन् मेखेम्दुन् ॥ थाङ्बेन् मेन्ने
मेन्छीन् मेखेम्दुन् ॥ थाङ्बेन् मेन्छीन् मेन्ने हीम्
मेबोङ्नेन् ॥ कुचा पान के पात्तु साङ् थाङ्बेन्
केसुङ् मेन् नीत्ते ॥ मेन्छीन् चाथी मेन्नीत्ते
हीम् मेबोङ्नेन् ॥ याङ्मो कुईफेबी कुईनु बी
नुरिक् मेन् ईत्ते हीम् मेबोङ्नेन् ॥ हेक्केले ग्र
हेनी लाईकुम् फेम्बोसा रेन् कुईत ओ लोगे लक्का
थे थे वा बी होप्पी ॥ केसुङ् चाथी साङ् मेप्मा
पोङ् ॥ चामा इङ्नाम् मिङ्सो साङ् आक्के वा
मेतेम्मे फाङ् हुक्फाक्मा पोङ् रो ॥

नेपाली भाषा

अधि पिता पुखं हरू ले गरी मानी ल्याए
को दस्तुर अनुसार छोरा छोरी हरू युवा
अवस्था पुगे पछि कुटुम्ब खोजी विवाह गरी
दीने चलन सबै लाई बिदीत छ । बहारी जुवाँई
को साईनो लाउने चलन भएको ले आज हाम्रो
गाँउ मा हाम्रो घर मा हामी हरू को छोरो
जवान भयो र कुटुम्ब खोजदै आँउदा यो घरमा
मुहाँउदो कन्ये देख्यौं र बास पाँउछौं कि भनी
मान्यवर कुल कुटुम्ब को सामुन्ने विन्ती गर्दै
छौं । घटनु भन्दा बडे को राम्रो छुट्टीएको भन्दा
मीले को राम्रो भने भैं यो मानिस् जाति मा
यो चलन पनि न मानी नहुने । जगत् पनि न
मुहाँउने हुनाले अधि हाम्रा पुखं मुमुङ्गे लाहा-
दोङ्ना हरू ले भिन्न भिन्न गोत्र मा कुटुम्ब
गरे निको छ भन्नु भए बमोजिम आज
हजुर कुटुम्ब को गोत्र बिभिन्न भेटे को ले हजुर
को कन्या र हाम्रो बर मिलाउनु पाँउदा हाम्रा
कुल पितृदेव समेत आनन्द हुन्छ कि भनी
आशा गरी जंवले हात गरी हजुर हरू लाई
विन्ती गर्दै छौं । नमस्ते छ ।

अब कन्या पटि को कलियो ले जवाब
दीनु पर्छ । हजुर ले भन्नु भए को सबै कुरा
साँचो हो । कन्ये बिना बर मुहाँउदैन् बर बिना
कन्ये मुहाँउदैन् साँचो कुरा गर्नु भएता पनि
बर को चरित्र न बुझी कन्ये की सुशीलता न
बुझी घर बनीन्दैन । तसर्थ हजुर कुटुम्ब को
घर घरान मा कस्तो रोग छ । बर को चरित्र,
घर घरान को इज्जत् कस्तो छ सुनु पाउ भनी
विन्ती गर्दै छौं ॥

किरात भाषा

आल्लो ईङ्मीवा ले याङ्मो मेप्पा पोङ्:-
 हेने के सेलाप्नुवा पान् हा केरेक मेक्वाम्वा ॥
 आदाङ्बे मेन्हुप्ने पानमेल्लोन्नेन् ॥ मेन्सेलाप्ने
 पान् मेदानेन् ॥ हेक्केले कोन् आनिगे लाईकुम्
 फेम्बोसा रे केम्बुङ् ग्र आल्लो भक् पाङ्फे
 लुम्मो नाम्पीन् हेक्के वा रो ॥ कोम्दाङ्बा
 याम्बक चोक लो फाङ् याम्बक् कुमिङ् मेप्पा
 पीमा रो ॥ कुईन् ग्र पाङ्फे लुम्मो केनोमा
 केदावा वारो ॥ लोगे लक्का थैमाङ् होप्पो ॥
 सुमदाङ्दिङ् तोक्मी, तोक्मी ओ तोङ्मु ॥
 सिकचोवा फेवा सिक चो ओ तोङ्मु ॥ हेक्केले
 कोन् आनिगे लाईकुम् फेम्बो सारेन् केम्बुङ्
 ईङ्नाम् तोक्मा हेनेगे तुम्बुङ्दिङ् सिम्बोसाले
 (खोनेदुमा फाङ् कुमिङ् मेप्पा पोङ्) लक्
 सुकलो फाङ् हुक्फाक्तुम्बे ॥ आदाङ्बे ॥
 आसेवारो ।

आल्लो याङ्मीवा ले याङ्मो पाप्मा पोङ् :
 हेक्के ग्र नु वे ॥ तोक्मी तोक्मी ओ तोङ्मा,
 सिकचो सिकचो ओ तुम्मे ले खेम्दु रो आनिगे
 तुम्बुङ् दिङ्सिम्बोसा रेनकुईन् आङ् केनोवा
 केदावा वा ॥ चाथी साङ् आल्लो भक नो
 वा ॥ तान्दी हुन्छी हिमसावा हिमसामा
 बेखेसि आङ् खेमा नाम्मा लामा ताप्मा
 मेन्जोगुन ग्र तेन्दीगे ॥ आनिगे तुम्बुङ्दिङ्
 सिम्बोसा हेनी हिम्मो पाङ्ली पिरुम्सीम्बे ॥
 आल्लो ईङ्मीवा ले पाप्मा रो ॥ सिङ्नात्
 होप् ग्र सिङ्लेङ् चोकमा मु ॥ हीम्मो खेमा
 होप् ग्र लामा ताप्मा मु ॥ कोन् लामा ताप्मा
 थीम् ग्र चुक हीम् थीम वे ॥ योम्बा हीम्
 थीम्ले लामा ताप्मा मेवोङ् नेन् ॥ ईङ्नाम
 फेकवे । कोम्दाङ्बा थीम् आनिगे, हीम्मो
 मेवोङ्नेन लो ॥

नेपाली भाषा

वर पटि का कलियो ले भन्नु पर्छ । हजुर
 ले सोधी बक्से को सबै कुरा मतामिब छ । न
 घाँची कुरानिक्कीन्दैन ॥ न सोधी कुरे आउदै
 भने भैं ई हाम्रो वर को चरित्र अझ सम्म
 गाँउ घर मा वेश नै छ ॥ मूर्खोदय जस्तै छ ॥
 (यस्तो काम गर्छ भनी काम को नाम भन्नु
 पर्छ) गाँउ घर मा हुने खाने भनी चर्चा सबै
 लाई थाह छ । नराम्रो रोग कोड कुष्टी लक्का
 अझ सम्म गाँउमा पता छैन । भने हाती हाती
 संग मील्ल्छ रे कमिला कमिला संग मील्ल्छ रे
 भने भैं हाम्रो छोगा को मान् इज्जत् थामी
 घर उज्यालो पार्नु मक्ने मुयोग्य कन्या हजुर कै
 घर मा मात्र भेटिए को ले विन्ती गरे का हैं ।
 हजुर नमस्ते छ ।

फेरि केटी पटि का कलियो ले भन्नु पर्छ ।
 तेसो भए कुरा ठीक छ । हाती हाती मा मील्ला र
 कमिला कमिला मील्ला मुहांउछ । हाम्रो घर
 घरान पनि अस्सल नै छ । कन्या को सुशीला
 पनि अस्सल नै छ । पछि ई दुई का घर भै
 सके पछि लडाई भगडा गरेन भने सौता न
 थप्ने हो भने हामी मान्छौ । हाम्रो छोरी
 हजुर हरू कै बुहारी हुनु लाई दीन्छौ ।

वर पटिका कलियो ले भन्नु पर्छ । रिन
 छैन भने जमानी बस्नु रे । घर मा अशान्ती
 मचाउने हो भने सौता थप्नु रे भने भैं
 घरानीया को चलन र निच घर को चलन
 मिल्दै न भनेर यो कुरा चलाए को भने सौता
 हाल्ने चलन् पनि निच चलन् हो हामी बाट
 यस्तो काम कदापि हुंदैन ॥

किरात भाषा

आल्लो हीम दाङ्बा हिनजा रेन कुम्बाले
थे के पात्तुवे फाङ्, याङ्मीबा ले सेनाप्मा
पोङ् ॥ हिम्दाङ्बा ले साङ्, याङ्मीबा
पान हेक्के तेन्ना मेप्मा पोङ् ॥ हेक्के आङ्,
याङ्सि हिम्दाङ्बा ले हेन थी पोङ्बा तेप्मा
आङ्, ऐन नु थो कोन् मिङ् के गप्पा आसा
कोक्के दोङ्बा मिङ् के गप्पा हिनजान् कुहिम्
सामा चोक्से पिरुङ् रो ॥ पिरुङ् रो ॥
पिरुङ् रो पाप्मा पोङ् ॥

हेक्के आङ्, ईङ्मीबाले हेन लाईकुम्
फेम्बोसान् कुनोप्पा कुनोम्मा, कुङ्गुवा कुम्फडा
कुम्फु कुन्नेहा सेवा चेदो चोक् पाङ्मा पोङ्,
रो ॥ नाजोम्फुङ्, चोक्मा सेवा चोकमा
पोङ्, रो ॥

हेक्के आङ्, याङ्मीबा ले कोन् हिनजा
ऐन नु थो आनीगे पाङ्गामी वोखेरो पाप्मा
पोङ् ॥ हेक्के आङ्, नाक्सीङ्मा थीम चुरा ॥

आल्लो मेक्खीम चोक्मा येन् लोम्मा
पोङ्, आङ्, ईङ्खोङ् पीमा रो ॥

माङ्ग्रे आ चोकमा थीम्

(१८) माङ्ग्रे आ चोकमा येन् नु येन् थीक्
तगाङ्, मेकेसामाहा मेदा रो ॥ वे, हीम्पो
मेयुङ्लो ॥ कोन् मेलोम्मा येन लो ॥ चा मुक्
थोमुक् पोङ्लो ॥

मेक्खीम् येन् लेन्चोसे याङ्सि तेगरा के,
पोङ्गे ता, तिमोक् खो मेमुक्कु मेफोक्कु आङ्,
याप्पो कुदिक् सिसामे केयुङ्बा हीम्पो पेक्मा
आङ्, सिसामे ताप्मा पोङ् ॥ लामलाम्मा
चोक्मा आङ्, सोसामे हीम् सिगाङ्, ते मा
पोङ्रो ॥ चामुक् थीमुक् पीमा आङ् याङ्सि
युन्धो यीम् युन् ओ माङ्ग्रे आ चोकमा पोङ्रो ॥

नेपाली भाषा

कन्या पटि को कलियो ले भन्नु पर्छ ।
तेसो भए कन्या को बाबु बाट यसकुरा को
फैसला दीनु पर्छ । भनी सोधनु पर्छ । कन्या को
बाबुले कलियो ले भने बमोजिम म राजी छु
जाँड को मटिया छोई आज देखि मैले मेरो
यस्तो नाउ भएकी छोरी लाई यस्तो नाँउ
भए को केटो लाई कन्या दान दिदै छु । एक
दिएं दुई दिएं दिएं भन्नु पर्छ ।

तेस पछि ईङ्मीबा (केटा पटि को
कलियो) ले बर लाई उठाई सामु समुरा
र नजिकको सबै साईनो लाग्ने हरू संग साईनो
फुकाउनु पर्छ । बर ले भेटी (रूपयै फुल)
सामुन्ने राख्ने ढोग गर्नु पर्छ । याङ्मीबा
ले आज देखि यो फलाना (नाउ लीएर भन्नु)
यो घर को जुवाँई भयो । सबैले जुवाँई-
चेलाको इज्जत राख्नु पर्छ भन्नु पर्छ । तेस
पछि विवाह गर्ने दिन तोक्नु पर्छ ।

विवाह कर्म काण्ड गर्ने विधी

(१८) विवाह हुनु को एक दिन अघि
ब्यौली लाई लोकन्दी हरू ले उसको घर बाट
निकाली ब्यौलाको घरमा ल्याउनु पर्छ । ब्यौला
को घर देखि अलग घर मा राख्नुपर्छ । केटी
निकाले को दिन भनी भोज भतेर गर्नु पर्छ ।

विवाह को दिन मध्य दिन पछि नगरा
घण्टी ढोल भ्यामटा बन्दुक पङ्काउदै बाजा
बजाउदै जन्ती ब्यौली वसेको घर मा जानु
पर्छ । ब्यौली अन्माई ल्याई लाम लाम्मा गरी
घर मा हुल्नु पर्छ भोज भतेर पछि ठूलो सांभ
मा विवाह कर्म हुन्छ । घरको मूल खाँवोको

किरात भाषा

हाइसितलाइ कुवेसाइ योम्बा फोयेत् याक्मा
रो कुजोडथो तेत्तासे तेत्ता फेम्मा आइ नेमा
आइ चेथ्या ओ लायेइ तेत्ता नेमा रो ॥
खेयो सनिका चोमेना फुई थोक् नु सेसफुइ
थोक् याक्मा रो ॥ लादियो नामदियो नु
लासोरि नामसोरि फुइना नेच्छी याक्मा रो ।
नालिसाइ लेन फेइवा लेक्खाइ सिसागे नु मेके
सामाहा युइमा रो ॥ नालिसाइ लेक्खाइ
परामसिइ फुइना याक्मा पोइ ॥ सिसागे
लेक्खाइ पिरिमसिइ फुइना याक् मा पोइ ॥
आल्लो लादीयो नाम दीयो हात्मा आइ माइ-
सिइ ओमा रो ॥ हेक्के आइ फेजिबुम्
फेदाइमा ले थक् माप् पेसाप् निष्मा पाइ रा ॥

ओम् नागेरा निइवा फुमाइ आसेवा रो ॥

आल्लो, आन्छोन् तागेरा निइवाफुमा ले
तोरोइ दिइताइ साइ नु ईक्सा दिइ खाम्बेक्मा
नावागेन् चोईत् चोगुसि ॥ तावु सिइलाइ,
थोक्सा कुपु, योइखोइ गेन् डासा नावा चोईत्
चोगुसि साइ नावा मेयारुन् खेमसिइ मेयारुन्
फाइ, मेवागेन् नाम्सा, शेन्दाइगेन् लासा कुसिइ
मेन्छामगेन् याप्पी चोगुरो ॥ कोरो मलिङ्गेन्
कुमेत् मेन्ने मेन्छाम याप्पी मेन्खेमडुन् फाइ
निइवा फुमाले सिसागेन् मेन्छीन् थोक् चोगु
रो ॥ हेक्के आइ ग्र तागेरा निइवा फुमाले हेन्
मेन्छामगेन् याप्पीन् नालीमेन् थाइवेन् साम्
थिरीलुइ थाम्देत् लुइ युक्खु पीरु रो ॥ हेक्के
आइ ग्र निइवाफुमाले हुन्छी नालीमेन् थाइवेन्
नु सिसागेन् मेन्छीन् मिक्की फेक्ते छे फुइवा
फेक्ते छे आइ ईक्सा खाम्बेक तेक्ते छे फाइ
हाइवा थासु पीरु रो ॥

आल्लो उन्छोन् तुमसिइ तुमला तावु
पोक्ला खेदेन् मुन्धुम हाबेक्हा, सुथे नाम्थेहाले
मेखेप्पु मेयुह आइ कोन थोक्साप् पेसाप् ओ
मेसाप्पु मेयुक्खु रो ॥

नेपाली भाषा

छेउमा नाइलो मा पात बिछाई थाल मा केरा
को पात माथि सिन्दुर र चमेली फुलको माला
राखनु पर्छ । दियो बाती बालु पर्छ । दुई
लोहोटा भरी भरी पानी साथ फुल राखनु पर्छ ।
छेउमा व्यौला व्यौली बस्ने राडी ओछ्याई
व्यौला को देत्रे पटि व्यौली बसाई व्यौला पटि
एक लोहोटा फुल र व्यौली पटि एक लोहोटा
फुल राखनु पर्छ । थुप बाती बाली फेदाइमाते
पुस्तक पढनु पर्छ ।

ओम् सब व्यापार परमात्मा नमस्कार गर्दै
छु । अब अघि परमात्मा ले आकाश पृथ्वी
सृजन गरी भार जंगल पशु पक्षी वनाउदा पनि
सृष्टी सुहाए न भनी चन्द्र सूर्य जस्तो मानिस
जाति को सृजन गर्नु भो । स्वास्नी मानिस
बिना लाग्ने मानिस सुहाएन भनी स्वास्नी
मानिस को सृष्टी गर्नु भो र परमात्मा ले ती
दुई लाग्ने मानिस र स्वास्नी मानिस लाई बैस
हाली अब दुवै फलुन् फलुन् र पृथ्वी भरी
साखा सन्तान बडाउनु भनी आर्शिवाद
दीनु भो ।

अब अघि गुरु मा भए का मुन्धुम शास्त्र
हरू हाम्रा पिता पुर्व हुरु ले सुनो पुस्तक मा
लेखी राखे ॥

किरात भाषा

आल्लो कोन् थोक्साप् पेसाप् पान् हेक्के
हन्दी नाङ् ऐन् नु थो लोच्छा के बोखेछि रो ॥
हेन्दी नेच्छी थकहा ऐन् नु थो लोच्छा
बोखे रो ॥ निङ्गा नेच्छी के पच्छी साङ् ॥
निङ्गा थीक् बोखा रो । हेन्दी सोगेम् सोमा
जासा एकमा ॥ चौकमा ईप्मा मेल्नाईल्लो ॥
गुरङ् चक्का एले मोमा ग्र थाङ् सोजोङ् मूमते
आतुप् लो ॥ फेम्बोसा पानीन् सिम्बोसा
खेम्मा ॥ सिम्बोसा पानीन् फेम्बोसा खेम्मा
रो ॥ हेक्के आङ् हेन्दी हिङ्मु ई तारिक् तोडेछे
आङ् युडेछे रो ॥

आल्लो कोन् थोक्साप् पेसाप् पानीन्
केदेन् सिबी मेम्बी फाङ् फेदाङ्मा ले नाली
साङ् नु सिसामे नेप्माङ् लेङ्लेङ् चौकमा आङ्
सेलाप्मा पोङ् रो ॥ नेप्माङ् ले तेन्दीगे फाङ्
नोकप् पीमा पोङ् रो ॥

मेकाम चौकमा थीम्

(१६) हेक्के ग्र नेप्कु नालीसाङ् सिसामेले
हुक् फाक्मा लाङ् फाक्मा पोङ् रो ॥ साप्ता
निप्मा रो ।

ओम् तागेरा निङ्वा फुमाङ् चोईत्सा ॥
रोदिदीङ् पेसापसा ॥ ओम् तागेरा निङ्वा-
फुमाङ् ईङ्खोङ् ॥ सेक्वा पेली सेक्वा
पान्चान् ॥ आसेवा रो ॥

आल्लो नालीसाङ् रेन् मिङ् सा मेप्मा
आङ् निप्मा रो ॥ कोन.....पाङ्फे
केपेयुङ्वा कोन्.....ले गुसा.....

नेपाली भाषा

आज यसै शास्त्र मा लेखे बमोजिम तिमी
दुई जना पनि एक भयौ ॥ आज देखि
उसो तिमी दुई जना को जीव दुई बटा भए
पनि एक जीव भयौ । दुई मन भए पनि एक
मन का भयौ ॥ तिमी दुई आपस मा वाज्ज
जुज्जने काम गर्नु हुंदैन । आपस मा छुल्याई
गर्नु हुंदैन । पाप मन चिताउनु हुंदैन । शरम्
हुने काम कुरो गर्नु हुंदैन । दुवै लोग्ने स्वास्ती
को नाता ले मीलेर वस्तु लोग्ने को कुरा
स्वास्ती ले मान्नु । स्वास्ती को कुरा लोग्ने
ले मान्नु । र दुवै जना एक मत एक सल्लाह ले
घर बनाई संसार मा वांचीज्जेल मीलेर वस्तु ।

अब यो शास्त्र को कुरा तिमी दुवै ले
मान्छौ कि मान्दैनौ (भनी दुवै व्यौला व्यौली
हरू लाई पालो पालो गरी सोधनु पर्छ) दुवै
व्यौला व्यौली ले पालो पालो गरी हामी यो
मुन्धुम् शास्त्र को कुरा मान्छौ भन्नु पर्छ ।
पुरोहित ले “लुङ्गाङ्” एउटा रूपैया मा बाचा
बांधनु पर्छ । सामु समुरा संग मेल मिलाप
साथ एक जहान मा मीली बस्छौ भन्ने बाचा
गर्नु पर्छ ॥

लग्न गर्ने विधी

(१६) बाचा बन्धन सके पछि व्यौला
व्यौली को हात पाउ जोनु पर्छ । र शास्त्र
पढनु पर्छ ।

ओम् सर्व व्यापी परमात्मा को सृष्टी ॥
पवीत्र शास्त्र परमात्मा को सांचो बोली बचन ॥
नमस्कार छ । व्यौला को गोत्र भनेर पढनु
पर्छ । यो फलाना गाँउ बस्ने फलाना को छोरो

किरात भाषा

ले कोन् ..... पाङ्फे वथेयुङ्वा कोन्
 ..... ले मेन्छीमा गुसान् तेन्थाम् गेन्
 मेखीम् लोगु रो ॥ हेक्केले ग्र ऐन नु थो
 कोन् ..... पाङ्फे वथेयुङ्वा-कोन् .....
 रेन मेन्छीमा सा कोन् पाङ्फे वथेयुङ्वा कोन्
 ..... लेन् हीमसामा त्या रो ॥ हेक्केले
 ग्र तेन्थाम् गेन् मेक्कीम् लोगु रो ॥ हेक्केले
 तुम्बुङ् दिङ् कुमीम् वारोक तारु ॥ मिक्की
 फुङ्वा तारु ॥ निङ्वा फुमा सुना इङ्तोङ्
 ईङ्सुम् इसिक् ले तुङ्बुङ् वारोक तारु ॥
 मिक्की फुङ्वा केदे रो ॥ तुम्बुङ्दीङ् सिम्बो
 वारोक् ॥ लाईकुम् फेम्बो वीरोक् ॥ तुम्बुङ्
 वारोक कामे ॥ मिक्की वारोक कामे ॥
 ओम् तागेरा निङ्वा फुमा ईसिक् लो ॥ निङ्वा
 फुमाङ् हप् कुहप् थिक्हप् ॥ ऐन्नाङ् थो ग्र
 मिक्की फुङ्वा कामे ॥ तुम्बुङ् वारोक कामे ॥
 मिक्की फुङ्वा मेन छेत्ते ॥ तुम्बुङ् वारोक मेन-
 जोप्पे ॥ मिक्की फुङ्वा मेन् लुक्के ॥ तुम्बुङ्
 वारोक मेन्देए ॥ तुम्बुङ् वारोक ताङ्मा
 माङ् ॥ तुम्बुङ् वारोक कामे ॥ तुम्बुङ् वारोक
 पोसे ॥ मिक्की फुङ्वा पोसे ओ ॥ ओम् तागेरा
 निङ्वा फुमाङ् ॥ मामाङ् माङ् लाक पोगे
 ओ ॥ ओम् खाम्फुलीङ् कुनाहाङ्मा माङ्
 लाक ॥ हालासो कुपित् चोम्मा माङ् लाक हाङ्
 पोगे ओ ! वायादिङ् काम्फुङ् लोरे ओ ॥
 ओम् मिवा कुनाम पिन्दे ओ ॥ सेन्दाङ् कुला
 पिन्दे ओ ॥ मिथुङ् मिराक् तिरे ओ ॥ लाथुङ्
 शेमे पोगे ओ ॥ नाम थुङ् नाम लाक ॥ ला
 थुङ् लाराक नामदीयो लादीयो वाया कामफुङ्
 युङ्गे ओ ॥

ओम् निङ्वाफुमा ईङ्सुम् ईसिक् लो ॥
 * नाम शोरी तिदीङ्मा थाम् ॥ लाशोरी तिदी-
 ङ्मा थाम्मे ओ ॥ शेदिदीङ् केपेसाप् साहा रेन्

नेपाली भाषा

ले फलाना गाँउ बस्ने फलाना की छोरी फलाना
 लाई कुटुम्ब खान्ना ल्यायो । नमर्थ यो फलाना
 गाँउ बस्ने फलाना की छोरी फलाना गाँउ
 बस्ने फलाना की स्वास्नी भईन् । नमर्थ यो
 उसको घर भयो । उसले प्रेम सागर ल्यायो ।
 जबान् ल्यायो । परमात्मा को सन् बचन
 बमोजिम माया मोह पनि ल्यायो । अब घर
 जम् बनीयो अब आज देवि उमो निमी हरू
 को माया सागर मोहवन् सागर मिलाउनु ।
 दुई सागर एकै सागर बनाउनु ॥ निमी हरू
 को प्रेमी जीवन न छुट्टिनुजेल ॥ प्रेम सागर
 न सुखीन् ज्वाल ॥ प्रेम पोखरी न भतकीन-
 ज्वाल हे प्रेम सागर को मालिक इनीदुई को
 प्रेम सागर जोरी दीनु होस् । ईनी दुवै को प्रेम
 सागर बडाई दीनु होस् । प्रेमी जीवन बडाई
 दीनु होस् । हे ज्योतीमय परमात्मा अब उठी
 दीनु होस् । जागी दीनु होस् । धर्ती माना ।
 आकाश पिता ई दुई जोरीएको मा साक्षी बसी
 दीनु होस् । सूर्य ले किरण दीनु होस् । चन्द्रमा
 ले ज्योती दीनु होस् । अग्नीले राप दीनु होस् ।
 सबै जागी दीनु होस् । धाम को किरण, जुन
 को ज्योती, अग्नी को राप ओम् परमात्मा को
 सत्ते बचन बमोजिम ई दुई लोग्ने स्वास्नी
 जोरीएको मा साक्षी बसी दीनु होस् ।

अब धाम को किरण, जुन को ज्योती,
 अग्नी को राप यो मुन्धुम् शास्त्र को बचन ई
 दुई जोडी भएको मा साक्षी बसी दीनु भयो ।
 तपाईं हरू लाई नमस्कार छ ।

ओम् परमात्मा को महा शक्ति बमोजिम
 चन्द्र सूर्य अग्नी देव हरू उठी यो शास्त्रले ई
 दुई प्राणी हरू लाई लोग्ने स्वास्नी को नाता

किरात भाषा

वापागेन् काम्फुङ् लो ॥ मामाङ् सेवा रो ॥
लाङ्फाङ् लाराक् पोक्मामाङ् सेवा ॥ नाम
धुङ्फाङ् नाम्लाक् पोक्मा माङ् सेवा ॥ ओम्
तागेरा निङ्वा फुमाङ् माङ् लाक हाङ् इङ्मुम्
सेवा रो ॥

ओम् तागेरा निङ्वा फुमाङ् शेषे पेली शेषे
पान्चान् सेवा रो ॥ एसोगेन् चुङ्ना हेत्ते ओ ॥
चुङ्नावा फिन्दे लोरे ओ ॥

मेन्छाम् गेन् याप्मी सा लुम्पो कोन
नेच्छी.....खोनेदुबा .....खोने
दुमा मिक्कीगेन् फुङ्वा फेकताछिल्ले ग्र शेमेलीङ्
थेमेलीङ् मेवादिङ् हुन्छी माङ्जेन्ना तुतुगेन् नो
तुम्याङ् याक्लागेन् नो सुहाङ्हा सुहाङ्माहा
आचुप्से ओ मेवागेन् माङ्गेप्मा फोखुम् लो ॥
ओम् तागेरा निङ्वा फुमाङ् चिल्ली नारा शेरे
ओ ॥ ईक्सा खाम्वेक ॥ तोरोक् ताङ्साङ् ॥
नाम थुङ् नाम लाक ॥ लाथुङ् लाराक् नावु
कुसिङ् ॥ पोक्ला कुलुङ् ॥ तेङ्चुम सोबु ॥
मुई दाङ् केरेक ॥ चिल्ली नारा शेरेम्मे ओ ॥

आल्लो केरेक ॥ आसुप्से ओ ॥ सावा
सुप्मुङ् ॥ येहाङ् सुप्मुङ् ॥ मिक्की चोक्मा ॥
फुङ्वा चोक्मा ॥ तुम्बुङ् थेङ्मा ॥ वारोक
थेङ्मा ॥ मिक्की फुङ्वा ॥ तुम्मसि रो ॥

ओम् तागेरा ग ॥ निङ्वा फुमा ॥ सिवा-
दीङ् ग खासेम् पेने ॥ सिवा पेक्मा ॥ खासेम्
पेक्मा ॥ मुथाङ् पेक्मा ॥ खारा पेक्मा ॥
तुम्बुङ् वारोक ॥ मिक्की फुङ्वा ॥ फेकताल्ले
ग ॥ मिक्की दोङ्बा फुङ्वा तोङ्मा ॥ सिवा
खासेम् खारोन् चोक्मा ॥ मेपाङ् खाङ्लो ॥
साप्मागेन् ग ॥ कुमाङ्सासे ॥ मिक्की फुङ्वा ॥
फेकताल्ले ग ॥ सावा गेन् ग ॥ येहाङ् फुङ्गीन् ॥
फुङ्मो तुम्बा ॥

नेपाली भाषा

मा जोड़ी बनाए को मा साक्षी बसी दीए को
मा तपाईं हरू लाई नमस्कार छ । चन्द्रमा को
बिम्ब मा विराजमान हुने भगवान लाई नम-
स्कार छ । सूर्य को बिम्ब मा विराजमान हुने
भगवान लाई नमस्कार छ । ओम् सर्व व्यापी
परमात्मा को महा शक्ति लाई नमस्कार छ ।

ओम् सर्व व्यापी परमात्मा को पवीत्र
वचन लाई नमस्कार छ । पवीत्र पानी छकन्दै
नमस्कार गर्दै छु ।

आज मानिस हरू को माझमा ई दुई
फलाना र फलाना जवानीपन को अवस्था पुगे
को ले उनीहरू को जीवन को फुल फुले को
ले ईनी हरू को बैस बास्ना जोराउने काम मा
ईष्ट मित्र कुल कुटुम्ब शाखा सन्तान भला पञ्च
हरू सुहृदयले आनन्द मनाउन भेला भए का
छन् । अब यो विवाह कर्म देवादि देव परमात्मा
को सामुन्ने पुर्‍यायौं । तसर्थ सबै आनाश पृथ्वी
चन्द्र सूर्य हरू ले आनन्द मनाए बमोजिम
तपाईं ईष्ट मित्र साखा सन्तान कुल कुटुम्ब
भला पञ्च गैह्रले पनि आनन्द मनाई दीनु
होस ।

अब सबै भला पञ्च हरू को सामुन्ने र
देवादि देव परमात्मा को सामुन्ने ई दुई दुल्हा
दुल्ही को माया मोहवत मिलाउन लाई विवाह
गरी दीनु लाई मलाई पुरोहित खटाए अनुसार
यो भन्नु चाहान्छु कि सृष्टी मा सर्वप्रथम विवाह
गर्ने गराउने बिधी निकाल्ने सन्त महान्त चाहि
महात्मा येहाङ् हो ॥

किरात भाषा

तेत्फोरा ग ॥ कुहुङ्वा ओ ॥ मिक्की
 फुङ्वा ॥ तुम्मेछिवि । तेत्फोरा मु ॥ मुसान्दीङ्
 फुङ् ॥ मिक्कीफुङ्वा ॥ तोङ्बीमेम्बी ॥
 मियाकपे ग ॥ थैयाकपे फुङ् ॥ केप्फेरेफुङ् ॥
 नाम्देङ् फुङ्मा ॥ मिक्की फुङ्वा ॥ काम बी
 मेम्बी ॥ मिक्जिरी फुङ् ॥ खेमादिङ् ग ॥
 योङ्सोङ् फुङ्मा ॥ मेन् दोङील्लो ॥ सिङ्दुम्
 फुङ्मा ॥ लुङ्दुम् फुङ्मा शेगे फुङ्मा ॥ फेगे
 फुङ्मा ॥ मिक्की फुङ्वा ॥ काम्बी मेम्बी ॥
 सिङ्जाङ्गो फुङ् ॥ यामजाङ्मा फुङ् ॥ मिक्की
 फुङ्वा ॥ काम्बी मेम्बी ॥ मारोती फुङ् ॥
 चाम्बोती फुङ् ॥ मिक्की फुङ्वा ॥ काम्बी
 मेम्बी । सिनिक्का ग ॥ चोमेना फुङ् ॥ मिक्की
 फुङ्वा ॥ काम्बी मेम्बी ॥ सिनीक्का ग ॥
 चोमेना फुङ् ॥ मिक्की फुङ्वा ॥ काम् रो
 ल रो ॥

आल्लो विसामेल्ले सिनीक्का चोमेना फुङ्ई
 तेम्मा आङ् नालीसाङ्लेन् सितलाओ वामा
 रो ॥ याङ्मो नालीसाङ् ले सिसामेल्ले
 तोवाओ सेसेफुङ् वामा रो ॥ खन्नाङ् सिसा-
 मेल्ले नालीसाङ्लेन् कुलाङ् नेच्छी मुमु आङ्
 सेवा चाङ्मा रो ॥ हेक्के आङ् नाली साङ्ले
 सिसामे ऐन् नु थो हेने इङ्गा आमेत् केवोले रो
 फाङ् सुम्लेङ् पाप्मा रो ॥

हेक्के आङ् ग याङ्मो निप्मा रो ॥ तुतुगेन
 ग ॥ नुम्पाङ्सासे याकला गेन ग सुहाङ् सासे ॥
 पकमीक् ॥ फुङ्ई हेक्के ॥ मिक्की फुङ्वा ॥
 थाङ् थाङ् तेरुङ् ॥ मिक्की ईहुप ॥
 * खेकमुङ् देमुङ् ॥ मिक्की मेल्लुक्के ॥ फुङ्वा
 मेल्लुक्के ॥ तुङ्गुन् मेन जोप्पे ॥ वारोक मेन-

नेपाली भाषा

यसवेला ई दुई दुल्हा दुल्ही को जवानी पन
 को बैस पूरा भएको फुल को शोभा ईनी हरू ले
 पहिरे को सेतो कपडा को शोभा संग मिल्छ
 कि । सेतो कपडा को शोभा मुसान्दीङ् फूल
 संग मिल्छ तर जवानीपन को फुल संग मिल्छ
 कि मिल्दैन ? भिर पहरा मा उअ्रीने फेप्पेरे
 फुल, मुगन्ध वास्ना आउने फुल संग ई दुई
 दुल्हा दुल्ही को बैस मिल्छ कि मिल्दैन मिक्-
 जिरी फुल मृत्यु फुल भए को ले ई दुई को बैस
 संग मिल्दैन । सुनवरि फुल संग इनी हरू को
 जीवन मिल्छ कि मिल्दैन ? सिङ्जाङ्गो फुल,
 जीव मालगाई शोभा बडाउने फुल को जीवन र
 ई दुई दुल्हा दुल्ही को जीवन मिल्छ कि
 मिल्दैन ? चुवा फुल चम्पक फुल जस्तो ईनी
 हरू को जीवन हुन्छ कि हुँदैन । सिनिक्का
 चोमेना फुल भैं ईनीहरू को जीवन हुन्छ कि
 हुँदैन ? हो ! सिनिक्का चोमेना फुल भैं ईनी
 दुई दुल्हा दुल्ही को जीवन हवस । ई दुई
 जना को जीवन् यो सिनिक्का चोमेना फुल
 संग मिल्यो ॥

अब ब्यौली ले फुल को माला ब्यौला को
 गलामा लगाई दीनु पर्छ । ब्यौलाले ब्यौली को
 निधारमा सिन्दुर लगाई दीनु पर्छ । ब्यौली ले
 ब्यौला की पाव मा ढोकी दीनु पर्छ । ब्यौलाले
 ब्यौली लाई, “तिमी आज देख उसो मेरो धर्म-
 पत्नी भयौ भनी तीन पटक भन्नु पर्छ ।”

फेरि पढ्नु पर्छ । देवनिडाली को मसिनो
 टुप्पा को टुकडा धागो ले उनी, जोड़ी
 मुहांउदो माला बनीए भैं आज का ई दुल्हा
 दुल्ही को जीवन पनि माया मोहबत् को
 डोरा ले बांधी शोभायमान जहान
 को रूप मा बसुन भनी बाचा बांधे को

किरात भाषा

ओप्ने ॥ तुङ्गुन् मेनदेए ॥ वारोक मेनदेए ॥
सामजिक् फोखुम् लो ॥ मन्धुम् फोखुम् लो ॥

ओम् निङ्वा फुमाङ्गे ॥ हा लेले हाङ्वा
थासे पीरे ओ ॥ निङ्वा फुमा रे खेप्मु ॥
ईकसा राङ् खेप्मु ॥ खाम्बेक लाङ् खेप्मु ॥
तोरोक लाङ् खेप्मु ॥ ताङ्साङ् लाङ् खेप्मु ॥
नाम लाङ् खेप्मु ॥ लाराङ् खेप्मु ॥ थाङ् थाङ्
थेप्पी पोगी रो ॥ तियाहा ॥

आल्लो के मुक्पाहा हीमसिगाङ् लामा
आङ् हाङ्सित् लाङ् रेन लिसी पिसाङ् लेङ्
सुम्सी तारिक लाङ्मा पोङ् ॥ मेकेसामाहा साङ्
सोरिक सोरिक लाङ्मा आङ् याङ्सि माङ्गेना
चुरे रो ॥

पान्मेन्दोङ् मुन्धुम्

(२०) तान्दी तान्दी लेप्मुहाङ् रेन्सा मेन्छाहा
सिदोत् सिदोत् मेपोन्दा ॥ पेलीगेन पान्चान्
लोच्छा वया ॥ खेन्हा केरेक् तरम तेम्बे लेन
लुङ्ह्याम् पाङ्फे ओ मेयुङ्गे आङ् मेवया ॥
हेन्हा लुङ् सेकहा नु योरिक मेपोन्दे आङ्
मेवया ॥ कप्पो तुम्सा मेचुप्सा आङ् तामे-
चेक्वु ॥ आन्छोन् वादोकमा थाङ्सु आङ्
खाम्बेकमा ख्याम् निप्पुपेबा पान् मुन्धुम् मे
चेक्मु रो ॥ खेन्हा सारिक् मेगी आङ् मेयुङ्गे
रो ॥ याङ्मो वादोकमा थाङ्बी ॥ खाम्बेकमा
याङ्मो निपेकबी फाङ् तामेथोक्नु रो ॥
याङ्मो वादोकमा थाङ्सु ग्र याप्मी काक
मेनिप मेवेक् लो ॥ हेक्केले याङ्मो वादोकमा
थाङ्सु ग्र हिङ्मा लाम् गोप्मा पोङ् फाङ् ता
मेचेक्वु रो ॥

नेपाली भाषा

छु । फेरि चमेली फुल वारहों मास फुली
मुवास्ता दीए भैं ई दुई दुल्हा दुल्ही को जीवन
मा सुव्यहार मुक्ति को मुवास्ता चली रहनु ।
भला पञ्च हरू को सामुन्ने म फेरि भन्दै छु । ई
दुल्हा दुल्ही को प्रेमी जीवन लाई मुन्धुम् शास्त्र
वमोजिम ईनी हरू को जीवन रहीनज्याल
मुन्धुम् को शक्ति पुर्ण वाचा ले एक मुत्र मा
बांधी दीए को छु । सर्व व्यापी परमात्मा ले
आशिष दिने छन । ओम् परमात्मा ले सुनु
भयो । आकाश, पृथ्वी, चन्द्र सूर्य र तपाईं
भला पञ्च गैह्र ले सुनु भयेका छौ । सप्रीएर
फलिकाप् हवस् जय् जय् हवस् ॥

अब च्याप्नुङ् बजाउने हरू मूल खांबो को
वरिपरी तीन फन्को नाची बिवाह कर्म खतम
हुन्छ ।

भाषा नमिले को कथा

(२०) पछि पछि लेप्मु हाङ् को साखा
सन्तान घेरै घेरै बडे । बोल्ने भाषा यौटा मात्र
थियो । तिनी हरू सबै यौटा ठूलो मैदान को
लुङ्ह्याम् नामक जग्गा मा गांउ बसाई बसेका
थिये । तिनी हरू रोडा दुंगा भन्दा बेसि बडी
गयेका थिये । बुढा पाका हरू भेला भई पुरानो
कथा गर्थे । अघि समुन्द्र बडेर आई सारा पृथ्वी
डुबाए को कथा गर्थे ॥ तिनी हरू साह्रै
डराएर बस्थे । फेरि समुन्द्र बडेर आउछ कि ।
पृथ्वी फेरि डुब छ कि भनी बहस गरी बस्थे ।
फेरि फेरि डुबाउ आए मानिस हरू डुबी मर्छना
सब प्राणी नष्ट हुन्छन् तर्सथ आउदो डुबाउ देखि
बांचन लाई उपाय खोजनु पर्छ भनी कुरा गरी
बस्थे ।

किरात भाषा

(२१) आल्लो योम्बा चुम्नुङ् मेजोगु ॥
 याङ्मो वादोक्मा थाङ्गे ग्र आक्के हिङ्मा फाङ्
 पान् बोवा । वादोक्मा थाङ्गे ग्र थ्रेगु, कोक्मा,
 कोई जोङ् फाङ्, केरेक मेनिप् मेवेक् ॥ हेक्के ले
 कोई जोङ् फाङ् कुसोम् पेक्मेल्ले मेहिङ्नेन ॥
 आल्लो कोईजोङ्फाङ् तु छेन्ना केम्बा जोङ्खीम्
 थोक् चोक्मा पोङ् ॥ जोङ्खीम् ले कुसोम् थो
 लेमु लुङ्धाम् मुमा पोङ् ॥ जोङ्खीम् कुसोम्
 लेमुलुङ्धाम् तारिक केप्मा मेन्छुकुतुन ग्र
 ग्र जोङ्खीम् कुसोम् नु सिङ्गरे थाक्मा आङ्
 लेमुलुङ्धाम् सिगाङ् लामा पेक्मा पोङ् ॥
 ओक्खेलरिक वादोक्मा नु हिङ्मा पोङ् फाङ्
 नाहाङ् चाप याप्मी ले मेन्तु ॥ कोन् पानीन्
 काक याप्मीहाले मेतेन्दा रो ॥

(२२) आल्लो नाहाङ् पान् हेक्के केरेक
 याप्मीहा जोङ्खीम् चोक्मा मेहेक्कु रो ॥
 योम्बा तरम् तेम्बे ओ याप्मीहा मे चुप्मा ॥
 हान्दी पाङ्गोक् तोमा मेहेक्कु ॥ हान्दी चेल्लेक
 चोक्मा मेहेक्कु ॥ हान्दी लेक्वा सोमा मेहेक्कु ॥
 हान्दी चेल्लेक् थाक् थोकमा मेहेक्कु ॥ हान्दी
 वाक्के थाक्पा मेबोखा ॥ आति चेल्लेक के
 थाक्पा मेबोखा ॥ ओक्खेलरिक जोङ्खीम्
 थो थो केरेरो ॥

(२३) पेलीगेन पान चान लोच्छा वया ॥
 सुना ईङ्ताङ् लोच्छा वया ॥ केरेक् हिङ्मा
 याम्बक् वया केरेक् ले निङ्वा मे बीरु आङ्
 याम्बक् चोक्मा ले जोङ्खीम् योम्बा केम्बा
 लोन्दा रो ॥ थाङ् थाङ् पेक्मा नाङ्सेप्पा
 येकोप् फाङ्गोप मेजोगु आङ् मेतेरु रो ॥
 ओक्खेलोरिक् मेजोगुल्ले जोङ्खीम् थो खाप्मी
 देन् केरेरो ॥

नेपाली भाषा

(२१) तेस पछि तिनी हरू ले यौटा सभा
 गरे । फेरि डुबाउ आए कुन तरिका ले बाँचने
 विषय कुरा भयो । डुबाउ आए पछि सानो
 पहाड ठूलो पहाड का टाकुरा हरू सबै डुबी
 जान्छन् ॥ पहाड का टुप्पा मा चडेर बाँचने
 उपाय छैन । अब अग्लो पहाड का टाकुरा
 भन्दा अझै अग्लो धरहरा बनाउनु पर्छ । धरहरा
 को टुप्पाले निलो आकाश छुनु पर्छ ॥ धरहरा
 को टुप्पा निलो आकाश सम्म पुग्नु सके न भने
 धरहरा को टुप्पा बाट लिस्नु लाएर निलो
 आकाश मा जानु पर्छ । तेसो गर्नलि डुबाउ
 आयो भने बाँचन सक्तीन्छ भनी नाहाङ् नामक
 यौटा ज्ञानी मानिस ले सुभाउ दिये ॥ यस कुरा
 लाई सबै मानिस हरूले माने ॥

(२२) अब नाहाङ् को नेतृत्वमा सबै
 मानिस हरू ले धरहरा बनाउन थुरु गरे ।
 त्यो ठूलो लामो मैदान मा मानिस हरू
 भेला भए । कोहि घरेङ्खन्न लागे ।
 कोहि ईटा बनाउन लागे । कोहि हिलो
 मुचन लागे । कोहि ईटा को पखाल लाउन
 लागे । कोहि पानी ल्याउने भए । कोहि
 ईटाल्याउने भए । यसरी धरहरा माथि
 माथि पुग्यो ॥

(२३) बोल्ने भाषा यौटा थियो । मतो
 यौटा थियो । सबै बाँचने काम थियो ।
 सबैले मन लाएर काम गर्दा धरहरा चाँडै
 नै ठूलो अग्लो भयो । माथि माथि जाने भरेङ्
 आठ फन्को नौ फन्को घुमाउदै बनाउदै
 लग्यो ॥ यस्तो तरिका ले बनाउदै जाँदा
 जाँदा धरहरा माथि बादल भए ठाँउ
 सम्म पुग्यो ॥

किरात भाषा

हेप्पो नु थाङ् थाङ् जोङ्खीम मेदेरु रो ॥
याप्पी हा सिरामेथाङ् मेथाङ् याम्बक्
मेजोगु रो ॥ साम् मेलोराआङ् मेयेपाङ्
निङ्वा मेत्ये आङ् जोङ्खीम् मेजोगु रो ॥

(२४) आलनो जोङ्खीम थो लेमु लुङ्धाम्
कुवेसाङ् केरेरो ॥ सिङ् थरे थाकमा आङ् लेमु
लुङ् धाम् आकेप् फा आङ् यो खाम्बेकमा नु
सिङ्हेक, सिङ्फेच्छीलेन् सिङ्थरे चोकमा आङ्
थो थाकमा बोखा फाङ् पान् मेबोखा ॥

(२५) कोरो हेन सोफा ओ थे बोखा-
बोखा निङ्वा फुमाले थे जोगु जोगु ! मेन्छामसा
लुम्पो इतोगेन् तुखे मेथाङ् ॥ पान् मेदोडेन्
लो ॥ निङ्वा मेदोडेन् लो । थीक ले थीक
पान् कुसिङ् मेन्नेत्तुन लो ॥ पान् सिप्पुङ् बिप्पुङ्
बोखा रो ॥ खेमा नाम्मा बोखा रो ॥ कुना-
मेन्छा लोन्दा रो ॥ सिक लोन्दा ॥ याक
लेरा ॥ पान् मेदोडेले ताफेम्ब बोखा रो ॥
याम्बक् नुवा मेबोखेन् लो ॥

(२६) थोस्मा क्येथुङ्बाहाले खेक्याचेल्लेक
थाक्तेम्पो फाङ् मेओक्तु ॥ योस्मा क्येथुङ्-
बाहाले कुसिङ्मेन्नेत्तुन लो ॥ याङ्मो फुचेल्लेक्
थाक्तेम्पो फाङ् मे ओक्तु ॥ योस्मा क्येथुङ्बाहा
ले जोङ्खीम् सोन्देम्मे फाङ् मेखेप्पु ॥ याङ्मो
थीक ले सिङ्थेर चोगेम्मे आङ् थाक्तेम्पो फाङ्
मेओक्तु ॥ योस्मा क्येथुङ्बाहाले जोङ्खीमीन्
लुन्देम्मे फाङ् मेखेप्पु ।

(२७) ओखेलोरिक पान् मेदोडेले हेन्हा
लुम्पो थङ् बोखा । थङ् मेथोक्ते वा योस्मा
क्येथुङ्बाहाले जोङ्खीम् मेलुन्दु मेवील्ले हेन्

नेपाली भाषा

घरहरा अर्भै माथि माथि अगलाउदै
लग्यो । मानिसहरू खुशी रमाहट गर्दै गीत
गाउँदै हाँस्दै खुशी हृदय ले काम गर्दै गये ॥

(२४) अब घरहरा माथि निलो आकाश
को छेउमा पुग्यो । लिस्नु लाएर निलो आकाश
मा पस्न लाई तल पताल् बाट अङ्कुसे काठ
हरू को लिस्नु बनाई माथि ल्याउनु पर्छ भन्ने
सल्लाह भयो ।

(२५) तर तेस बेला के भयो, भयो, पर-
मात्मा ले के गर्नु भो, के गर्नु भो । मानिस
जाति मा दुःख आयो । भाषा मिलेन, मन् पनि
मिलेन । यौटाले अर्को को कुरा बुझेन । कुरा
उल्टा सुल्टा भयो ॥ लडाई भगडा चल्यो ॥
हेलाहिनाम उबजीयो । रिस राग उठ्यो ।
भाषा नमिलेकोले सार्है नराम्रो भयो । काम
राम्रो भएन ।

(२६) माथि बस्ने हुरु ले “कोङ् हाङ्
याङ् बोले” भनी कराउदा तल्ला ताला बस्ने
हरूले कुरै बुझेन । ईटा हुरु माथि ल्याउ भन्दा
घरहरा भत्काई देउ भने को सुने । कोहि ले
लिस्नु बनाएर माथि ल्याउ भन्दा घरहरा
भत्काई देउ भने को सुने ॥

(२७) यसरी भाषा न मिले कोले आपस्त
मा भगडा भयो । रिस को भोक मा परी
तल बसे का मानिस हुरु ले घरहरा भत्काई

किरात भाषा

जोङ्खीम् सोन्देमु रो ॥ याप्मी योरिक मेष्टु
मेसेरु रो ॥

(२८) केतम्वा याप्मीहा पान् मेदोडेन्ताङ्
सिदोत सिदोत मेसेदेप्राङ् ला ला मेयुडे रो ॥
आपङ्गे आपङ्गे योक्त मेजोगु आङ् मेयुडे ॥
आपङ्गे आपङ्गे पान् मे वात्तु आङ् मेयुडे रो ॥

नेपाली भाषा

दीए । यो भतकीय को ले धेरै मानिस हरू
थिचेर मारे ।

(२८) रहे का मानिस हरू भाषा नमीले-
कोले भाषा मील्ने मील्ने को दल बनाई अलग
अलग छुटीई आफ्नो आफ्नो गाँउ गङ्ग बनाई
अलग-अलग छुटीएर बस्न लागे ॥

इति

किरात मुन्धुम् शास्त्र

तेस्रो अध्याय

किरात भाषा

यूमा साम्माङ् मुन्धुम्

(१) याप्मीहा काक्, पान्मेनदोडेल्ले,
वे, बोखा, लाला योक्हा, मेजोगुआङ्
ए हाङ् हा, मेबोखे रो ॥

(२) खेमा नाम्मा, थोङ् आङ् चोक्मा,
मेबोवसेल्ले, लोच्छा देन्ओ, सोरिक् युङ्मा,
मेन्छुक् तुन्नाङ् आति थाङ्गेत, आति लाङ्गेत,
आति नाम्था, आति नाम्पीन, मेसेन्दे आङ्,
था था लाजे, मेपोन्दे आङ्, काक् मेबेरो ॥

(३) सोधुङ्गेन, मुना तेम्बे लाजे नु,
मागोङ् कुसा याप्मीलुप थोक्, मेसेन्दे आङ्
सिन्युक् लाजे मेगेरे रो ॥

(४) हेन लाजेओ, मेयुडेल्ले, तान्दी
हेन्हा लुम्मो, माङ्हाङ् लोच्छा, मुक्केगुवा
लान्देसि रो ॥

(५) हेल्ले तोङ्बे, हेन लाजे ओ, साक
बोखे आङ् चामा थुङ्मा, मेबोखेन्नाङ्, याप्मी-
केरेक्, सिमा हेकमा, मेजोगुल्ले, माङ्हाङ्
हेल्ले, निङ्वाकुमा सेवा चांगु ॥

(६) सेप्माङ् माक्तु, निङ्वा कुमा,
त्या आङ् मेत्तु, तान्छो दिङ्, साक्नाम थायो,
हेने, आल्लेक पोने आङ् इक्ताप ओमेत्ते रो ।
पोगु दिङ् कुचा लिङ्वा, के निमु ग्र, च्येम्मे फाङ्
खाहुम् पोरु रो ॥

नेपाली भाषा

याशोकेनी महारानी को कथा

(१) भाषा नमीले को ले सबै मानिस हरू
अलग अलग भयो । अलग अलग गडहरू
बनाए र अलग अलग राजाहरू भई बसे ॥]

(२) बाजुनु जुजुनु, लडाई गनु परेकोले
एकै ठाँउ मा बस्नु न सक्ता, कोई उत्तर,
कोई दक्खिन, कोई पश्चिम कोई पूर्व छुट्टीएर
टाडो टाडो मुलुक तिर वडदै गये ।

(३) त्यो प्रतिष्ठीत मुना मैदान को
मुलुक देखि मागोङ् वंशी एक हुदा छुट्टीएर
सिन्युक् मुलुक मा पुग्यो ।

(४) तेस देश मा बस्ता रहन्दा पछि पछि
तिनीहरू को माझमा माङ्हाङ् नाँउ गरे का
एक जना शक्तिमान राजा निस्के ।

(५) उसको शासन काल मा त्यो देश मा,
एक खेप अनिकाल लागी मानिस हरू भोक्
ले मनु लाग्दा माङ्हाङ् राजा ले परमात्मा
को भक्ती गरे ।

(६) सपना देख्यो, परमात्मा आएर
भन्यो, बिहान उठेर तिम्रो बारी मा गएर
हेनु । अन्न उम्रीएको देख्यो भने खानु भनी
अर्त्ति दिए ।

किरात भाषा

(७) तान्छो दिङ् साकनाम् तायो माङ्-
हाङ् आल्लेफ पोगा आङ् इक्ताप् लेक्खाङ्,
पेआङ् ओमेत्तुल्ले हेल्ले, चेम्बो इम्ब्रीङ्, सिदोत्
सिदोत्, लिङ्सुसि आङ् तुम्सासिबा, निमुसि
आङ्, माङ्हाङ् निङ्वा सारिक त्या रो ॥

(८) सेप्माङ् पान् साङ्, सेक्खा फाआङ्
माङ्हाङ् हेल्ले, योम्बा चुमलुङ्, चोगु आङ्,
लाजे साबाहा मेत्तुसि रो ॥

(९) तागेरा निङ्वाकुमा सेवा चोगुङ्
ओङ् सेप्माङ् माकुतुङ्, सेप्माङ् हेयो, तागेरा
निङ्वाकुमा, त्या आङ् मेत्ताङ्, लो। तान्छोदिङ्
साकनाम् तायो, पोगे आङ् हेने, इक्ताप् केरेक्
ओमेत्ते रो। पोगुगेन्कुचा लिङ्वा केनिसु अ
ताप्मा चामा, हेक्के आङ् हिङ्मा वामा फा
आङ् हेल्ले खाहुन पिराङ् रो।

(१०) अन्देन तान्छो, चिगा ओगा,
पोक्सेल्ले इङ्गा पोगाङ्, लाकात् पेगाङ्,
ईक्ताप् केरेक् ताकोन्नाङ्, ओमेत्तुङ्बा, चेम्बो
इम्ब्रीङ्, लिङ्सि आङ्, काक् तुम्सेपेबा,
निमुङ्सिङ् आङ् आनिङ्वा सारिक त्यारो ॥

(११) हेक्केले ग, हेनी केरेक्, पेगेम्मे आङ्,
तारेम्मे आङ्, च्येम्मे आङ्, हिङ्मे रो ॥

(१२) हेल्ले याङ्मो, याप्मीहा काक्,
यारीम्बा याक्मा, सिङ्बे ताङ्मा, लुङ्बे सेप्मा,
यान्था खेरुङ् यामोमा आङ्, यावामा आङ्-
माङ्खोमा याङ्मो चासोक् माङ्खोमा हुरुसि
रो ॥ याङ्मो हेल्ले सिवादिङ् खाहुन् पिह ॥
साविकल्ले सेह्वा ओम् तागेरा निङ्वाकुमा
अफे त्या आङ् पोगुगेन कुचा पिह रो। हेक्केले
मेन्छाम् याप्मीसाले ओक्खेदोङ्बा कुनोकुदा
आफलेसाङ् निङ्वा मुम्मा मेन्लो। चेम्बो
इम्ब्रीङ्, तुम्सेबे सिसेक्को येन् ईच्छिङ्माआङ्,

नेपाली भाषा

(७) बिहानै उठेर माङ्हाङ् राजा बारी
हेतु जाँदा उस्ले बारी भरी घेरै भटमास
उम्मीएर पाकी रहे को देखी उस्को मन
साह्रै खुशी भयो ॥

(८) सपना को कुरा पनि साँचो रहे छ
भनी माङ्हाङ् राजा ले ठूलो सभा गरी प्रजा
बग लाई भने ॥

(९) सर्वब्यापी परमात्मा को भक्ती
गरे। सपना देखें। सपना मा सर्वब्यापी
परमात्मा आएर मलाई भन्यो। बिहानै उठेर
तिम्नो बारी सबै हेर्नु। अन्न उम्मीएको देख्यो
भने ल्याएर खानु र बाँची बस्तु भनी उस्ले
मलाई अर्ती दियो।

(१०) अघि बिहान रिम् रिम् मा उठेर
पाखा बारी जम्मै डुलेर हेर्दा भटमासहरू
उम्मीएर पाकी रहे को देखे र मेरो मन साह्रै
खुशी भयो।

(११) तसर्थ तिमीहरू सबै गएर अन्न
ल्याएर खानु र बाँची बस्तु ॥

(१२) उस्ले फेरि सारा मानिस हरूलाई
बिजन् राखनु बारी बनाउनु बिजन् छुनु
भगवान को भक्ती गरी आशिष माग्नु, नवाङ्गी
पूजा गर्नु सिकाए ॥ फेरि उस्ले अर्ती उपदेश
दिएर भने अनिकालले मारेको बखत भगवान
परमात्मा आफै आई अन्न जुराई दिनु भयो।
तसर्थ मानिस जातिले यस्तो दया अनुग्रह कैल्ने
पनि विसर्नु हुँदैन। बोडी भटमास पाफे पछि
साल बसाल श्रावन महिनामा यो कथा स्मरण
गरी चाड मान्नु र भगवान् परमात्मा को

किरात भाषा

तोङ्नाम्मा येन् मेत्माआङ् ससोत् सराङ्
चोवमा पोङ्रो ॥ निङ्वाकुमा माङ्खोमा
आङ् चासोक माङ्खोमा चोगेम्मेओ फाङ्
माङ्हाङ्ले इङ्दत्त पिरुसि ॥

(१३) माङ्हाङ् नु थाक् डासि याङ्सि
सिन्युक लाजेओ शानहाङ् लोन्दा रो ॥

(१४) शानहाङ् नु याङ्सि हेन् लोजेओ
थिबोङ् याक्थुङ्हाङ्हा आपङ्गे आपङ्गे
हाङ् मेबोखेआङ् हुन्धि लुम्मो थोङ् थोकमा
मेहेवतु रो ॥

(१५) कोन तोङ्बे ओ कोन लाजे ओ
साम्यो हेक्केआङ् चाप याप्मी थिक लोन्दा रो।
कुमिङ् कान्देन् हाङ् मेत्तुसि। अपने लाजे सारिक
खादाम निसुसी आङ् कु निङ्वा तुगे आङ्
निङ्वाकुमा सेवा चोकमा हेवतु रो। तगेरा
निङ्वाकुमा सेवा चोगु आङ् सिक्कुम् निङ्वा
नाकमा हेवतुरो।

(१६) हेक्केआङ् कान्देन्हाङ् मुहिशुम
ओङ्सि लेङ्सिङ् आङ्, पाङ्फे, पाङ्फे ताको-
न्नाङ् याप्मीहा लुम्मो साम्योपान हुमा हेवतु
रो। कोरो मनाहाले ओक्खे-दोङ्बा साम्योपान
मेखेप्सुन् लो ॥ कुनामेन्धा मेजोगुरो ॥

(१७) कान्देन्हाङ्लेन् सिक्कुम् निङ्वा
निसुआङ् लुहाङ्ले हुने कु तुम्याङ् चोगु रो।
कोरो हेल्ले तुम्याङ् याम्बक लेहसि आङ् पाङ्फे
पाङ्फे ताकोन्नाङ् याप्मीहा लुम्मो साम्योपान
हुहसि ॥

कान्देन्हाङ् खाहुन्

(१८) आपने लाजे सिङ्बूङ् नुवा चोकमा,
आपने याप्मीसि नुवा चोकमा, खासाग चोकमा
खाओत् ताप्मा मेन्छाम्याप्मीसाले सिक्कुम्

नेपाली भाषा

नाम्मा नवाङ्गी चडाउने पूजा गनुं भनी माङ्-
हाङ् राजाले आदेश दीनु भयो ॥

(१३) माङ्हाङ् को पांच पुस्ता पछि
सिन्युक देश मा शान् बंशी राजा भए।

(१४) यो बंश पछि त्यो देशमा दस
किराती राजाहरू आपुङ्गी भै आफु आफु लडाई
गर्न शुरू गरे।

(१५) यसै बखत यो देशमा एउटा धर्मी
तथा ज्ञानी मानिस को जन्म भयो। उसको
नाउ कान्देन् हाङ् थियो। आफ्नो देश सहै
अंधारो देखेकोले उसको चित्त दुःख्यो। उस्ले
परमात्मा भगवानको भक्ती गर्न लाग्यो सब-
ब्यापी परमात्माको भक्ती गरी उनी संग ज्ञान
बुद्धी माग्न थाले।

(१६) तेस पछि कान्देन् हाङ् सन्त भएर
गाँउ गाँउ डुली मानिस हरू लाई धर्म को कुरा
सिकाउन थाले। तर मानिस हरूले उसको कुरा
सुनीदीएनन् उल्टा उस्लाई हेला गर्न लागे।

(१७) कान्देन्हाङ्को ज्ञान बुद्धी देखी
लुहाङ् राजा ले उसको दर्वार मा उस्लाई मंत्री
बनाए। तर उस्ले त्यो मंत्री काम छाडी गाँउ
गाँउ घुमी धर्म को कुरा सिखाउनु मा नै उसको
हृदय आनन्द भएको ले उस्ले मानिसहरू को
माझमा धर्म काम गर्ने कुरा सिकाए ॥

कान्देन्हाङ्को उपदेश

(१८) आफ्नो देश तथा बंशको सुधार
गर्नलाई, सभ्यता ल्याउनलाई मानिस जाति ले
सर्वप्रथम ज्ञान बुद्धी को खोजी गर्नु पर्छ।

किरात भाषा

निङ्वा गोप्मा पोङ्गो । सिक्कुम् मेन्ने, निङ्वा मेन्ने थेसाक ता रो ॥ आङ्दिङ् ल रो । अपने मुक्को पेक्मा ले अपने हम् खो रो । सिक्कुम् मा रो, निङ्वा मा रो । सिक्कुम् निङ्वा मये ग्र लाजे सिङ्बुङ् नावा चोईत् केरेक खादाम् पोङ्गो । मेन्छामसाले सिक्कुम् निङ्वा मेनगो-त्तुन् ग्र खादाम् सिगाङ् मेनिप्तुआङ् केरेक मा बेकलो ।

(१६) खाओत् साम ग निङ्वा फुमा । खादाम् साम ग ओदोङ् मुयोक् रो ॥ सिक्कुम् निङ्वा कुबुङ् ग ओम् तागेरा निङ्वा फुमा रो । सिक्कुम् निङ्वा नु मुक्साम् ता रो ।

(२०) ताम्फुङ् साम ग खादाम् साम रो ॥ ताम्फुङ्ना ग सिक्कुम् निङ्वा बेहोप्पा साम् लो । ताम्फुङ्नाले याप्मीसा मुयोक्, ओदोङ् चोक् लो । ताम्फुङ् साम्माङ् ले याप्मीसा केरेक खादाम् ताम्फुङ् ओ याक्लो ॥ हेल्ले आफले साङ् सिक्कुम् निङ्वा आम्बोनेन् लो ॥

(२१) खाओत् सामले खाओत् चोक्लो । खाओत् खादाम् आफलेसाङ् मेदोङ्नेन् लो । खाओत् त्या ग खादाम् खेच्छिङ् पेक् लो । खासाम् त्या ग्र खादाम् मावेकलो । याप्मी केमेक्पा ताम्फुङ्ना रो ॥

(२२) उन्छोन् उन्छोन् मु आन्धा खे आन्धा नेस्से रो । मुमुन्ने खेमुन्ने नेस्सा । थेआङ् थेआङ् होप्ते । चोईताङ्वा मियाराक् नु खाओत् त्या रो । मुकुम्मा साम् हेन् खाओत् रो । यूमा साम् हेन् खाओत् लो ॥

नेपाली भाषा

ज्ञान बुद्धी छैन भने गानिसमा घमण्ड आउ छ । अहङ्कार बोलीन्छ । आफ्नो शक्ति मा मात्र भर परी दगुने हुँदा आफ्नै नोक्सान हुन्छ । आफ्नो नोक्सान हुन लागे पछि आफुमा भएको ज्ञान बुद्धी पनि हराउ छ । ज्ञान बुद्धी हराई सके पछि गाँउ देश सृष्टी सबै अन्धकारमय हुन्छ । तर्जुमा मानिस जातिले ज्ञान बुद्धी खोजेन भने तिनी हरू अन्धकारमा डुबी नष्ट हुन्छन् ।

(१६) उज्यालो आत्मा भने को ज्ञान बुद्धी हो । अंधारो आत्मा भने को अनजान तथा सुर्खता हो । ज्ञान बुद्धी को शुरू नै ओम् सर्व व्यापी परमात्मा हो । ज्ञान बुद्धी बाट शक्ति प्रकट हुन्छ ।

(२०) ताम्फुङ् साम् भनेको अंधारो आत्मा हो । ताम्फुङ्ना भने को ज्ञान बुद्धी रहित आत्मा भने को हो । जंगली अनुवार भने को हो । ताम्फुङ्ना ले मानिस जाति लाई आधा बेक्को मूर्ख तुल्याउ छ । ताम्फुङ् साम्माङ्ले, मानिस जातिलाई अंधारो जंगलमा राख छ । उसले कैल्हे पनि ज्ञान बुद्धी दिनु सक्ने न ।

(२१) उज्यालो आत्मा ले उज्यालो दीन्छ । उज्यालो र अंधारो कहिले पनि मिल्दैन । उज्यालो आए पछि अंधारो आफै भाग्न सभ्यता आए असभ्यता हराई जान्छ । मानिस जाति लाई नष्ट गर्ने आत्मा नै ताम्फुङ्ना अर्थात् अज्ञान को आत्मा हो ।

(२२) अधि थाली मा अंधारो अंधारो मात्र थियो । मुन्सान थियो । केहि केहि थिएन । सृष्टी कर्ता आगोको ज्वालाको उज्यालोमा प्रकट भयो । शक्तिमान् आत्मानै त्यो उज्यालो हो । यूमा साम् भनेको नै त्यो उज्यालो हो ।

किरात भाषा

(२३) यूमा सामले हेन मुहोङ् खेदोङ् निगु रो । तागेरा निङ्वा फुमा कुमुकसाम रेन कुमिङ् यूमा साम रो ॥ निङ्वाफुमा रेन यूमा सामले मुमुन्ने खेमुन्ने, मुहोप, खाहोप, मुग्रान्धा खा ग्रान्धा ओ खोओत यु रु रो ॥

(२४) निङ्वा फुमा कुमिले निमु । निङ्वा मेदानेन्नाङ् खाओत् चोगु । नुवानावा रेन चोईत् चोक्मा ईत्तु हेक्के आङ् चोगु । हेक्के आङ् मेन्छाम साले आङ् मिक् होन्मा आङ् खादाम-साम ताम्फुङ् साममाङ् ले थे थे चोक् ओमेष्मा पोङ् । हेक्के आङ् निङ्वा इप्मा आङ् नुवा नुवा याम्बक चोक्मा पोङ् । कोरो इच्छिङ् साम् होप् ग्र नुवा पान इत्मा मेन्छुकुतु लो । हेक्केले मेन्छाम्साले खाओत्साम्माङ् यूमा साम्माङ् निङ्वाफुमान् निङ्वा पिमाआङ् कुनासामा पोङ् रो ॥ सेवा सेन्दो चोक्मा आङ् हुक्फाक्मा आङ् इच्छिङ्साम् नाक्मा पोङ् । सिक्कुम निङ्वा नाक्मा पोङ् ॥ सिक्कुम निङ्वा गोत्तु ग्र हेन अफे ता लो ॥ सिक्कुम निङ्वा ता ग्र खाओत् खासाम ता लो । लाजेसिङ् बुङ् थोरुरो ॥

(२५) लाजे सिङ्बुङ् ओ खासाम् खाओत त्या ग्र खुमा, नाप्मा, खेमा ताम्मा थोकमा सेष्मा खीम्मा पान्नाङ् मेलोन्ने लो । ओम् तागेरा निङ्वाफुमा खाओतमाङ् यूमासाम माङ् नु मेगी आङ् कुसेवा लक् मेजोक लो । हेन मुक्कुम सामलेन कु चिल्लीनारा मेवत् नेन साङ् इच्छिङ्मासाम्, ताचेङ्मासाम्, ओमेष्मा साम्, पान खेम्मा साम्, खासेम् खारोन चोकमा साम्, चोकमा साम्, फेक्मा साम् केरेक कत्तु-सिल्ले हेल्ले फोक्तुङ्ओ केदावा केरेक् कुसिङ्-केनेत्तुलो । हेल्ले चोकमा याम्बक् चोक्ल पत्

नेपाली भाषा

(२३) त्यो यूमा सामले उंघो उंघो भुवन हरू देखे । सर्वव्यापी परमात्माको शक्ति को नाउ नै यूमा साम हो । ज्ञान को खानि परमात्मा को शक्ति यूमा साम ले केहि केहि न भए को अंधारो र मुन्सान भएको ठाँउ मा उज्यालो प्रकट गरायो ।

(२४) परमात्मा, ज्ञान को खानि को आँखाले अंधारो देख्यो । मन पराएन र उज्यालो बनायो । राम्रो, सुन्दर सृष्टी बनाउने इच्छा गर्‍यो र सृष्टी को रचना गरे । तेस्तै मानिस जाति ले पनि आफ्नो आँखा उघारेर अंधारो जंगल को आत्मा ले के के गर्दै छ हेतु पछि बुझ्नु पर्छ । र राम्रो अस्सल काम गर्नु पर्छ । तर बुझ्ने शक्ति छैन भने राम्रो कुरा नै बुझ्नु सक्तैन । तसर्थ मानिस जाति ले उज्यालो आत्मा यूमा साम्माङ्, परमात्मा लाई हृदय दिएर विश्वास गर्नु, सेवा भक्ती गर्नु तथा कुरा बुझ्ने शक्ति माग्नु । ज्ञान बुद्धी माग्नु ॥ ज्ञान बुद्धी खोजी बसे स्वयम् आउने छ । ज्ञान बुद्धी आए पछि उज्यालो सभ्यता आउछ । तथा देश बंश बाट ज्योती निस्कीएर चारै दिशा चम्कीन्छ ।

(२५) देश बंश मा सुसभ्यता आई सके पछि देश भित्र चोर्ने, लुटने, लोभ गर्ने, लंडाई भगडा गर्ने तथा खुन बगाउने कुरा नै उठ्दैन ओम् सर्व व्यापी परमात्मा उज्यालो यूमासाम को डर मानी उसैको भक्ती मा लागी बस्छन् । त्यो शक्तिमान आत्मा को रंग रूप न भएता पनि उसमा बुझ्ने शक्ति, बोल्ने शक्ति बिचारने शक्ति, हेर्ने शक्ति, सुन्ने शक्ति, निजा गर्ने शक्ति बनाउने शक्ति, बिगार्ने शक्ति ओ जहाँ जैले चितायो भट्टै आउने शक्ति तथा प्रकट हुने शक्ति भएकोले उन्ले उन्को सृष्टी सबै लाई सदा

किरात भाषा

लो ॥ कु फोक्नुङ्गो सेवा के जोकपाहा
नानुक्लो कुनोकुदा चोकलो । याम्पो ले चोकमा
याम्बक चोकमा युङ्गमा रो । हुने खासेम् चोक
लो । नुवा याम्बक ले नुवा मेल्लुङ्ग रो ।
ताफेम्ब याम्बकले ताफेम्ब मेल्लुङ्ग रो ।

(२६) कान्देनहाङ् मुहिगुम् ओङ्सि मामिङ्
आङ् तोङ्गे योरिक याङ्मि सिन्युक लाजे ओ
लिपाङ् हाङ् बोखे रो ।

(२७) हेल्ले साझा निप्मा साप्मा हुस्मि ॥
उन्धोन्वा साझाहा होङ्मुसि आङ् याङ्मो नुवा
चोगुसि । कान्देनहाङ् मुहिगुम् ओङ्सिले
साप्तयुक्खु वा साझाहा लोत्तुसि आङ् यूमासाम
साम्यो नुरिक हुस्मि ।

(२८) कोन हाङ् मासिङ् आङ् याङ्सि
सिन्युक लाजे ओ कुहाङ्मा सुयेन नो सु नु
हाङ्मा ले हाङ् चोगुरो ।

(२९) हेल्ले हाङ् बुम्लुङ् चोगु रो ॥
थोकलेहाङ्हा मेत्तुसि ॥ सिन्युक लाजे पोमा
रो ॥ थोकलेहाङ्हाले थोकमुवाहा फोकवुसि-
आङ् थाङ्गेत् लाङ्गेत्, नामगेत्, नामथा फोतेम्मे,
थोक्तेम्मे, नान्देम्मे आङ् हाङ् चोगेम्मे फाङ्
ईङ्दत्त पिरुसि ॥

(३०) सिन्युक हाङ्मा कुमिङ् ओ यूमा
साम साम्यो हुरेम्मे ओ फाङ् ईङ्दत्त पिरुसि ॥

(३१) सिन्युक हाङ्मा योम्मा सुयेन नो
सुनुहाङ्मा ईङ्दत्त मेखेपमु आङ् थोकलेहाङ्हा
थाङ्गेत्, लाङ्गेत्, नामगेत् नामथा लेक्खाङ्
मेथोक्ते मेवे रो ॥

(३२) लाङ् नामथा पिसाङ् लाजे के
फोप्पा थोकले हाङ्गेन कुमिङ् सुवाङ् हाङ्बा

नेपाली भाषा

प्रेम गर्छ । उन्को भक्ती गर्ने हुरु लाई दया
अनुग्रह गर्छ । मानिस ले गर्नु पर्ने कर्तव्य
गरीनै वस्तु । उ आफै ले तेस्को नित्रा गर्ने छ ।
राम्रो काम को राम्रै दाम हुन्छ नराम्रो काम
को नराम्रै दाम हुन्छ ।

(२६) सन्त कान्देन हाङ् को मृत्यु भएर
धेरै वर्ष पछि सिन्युक देश मा लिपाङ् हाङ्
राजा भए ।

(२७) उस्ले आफ्नो प्रजा हरू मा विद्या
प्रचार गरे । पुराना पुराना पुस्तक हरू खोज
तलास गरी फेरी राम्रो ढंग ले लेखे । सन्त
कान्देनहाङ् ले लेखी राखे को यूमा धर्म
शास्त्र हरू पुनः खोज तलास गरी यूमा धर्म
मान्नु सिकाए ।

(२८) यो राजा को मृत्यु पछि सिन्युक
देश मा उनैको रानी सुयेन नो सुनु हाङ्मा
ले महारानी भै देश शासन चलाए ॥

(२९) उन्ले राज सभा गरीन् । लडाई
का सर्दारहरु लाई भनीन् । सिन्युक देश
बडाउनु । आफ्नो आफ्नो फौज उठाई पुर्व,
पश्चिम उत्तर दक्षिण देश हरू आक्रमण गरी
बिजय प्राप्त गरी राज्य शासन चलाउनु ।

(३०) सिन्युक महारानी को नाम ले
यूमा धर्म सिखाउनु भनी हुकुम गरीन् ।

(३१) सिन युक देश की महारानी सुयेन
नो सुनुहाङ्मा को हुकुम सुनेर उसको लडाई
का सर्दार हरूले आफ्नो आफ्नो पलटन लिएर
पुर्व पश्चिम उत्तर दक्षिण दिशा तर्फ लडाई
गर्दै गए ।

(३२) दक्षिण पश्चिम दिशा पटि भए
का देश आक्रमण गर्ने लडाई का सर्दार को

किरात भाषा

वया रो । हेल्ले सुचुवाङ मुना खाम्ना लाजे फोत्तुसि आङ नान्दुसि ॥ हेल्ले गुसा मुना फेन हाङले मुदेन् लाजे फोत्तुसि आङ नान्दुसि रो ॥ हेक्केआङ हेन लाजे रेन याम्मीहा लुम्मो यूमा साम्माङ साम्यो हुसि ॥ मुना फेन हाङ रेन कुमिङ मुक्केगुवा भेत्तु रो ॥

मुक्केगुवा हाङ, मुन्धुम् ।

(१) आल्लो सुचुवाङ लाजे लेन् हाङ सुवाङ हाङ्वा लेन येम्बीच्छासा नेत्छि वायेसि ॥

(२) खुन्छि मिङ छेन्पोहाङ नु मुना फेन हाङ वायेसि ॥

(३) मुनाफेन् हाङलेन् कुमिङ नेच्छि ग्र मुक्केगुवा भेत्तुसि रो ॥

(४) हेन तोङ्बेओ मुदेन् लाजेओ होरुहाङ योम्बा वया रो ॥

(५) मुदेन लाजेरेन् कुमिङ होरुलाजे भेत्तुसि रो ॥

(६) होरु हाङलेन् सारिक् योरिक् याङसा कुन्थे वायेल्ले हुने सारिक आङ्दिङ हेक्केआङ् अधिङ्गानि वया रो ॥

(७) हेल्ले हाङयुवनारेन् सित्लाङ्हा ओ साम्याङ युक्पाले चोप् चोगु आङ वया रो ॥

(८) हेल्ले हाङदेन्साङ साम्याङ युक्पा हिली मोती मुधिङ्हाले साङ्सिङ चोगु आङ वया रो ॥

(९) कोरो होरुहाङले कुलाजे साबाहा सारिक् एप्तु सेरुसि रो ॥

(१०) कुलाजेसाबाहाले तागेरा निङवाफुमा तगाङ पेलीफाक्तुरो ॥

(११) हुक्मेफाक्तु आङ खासेम् खारोन् मेनाक्तु रो ॥

नेपाली भाषा

नाउँ सुवाङ हाङ्वा थियो । उस्ले सुचुवाङ मुना खाम्ना देश आक्रमण गरी विजय प्राप्त गरे । उस्को छोरो मुना फेन्हाङले होरु देश आक्रमण गरी विजय गरे । औ वहाँका मानिस-हरूलाई यूमा धर्म सिकाए । उनी मुक्केगुवा नाँउले प्रसिद्ध थिए ।

मुक्केगुवा राजाको कथा

(१) अब सुचुवाङ देश को राजा सुवाङ-हाङ्वाको दुई भाई छोराहरू थिए ।

(२) उनीहरूलाई छेन्पोहाङ र मुनाफेन् हाङ भन्थे ॥

(३) मुनाफेन्हाङ, मुक्केगुवा राजा नाउँले प्रसिद्ध थिए ॥

(४) तेस वखत तिब्बत देशमा होरु राजा नामी थियो ॥

(५) तिब्बत देशलाई होरु देश भन्थे ।

(६) होरु राजा को धन दौलत प्रशस्त भएकोले उनी औधि अहङ्कार तथा निष्ठुरि थिए ॥

(७) उस्को दँवार को खाँबाहरू सुन चाँदि को बट्टा ले भरिएको थियो ।

(८) उस्को राजसिंहासन पनि सुन चाँदि हिरा मोती तथा ईउँहरूले सिङारिएको थियो ।

(९) तर होरुराजाले उस्को प्रजाहरू लाई साह्र थिचो मिचो गरी सताएको थियो ॥

(१०) उस्को प्रजाहरूले सबैब्यापी परमात्मा को अधि प्रार्थना गरे ।

(११) तिनीहरूले हात जोरी भगवान परमात्मा संग नित्रा निसाफ मागे ।

किरात भाषा

(१२) तागेरानिङ्वाकुमाले खेन्हारेन् पेली-
फाक्मा खेप्सुसि रो ॥

(१३) निङ्वाकुमाले याक् थुङ्हाङ् मुवाङ्-
हाङ्बा सेप्माङ् पिरुङ् रो ॥

(१४) सेप्माङ्मो निङ्वाकुमाले सुवाङ्-
हाङ्बा मेत्तुङ् रो ॥

(१५) होरुहाङ्ले कुलाजेसावाहा सारिक्
एप्सुसि सेरुसिल्ले खेन्हा केरेक् सारिक् तुखेमजा-
आङ् मेयुङ्बा निमुङ् पत्ता रो ॥

(१६) आल्लो हेने हेन् हाङ् नु थोङ् चोङ्-
आङ् हुने मेङ्मा पोङ् रो ॥

(१७) कुहाङ्साम् कुहाङ्देन नु इङ्गा
तेरुङ् लो ॥

(१८) कुलाजे केरेक् के हुक्को पिरुङ्
सिङ् लो ॥

(१९) तालेल्ले तान्छो सुवाङ्हाङ्बा
इप्मानु पोङ् रो ॥

(२०) हाङ्सा नेच्छि उत्तुसि आङ् ओक्खे
मेत्तुसि रो ॥

(२१) हेन्छिलुम्मो लोच्छा होरुहाङ् नु
थोङ् चोक्मा पेक्मा पोङ् रो ॥

(२२) हेन्छि लीतोङ् कुये तेरेच्छे आङ्
तारप् आबेच्छे रो ॥

(२३) तारप् केयाङ्बा होरुहाङ् नु थोङ्
चोक्मा पोङ् रो ॥

(२४) हाङ्सा नेच्छि खुन्छि केसिङ्दिङ्
पा पान् कुसिङ् लो तोङ् तेरुसि आङ् तारप्
आप्से ताम्फुङ् पिवा पेसि रो ॥

(२५) तारप् आप्मेओ कुम्कुन् कुन्सा
मुक्किगुबाले नान्दुसि ॥

(२६) हाङ्गुक्ना नु खुन्छि पाले ओ मेत्तु-

नेपाली भाषा

(१२) सर्वव्यापी परमात्मा ले तिनीहरू
को बिन्ती प्रार्थना सुनी दिनु भयो ।

(१३) परमात्मा ईश्वर ले किरानी राजा
मुवाङ्हाङ्बा लाई सपना दिनु भयो ।

(१४) परमात्मा ले सपनामा सुवाङ्हाङ्बा
राजालाई भने ।

(१५) होरुराजाले उसको प्रजावर्गलाई
सार्ह अन्धाय गरेको ले उसको प्रजावर्ग ले ।
हूलो दुःख भोगी रहे को देखी रहे छु ।

(१६) अब तिमी त्यो राजा को विरुद्ध
युद्ध गरी उसलाई नाश गर्नु पर्छ ।

(१७) उसको राज लक्ष्मी म उसको
राजसिंहासन बाट हटाई दिने छु ।

(१८) उसको सारा देश तिम्रो हातमा
गराई दिने छु ।

(१९) बिहान भए बखि सुवाङ्हाङ्बा
राजा निद्रा बाट जागे ।

(२०) उन्ले दुवै राजकुमारहरूलाई सामुन्ने
बोलाई यसो भने ।

(२१) तिमी दुईजना मध्ये एक जना
होरु राजा संग युद्ध गर्नु जानु पर्छ ।

(२२) तिमी दुवै जना धनु बाण लिएर
चान हान्नु जानु ।

(२३) चान हान्दा जित बाजि गर्ने चाहि
होरु राजा संग युद्ध गर्नु जानु पर्छ ।

(२४) आफ्नो माननीय पिता को कुरा
मानी दुवै जना राजकुमार हरू आफ्नो आफ्नो
घनु बाणले सुसज्जित भएर जंगल मा चान
हान्न गए ।

(२५) चान हान्दा मुक्केगुबाले उसको
दाजुलाई जिते ।

(२६) दँवारबाट उनिहरूका पिता ले

किरात भाषा

मुक्केगुवा रेन तोङ्याङ्मा नु मिराक लोन्देवा
निसु रो ॥

(२७) हाङ्गुक्ना मुक्कुसि आङ् खुन्धि पा
ले हाले नान्दुवे फाङ् सिन्दोसु ।

(२८) अम्फु तुम्बाले तारप याङ्गु फाङ्
मुक्केगुबाले भेतु पिह रो ॥

(२९) कोरो हाङ्सा तुम्बा नुम्पोक्से आङ्
कुम्बा तगाङ् मेवेनेन लो ॥

(३०) हुन्धि पाले मुक्केगुबाले तारप
याङ्गु आङ् कुम्फु तुम्बान नान्दुसि फाङ् कुसिङ्
नित्तु रो ॥

(३१) खन्नाङ् हेल्ले मुक्केगुवान कुतगाङ्
उत्तुसिआङ् कुली तोङ् खोफे पिरसिआङ् होर-
हाङ्नु थोङ् थोक्मा पेगे फाङ् इङ्दत् पिह रो ।

(३२) मुक्केगुवा लोच्छाले आक्के थोक्मा
फाङ् हेल्ले निङ्वाफुमा सेवा चोगु ।

(३३) हेल्ले हुक्फाक्कुआङ् निङ्वाफुमान
मुकसाम् नाक्तु रो ॥

(३४) सेप्माङ्मो निङ्वाफुमाले थोङ् चोक्-
मेओ किमा मेन्, थोङ् ओ तुखे आसिक पोक्से
अ निङ्वाफुमा इत्तिङ्मा भेतु पिहरो ।

(३५) थोङ् चोक्मा फामा यूमासाम
पाङ्खुङ् के आसिक्ओ हुने आफा लो । हेने
हुने हिङ् लो । के नेहा केरेक सेप्मा मेक्मा हुने
फा रो । थङ्ओ केनान्दुरो । के तियाहा पोङ्
फाङ् भेतु पिह रो ॥

(३६) अक्खेलरिक सेप्माङ् माक्कुआङ्
मुक्केगुवा सारिक निङ्वात्या रो ॥

नेपाली भाषा

उनिहरूलाई हेर्दा मुक्केगुवाको ठोक्रो बाट
आगोको ज्वाला निकलीए को देखे ।

(२७) उनिहरू दर्बार फर्के पछि कस्को
जितवाजी भयो भनी उनिहरू का पिता ले
सोधे ।

(२८) जेठो दाईले लक्ष छेदन गरे भनी
मुक्केगुवा ले भनी दिए ।

(२९) तर जेठा राजकुमार ले लाज मानी
उस्को पिताको सामुन्ने गएन ।

(३०) उनिहरूका पिताले मुक्केगुबाले चान
हान्दा उस्को जेठो दाईलाई जिते छन् भनी
कुरा बुझे ।

(३१) तेस पछि उस्ले मुक्केगुबालाई आफ्नो
सामुन्ने बोलाई उस्को धनु बाण ढाल तर्वार
दिई होर राजा संग युद्ध गर्नु जानु भनी
हुकुम दिए ।

(३२) मुक्केगुवा एक्लैले कसरि युद्ध गर्नु
भनी उस्ले परमात्माको भक्ती गर्ने लागे ।

(३३) उस्ले जंवलैहात गरी भगवान
परमात्मा संग शक्ति मागे ।

(३४) सपनामा परमात्माले उस्लाई युद्ध
गर्नु पर्दा डराउनु पर्दैन । युद्ध गर्दा आपद परे
छ भने भगवान परमात्मा सम्भन्नु भनी
दियो ॥

(३५) युद्ध गर्नलाई मदत गर्नको लागि
यूमासाम पठाउछु । तिमिलीलाई आपद लागेको
बखत उस्ले तिमिलीलाई मदत गर्ने छन । उस्ले
तिमिलीलाई बचाउने छन् । तिम्रो शत्रु सबै
नष्ट गर्नलाई उसैले मदत गर्ने छन् । युद्धमा
तिम्रो विजय प्राप्त हुने छ । तिम्रो जय
निश्चय हुने छ भनी प्रोत्ताहन् दिए ।

(३६) यस्तो सपना देखेर मुक्केगुवा साह्रै
खुशी भए ।

किरात भाषा

(३७) तान्छोदिङ् साकनाम तायो मुक्के-
गुवा पोगेप्राङ् ली तोङ् खोफे थोङ्सामा कुयु
तेह्म्राङ् याङ्मो कुम्बा रेन मीतोङ्
तेह्मिआङ् कुल्पाप के वप्पा ओन के
युक्तुप्राङ् ताङ्साङ्तेन्थोनाम कोक्मा धेगु
योङ्खोङ् होगाप केरेक् काक्नुमिआङ् थाङ्गेत्
पिसाङ् प्ये र पे लो ।

(३८) अक्खेलरिक प्ये र पे आङ् हेन्
थाङ्गेन् पिसाङ् लेन् योम्बा केम्बा कोईजोङ्
तेन्थो नासिङ् रो ।

(३९) कोरो होरुलाजे, होरुहाङ्गुकना
अतान ने । आक्खेन माङ्वा ने, हुने मेल्लेमुन
लो ।

(४०) हेक्केआङ् मुक्केगुवाले निङ्वाफुमा
ईच्छिङ्गु रो ॥ हुक्फाक्नुआङ् सेवा चोगु रो ॥

(४१) मोखिमो यूमा साम् हेत्ता त्या
आङ् थेमा केनाक्नुवे फाङ् सेलापु रो ।

(४२) मुक्केगुवाले भेत्तु ॥ यूमासाम्
माङ्गे ॥ होरुहाङ् रेन् हाङ्गुकना अतान ने
वे ॥ आक्खेन माङ् वे ॥ हुने आल्लो थे चोक
ल वावे ॥ हुने सोरिक थोङ् चोक् मा लाम
हुराङ्गे ॥ हुने नु थोक्मा मुक्साप् पिराङ्गे रो ।

(४३) यूमासाम् ले भेत्तु ॥ होरुहाङ्गुलेन्
हाङ्गुकना थाङ्गेत् पिसाङ् नेसिङ् ॥ हुने
आल्लो कु साम्प्याङ् युक्पा ले चोगुवा हाङ्गेन
ओ नासिङ्गे आङ् युङ् ल वा ॥ हेने आल्लो
थाङ्गेत् पिसाङ्गुलेन् कोई जोङ् थो पेगेप्राङ्
के मितोङ् हितोङ्गुले थाङ्गेत् पिसाङ् सोवते
आङ् होरुहाङ्गेन सोवेप्पा इत्ते आङ्
आवे ॥ तोङ्गुले याङ्खु ग्र हुने आसि ॥ मेन्-
याङ्खुन् ग्र आनुङ् कोन्वाक् भेत्तु आङ् हेन
मये पे रो ॥

नेपाली भाषा

(३७) बिहान उठेर मुक्केगुवा धनु बाण
ढाल तवार तथा उसको पिता को अग्नि बाणले
सुसज्जित भई बाईपंखी घोडा मा सवार
भएर आकाश मार्ग बाट डाँडा खोला नाध्दै
उत्तर दिशा तर्फ उडेर गयो ।

(३८) यस्ता रितले उडी गएर उत्तर
दिशा को एउटा अग्लो पहाडको टुप्पामा उ
बिसाए ।

(३९) तर होरुदेश र उसको राजधानी
कहाँ छ, कति टाडो छ उसलाई केहि पता
भएन ।

(४०) तसर्थ मुक्केगुवाले परमात्मा सम्-
भियो । दुईहात जोरी विन्ती गर्‍यो ।

(४१) भट्टै (यूमासाम् (ईश्वरको आत्मा)
वहाँ प्रकट भै के माग्छौ भनी कुरा सोधे ।

(४२) मुक्केगुवाले भने ॥ यूमासाम् देवी !
होरुहाङ्को राजधानी कहाँ पर्छ । यहाँ बाट
कति टाडो छ । उ अहिले के गर्दै छ । उ
संग युद्ध गर्ने उपाय सिखाई दिनु होस् । उ
संग युद्ध गर्न लाई मलाई शक्ति दिनु होस् ।

(४३) यूमा देवीले भनीन् । होरु राजा
को दँवार उत्तर दिशामा छ । यसबेला उ
उसको सुन चाँदीले बनीएको सिंहासन मा
आराम साथ बसी रहे छ । तिमी अब उत्तर
पटिको एउटा अग्लो पहाडको टाकुरा सम्म
उडी गएर तिम्रो अग्नि चक्र बाणले उत्तर
पटि ताक्नु र होरु राजा को छाति समझी
बाण छाड्नु । बाणले भेटे उ मरी जाने छ ।
भेटेन भने बाण फर्की आउने छ भनी यूमा
देवी अन्तर्धान भईन् ।

किरात भाषा

(४४) यूमा साम्लेन् कोमदाङ्वा खाहुन्
वेप्पुआङ् मुक्केगुवा कुलाप्केवप्पा ओन् जोङ्थो
युवतु आङ् थाङ्गेत् पिमाङ्लेन योम्बा केम्बा
कोईजोङ्थो प्येरे पे आङ् युङ्गे ॥

(४५) हेक्केआङ् हेल्ले होरुहाङ्लेन्
सोवेप्पा इत्तु आङ् थाङ्गेत् पिमाङ् सोक्तुआङ्
कु मितोङ् हितोङ् आबु रो ।

(४६) मितोङ् हितोङ् हेल्ले ताङ् साङ्
तेन्थो मुथाङ् खामेत लोकमु आङ् पे रो ।

(४७) ताङ्साङ् तेन्थो धेके ओक्वे फाङ्
होरुहाङ्मा ले ताङ्साङ्पा लेक्वाङ् ओमेत्तु
रो ।

(४८) ताङ्साङ् तेन्थो साम्हिक् लुम्पो
मितोङ् हितोङ् लोच्छा हिरही आङ् ओकर
ओक्तु आङ् होरुहाङ् देन् जोङ्थो यू र यूवेवा
होरुहाङ्मा ले निमु रो ॥

(४९) कोन निमुआङ् हेल्ले होरुहाङ्
फोक्खुआङ् सिङ्सिङ् युङ्मा मेत्तु रो । ताङ्-
साङ्तेन्थोनु मितोङ् हितोङ् थिक हीर ही आङ्
ओकरओक्तुआङ् हाङ्देन् जोङ्थो साम्हिक्
लुम् मो यू र पत् फाङ् मेत्तु पिह रो ॥

(५०) होरुहाङ् ले कुपान् लेक्खान निङ्वा
मेनपिरुन् रो ॥

(५१) हुने स्वा इप्पु र नेस्सा रो ॥

(५२) मितोङ् हितोङ्ले आयाङ् फाङ्
होरुहाङ्माले हुने इन्दुआङ् हाङ् देन् नु केङ्मु
देमु रो ॥

(५३) हेन सोफा मितोङ् हितोङ् त्या आङ्
होरु हाङ्देन्ओ याङ्खु रो ।

(५४) मितोङ् हितोङ् हेन हीर हीर
हाङ्देन होङ् चोकमा हेक्कु आङ् मि थोकमा
हेक्कु रो ।

नेपाली भाषा

(४४) यूमा देवी को यस्तो अति सुनी
मुक्केगुवा ले उसको बाई पत्नी घोडामा सवा-
रभै उत्तर दिशा को एउटा अग्लो पहाडको
टाकुरामा गई बसे ।

(४५) तैसपछि उस्ले होरु राजाको छाति
समझी उत्तर दिशा पटि उसको अग्नी चक्रबाण
छोडे ।

(४६) त्यो अग्नी चक्र बाण ले आकाश
थर्काउँदै उडेर गयो ।

(४७) आकाशमा के कराउँदै छ भनी होरु
रानी ले आकाश पटि हेरीन् ।

(४८) आकाशबाट एउटा अग्नी चक्रबाण
कराउँदै घुम्दै होरु राजा को सिंहासन को
माथि भर्दै गरे को होरु रानी ले देखीन् ।

(४९) यस्तो दृश्य देखी होरु रानी ले
होरु राजालाई जगाई भनीन् चनाबो भई बस्नु
होस । आकाश बाट एउटा अग्नी चक्र बाण
भयङ्कर शब्द गर्दै चक्कर मार्दै सिंहासन को
सिधा माथि भर्दै छ ।

(५०) तर होरु राजा ले उसको कुरा पटि
केहि वास्ता राखेनन् ।

(५१) उनी चुप लागेर सुनी बसे ।

(५२) अब अग्नी चक्र बाण ले होरु-
राजालाई लाग्छ भनेर होरु रानी ले उस्लाई
घचेटी सिंहासन बाट लडाई दिए ।

(५३) तैसै बेला त्यो अग्नी चक्र बाण
होरुराजा बसेको सिंहासन मा लागे ।

(५४) त्यो अग्नी चक्र बाण ले घुम्दै
सिंहासन खोपनलागे औ आगो जलन लागे ।

किरात भाषा

(५५) होरुहाङ्गले कोन निगुआङ्ग होरु-
हाङ्गमा भेतु रो ।

(५६) निङ्वा फुमाले हुने कोन मितोङ्ग
हितोङ्ग पिख्वा रो ।

(५७) हेक्केले हेन तोडीन् ओसेखी तेन्ले
कित्माआङ्ग सन्दोस सिगाङ्ग याक्मा रो ।

(५८) होरुहाङ्गमाले होरुहाङ्ग पान् हेक्के
हेन् मितोङ्ग लोत्तु रो ।

(५९) कोरो मितोङ्ग हितोङ्ग हेल्ले हिस्मु
आङ्ग होरुहाङ्गलेन् हुक्मा थिक् चेप्तु कुयुतेर
आङ्ग नुक्खु पेरो ॥

(६०) मुक्केगुवा कुवेसाङ्ग होरुहाङ्ग हुक्मा
जाफेस्मु आङ्ग हेन अफे वे पिवा मोक्थ्या रो ॥

(६१) होरुहाङ्ग रेन हुक्मा निसु आङ्ग
मुक्केगुवाले हेन् मेस्थेनेन् फाङ्ग याङ्गमो होरुहाङ्ग
सेप्मा हिङ्गाम्ब इत्थिङ्गमा हेक्कु रो ॥

(६२) हुने आल्लो खराखर होरुहाङ्गरेन
हाङ्गयुक्का लेक्वाङ्ग प्ये र पे रो ॥

(६३) होरुहाङ्ग युक्का कुवेसाङ्ग केरेआङ्ग
मुक्केगुवा ले चुक्सा सोक्तेन् थोक चोगुआङ्ग
कु लापके वप्पा ओन् चिक्खु युक्खुआङ्ग हुने
अफे किक्क याम्बान चोगु गाङ्ग कुयक्कीन् चुक्सा
ओडेक्वा लेङ्गसिङ्ग आङ्ग हेन् सोक्तेन् सिगाङ्ग
लासा रो ॥ याङ्गमो सोक्तेन् सिगाङ्ग नु खो
हिप्पुबा ईला चोगु रो ॥

(६४) खो हिप्पुबा ईला खेप्पुआङ्ग होरु
हाङ्ग ले थोक्मुबाहा उत्तुसि आङ्ग खोकेहिप्पा
गोप्पा पाङ्गु रो ।

(६५) थोक्मुबाहाले सोक्तेन्थीक् । मेनिमु
याङ्गमो हेन् सोक्तेन् सिगाङ्ग खो मुक्खुबा ईला
मेखेप्पु आङ्ग होरुहाङ्ग इङ्गखोङ्ग मेवीरु रो ॥

नेपाली भाषा

(५५) होरु राजाले यो देवी भने ।

(५६) परमात्माले उस्लाई त्यो अग्नी
चक्र बाण दीएको हो ।

(५७) तसर्थ तेस्लाई भित्री रेशम को
लुगाले वेहेरी वाकस भित्र राख्नु ।

(५८) होरु राजाको आदेश बमोजिम
होरु रानीले त्यो अग्नी चक्र बाण भिक्ने ।

(५९) तर त्यो अग्नी चक्र बाण घुमेर
होरु राजा को बुढी औंली काटी तेस्लाई साथै
लिएर मुक्केगुवा बसेको ठाँउमा फर्किए ।

(६०) वहाँ पुगी मुक्केगुवाको सामुन्ने होरु
राजाको बुढी औंली पयाँकी उ आफै अर्धो पटि
गिरे ।

(६१) होरु राजा हो बुढी औंली देवी उ
मरेन रहे छ भनी थाह पाई मुक्केगुवाले
उस्लाई मार्ने युक्ति सम्झनु लागे ।

(६२) अब उ सरासर होरु राजाको दर्वार
तर्फ बाईपंखी घोडामा चढी उडेर गए ।

(६३) होरु राजा को दर्वार को छेउमा
पुगी उस्ले सानो चैत्य बनायो । तेसपछि उस्को
बाई पंखी घोडा लुकाई उ आफै तान्त्रिक ज्ञान
जाप गरी सानु बालकको रूप लिएर त्यो
चैत्य भित्र पसे । फेरि चैत्य भित्रबाट ढेंग्रो बजे
को शब्द गरी दियो ।

(६४) ढेंग्रो बजेको शब्द सुनेर होरु राजा
ले सिपाहीहरू डाकी त्यो ढेंग्रो बजाउने मानिस
खोजनु पठाए ।

(६५) सिपाहीहरूले एउटा चैत्य भेम्बो औ
चैत्य भित्र ढेंग्रो बजे को सुनी होरु राजा लाई
रिपोर्ट सुनाई दिए ।

किरात भाषा

(६६) होरुहाङ्गले हेन सोक्तेन सोन्मा इडदत्त पिस्सिल्ले थोकमुवाहाले हेन सोक्तेन मेसोन्देसु मेविरु रो ।

(६७) खेन्हाले सोक्तेन सिगाङ् चुक्सातुवा ओडेक्वा थोक मेवोमु आङ् होरुहाङ् तगाङ् मेदेरु रो ॥

(६८) हेन ओडेक्वा सारिक नुवा वायेल्ले होरुहाङ्गले सिरा थाङ् आङ् हुने हिङ्गु रो ॥

(६९) हेन आवु आल्लेक् हिन्जा बोखा । खन्नाङ् थाङ्गेन बोखा ।

(७०) निङ्वाकुमाले मिमुल्ले हेल्ले सेप्माङ् माक्मा हेक्नु । रो ॥

(७१) सेप्माङ्मो हेल्ले यूमा साम् निमुरो ।

(७२) सेप्माङ्मो यूमासाम्ले हेने थेमा केनाक्नुबे फाङ् सिन्दोसु ।

(७३) मुक्केगुबाले मेत्तु होरुहाङ्गलेन थोङ्गुक्ली केरेक ओ थोकमुवाहा हेन्छीङ् थिबाङ् मवा ॥ हुने हेन्हा नु थोङ् चोक्मा पोङ् । हेक्केले हुने निङ्वाकुमा नु माङ् थोकमुवा काक् हेन्छीङ् थिक्नेत् चाह चोक् लो । लेङ् मुम्सी चोक्मा आङ् चाह चोक ॥ लेङ् लोच्छा ओ हेन्छीङ् नेच्छी ॥ लेङ् नेच्छी ओ । हेन्छीङ् लिसी ॥ लेङ् मुम्सी ओ हेन्छीङ् तुक्सी ॥ चाह चोक् ॥ यूमा सामले माङ् थोकमुवाहा थोकतेनओ पाङ्मा ॥ मुक्केगुवा अफे ग्र होरुहाङ् लेन् थोकमुवाहा लेन् थोकले हाङ् चोक्आङ् थोकतेनओ ता लो । ओक्खे-लरिक माङ् थोकमुवाहा ले होरु थोकमुवाहा केरेक मेमेक् लो ॥

(७४) यूमा सामले मेत्तु । हेने थोकतेन ओ केरेसि आङ् निङ्वाकुमा ईत्छिङ्मा ।

नेपाली भाषा

(६६) होरु राजाले त्यो चैत्य भत्काउने हुकुम दिएको ले सिपाहीहरूले त्यो चैत्य भत्काई दिए ।

(६७) तिनीहरूले चैत्य भित्र एउटा सानो राम्रो नानी फेला पार्यो र उस्लाई होरु राजा को अघि लगे ।

(६८) त्यो नानी साह्रै मुन्दर भए को हुनाले होरुराजा ले उस्लाई मनपराएर प्रेम साथ पाले ।

(६९) त्यो नानी भट्टै केटा भयो ओ तन्नेरि भयो ।

(७०) परमात्माले मात्रा गरे को हुनाले उस्ले सपना देख्नु थाले ।

(७१) सपनामा उस्ले यूमा साम देखे ।

(७२) सपनामा यूमासाम्ले मुक्केगुवा लाई के बर माग्छौ भनी सोधे ।

(७३) मुक्केगुबाले भने । होरु, राजाको सबै सैनिक दल जम्मा गर्दा दस हजार सिपाहीहरू रहे छ । उस्ले त्यो दल संग युद्ध गर्नु परेको छ । तसर्थ परमात्मा बाट देवगण को सिपाही जम्मा बारह हजार को मदत चाहिएको छ । तीन पटक गरेर दिनु पर्छ । पहिलो पटक दुई हजार । दोश्रो पटक चार हजार । तेस्रो पटक छ हजार । यूमासाम् ले ती सिपाहीहरू रणक्षेत्र मा पठाउनु पर्छ । मुक्केगुवा आफु चाहि होरु राजा को पल्टन को अफिसर भएर रणक्षेत्र मा आउने छ । यस्तो रितले देवगण ले होरुराजा को सिपाही सबै नाश गर्छन् ।

(७४) यूमासामले भने । तिम्रो रण क्षेत्र मा पुगे पछि परमात्मा समझीनु । र छिक्ल

किरात भाषा

हेक्केग्राड् लेड् लेड् चोगु आड् के पान कुमिड्
माड् थोकमुवाहा मेदा आड् होरु हाड् रेन
थोकमुवाहा नु मेयोफ लो ॥ हेन्हा काग् मेगेत्
मेवीरो ॥ थोक्तेन ओ के नान् पोङ्गो । के
निसा ओ इङ्गा युङ्गु लो मेत्तु आड् यूमा
साम् मये पे रो ॥

(७५) तान्छो आल्लेफ पोक्के आड्
मुक्केगुवा होरुहाड् तगाड् पेग्राड् हुने चेदो मेत्तु
आड् लोरा । आदाड्वे ! मुक्केगुवा मेदमवाहा
याप्मीले हेन्छीड् नेच्छिथोकमुवाहा तारसि आड्
हेने नु थोड् चोक्मा फेनलपत् फाड् खेप्पुड् ॥
हेक्केले हेन्छीड् नेच्छि थोकमुवाहा पिराडे ॥
इङ्गा थोड् लिङ् चोगुड् आड् थोक्तुड् आड्
नेहा केरेक नात्तुड् देमुड् ।

(७६) ओक्के दोड् बा इङ्खोड् खेप्पुआड्
होरुहाड् ले मुक्केगुवान् हेन्छीड् नेच्छि थोकमु-
वाहा तेमा इङ्गदत्त पिरसि ।

(७७) हेल्ले होरुहाड् लेन् हेन्छीड् नेच्छि
थोकमुवाहा तेनसिआड् थोक्तेनओ केरेसिआड्
निङ् बा फुमा इच्छिङ् रो । मोत्रिमो यूमा-
सामले हेन्छिङ् हेन्छिङ् माड् थोकमुवाहा
तारसि आड् हेन्हानु मेयोक्ते रो ॥

(७८) माड् थोकमुवाहाले होरुथोकमुवा
हा केरेक् मेसेर मेमेक्कु आड् माड् थोकमुवाहा
केरेक् मये मेवे रो ॥

(७९) मुक्केगुवा लोच्छा नुक्कुपेआड्
होरुहाड् हुकफाक्तु रो ॥ हेल्ले मेत्तु ॥ आ
दाड्वे नेथोकमुवाहा ख्याम् हेन्छिङ् लिसी
मेवायेल्ले हेन्हा मेनान्दुसि रो ॥ हेक्केले हेन्छिङ्
लिसी थोकमुवाहा पिराडे ॥ इङ्गा तेरुङ्सिङ्-
आड् थोड् थोक्तुड् ॥ होरुहाड् ले तेमा
ईङ् दत्त पिरसि ॥

नेपाली भाषा

जिबान गरे र देवगण का सेना हरू प्रकट
भई होरु राजा का सेना संग युद्ध गरी तिनी
हरू सबै लाई नाश पार्ने छन् । रणक्षेत्रमा
निम्नो जग हुने छ । निम्नो भएता मा म वस्ने
छु भनी यूमासाम अल्पी गए ।

(७५) मुक्केगुवा विहान चाँडै उठेर
होरु राजा को सामुस्ने गएर यसो भने । हजुर
मुक्केगुवा नामक मानिसले दुई हजार फौज
जिएर हजुर संग युद्ध गर्न आउदै छन् भनेको
खबर सुने । तर्सथ दुई हजार फौज मलाई दीनु
होस । म त्यो फौज लगी दुष्मन संग युद्ध गरी
तिनीहरू मारी भगाई दिने छु ।

(७६) यस्तो खबर सुनी होरु राजाले
मुक्केगुवाको नेतृत्वमा उसको दुई हजार फौज
लगी उसको शत्रु दमन गर्ने हुकुम दिए ।

(७७) मुक्केगुवाले होरुराजाको दुई हजार
सिपाहीहरू लगी युद्ध क्षेत्र पुगे पछि उस्ले
भगवान परमात्मा सम्झीए । एक्कासि यूमा-
सामले हजारौं हजार देवगणका सिपाही हरू
ल्याई तिनीहरू संग भयङ्कर संग्राम गरे ।

(७८) देवगणका सिपाही हरू ले होरु
राजाका सिपाही हरू सबै मारी नष्ट गरी दिए
पछि उनीहरू सबै अल्पी गए ।

(७९) एकलो मुक्केगुवा फर्की गएर होरु
राजा लाई बिन्ती गरे । उस्ले भन्यो । हजुर !
दुष्मन को फौज जम्मा चार हजार भएको ले
रणक्षेत्रमा उनीहरूको बिजय भयो । तर्सथ
मलाई चार हजार फौज दीनु होस र म युद्ध
गर्ने छु । होरु राजाले पनि फौज लैजानु भन्ने
हुकुम गरे ।

किरात भाषा

(८०) मुक्केगुवाले हेन्छीङ लिसी होरु थोकुबाहा तेरुसि आङ थोक्तेन् ओ केरेसि आङ निङ्वा कुमा ईत्छिङ् रो ॥ मोखिमो यूमासामरेन हेन्छिङ् हेन्छिङ् माङ थोकुबाहा मेचा आङ होरुहाङ लेन् थोकुबाहा मेसेरु मेदेसु रो ॥

(८१) मुक्केगुवा याङमो होरुहाङ तगाङ पेआङ् पेलीफाक्तु रो ॥ हेल्ले मेत्तु रो ॥ नेहा ख्याम् हेन्छीङ् तुक्सी मेफेरे आङ् मेथोक्तुल्ले हेन्हा मेनान्दुसि रो ॥ आल्लो हेन्छीङ् तुक्सी थोकुबा हा केबिरु अ इङ्गा थोक्तुङ् नात्तुङ् ॥ होरुहाङ्ले कोन पान् कुनासारु आङ् थोकुगुबाहा ख्याम् तेरे फाङ इङ्दत्त पिहसि ॥

(८२) मुक्केगुवा ले केरेक थोकुबाहा थोक्तेन्ओ तेरुसि आङ् निङ्वाकुमा ईत्छिङ् रो । मोखिमो यूमासाम् रेन् माङ् थोकुबाहा मेचाआङ हेन्हा ख्याम् मासु देस्सु रो ।

(८३) याङमो होरु थोङ्लिङ् नु माङ् थोङ्लिङ् लुम्मो खोफे थोङ् बोखा रो । माङ् थोङ्लिङ् रेन् साम्मे फेले होरु थोङ्लिङ्-सेरु देसु रो ।

(८४) होरु थोङ्लिङ् रेन् कुमिङ् खेवा योङ्ना वया रो । हुने सीयेपेवा इङ्खोङ् खेप्सुआङ् होरुहाङ सारिक् किय्या आङ हुने हाङ्युक्ता लेरुआङ् हेल्ले फेन्जे योकमा ओ चिङमा लासा ॥

(८५) होरुहाङ् निङ्वा तुक् आङ् हेल्ले मुधिङ् तल्चाओ निङ्वा ईत्तु आङ् नेस्सेवा हुने इप्सु पे रो । हेल्ले योम्बा खोफे ताक्खोङ् चोपुआङ् ईप्सु पे रो ।

नेपाली भाषा

(८०) मुक्केगुवा ले होरु राजा का चार हजार सिपाहीहरू युद्ध क्षेत्रमा लगी भगवान परमात्मा को नाउँ स्मरण गरे । तैसँदेला हजारौं हजार यूमासामका देवगणहरू आई तिनीहरू सधैं लाई नष्ट गरे ।

(८१) मुक्केगुवा फेरि होरु राजा को अघि गई बिन्ती गरे । उसले भने । शत्रु फौज जम्मा ६ हजार आएर संग्राम गर्दा तिनीहरूकै विजय भयो । तसर्थ मलाई ६ हजार सिपाही हरू दिनुभो भने युद्ध गरी शत्रु भगाउने छु । यो कुरा पत्यारो मानो होरु राजा ले जो भए को फौज जम्मै लैजानु भन्ने हुकुम गरे ।

(८२) मुक्केगुवा ले सधैं सेना रणक्षेत्रमा मा लगी भगवान परमात्माको नाउँ जपना गरे । आँखा को भिमीक भरमा यूमासाम को देवगण प्रकट भई ती होरु राजा का सेना सबै मारी नष्ट पारे ।

(८३) फेरि होरु राजा को सेनापति र देवगण को सेना पति को बिच ढाल तर्वार को द्वन्द्व युद्ध भयो । देवगण को तर्वार बिजुलीको भए को ले उसले होरुराजा को सेना पति लाई सहजै मारी दीए ।

(८४) होरु सेनापति को नाउँ खेबायोङ् वा थियो । उसको मृत्युको खबर सुनी होरु राजा साह्रै डराई आफ्नो दर्वार छाडी उसको फलाम को गढी मा लुक्न भनेर गए ।

(८५) होरु राजा चित्त दुखेर सुर्ता गर्दै उसको ईउँको बिछाउना मा ढाल तंवारको सिहान लाएर सुती सुती मन मा कुरा सम्झीन्दा सम्झीन्दै उ निघाई गए ।

किरात भाषा

(८६) आल्हो मुक्केगुवा अफे होरुहाङ्
नु थोकमा फाङ् निङ्वा ईत्तु रो ।

(८७) होरुहाङ्लेन् फेन्जे योकमा सारिक
केथुम्बा वया । मुक्केगुवा हेन् योमा सिगाङ्
लामा आङ् होरुहाङ् नु थोकमा ओ निङ्वा
कुमा सेवा चोगुआङ् फामा नाक्तुरो ।

(८८) यूमासाम् त्या आङ् थे केनाक्तुवे
फाङ् सेलाप्तु रो ।

(८९) मुक्केगुवाले मेत्तु । होरु हाङ्लेन्
फेन्जे योकमा सिगाङ् आक्के लामा आङ् हुने
नु थोकमा मुक्कुमसाम् नाक्तु रो ।

(९०) यूमासामले सिक्कुम निङ्वा पिरु-
आङ् ओक्के मेत्तु ॥ खाम्दाकमा लेङ्सिडे
आङ् योकमा जोङ्थो लिङ्गे आङ् चुक्सा होङ्
लाम नु सिगाङ् लामारो ।

(९१) योकजोङ्थोनु ओमेत्तुल्ले होरुहाङ्-
गीन् वारोक् सोम्दाङ् नेस्मुवा निदेत् लो ।
वारोक् मेन्लो ॥ मुधिङ् तल्चा निस्मुवा रो ।

(९२) खाम्दाकमाई लाम यो पेक्मा आङ्
याप्मी थक् लेङ्सिङ्मा आङ् होरुहाङ्
फोक्के आङ् मुक्केगुवा ईङ्गा आ । थोकमा पोगे
येवे पाप्मा रो । मेन्कीये खो फेले थोकमा ।
ईङ्गा फाने रो । मेत्तुआङ् यूमा साम् मये
पे रो ॥

(९३) यूमा साम् खाहुन् हेक्के मुक्केगुवा
खाम्दाकमा लेङ्सिडे आङ् फेन्जे योकमा
जोङ्थोनु ओमेत्तुल्ले होरुहाङ् वारोक सोम्दाङ्
नेस्सेबा निमु रो ।

(९४) खन्नाङ् मुक्केगुवा खाम्दाकमाई
लाम् नु थ्या आङ् याङ्मो याप्मी लेङ्सिङ्
आङ् कु खो फे तेम्मुआङ् सारिक् ओक्तु
आङ् होरुहाङ्गीन् फोक्कु रो ।

नेपाली भाषा

(८६) अब मुक्केगुवा आफै होरु राजा
संग युद्ध गर्ने निश्चय गरे ।

(८७) होरु राजाको फलामको गढी
अत्यन्त बलियो थियो तसर्थ त्यो बलियो गढी
भित्र पसी होरु राजा संग तँवार द्वन्द गर्नलाई
मुक्केगुवाले भगवान परमात्मा को भक्ती गरी
उ संग मद्दत मागे ।

(८८) यूमा साम आएर के माग्छौ भगेर
सोधे ।

(८९) मुक्केगुवाले होरु राजाको फलाम
को गढी भित्र पस्ने ज्ञान तथा उ संग द्वन्द
युद्ध गर्न लाई शक्ति मागे ।

(९०) यूमा सामले ज्ञान बुद्धी दीएर
यसो भने । माकुराको रूप लिएर गढी माथि
चढी गएर सानु छेंड बाट गढी भित्र पस्नु ।

(९१) गढी को माथि बाट हेर्दा होरु
राजालाई समुद्रमा सुती रहेको देखिन्छ । तर
समुद्र ह्वै न । ईउं को ओछपान देखिएको हो ।

(९२) माकुराको जाल बाट उंधो भरेर
मानिस रूप लिनु र होरु राजा लाई जगाई
मुक्केगुवा मै हँ । तँवार द्वन्द गर्न उठी खडा
हुनु भनी हाँक दिनु । निडर साथ लडाई
गर्नु । म मदत्त गर्ने छु भनी यूमा साम् अल्पी
गए ।

(९३) यूमा सामको अर्ती बमोजिम
मुक्केगुवाले माकुराको रूपलिएर फलामको
गढी माथिबाट हेर्दा होरु राजालाई समुद्र
माथि सुती रहे को देखे ।

(९४) तेस पछि मुक्केगुवाले माकुराको
जालो बाट भरी फेरि मानिस को रूप लिएर
हातमा ढाल तँवार लिएर जोडले कराएर होरु
राजा लाई जगाए ।

किरात भाषा

(६५) हेल्ले मेत्तु ॥ मुक्केगुवा इङ्गा आ ।
खोफे थोङ् थोक्मा येवे ॥

(६६) मोखिमो होरुहाङ् येवे आङ् मुक्के-
गुवा सोरिक खोफे थोङ् थोक्नु रो ॥

(६७) मुक्केगुवालेन लाङ् लेङ्गुआङ् लेराङ्
माकथ्या रो । होरुहाङ् ले कु थागेई तेम्पु
आङ् कुथुङ्बोत्ले कु नारीवेत् एप्नु आङ्
कु थगेक् चेप्मा गोत्तु रो ॥

(६८) मुक्केगुवाले सारिक् थुम् चोगुआङ्
होरुहाङ्गीन् याङ्मो विप्युङ् साम्बोन् थाप्पु
आङ् होरुहाङ् रेन् थगेक् चेप्नु सेरु रो ॥

(६९) होरु हाङ् रेन् थगेक् प्येरे आङ्
वाजिम थिक् सिगाङ् चिङ्सीडे आङ् युङ् रो ॥

(१००) मुक्केगुवाले होरु हाङ् रेन् साहा
केरेक् सेरुसि ॥

(१०१) हेल्ले होरुहाङ् लेन् चिक्खु वा
थेक् साङ् लोत्तु आङ् चियोङ् जियोङ्
चोगु आङ् मेक्खु देमु ॥

(१०२) यूमा सामले फारुल्ले मुक्केगुवाले
होरुहाङ् रेन् साहा थोक्मुबाहा हुने केरेक्
मेक्खुसि आङ् याङ्सि हुने कुम्बा हाङ्गुक् ना ॥
ओ नुक्खु रो । हेक्के आङ् थोङ् इङ्खोङ् केरेक्
मेत्तु पिरु रो ॥

(१०३) फोकासा मुक्केगुवारेन् कोम्दाङ्बा
मुक् केगुवा याम्बक खेप्पुआङ् मुवाङ्हाङ्बा
सारिक् निङ्वात्था रो ॥

(१०४) हेल्ले मेत्तु । यूमा सामले
फारुल्ले हेने होरु हाङ् याङ्मो कु थोक्मुबाहा
केरेक् केमेक्खुसि रो । आल्लो होरु लाजेओ हाङ्
थिक् गोप्ल पत् रो । यूमा सामले पिरु ग्र हेने
हेन्ना पेक्मा आङ् हाङ् चोक्मा पोङ्गो ।
लाजे सावा हा यूमा साम्माङ् चोक्मा हुमा
पोङ्गो ॥

नेपाली भाषा

(६५) उस्ले भन्थो मुक्केगुवा भन्ने मानिस
मे हूँ तर्वार ढाल को युद्ध गर्न खडा हुनु ।

(६६) होरु राजा भट्ट खडा भए र मुक्के-
गुवा संग द्वन्द्व गर्न लागे ।

(६७) मुक्केगुवा को छुट्टा चिप्रीए र
लड्यो । होरु राजा ले भट्ट उस्को केश मा
समाती घुँडा ले उस्को मुटु थिची उस्को सिर
काटने गुरु गरे ।

(६८) मुक्केगुवाले औधि जोङ् संग बलगरी
होरु राजा लाहँ उल्टा घोप्टो पछारी उस्को
सिर काटी मारे ॥

(६९) होरु राजा को टाउको उडी गएर
एउटा सिम्सारमा लुकी बसे ॥

(१००) मुक्केगुवाले होरु राजा को छोरा
हरु सबै मारी दिए ॥

(१०१) उस्ले होरु राजा को लुकी रहे
को टाउको पनि निकाली टुक टुक पारी नष्ट
गरी दिए ॥

(१०२) यूमा सामको मदतले मुक्केगुवाले
होरु राजा उस्को छोरा हरू पल्टन जो भएको
नष्ट गरी सके पछि उ आफ्नो पिता को दँवार
मा फर्की गए औ युद्ध भई विजय प्राप्त गरे को
खबर सबै उस्को पिता लाहँ सुनाई दिए ॥

(१०३) आफ्नो कान्छो छोरो मुक्केगुवा
को यस्तो शक्ति-पूर्ण काम भए को खबर सुनी
मुवाङ्हाङ्बा साहँ खुशी भए ॥

(१०४) उस्ले भने । यूमा सामले मदत
गरेकोले तिमीले होरु देश को राजा तथा सेना
सबै नष्ट ग-यो । अब त्यो देश को प्रजा हरूले
एउटा राजा खोजदै छन । यूमा सामले दियो
भने तिमी वहाँ गई 'राज्य गनु' पछि । औ
प्रजाबंग मा यूमा साम धर्म गनु' सिकाउनु
पछि ॥

किरात भाषा

(१०५) हेक्केआङ् यूमा सामले सेप्माङ्मो हुने होरु लाजे पेक्मा आङ् हाङ् चोक्मा भेतुल्ले मुना फेन् हाङ् मुक्केगुवा होरु लाजे हेत्ना पे आङ् उपाजोङ् हाङ् युक्ना चोग्रु आङ् युडे रो । लाजे साबा केरेक्ग्रो यूमा साममाङ् चोक्मा साम्यो हरुसि ॥

लासाहाङ् मुन्धुम

(१) मुनाफेन मुक्केगुवा ले गुसा लासा हाङ् बोखा ॥ हेल्ले उपाजोंग केगुङ्वा याप्मीहा यूमा साम्माङ् साम्यो हरुसि ॥

(२) हेन तोङ्बेग्रो उपाजोंग ओ तेमेन लाजे नु तेमेन साम्यो बौध साम्यो थाक्नु रो ॥

(३) लासाहाङ्ले तेमेन लाजे रेन साम्यो कुलाजे ओ हूमा मेन्पीरुन् रो ॥

(४) हेल्ले हेन तेमेन साम्यो चितु आङ् उपाजोंग नु लोप्मा देमा चोगु रो ।

(५) आलजो हेन साम्यो ले लागी उपाजोंग हाङ्गुक्ना ओ हाङ् नु मुदेम्वा लामा हा लुम्पो थोङ् बोखा रो ॥

(६) लालुङ् पाल्दोर मेत्मनाबा लामा ले लासाहाङ् सेरु रो ॥ याङ्मो लासाहाङ् रेन कुमिङ् लाङ्दरमा वात्तु पिरु रो ।

(७) हाङ् देनग्रो कुहाङ्मा मुदेम्मा युक्कुरो ॥

(८) लासाहाङ् रेन हाङ्सा नेच्छी बायेसि ॥ हुन्धि मिङ् उबाहाङ् नु चाङ्बाहाङ् भेतुसि ॥

नेपाली भाषा

(१०५) तेस पछि यूमा सामले सपना मा उस्लाहं होरु देशमा जानु र राज शासन गर्नु भन्ने आदेश दीएकोले मुना फेन् हाङ् मुक्केगुवा होरु देश गई उपाजोङ् राजधानी बनाई देश शासन गरे । उस्ले वहाँ का प्रजाहरू लाई यूमा धर्म मान्नु सिकाए ॥

लासाहाङ् को कथा

(१) मुनाफेन मुक्केगुवा को छोरा लासाहाङ् भयो । उस्ले उपाजोंग बासीहरू लाई यूमा धर्म सिकाए ।

(२) तेस बखत उपाजोंग मा दक्षिणका तेमेन देश बाट बौध धर्म ल्याई वहाँ का मानिस हरूलाई सिकाउँदै थिए ।

(३) तर लासाहाङ् राजाले त्यो बौध धर्म उसको देशमा प्रचार गर्न दिएन ।

(४) उस्ले त्यो धर्म उपाजोंग बाट निकालने मतलब गरी बौध धर्म मतावलम्बीहरू लाई सताउन लाग्यो ॥

(५) अब त्यो धर्म को लागी उपाजोंगमा लासाहाङ् राजा र लामाहरूको बिच झगडा भयो ।

(६) लालुङ् पाल्दोर नामक एक लामाले लासाहाङ् राजा लाई मारी दिए । ओ लामा हरूले उस्लाई लाङ्दरमा भनी घृणित नाउ राखी दिए ।

(७) लासाहाङ् को रानीलाई उपाजोंग को सिंहासन मा राखी लामाहरू त्यो देश को शासक भै राज्य गर्न लागे ।

(८) लासाहाङ् राजा का दुई भाई राजकुमारहरू थिए । तिनीहरूलाई उबा हाङ् र चाङ्बा हाङ् भन्ये ।

किरात भाषा

(६) हुन्छि थाङ्गेन् केरेसिल्ले तुम्थाङ्हाङ् हाले हाङ्सा फोवा चाङ्वाहाङ् उपाजोंग हाङ्गेन ओ मेयुक्वु रो ॥ मुदेन लाजे ओ बौध साम्यो मेहुर् रो ।

(१०) हाङ्सा तुम्बा उवाहाङ् कुनिङ्साङ् पुगाआङ् यूमासाम्माङ् सेवा चोगुआङ् सिक् कुम् निङ्वा नाक्तु ॥ मुक् साम नाक्तु रो ॥

(११) तागेरा निङ्वा कुमा, यूमा साम ले सेप्माङ् मो मेत्तु रो । केन्सा चाङ्वा हाङ् मुदेन लाजे ओ हाङ् बोखे फाङ् नाहेन् चोकमा मेन् लो । हेने लाङ्गेत् पिसाङ् थोकमा आङ् पेक्मा । मुक्साम् पिते । अतान साङ् थोङ् चोक् मेल्ले के नान् पोङ् रो फाङ् हाङ्वा थाम् पिरु । याङ्पो इङ्गा के सोरिक् सोरिक् युङ्गु लो फाङ् लाम ओनदाक् तु रो ॥

(१२) उवाहाङ् ले निङ्वा त्यारो । तान्छो दिङ् साक् नाम् त्याओ पोगा आङ् कु थोकमुबाहा हाङ्दुराहा पान्थाहा फोङ्मा हेक्तुरो । मुमु मुमु उवा हाङ् ले योरिक् थोकमुबाहा मुप्सुसि आङ् चाङ्पाजोङ् खेयो फोत्तुसि आङ् नान्दुसि ॥

(१३) यूमा साम हेन् निङ्वाकुमा ले मुक्साम् पिरुल्ले उवा हाङ् ले चाङ्पाजोङ् नु साम्ये जोङ् पावो जोङ् । टिङ्री जोङ्, तानाक जोङ्, तिङ्गे जोङ्, खाम्पा जोङ् केरेक् फोत्तुसि आङ् नान्दुसि ॥

(१४) याङ्पो यूमा साम कुमुक साम ले चोगुल्ले उवाहाङ् ले ताल्पिङ्जोङ्, पोमेजोङ्, याशोकजोङ्, चेम्कुजोङ् काक

नेपाली भाषा

(६) ती दुईजना राजपुत्र हरू जवान भए पछि लामा मंत्रीहरूले काम्छो राज पुत्र चाङ् वाहाङ् लाई उपाजोंग को सिंहासन मा राखे ओ तिब्बत देश भर बौध धर्म सिकाए ।

(१०) जेठो राजपुत्र उवाहाङ् को मन भान्दिएर यूमा साम भगवान को भक्ती गरी ज्ञान बुद्धि शक्ति मागे ।

(११) उवा हाङ् ले अघि आफ्नो पिता पुर्ख ले मानी ल्याए को संब व्यापी परमात्मा को भक्ती गरी ज्ञान बुद्धी तथा शक्ति मागे । परमात्मा ले यूमा साम को रूप लिई उस्लाई सपना मा भने, भाई चाङ्वाहाङ् तिब्बत को राजा भयो भनी रिस न गर्नु । दक्षिण दिशा युद्ध गर्दै जानु । शक्ति दिने छु । जता लडाई गरे पनि जय प्राप्त होस भनी अशिवाद दिए । फेरि म तिमी संग संग रहन्छु भनी आशा देखाए ।

(१२) उवाहाङ् को चित्त बुझ्यो बिहान उठेर उस्ले आफ्नो अनुचर वंग सिपाही हरू भेला गर्ने तखेंर मा लागे । बिस्तार बिस्तार योद्धा हरू घेरै भेला पारेर उवा हाङ् ले चाङ् पाजोङ् गढ़ मा हम्ला गरी बिजय गरे ।

(१३) त्यो यूमा साम परमात्मा ले शक्ति दीएकोले उवाहाङ् ले चाङ्पाजोङ् देखि दक्खिन साम्येजोङ्, पावोजोङ्, टिङ्रीजोङ्, तानाकजोङ्, तिङ्गेजोङ्, खाम्पाजोङ् गैह्र गढ़हरू हम्लागर्दै परास्त गरे ॥

(१४) परमात्मा को शक्ति र सिन्धुक महारानी को आदेश अनुसार उवाहाङ् ले किरात देश को ताल्पिङ्, जोङ्, पोमे जोङ्,

किरात भाषा

नान्हुसि आङ् यो तेम्बे लाजे लेन् मिथिला
तेन् ओ मिन्धुम इन्दोक् युक्वु रो ॥

(१५) हेक्के आङ् उवाहाङ् ले
चेम्फुजोङ् कुहाङ् युक्वु चोगुमाङ् केरेक
याक्थुङ् साहा यूमा साम्माङ् चोकमा साप्वा
निप्मा साप्वा हुहसि ॥

मावोहाङ् मुन्धुम

(१) उवाहाङ् याङ्सि कोन किरात् लाजे
ओ हेल्ले गुसा मावो हाङ् कुइकेफेवा थीक
लोन्दे रो ॥ हेल्ले साङ् यूम्भ साम्पो हुहसि ॥
हुने यूमा साम्माङ् सेवा केचोक्पा हाङ् वया ॥
हेल्ले कुहाङ् युक्वु चोम्फुजोङ् नु याशोक जोङ्
ओ तेहरो ॥

(२) येन थीक हेन हाङ् कु तुम्पाङ्
खोजुम् याङ्मो सिदोत थोकमुवाहा सा आप्ते
तोकसोङ् लेक्वाङ् मेवेरो ॥ हाङ् रेन् ख्यावाहा
जिसी मेवया ॥ हुन्छी मीङ् चिजिङ्ना,
तकादोङ् तकेदोङ् परादेन् मेभेतुसि ॥

(३) थो तोकसोङ् ताम्फुङ् मेगेरे आङ्
याङ्सि कोचोहा ले पेङ्वा थीक मेनिमु ॥
केरेक कोचो हा मेहोरा आङ् पेङ्वान्
मेनात्तु रो ॥ हाङ् तुम्पाङ् वे याप्मीहा
केरेक हुन्छी एगाङ् एगाङ् मेनात्तु रो ॥

(४) म्याकथाङ् थाङ् मेगेरे आङ् ख्यावाहा
काक मये मेवे रो ॥ पेङ्वा साङ् मये पे रो ॥
हाङ् रेन् निङ्वा आङ् मया रो ॥

(५) खेन्हा काक मेनासेल्ले म्याक थाङ्
थाङ् मेवे आङ् चुक्सा तेल्लोक हेयो काक
मेनास्सा रो ॥

नेपाली भाषा

याशोक जोङ्, चेम्फु जोङ् गढहरू विजय गर्दै
मिथिला प्रदेश सम्म हल्ला गरी आफ्नो देशको
सिमाना वहाँ राखे ।

(१५) उवाहाङ् चेम्फुजोङ् गढ मा
विराजमान भई पहाड बासी किरात समाज मा
यूमा धर्म मान्नु सिकाए । ओ विद्या प्रचार
गरे ।

मावोहाङ् को कथा

(१) उवाहाङ् पछि किरात देश मा
उसैको छोरो मावोहाङ् राजा भए । उसले
पनि प्रजा वर्गमा यूमा धर्म सिकाए ॥ उनी
यूमा धर्मको वडो भक्ती थिए । उसले उसको
राजधानी चेम्फुजोङ् बाट याशोक जोङ्मा
सारे ॥

(२) एक दिन मावोहाङ् राजा खोजुम्
मन्त्री र अरु सिपाही हरु शिकार खेलन लेब
को बनमा गए का थिए । राजा का चार
वटा, चिजिङ्ना, तकादोङ्, तकेदोङ् र
परादेन नाँउ गरे का शिकारी कुकुर हरु
थिए ।

(३) लेब को बनमा पुग्ना साथ ती
कुकुर हरु ले यौटा मिर्गा देख्यो । कुकुरहरु
भुक्दै मिर्गा खेदुन लाग्यो । मानिस हरु पछि
पछि पछ्याउन लागे ।

(४) अलिक माथि पुगे पछि कुकुर हरु
हराए । मिर्गा पनि हरायो । राजा छक्क परे ।

(५) तिनी हरु सबै थाकेकाले अलिक
माथि गएर सबै जना बौटा सानो टाहार मा
बिग्राम गरे ।

किरात भाषा

(६) हेन सोफा ओ हेन तेन् नु म्याक ना ना, थोकफेला सिङ्बुङ् ओ नुमा कुना के बोङ्वा, मेन्छीन थीक् ले ओसेवी तेत् थाक् थाक्मा आङ् युङ्बा मेनीसु । खोजुम तुम्पाङ्ले मेत्तुसि । हाङ्गुकना खेमनावा हाङ्मा निदेते । आल्लो सोरिक तेमा पोङ् ।

(७) हाङ् ले मेत्तु । स्वा लो । ऐन पेङ्वा आङ् मये आङ् वा । कोचोहा आङ् मेमयेआङ् मवा । कोमदाङ्वा ताम्कुङ् ओ कोम्दाङ्वा नुमा मेन्छीन् आक्के त्या । कुसिङ् निम्मा पोङ् । ताफेम्बा मेनईतेम्मे । इङ्गा कुवेसाङ् पेक्का आङ् सेलाप्तुङ् ॥

(८) हेक्के आङ् हेन हाङ् ले फुङ् तेत्ला कुतगाङ् नेस्सु आङ् थुङ्बोत् तक्कु आङ् हुक फाक्नु आङ् सेलाप्तु रो ॥

(९) आदाङ्मे ! आनि मेन्छामसा आवाई ॥ कुसिङ् निम्मा सुक् मेदेत् नेन् । कोम दाङ्वा योम्बा ताम्कुङ् ओ हेने अतान नु के त्या बे ? हेने हा पे ! हेने माङ् नु बी ? याप्मी बी ? मेत्ते पिराङ् ।

(१०) हेन मेन्छीन केरेङ् लेङ्सिङ्बा माङ् ले मेत्तु । हाङ् । के निङ्वा नाप्मा ओ इङ्गा ऐन कोयो त्याङ्बा आ । आल्लो के निङ्वा कुसिङ्निङ्गुङ् लो । हेने युन्छो तान्छो यूमा साम माङ् निङ्वा फुमान् सेवा सेन्दो के चोगुबा प्र कुच्चा खोसुङ् लो । आल्लो इङ्गा हा ने ? हेने अफे केरेसु रो ॥ कोन्याक पात्तु आङ् हेन मेन्छीन् हाङ् मिक तगाङ् मया रो ।

नेपाली भाषा

(६) तेन बखत् त्यो टाहार को अलिङ् टाङ्गो मा गुराँस को फेद मा यौटा सुन्दरी युवतीले तान बुन्दै गरेको सबै ले देखे । खोजुम मन्त्री ले भन्नु भो राजधानी सुहाँउदो रानी देखियो । अब संग मा लाने बन्दोबस्त गर्नु पर्छ ।

(७) राजा ले भने । एक क्षण चुप लाग्नु होस । आज मिंगं कुरुर हरू सबै हराए को छ । यस्तो बृन्दावन मा यस्तो सुन्दरी युवती कसरि प्रकट भयो ॥ बुझ्नु पर्छ । खराब चिताउनु अस्सलह्वन । म नगिच गई बिन्ती चडाई सोधनो गर्ने छु ।

(८) यति भनी हात मा फुल पात लिएर राजा त्यस तान बुन्ने युवती को सामुन्ने गई फुलपात अधि राखी, घुँडा टेकी दुई हात जोडी सोधनी गरे ।

(९) हजुर मालिकनी ! हामी मानिस जाति हौं । कुरा बुझ्न सकौनौ । यस्तो बृन्दावन मा हजुर कता बाट प्रकट हुनु भो ? हजुर को होई बक्सीन्छ ? हजुर देवी होई बेक्सीन्छ नि मानिस होई बक्सीन्छ ? कृपया मलाई भनी दिनु होस ।

(१०) त्यो युवती रूपधारी देवी ले भन्नु भो । महाराज ! तिम्रो मन् चालनु आज म यहाँ प्रकट भए की हूँ । अब मैले तिम्रो स्वच्छ मन् बुझें । तिम्री ले साँझ बिहान परमात्मा को जपना गरे को स्वच्छ हृदय को भक्ती रहे छ भनी बुझें । अब म को हूँ ! तिम्री आफै जान्ने छौ भनी त्यो युवती राजा को सामुन्ने अन्तर्धान भईन् ।

किरात भाषा

(११) हाङ् लेन निङ्वा मया रो ॥
हेन सोफा ओ याप्पीहा ले कोचोहा मेहोरेबा
मेखेप्पु रो ॥ मोखिमो पेङ्वा लंकते फेरेबा
मेनिसु रो ॥ हेन्हा ले तोङ् मेग्राबु आङ्
पेङ्वान मेसेरु रो ॥

(१२) हाङ् युक्ता मेतुक्वु आङ् माबो
हाङ् लेन निङ्वा मेदानेन लो ॥ हेल्ले युन्छो
तान्छो निङ्वा फुमा सेवा चोकमा हेक्कुसि ॥
माङ्खोयू ॥ खाउमा चोगु आङ् मेत्तु रो ॥
तागेरा निङ्वा फुमाङ् । उन्हेन् ताम्फुङ्
सिगाङ् तुम्मुङ् वा माङ् हाने वे ? कुमीङ्
थेमावे ? कुसिङ्निप्मा सिक्कुम निङ्वा पिराङ्
फाङ् सारिक तुवा चोगु रो ॥

(१३) येन नुसी युन्छो माबो हाङ् खाउमा
चोक ल वया ॥ हेन निङ्वाफुमा यूमा साम्
लेङ्सिङ् आङ् माबोहाङ् लेन् कुथक् ओ
थान्छीङ् लो ॥

(१४) आल्लो माबोहाङ् ले उन्छोन् पान्,
ओक्खेले पान् याङ्मो तान्दी पान् केरेकपाप्मा
हेक्कुसिरो ॥ नावा चोईत आक्खे बोखा ।
मेन्छाम सा आक्खे बोखा आक्खे पोरा ॥ हाङ्
आक्खे लोन्दा अतान् लोन्दा ॥ हेल्ले आक्खे
सिनयुक लाजे नु लाम्लो चोगु आङ् हुनेइन
वा थेबा हा मेयुरु । तान्दी थेमा थेमा चोक
केरेक पात्तु सिरो ॥ थोङ् थोकमे ओ मुक्साम्
लेङ्सिङ् आङ् फाने ॥ थोकसाप पेसाप ओ
निसाम् लेङ्सिङ् आङ् फाने ॥ याङ्वा
सांवा ओ याङ्साम् लेङ्सिङ् आङ् फाने ।
हाङ् चोकमे ओ, हाङ्साम् लेङ्सिङ् आङ्

नेपाली भाषा

(११) राजा छक्क परे । तेमै बखन् मानिस
हरुले कुरुर भुकेको शब्द सुने । एक्कासि मिर्ग
पनि दगुर्दै आए को देखे । तिनीहरू ले बाण
हानी शिकार मारे ।

(१२) दर्बार फर्के पछि माबोहाङ् राजा
को दिल खुश भएन । उन्ले सांभ विहान
परमात्मा को सेवा भक्ती गर्न लागे । प्रार्थना
गरे र भने हे परमात्मा अस्ति वृन्दावन
मा दर्शन दिने कुन देवी हो ? उसको नाम
क्या हो । उसलाई चिन्ने ज्ञान बुद्धी दीनु होस
भनी साह्रै जोड् ले भक्ती गरे ।

(१३) सातौं दिन को सांभ माबोहाङ् राजा
परमात्मा भगवान को भक्ती मा लागी रहे थ्यो ।
तेस बेला परमात्मा को रूप दुई वोजु जस्तो
भई माबोहाङ् राजा को सामुन्ने देखा पयो ।
को हो भनी राम्ररी हेर्दा अर्न्तधान् हुनु भो ।
क्षण भरमा त्यो आत्मा माबोहाङ् राजा
को शरीर मा चडी माबोहाङ् राजा बक्नु
लाग्यो ।

(१४) भुत बर्तमान् र भवीष्य काल का
कुरा हरु बक्नु लाग्यो । सृष्टी कसरि भयो !
मानिस सृष्टी कसरि भयो । राजाहरू कसरि
भयो । उसले कस्तो नेतृत्व दीई उसको पिता
पुर्खहरूलाई सिनयुक देश बाट किरात देशमा
ल्याए ! फेरि पछि केके हुने हो जम्मै बक्नुलागे ।
युद्ध भएमा शक्तिमान आत्मा भई मदत गर्ने, बिद्या
सिखेमा निसाममाङ् (सरस्वती) भई मदत गर्ने
धन दौलत विषय याङ्साम (लक्ष्मी) भई मदत
गर्ने, राज गर्ने विषय हाङ्साम भई मदत गर्ने
मूल आत्मा औतार भई आउने यूमासाम मै हूँ
परमात्मा मै हूँ । सृष्टि रचना गर्ने, सृष्टी नष्ट

किरात भाषा

फाने ॥ यूमासाम् इङ्गा आ ॥ निङ्वा फुमा
इङ्गा आ ॥ नावा चोइत् चोखुङ्लो ॥
नावा चोइत् मेक्खुङ्लो ॥ ओम् श्री निङ्वा
फुमा इङ्गा निङ्वाहा चोखुङ्लो ॥ इङ्गा इन्
सेवा चोकमा रो फाङ् माङ् थान्छिङ्
आङ् पान पात्तु रो ॥

(१५) याप्पीहा कोन् माङ् पान् मेखेप्पु-
आङ् योङ्मास्या रो ॥ निङ्वा मेमया रो ॥
मेगिस्या रो ॥ माङ्लेङ्सिङ्वा हाङ् फाङ्
केरेक् ले सेवा चोकमा मेहेक्त्तु रो ॥

(१६) हेक्केआङ् याङ्सि माबोहाङ् ले
कुलाजेशाबाहा यूमा साम्माङ् साम्यो छेन्ना
नुरिक लामले हुरुसि ॥ याशोकजोङ् खेयो यूमा
साम् थान्छीङ्वा फाङ् यूमासाम लेन् कुमिङ्
याशोकेनी महारानी मिङ्वात्तुसि रो ॥

(१७) कोतना किरात लाजेबा याक्थुङ्-
साहा यूमा साम्माङ् चोक्मेओ वासा फाक्सा
सेप्मा थिम होप्ते रो ॥

(१८) तान्दि सिन्युक् मुदेन् लाजे ओ
यूमा साम्माङ् के जोगुबा फेदाङ्वा, साम्बाहा
कुमिङ्ओ फुदोङ् याकमा वासा, फाक्सा मेसेह
आङ् नाजोम् मेजोगुबा इङ्खोङ् याक्थुङ्साहाले
मेखेप्पु रो ॥

(१९) कोन्हाले आङ् कोन् थिम मेजोगु
आङ् फेदाङ्वा, साम्बा तगाङ् फाक्सा, वासा
फुदोङ् पिमा मेहेक्त्तु रो ॥ फेदाङ्बाहाले
साम्माङ् चोकमा मेहेक्त्तु रो ॥

माबोहाङ् लेन् माङ्पान्

(१) माबोहाङ्ले यूमा साम् थान्छीङ्
आङ् पात्तु वा माङ् पान् कोन्नीन लो—

(२) याक्थुङ् सासे, खेप्साम्मे ओ, हेनी
चोईत्, ताङ्बा, मा साम् तागेरा ग, निङ्वा

नेपाली भाषा

गर्ने मै हूँ । दुनियाँमा ज्ञान बुद्धि खोजने मन
बनाउने ओम् परमात्मा मै हूँ । मेरो सेवा भक्ती
गनु भनी देवबाणीहरू बके ।

(१५) सुन्ने मानिसहरू तर्स । छक्क परे ।
डराए । देव औतारी राजा भनी श्रद्धा गर्न
लागे ।

(१६) तेस बेला देखि यो देशमा माबोहाङ्
राजाले भक्त जोड् संग यो यूमा धर्म प्रचार
गरे । याशोक् गढ बाट यूमा धर्म प्रगट भै
प्रचार भए को ले यूमासाम्माङ् को अर्को
नाउँ यासोकेनी महारानी भयो ।

(१७) यहाँ किरात देशमा यूमा धर्म
मान्नेहरू का माभमा कुखुरा सुगुर को बली
दिने चलन थिएन ।

(१८) पछि सिन्युक मुदेन देश (चिन
तिब्बत) हरू का मानिस हरूले यूमा धर्म का
पुरोहित हरूका नाँउ मा कुखुरा, सुगुर हरू
काटी मेजमानी गर्न थाले भन्ने खबर यहाँ का
किराती बंशले सुने ।

(१९) इतिहरूले पनि यहि चलन गरी
पुरोहित को अघि सुगुर, कुखुरा मेजमानी
राखन थाले । पुरोहित हरूले पनि बली गर्न
शुरू गरे ।

माबोहाङ् को देवबाणी

(१) माबो हाङ् राजा को जीव मा यूमा
साम् आत्मा चडी बके को देव बाणी ईतैहुन—

(२) किरात बंश सबै ले सुन्नु । तिमी
हरू को सृष्टी कर्ता, मूल शक्ति, सर्व व्यापी

किरात भाषा

कुमा, मुजोक् लुङ् ग, मुजोक् वामा, सिवा दिङ् ग, खाहुन अल्लो, मेतुङ्वा काक् हुमा पोङ् रो ॥

(३) अग्ने लाजे, पोक्मा देन ग, के लेरुम आङ था, था लाजे, वेफेरी साङ कीमा मेन्तो, योङमा सिमा चोकमा मेन्तो । थे आङ फेल्ले, थो लाजे साङ यो लाजे साङ, ईङ्गईन लो ॥ हेनी केरेक, ईङ्गईन लो ॥

(४) अग्नेन अग्नेन, तोरा क् दिङ् ग ताङ साङ होता ॥ ईक्सा दिङ् ग खाम्बेन होप्ता खा होप् साङ ग मुहोप् नेस्सा । मिगुम् दिङ् ग मिताङ् लुमनु, खा सुम दिङ् ग खामुङ् लुम् नु इङ्गा त्याङ् आङ् आमुक् साम ले, नावा चोईत् चोगुङ् आङ् ग, आसिक्कुमले आ निङ्गा ले, मेन्छाम् याप्मी चोगुङ् आङ् ग, ईक्सा खाम्बेक मिक्की फुङ्वा, चोगुङ् आङ् ग, आसासे फाङ्, नानुङ् लो ॥

(५) आन्छेन् थिकलेङ् मेन्छाम् साहा लायो लासोत् मेजोगुल्ले, हेन्हा केरेक मेक्खुङ् देमुङ् । मेन्छामसा ले, चोईताङ्वा, मेन्लेमुन ग, चोईताङ् ले, काक मे मेक्लो ॥ उन्छोन् उन्छोन् सामजिक मुन्धुम, केसावाहा, सिवादिङ् ग, खाहुन, पीरु ॥ केखेम्बाहा, काक् मेहिङ् लो ॥ मेन्खेपमुन ग, काक मेमेक्लो ॥

(६) साम्ये साम्ये, मेन्छामसाहा, सिवादिङ् ग, खाहुन पीमा तागेरा ग, निङ्वा कुमा मुहिगुम ग ओङ्सि लेङ्सिङ् चापा याप्मी लेङ्सिङ् आङ् ग, याप्मी लुम्पो, मेदा मेयुङ् ॥ सिवा दिङ् ग खाहुन मेवी ॥ मेन्छाम् साले, कुसिङ् निप्मा कुनासामा, ओक्खेदिङ् ग ताचेङ् केरेक खेम्मा आङ् ग, सिङ्सिङ्, पोङ्मा,

नेपाली भाषा

परमात्मा, जो पहिला उत्पन्न भै सृष्टी को रचना गरे उसले यो उपदेश दिदैछ मुनेर सबै ले सिबनु ।

(३) आफ्नो पूर्व अवस्थाल छाडी टाडो देश आउनु परेता पनि तिमी हरू न तर्सायु । न डराउनु । कारण माथिल्लो देश तल्लो देश सबै मेरो हो । तिमी हरू सबै मेरै हो ।

(४) अधि अकाश पृथ्वी केहि पनि थिएन । उज्यालो पनि थिएन । अग्यारो मुनू सानू थियो । आगो को ज्वाला को माझ बाट उज्यालो ज्योती को माझ बाट म आई मेरो शक्तिले सृष्टी गरी मेरो ज्ञान, मेरो बुद्धी ले मानिस बनाई पृथ्वी को फुल, मेरो छोरा छोरी भनी प्यारो गरी राखे को हुँ ।

(५) अधि एक खेप मानिस जाति ले साह्र पाप काम गरे कोले मले नष्ट गर्ने । मानिस जाति ले आफ्नो सृष्टी कर्ता लाई चिन्दै चिनेनन् भने, उसको सृष्टी कर्ता ले उनी हरू लाई नष्ट गर्छन् । अधि अधि विद्वान विद्वान मानिस हरू निसके र मानिस हरू लाई अर्ती उपदेश दिए । सुन्ने हरू बाँचे । न सुन्ने हरू आफै नष्ट भए ।

(६) बल्लत बल्लत मा मानिस हरू लाई अर्ती उपदेश दीनु को निम्ती परमात्मा भगवान ज्ञानी परडीत हरू को रूप मा जन्म लिन्छन् र अर्ती उपदेश दिन्छन् । मानिसहरू ले बुझी उनीहरू को कुरा बिश्वास मान्नु पर्छ । यस्तो अर्ती उपदेश को कुरा हरू सुनी चर्को हुनु ज्ञानी हुनु पर्छ । परमात्मा को सेवा भक्ती गर्नु

किरात भाषा

चापा पोङ्मा, निङ्वा फुमा, सेवा चोकमा,
चेदो चोकमा, साम्यो याक्क चोक मेल्ले ग,
मेन्धाम् साहा, काक मे हिङलो ॥ लायो
लासोत् चोकमेल्ले ग, मेन्धाम् साहा काक
मेमेकलो ॥

(७) सिनयुकनु ग, इङ्गा तारुङ्, आ मुक
ले ग, थोङ् मो फारुङ् ॥ सिनयुक मुदेन लोच्छा
चोगुङ् ॥ मुदेन नु ग कोयो तारुङ् ॥ सुयेन नु
ग सुनु हाङ्मा, इङ्गा बोखाङ् ॥ कोन साम्यो
इन् सेमा चोगुङ् ॥ सिवादिङ्मा खाहन् पिङ् ॥

(८) उपाजोङ् नु चाङ् जोङ् तारुङ् ॥
तामा लाम्मो लाम्लो चोगुङ् ॥ योकहा केरेक,
तान्दुङ् देसुङ् ॥ तेम्बे लाजे इन्दोक युक्खुङ् ॥
आमुकले ग, च्या च्या चोकमा, काक मुकनुङ्
लो ॥

(९) हेनी इङ्गा तारुङ् सिङ् ॥ हेनी इङ्गा
हिङ्बुङ् सिङ् हेनी केरेक, इङ्गा इल्लो, किमा
मेल्लो, ओक्मा मेल्लो ॥ आ सेवा ग नुरिक
चोगो, आ पान केरेक, खेपसेम्मे ओ ॥ यूमा
साम् ग, इङ्गा आ रो ॥ निङ्वा फुमा, इङ्गा
आ रो ॥ याम्मी थीम ग, चोकमा मेन् लो ॥
खाम्बोङ्बा थीम, चोक मा मेन् लो ॥ सिङ्-
बुङ् लुङ् बुङ्, कोरुमा योङ् खोङ्, इङ्गा चोखुङ्,
आ मुक तगाङ् हाले आङ् साङ्, थे चोकमा
साङ् मेन्छुकुत्तु लो ॥

(१०) मुक्कुम्मा साम्, इङ्गा आ रो ॥
नुमा तामा, ईङ्गा पिने, सिक्कुम् निङ्वा पिने ॥
मेन्धाम् मुई ईङ्गा पिने, हाङ् साम्, माङ् साम्
ईङ्गा पिने ॥ ईङ्गा आमिङ् मेम्बोतेम्मे ॥
केसिङ्दिङ्ग पानु माङ् फाङ्, था मेन्दीङ् ग
मानु माङ् फाङ्, आ फोक्कुङ् ओ युङ्मे

नेपाली भाषा

पछं घमंले मानिस बाँच्छन् । तर पाप छ
मानिस नष्ट हुन्छन् ।

(७) सिन युक् बाट मैले तिमीहरू लाई
ली आए । मेरो शक्तिले लडाई मा मदत गर्ने
सिनयुक मुदेन देश एक बनाए । मुदेन बाट
यहां ल्याए । सुयेन नो सुनुहाङ्मा महारानी म
नै भए र यो धर्म प्रचार गर्नु लाए । र यो
धर्म सिकाए । अर्ती उपदेश दिए ।

(८) उपाजोङ् बाट चाङ्पाजोङ् ल्याए ।
तिमीहरूको नेतृत्व मैले गर्ने । सबै गद्गहरू
मा जय प्राप्त गराए । मदेस सम्म साँद लाए ।
मेरो शक्तिले जे पनि गर्नु सकछु ।

(९) तिमी हरू लाई मैले ल्याए । सबै
लाई म जोगाउँ छु । तिमी हरू सबै मेरै हो ।
न डराउनु । नतर्सीनु । न अताल्लिनु । मेरो
भक्ती राम्रो गर्नु । मेरो अर्ती उपदेश छि
मान्नु ॥ मूल शक्ति मै हूँ ॥ भगवान परमात्मा
मै हूँ अरु मानिस हरू को दस्तुर न गर्नु । आर
जंगल नदी पहाड मैले रचना गरे को हूँ । मेरो
शक्ति लाई अरु कसैले केहि गर्नु सकैन ।

(१०) सबै शक्तिमान आत्मा मै हूँ । सुख
सम्यता म दिन्छु । ज्ञान बुद्धी म दिन्छु ।
मानिस को आयु म दिन्छु । राज काज देव
काज सब म दिन्छु । मेरो नाउ कैल्हे पनि न
भुल्नु । मलाई पिता-माता मानी तिमीहरू सबै
मेरै काख मा बस्नु र म प्यारो गर्छु । रक्षा

किरात भाषा

ओ ॥ हेक्के आङ्ग, इङ्गा मिसुङ्ग,
नानु रुङ्ग लो ॥ ओमेत्तुङ्ग लो, हाङ्गवा फुङ्गवा ।
काक थामुङ्ग लो ॥

(११) नेहा ताप्पा, नेहा नाप्पा, थोङ् के
जोकपा, थोङ् के तोकपा, हाङ् के सेप्पा,
च्यासाङ् च्यासाङ्, इङ्गा सुक्कुङ् ॥

(१२) ताम्फुङ् ओ लाम्, तोमा मुकपा, च्वा
होप तेनओ, च्वा के लोप्पा, थोक् सा कुपु थोङ्
थोङ् इसा काक के हिङ्वा, इङ्गा आ रो ॥

(१३) इङ्गाईन सेवा, चोगेम्मे ओ,
हेनीईन् सोमा, हेनीईन् योमा, हेनीईन् लायो,
हेनी इन लामोत् खारेम् खारोन, ईङ्गा
चोखुङ् ॥

(१४) लायो लासोत् ईङ्गा चित्तुङ्,
साङ् साङ् साम्यो ईङ्गा मिसुङ्ग निङ्वा नुरिक
इतेम्मे ओ, निङ्वा शेघे युक्वेम्मे ओ, शेघे
साङ् साङ् बोखेम्मे ओ ॥

(१५) के साहा नु के मेन्छाहा, हाङ्-
साम् थामुङ्, माङ् साम् थामुङ्, हाङ्वा
फुङ्वा काक थामुङ्गिङ् हेन्हा केरेक्, तुतुगेन
नो तुम्पाङ्हाङ्हा मेबोङ् मेबेक ॥ हेक्के
आङ् ग, हेनी मिङ्गो, हेनी इङ्नाम् पोरेल्ले
ग, इङ्गाईन् याम्पोङ्, मिमितीङ्हा मेबो
मेबेक ॥ हेनी इङ्गाईन् सासे पोङ् लो ईङ्गा
हेनीईन् पामा चोक्का रो ॥

(१६) तुम्बा माङ् साम् फोवा माङ्साम्
तगाङ् माङ्साम्, एगाङ् माङ्साम् इङ्गा
लोच्छा, मुक्केगुसाम्, वा आ फा आङ्
मेत्तुङ् ल पत्ता रो ॥ वेस्मा माङ्हा, इङ्गा
चोगुङ् इङ्गाईन सेवा, चोकमेल्ले ग काक्
आनु रो ॥

उन्छोन मुन्धुम्, काक मेत्तुङ् लो ॥ तान्दी
मुन्धुम् पाप्मा मुक्कुङ् ॥ सिक्कुम् निङ्वा

नेपाली भाषा

गच्छुं आशिषपूर्ण भाग्य दान्छु ॥

(११) दुष्मन् ल्याउने, दुष्मन् खेदनेलेंडाई
गराउने, लेंडाई थमाउने राजा बनाउने, राजा
मास्ने, जस्तै कामपनि म गर्नु सकछु ।

(१२) जंगली स्थान मा बाटो बनाउने ।
पानी निकालने पशु पंखो किरा माछा गैह्र
पालने मै हूँ ।

(१३) मेरो सेवा भक्ति गर्नु । तिमी हर
को पाप धर्म को कुरा को न्याय म गर्छु ।

(१४) पाप कर्म लाई म धिन गर्छु धर्म
कर्म लाई म प्यारो गर्छु । मन मा राम्रो
बिचार गर्नु मन पवीत्र राखनु र चोखो पवीत्र
भएर बस्नु ।

(१५) तिमीहरूका छोरा नाती गैह्र
लाई राज काज गर्ने देव कर्म गर्ने आशिष
दीई भाग्य मानी बनाउछु । तिनीहरू माननीय
मानिस भला आदमीहरू हुन्छन् । तिमीहरू
को मान इज्जत बढ्छ तिमीहरू को मान
इज्जत बढ्दा मेरो पराक्रम गौरव बढ्छ र
तिमीहरू का पिता माता हुन्छु ।

(१६) शुरूको देव शक्ति, अन्तः को देव
शक्ति, अधिहलो देव शक्ति, पछिल्लो देव शक्ति
एकै सर्व शक्तिमान आत्मा मै मात्र हूँ भनी म
भनी रहे छु । अरु देवगण सबै मैले रचना गरे
को हूँ । मेरो सेवा भक्ती गर्नु र अस्सल हुन्छ ।

अधि अधि को मुन्धुम् शास्त्र सबै भने ।
पछि की पनि भन्न सकछु । ज्ञान बुद्धि

किरात भाषा

के गोतुम ग इङ्गा सोरिक, वायेम्मे रो ॥
इङ्गाईन खाहुन, खेप्सेम्मे ओ ॥ लायो लासोत्,
मेजोगेन्ने ॥ याङ्सा येच्छा मेन् एप्तेन्ने ॥
आफे हिङ्मा, वे, हिङ्गेरो ॥ आफे पोक्मा,
वे, फोक्खे रो ॥ अफे चोकमा, वे, चोगेरो ॥
कुसिङ्निप्मा, अफे लक् लो ॥ अफे अफे,
कुसिङ्निप्मा के सुक्तुम् ग, वेस्मा केरेक
कुसिङ्निप्मा, के सुक्तुम् रो ॥ वेस्मा केरेक
कुसिङ्निप्मा केसुक्तुम् ग, तागेरा ग, निङ्वा
फुमा, कुसिङ्निप्मा केसुक्तुम् रो ॥ कुसिङ्-
निप्मा साम योम्बा रो ॥

वेदोहाङ् मुन्धुम्

(१) माबोहाङ्सा, कुलुम्पो ग तान्दी
तान्दी, मुदाहाङ् थीक् साम्यो लोन्दा ॥ कोरो
हेल्ले फोक्तुङ् ओ थीक् हिन्जा होप्ता ॥ हेल्ले
तोङ्वे, खाम्बोङ्वाहा, बीफ्युङ् लोन्दा, हेक्के
आङ् ग, मुदाहाङ् ईन् सारिक् सारिक् थोक्मा
बाखा ॥

(२) खन्नाङ् हेल्ले, 'तागेरा ग निङ्वाफुमा
नाजोम् मेत्तु सेवा चोगु, तुत्तुदिङ् ग हेना
चोगु ॥ थोङ्मो, मुक्कुम्, साम्माङ् नाक्तु ॥

(३) येन् थीक् हेल्ले, कु हाङ्मा हेन्,
कुतग्गीमो, याप्मी लोच्छा, त्या आङ् मेत्तु ॥
के फोक्तुङ् ओ, हिन्जा होप् साङ्, के निङ्वा
ग, मेन्दुक् तेन्ने ॥ केसिङ्ना ओ, कुसा पोङ्
लो ॥ हेने साम्यो, इत्मा आङ् ग, वारुम्-
सिङ्मा, निङ्वा फुमा सेवा चोक्मा, हेक्के आङ्
ग, कुनासामा, के फोक्तुङ् ओ, येम्बीच्छा सा,
लोच्छा पोङ्लो ॥ हेन् कुसिङ्ना नु माङ्थोक्तुवा
पोङ्लो ॥ आङ्कुक् नु कु थागेई खोक्मा-मेल्लो ॥

नेपाली भाषा

खोजछौ भने, म संग लागी वस्तु । मेरो
उपदेश सुन्नु । पाप कर्म न गर्नु । गरिव
दुहुरा न दबाउनु । आफु बांचने हो भने अरु
लाई पहिला बचाउनु । आफु उठनु मन भए
पहिला अरु लाई उठाउनु । आफु लाई केहि
काम गर्नु, मन भए पहिला परमात्मा को
शक्ति माग्नु, आफैले आशिष माग्नु र मात्र
काम गर्नु । आफै लाई प्रथम् बुझ्नु पर्छ ।
आफुले आफु लाई बुझ्नु सके अरुहरू लाई
पनि बुझ्नु सकीन्छ । अरुहरू लाई राम्ररी
बुझ्न सके, सर्वव्यापी परम् आत्मा लाई
बुझ्नु सकीन्छ ॥ बुझ्ने ज्ञान ठूलो शक्ति हो ॥

वेदो राजा को कथा

(१) माबोहाङ् वंश मा पछि पछि यौटा
धम्मो राजा निकीयो । उसको नाँउ मुदाहाङ्
थियो । तर उसको कोख मा कुनै छोरा छोरी
थिएन उनी राजा भए कै साल आदिबासी हरू
ले बिद्रोह मचायो । मुदाहाङ् राजा ती बिद्रोही
हरू संग साह्रै लड्नु पर्‍यो ।

(२) उसले सर्व व्यापी परमात्मा को श्रद्धा
र भक्ती साथ प्रार्थना गरी लंडाई मा जय प्राप्त
गराउने शक्तिमान आत्मा को माग गरे ।

(३) एक दिन उसको रानी को सामुन्ने
यौटा बिचित्र मानिस आई भने । तिम्रो कोख
मा छोरा छैन भनी चित्त दुखाउनु पर्दैन ।
तिम्रो गर्भ मा बच्चा हुन्छ धर्म चिताई, मुहाई
धोई परमात्मा को भक्ती गर्दै बिश्वास गर्नु ।
तिम्रो कोख मा यौटा सुपुत्र को जन्म हुन्छ ।
उनी गर्भ भित्रै देखि देवान्भिक भए को हुन्छ ।
बालक काल देखि उसको केश काट्नु हुँदैन ।
तिमीले पनि जाँड रक्सी पीक्नु हुँदैन । पछि

किरात भाषा

हेने आङ् थो सिजोङ्वा थुङ्मा मेल्लो । तान्दी
थाङ् बेन् केरेल्ले हेल्ले कुनेह हा केरेक थोङ्
थोक्तु आङ् आदोक् लो ॥ थोङ् नान् लो ॥
कोन्याक पात्तु आङ् हेन याप्मी हाङ्मा कुमिक्
तगाङ् मया रो ॥

(४) हाङ्मा रेन् निङ्वा मया आङ्
कुयेम्बा मुदाहाङ् ईन मेत्तु पोरू ॥ अन्देन् माङ्
कुसिङ् याप्मी थोक् इङ्गा आ तगाङ् त्या आङ्
ओक्वे मेत्ताङ् रो ॥ आन्धीगे फोक्तुङ्मो थेम्बी
च्छासा पोङ् मु । इङ्गा थो सिजोङ्वा थुङ्मा
मेन् मु । आजुकल् नु हिनजा रेन् थागेई
खोकमा मेन् मु । थाङ्बेन केरे आङ् हेल्ले
नेहा थोङ् थोक्तुआङ् नान् मु । कोन्याक
पात्तुआङ् हेन् मना आ तगाङ् मया । हेल्ले
याम नावा माङ् कुसिक् वाये । हेक्केले इङ्गा
थेसाङ् सेलाप्मा मेन्छुक् पान् ।

(५) कोन पान् खेप्मु आङ् मुदा हाङ् रेन्
निङ्वा त्याआङ् निङ्वा फुमा सेवा चे शु आङ्
हुक फाक्तु रो ॥ हेल्ले मेत्तु ॥ निङ्क्वफुमाङ् ॥
सिङ्येन् हेने के पाङ्गुबा मना याङ्मो थोक्
लेङ् आ तगाङ् साङ् पाङ्खे ओ ॥ हिनजा पोङ्
अ थे थे चोक्मा नुरिक हुराङ् ओ ॥ आल्जो
मुदा हाङ् ले सेप्माङ् माक् ॥

(६) सेप्माङ् मो हेन् याप्मी मुदा हाङ्
तगाङ् त्या रो ॥ हेल्ले मेत्तु ॥ सिङ्येन् इङ्गा
के हाङ्मा मेत्तुङ् पिरुङ् ॥ हेन्धीफोक्तुङ् ओ
थेम्बीच्छासाथीक पोङ् रो ॥ हाङ्मा ले थो
सिजोङ्वा थुङ्मा मेबोङ्नेन् ॥ निङ्वा थो
साङ्साङ् याकमा ॥ आजुकल् नु हिनजा रेन्
थागेई खोकमा मेबोङ्नेन् ॥ थाङ्बेन पोक्से आङ्
हेल्ले कु नेह थोङ् थोक्तु आङ् नान् चोक लो ॥

(७) हेन माङ् थोक्तुबा हिनजा सारिक
मुक केगुबा लोन् लो ॥ साम्यो इतेच्छे आङ्

नेपाली भाषा

जवान भएर उस्ले उसको शत्रुहरू संग लड़ी
दुष्मन दमन गर्छन् लडाई जित्छन् । यत्ति भनेर
ती मानिस रानी कै सामुन्ने अल्पीयो ।

(४) रानी छक्क परीन र राजा लाई
भनीन । अघि देव रूप जस्तो मानिस मेरो
सामुन्ने खडा भई यशो भन्यो । हाम्रो
कोख मा छोरा हुने रे । मैले जाँड रकसि
न पीवनु रे । बालक को केश न काटनु रे ।
जवान भै उस्ले दुष्मन् दमन् गर्छन् रे । यत्ति
भनी मेरै सामुन्ने अल्पीयो । उसको रंग रूप देव
रूप जस्तो भएको ले उस्लाई केहि सोधनु पुछ
गर्न आँट पुगेन् ।

(५) यो कुरा सुनी मुदाहाङ् राजा
को हृदय आनन्द ले भरीयो र परमात्मा
को भक्ती गरी भने । हे परमात्मा अस्ति पठा-
उनु भए को मानिस् फेरि एक फेरा मेरो
सामुन्ने पठाई बक्सी योस । बालक भए पछि
के के गर्नु पर्ने हो मलाई सिखाई बक्सीयोस
यस पछि मुदा हाङ् राजा ले सपना देखे ।

(६) सपना मा तेई मानिस आई मुदा
हाङ् राजा लाई भने । अस्ति का दिन म तिम्रो
रानी को सामुन्ने आई भनी सके को छु ।
तिमीहरूको कोख मा यौटा छोरा हुन्छ ।
रानी ले जाँड रक्सी पीवनु हुदैन । मन पवीत्र
राखनु पर्छ । बालक काल देखि केटा को केश
काटनु हुदैन । जवान भए पछि उस्ले उसको
दुष्मन् संग युद्ध गरी बिजय प्राप्त गर्ने छ ।

(७) त्यो देवाभिषेक भए को केटो सार्ह
प्रतापी निक्लने छ । धर्म चिताएर बस्नु ।

किरात भाषा

युडेच्छो । कन पान पात्तु आङ् याङ्सि मुदा
हाङ् सेप्पाङ् नु पोगा ॥ कुनिङ्वा सारिक
त्या आङ् निङ्वाकुमा साङ्वे.चोगु आङ् तुम्
तुम् दो हेना चोगु रो ॥

(८) तान्दी मुदाहाङ् रे कुसा बोखा ॥
कुमीङ् बेदो हाङ् मीङ् वात्तु ॥ हेन माङ्-
थोक्नुवा हिनजा आजुकल नु चापा, नुवा
मुक्केगुवा लोन्दा ॥ आजुकल नु हुने थी
सिजोङ्वा मेन्वीरुन् ॥ थागेई आङ् मेन्खोक्
तुन् ॥ थाङ् बेन केरे आङ् हेन सारिक मुक्-
केगुवा बोखा ॥ कुम्बा मासिङ् आङ् याङ्सि
हेन कुम्बा कुलेकवा हेल्लाङ् योक्को हाङ्
बोखा ॥

(९) कोरो खाम्बोङ्बाहा ले सारिक
तिङ्तिङ्नाहेन् मेजोगुआङ् हेन्छीङ् सुम्सी
मनाहा मेछा आङ् हेल्लाङ् योक मेकोवु रो ॥
वेदोहाङ् लेन किप सुम्सी थोकसुबाहा लक
सिङ् सिङ् मेवया ॥ थोङ् मेथोक्नु रो ॥
वेदोहाङ् लोच्छा ले नेह लेन् किप सुम्सी
थोकसुबाहा सेरुसि ॥ कु थोकसुबाहाले केन्म्बा
नेहा मेसेरु मेनात्तु रो ॥

(१०) तान्दी कु नेहा ले हिङ् आम्ब
थीक मेजोगु रो ॥ खुन्छी माङ्गेत्ता थीक
वेदोहाङ् ईन् पीमा आङ् हेन लाम् नु
वेदोहाङ् लेन् मुकसाम् गोप्मा आङ् सेप्मा पोङ्
फाङ् ताफेम्ब हिङ् आम्ब मेजोगु ॥ हेक्के आङ्
हेन्हाले नुमा मेन्छीन् थीक मेसेगु आङ् हेल्लाङ्
योक ओ मेदारुसि आङ् वेदोहाङ् कुहाङ्मा
चोकमा मेबीरु ॥ वेदोहाङ् ले आङ् नुमा
मेन्छीन निमु आङ् कुनिङ्वा त्या आङ्
कुहाङ्मा ताक्नु रो ॥

(११) हाङ्मा रेन कुमीङ् दालीमा वया

नेपाली भाषा

यति बात भई सके पछि मुदा हाङ् निन्द्रा
वाट जागे उसको हृदय आनन्द ले प्रफुल्लित
भई परमात्मा को नांउमा वेदी बनाई धन्यवाद
को पूजा गरे ।

(८) पछि मुदा हाङ् को एक छोरा भयो ।
उस्को नाउ वेदोहाङ् राखे । त्यो देवामिपेक
भएको बालक सानै देखि वाटो चर्खों र
प्रतापी थियो । बालक काल देखि उस्लाई
जाङ् रकसि केहि पनि पोबनु दीएन । केश
पनि काटेन । जवान भए पछि महा प्रतापी
भए । आफ्नो पिता को मृत्यु पछि वेदो हाङ्
हेल्लाङ् गढ को राजा भए ।

(९) तर आदिवासी हरू ले साह्रै डाही
गरेर तिन हजार मानिस हरू ल्याई हेल्लाङ्
गढ घेरा हाले । वेदोहाङ् को तिन सय
सिपाही हरू मात्र हेल्लाङ् गढ मा तैयार
थिए । भयङ्कर काट मार चल्यो । वेदोहाङ्
एकलै ले आदिवासी हरू जम्मा तिन सै मारी
दीए । बांकी उस्का सिपाही हरू ले मारी
भगाए ।

(१०) पछि उस्का शत्रुहरूले वेदोहाङ्
मानं षडयन्त्र गरे ॥ उनीहरूले आफ्नो यौटा
चेली वेदो राजा लाई विवाह दान गरी उस्को
माफत वेदो राजा को शक्ति कसरि आउंछ
कसरि जान्छ खोजने र पता लागे पछि वेदो
राजा को ज्यान लीने षडयन्त्र गरे । तसर्थ
तिनीहरूले यौटा सुन्दरी युवती छानी, ल्याई
हेल्लाङ् गढ की रानी हुन लाई चढाए । वेदो
राजा ले पनि उस्को सुन्दरता देखी रानी
बनाउन ग्रहण गरे ।

(११) रानी को नाउँ दालीमा थियो ।

किरात भाषा

रो ॥ वेदोहाङ् सेप्मा नेहा ले ताफेम्ब
हिङ्माम्ब मेजोगु बा हुने मेल्ले मुन् रो ॥

(१२) थीक लेङ् वेदोहाङ् कुगुङ्वा हा
मेत्था आङ् दालीमान् मेमेत्तु ॥ वेदोहाङ्
आनिगेइन हाङ् चोक् साङ् हेन आनिगेइन
नेह इत्मा पोङ् रो ॥ हेल्ले मुक्पाम्, आक्के
ता, आक्के पेठ कुसिङ्गित्ते आङ् मेमेत्ताडे ॥
केमेत्तुन ग्र सेरम्बा रो ॥ हाङ्मा दालीमा ले
किस्या आङ् हुन्छी पान् खेप्नु रो ॥ हेल्ले
वेदोहाङ् निङ्वा नात्तु कोरो मेबोगुन लो ॥

(१३) थीक लेङ् वेदोहाङ् हेलाङ्
देन् ओ नासाङ् आङ् पच्छा । हाङ्मा दालीमा
हाबेर हाबे आङ् वेदोहाङ् लेम्मा चोगु ॥
हेल्ले मेत्तु ॥ आदाङ्बे ॥ हेने बा केकेरे
आङ् केयुङ् ॥ के नेहा सिदोत् मेयुङ् लो ॥
हेन्हा काक ले मेफोत्तु ग्र, के मुक मेदेरु ग्र
ईङ्गा थे चोकमा रो ॥ आल्लो सेक्वा मेत्ताडे ॥
ईङ्गा आङ् के मुक् चिङ्मा फानेवे ॥

(१४) वेदोहाङ् ले तेत्लासेबुङ् थीक ओ-
सिन्थाक्तु आङ् मेत्तु पीरु ॥ हेन् तेत्लासेबुङ् चेप्नु
देसु ग्र, आमुक साम् लोन् पेक ॥ हाङ्मा दालीमा
ले कुनासारुआङ् कुन्छोङ्वाहा मेत्तु पीरुसि ॥
सेन्दी थीकओ कुनेहा मेचिङ् मेत्येआङ् हेन
तेत्लासे बुडमेचेप्नु मेदेसु । हेक्के आङ् वेदो
हाङ् सेप्मा हेल्लाङ् योक ओ मेथाडा रो ॥
याङ्मो थोङ् बोखा ॥ वेदो हाङ् लेन मुक साम्
त्या आङ् केरेक नेहा सेरुसि ॥ थीक मेच्छी
मेलेच्छिङ् मेबेरो ॥

(१५) तान्दी थीक लेङ् हाङ्मा दालीमा
ले हाङ् निङ्वा नात्तु रो ॥ वेदो हाङ् ले मेत्तु

नेपाली भाषा

राजा मानं यस्तो पङ्कजं गरे को वेदोहाङ्
लाई पता भएन ।

(१२) एक दिन वेदो हाङ् राजा का साला
हरु हेल्लाङ् गढ आई दालीमा रानी लाई भने ।
वेदो हाङ् हामी हरु को राजा भएको छ र
पनि उ हाम्रो शत्रु हो । उसको शक्ति कहाँ बाट
आउँछ कसरि जान्छ राम्ररि बुझेर हामी
हरु लाई भन्तु । हैन भने तिमी लाई मानें
छौं भनी धाँक दिए । दालीमा रानी ले
डराई डराई उनीहरु को कुरा मान्नु कर
लाग्थो उस्तै वेदो राजा को दिल खोजीनु
तर पाईनन् ।

(१३) एक दिन वेदो राजा हेल्लाङ् गढ
मा बिश्राम गरी रहे थियो । दालीमा रानी
रुंदै रुंदै वेदो राजा को छेउ आई भनीन् ।
हजुर चाहि ईत्री बस्नु हुन्छ । हजुर को शत्रुहरु
घेरै छन् । तिनीहरु सबै ले हम्ला गरे, हजुर
लाई बिजय गरे मेरो के गति हुने हो । तर्सथ
साँचो भनी बक्सीयोस । म पनि हजुर को
शक्ति लुकाउने प्रयत्न गर्ने छु ।

(१४) वेदो हाङ् ले यौटा केरा को
बोट देखाई भने । त्यो केरा को
बोट काटोए पछि मेरो शक्ति जान्छ ।
दालीमा रानी ले यो कुरा बिश्वास
मानी उसको माईती हरु लाई भनी दीए । राती
ती दुष्मन हरु आई चुप चाप् केरा को बोट
काटी हेल्लाङ् गढ का राजा वेदो हाङ् मानं
भनी गढ मा हम्ला गरे ॥ मयङ्कुर लडाई
भयो । वेदो राजा को शक्ति जागी सारा दुष्मन
हरु मारी भगाए ॥

(१५) अर्को दिन दालीसा रानी ले वेदो
राजा फर्काई मन् खोजे । राजा ले भने म

किरात भाषा

पीर ॥ ईङ्गा इप्मायु आङ् नेस्साङ्बा योम्बा
ईदात् थीक ले आहुक् आलाङ् मेखेक्मु मेवीरू
अ आ मुक्साम् लोन पेक लो ॥

(१६) सेन्दी थीक ओ वेदो हाङ् इप्साङ्
नेस्सेबा कु नेहा स्वा मेट्या आङ् कुहुक कुलाङ्
काक् योम्बा ईदात् थीक् ले मेखेक्मु मेवीरूरो ॥
वेदो हाङ् इप्मानु पोगे आङ् थुम चोगु आङ्
मेखेक्मुबा ईदात् काक फुरुपीरू ॥ याङ्मो
थोकमा बोखा ॥ वेदो हाङ् ले केरेक सेरसि ॥

(१७) याङ्मो थीक लेङ् वेदो हाङ् कु
नाम् चामा देन् ओ नाम्चारे आङ् वया ॥
हाङ्मा दालीमा ले वेदोहाङ् लेम्मु आङ् मुक-
साम् तामा नु पेक्मा मुन्धुम् सेलापु ॥ वेदो
हाङ् ले सिबी पान काक् मेत्तु पीरू रो ॥ हेल्ले
मेत्तु ॥ आञ्जुकल् नु आथागेई मेन्खोक्केवा ॥
खोक्तु देसु ले ग आमुक्साम् मेदानेन् लो ॥
याङ्मो आमुम्त्रोक ओ येन् लाक ले लोकतु पीरू
अ आ मुक्साम् लोन पेक् लो ॥ इगा थे चोक्मा
साङ् मेन्छुक पान् लो ॥ हाङ्मा दालीमा ले
कोन् पान् काक् कुन्छोङ्बाहा मेत्तु पीरसि ॥

(१८) सेन्दी थीक् वेदो हाङ् इप्साङ्
नेस्सा । हेन सोफा ओ कु नेहा स्वा मेट्या आङ्
थाक फेजा ले हाङ् रेन थागेई खोक्तु देसु रो ।
हाङ्मा दालीमा ले फोक्खु साङ् वेदोहाङ्
पोक्मा मेन्छुक तुन् लो ॥ कुमुक साम् पेरो ॥

(१९) कुनेहा ले येन लाक थीक मेदारू
आङ् कुनामुम्त्रोक ओ मेलोकतुल्ले वेदो हाङ्
मुक् साम लोन पेरो ॥ वेदो हाङ् मासिङ्
लो ॥

(२०) खाम्बोङ्बाहा मेशोता आङ् योम्बा
चुमलुङ् मेजोगु ॥ ससोत् सराङ् मेजोगु आङ्
हेल्नाङ् योक ओ खाम्बोङ्बा हाङ्
मेसेगु रो ॥

नेपाली भाषा

निधाए को बेला ठूलो लहरा ले मेरो हात
छुट्टा बांधी दीए पछि मेरो शक्ति हरोउ छ

(१६) एक रात राजा निधाए को बबत
दुष्मन हरूआई राजा का हात् छुट्टा लहरा ले
बांधे । राजा भट्टे जागेर जोड़ संग बल गरी
हात पाउ को लहरा चुँडाई सब दुष्मन हरू
मारे ॥

(१७) फेरि एक फेरा वेदो हाङ् उसको
बिथाम गर्ने जग्गा मा बिथाम गरी रहे थे ।
दालीमा रानी ले फकाई २ शक्ति आउने
जाने को मुन्धुम कथा सुन्नु मागे । तेस बेला
राजा ले सारा गुप्त कुरा हरूखोली कन भनी
दियो । उसले भन्यो । बालक काल देखि मेरो
केश काटे को छैन । काटना साथ मेरो ताकत
घटी जान्छ । फेरि मेरो नाभी मा गोपे को
भाला ले घोच्यो भने मेरो शक्ति मान आत्मा
निक्की जान्छ । म केहि पनि गर्नु सक्तीन ।
यो सबै कुराहरुदालीमा रानी ले उसको माईती
हरू लाई भनी दिईन् ।

(१८) एक रात वेदो राजा निधाए को
मौला पारी उसको दुष्मन हरू आई छुरी ले
वेदो राजा को केश काटी दियो ॥ दालीमा
रानी ले उठाउदा पनि वेदो राजा उठन सकेनन्
उसको शक्ति घटी गयो ।

(१९) उसको दुष्मन हरूले गोपेको भाला
बनाई उसको नाइटो मा घोचे । वेदो राजा
को शक्तिमान आत्मा निक्की गयो । वेदो
राजा मरी गयो ।

(२०) आदिवासी खाम्बोङ्बा हरूले
रमाहट गरे । हुँक बडाई गरे । महा सभा गरी
आदिवासिहरु कै राजा निर्वाचन गरी हेल्नाङ्
गढ़ मा राखे ।

किरात भाषा .

(२१) हाङ्मा दालीमान् मेमेन् के फाक्नुङ्
ओ येम्बीछा मा बांखे ग्र इङ्वाङ् पीमा ॥
सेरुम्बे मेन्छीमासा बांखे ग्र इङ्वाङ् पीमा मेवाङ्
नेन् । हेक्के आङ् याङ्मि हाङ्मा दालीमा
चेम्फुजोङ् ओ पे आङ् युङ् रो ॥ तान्दी कु
फोक्नुङ् ओ येम्बिच्छाना बांखा ॥ कोरो
हाङ्मा दालीमा ले कुओङ्केवा आसेप आबी
फाङ् कुन्छोङ्वाहा मेन्छीमासा बांखा रो
फाङ् ईङ्वाङ् हाङ्मि ॥ हेन्हा ले साङ्
मेन्छीमा सा फाङ् मेमेन् रो ॥ कुम्मा ले
मेन्छीमा सा तेन् चाखमु पीरु आङ् हिङ् रो ॥

(२२) तान्दि तारिगेन थाङ्वेन् केरेल्ले
मुयुङ् मुथो लिङ् । कोरो कुम्मा ले कुसान
मेन्छीमासा लेङ्मिङ् आङ् युङ्मा मेन ग्र कुम्बा
नेहाले आसेत् फाङ् खाहुन पिरु रो । हेक्के
आङ् हेल्ले आङ् मुयुङ् मुथो काक् आक्खुदेसु
आङ् मेन्छिन लेङ् सिङ्गे आङ् युङ् रो ॥
कुम्बा रेन मुन्धुम् हावेक केरेक खेप्सु ॥
याङ्मो कुम्बा नु केफेम्बा मुदेम्बा सिन्धुकपा
थोकमुवाहा रेन हुन्छि पाङ्फेहाओ पे आङ्
चुम्लुङ् चोगुसि ॥ खाम्बोङ्वा हाङ् नु याङ्मो
थोङ् चोकमा मुनाङ् तोङ् चोगुसि ॥ हेन्हाले
आङ् थोङ् चोकमा पान् मेविरु रो ॥

(२३) कोरो हेल्ले वे हिङ्माम्ब चोगुरो ।
खाम्बोङ्वा हाङ्मा नु मेक्खीम चोकमा पान्
चोगु ॥ खाम्बोङ्वा हाङ्मा आङ् हेन्
मेन्छीन् नु मेक्खीम चोकमा तेन्दा रो ॥
मेक्खीम् पोङ्मा तगाङ् कुम्बा थोकमुवाहारेन
पाङ्फे ओ पे आङ् मेत्तुसि ॥ मेक्खीम पोङ्मा
येन मुम्सि तगाङ् सेतलुमभकसे पेगील्ले केरेक्ले
खो फे लाक ली तोङ् केरेक मेदेह आङ्
खाम्बोङ्वा हाङ् कुवेसाङ् चिङ्मा आङ्
याक्मा रो ॥ मेक्खीमयेन मेक्काम् चोगु

नेपाली भाषा

(२१) दालीमा रानी लाई भने । छोरा
जन्माए हामी लाई खबर गर्नु, मान्छे छौ ॥
छोरी जन्माए खबर गर्नु पर्दैन । तेस दिन देखि
दालीमा रानी चेम्फुजोङ् गङ् मा गई बसे ।
पछि उसको कोख मा छोरा जन्मीयो । तर दाली
मा रानी ले छोरा मारी दिन्छ भनी डरले
छोरी जन्मीयो भनी खबर गरे । उनीहरू ले
पनि छोरी भो भने को मुनी मान्छे कोशिस
गरेनन् दालीमा रानी ले उसको पुत्र लाई
छोरी कै पोशाक लगाई पालन पोशन् गरे ।

(२२) पछि तन्नेरि भएर जुङ्गादारि
निकीयो । तर उसको आमाले उसको छोरा
लाई छोरी को भेष मा बस्नु पर्थे । नत्र उसको
पिता को दुष्मनले मारी दिन्छ भनी अति
दुईन् । तसर्थ उसले पनि आफ्नो जुङ्गादारि
उखाली तरणी रूप मा बसी । औ आफ्नो
पिताको पूर्व कथा सब अध्ययन् गरे । उनी
उत्को पिता को अनुचर वर्ग जो चिनीजा र
तिब्बतीहरू मात्र थिए उनीहरूका गाँउ मा गई
सभा गर्न थुरु गरे । पुराने राजा संग फेरियुद्ध
गर्न सल्लाह गर्न लागे । उत्को पिताका योद्धा
हरूले पनि लड्ने भनी प्रोत्साहन दिए ।

(२३) तर उसले अर्कै उपाय गरे । पुराने
राजा को छोरा संग बिवाह गर्ने कुरा चलाए ।
पुराने राजा को छोरो ले पनि यो केटी रूप-
धारी व्यक्ति संग बिवाह गर्न मन गरे । बिवाह
को अघि यो मानिस उत्को पिताको योद्धाहरू
का गाँउमा गई फेरि सल्लाह गरे । उसले भने ।
बिवाह को दिन को तीन दिन अघि आधा
रान नाचे पछि सबै योद्धाहरू ले आफ्नो
आफ्नो ढाल तर्बार, भाला, काँड धनु जस्मै
पुराने राजा को दरबार कै नजिक लुकाई

किरात भाषा

आङ्, याङ्सि केरेकले अन्देन् मेचिक्नुवा थोङ्सामा मेलोत्तु आङ्, खाम्बोङ्वाहा ख्याम् लेप्पाङ्लेप तोम्मा सेप्पा रो फाङ्, इङ्तोङ् चोङ्गुसि । केरेकले कुपान मेतेन्दा ॥ हेक्के आङ्, हेन्हारेन् थोङ्सामाहा मेचिक्नु रो ।

(२४) मेक्खीम येन् केतिल्ले कुम्भारेन् थोकसुबाहा ख्याम् मेक्खीम् कुदिक चोकमा मेवे रो ॥

(२५) सेन्दिक सेत्तुम्भक्से तगाङ्, मेक्काम् थिम् चुरा रो ॥

(२६) हेन् सोफा ओ कुम्बा थोकसुबाहाले अन्देन् मेचिक्नुवा थोङ्सामा आल्लेक मेलो-
न् आङ्, खाम्बोङ्वाहाङ्, कुहीम् मेकोवु आङ्,
खाम्बोङ्वाहा ख्याम् लेप्पाङ्, लेप मेनोह रो ॥
मेसेहरो ॥ खाम्बोङ्वा हाङ्, साहा काक
मेसेहसि ॥ हेन् मेन्छोन् लेङ्सिङ्वा हाङ्साले
आङ्, कुम्बा खोफे तेम्पु आङ्, सारिक थोङ्,
थोक्नुसि ॥ खाम्बोङ्वाहा केरेकमेसेहसि ॥

(२७) हेक्के आङ्, कुम्बा थोकसुबाहा ले
हेन् मेन्छोन् लेङ्सिङ्वा थाङ्बेन् हेन्हारेन् हाङ्
मेजोगुरो । कुमिङ्, होप्तेल्ले कुथोकसुबाहा ले
हुने चेम्फुजोङ्, नु बोखेवा हाङ्, फाङ्, कुमिङ्,
चेम्फुजोङ्, हाङ् मिङ्मेवातु मेविरु रो ॥

थेवा साम् मुन्धुम्

(१) सिनयुक लाजे ओ हांग सा लुम्मो
लिउ चुवाङ्, हाङ् ले तोङ्बे ओ हेन् लाजे
हाङ्, सुम्सी ओ हात्तुसि आङ्, वायेसि ॥

(२) तुम्हाङ् ग लिउ चु हाङ्, सुरुम्हाङ्,
ग कु वाङ्, ती, फोवाहाङ् ग चु को ली वाङ्
हा मेवाये ॥

नेपाली भाषा

राखनु । विवाह को रात लग्न भए पछि
सबैले लुकाई राखेको हतियार भिनी साग
खाम्बोङ्वा हरु लाई वेउजुर काटी मारी
दिनु । उसको यस्तो सल्लाह सबै योद्धाहरुले
स्विकार गरी आफ्नो आफ्नो हतियार लगी
पुराने राजा को दरबार छेउ लुकाई राखे ।

(२४) विवाह को दिन सबै योद्धा हरु
जन्ति भै पुराने राजा को दरबार मा गए ।

(२५) आधा रात को अघि बाटै विवाह
को लग्न गर्ने कर्म काण्ड सिद्धियो ।

(२६) तेसै मौका मा उसको योद्धा हरुले
लुकाई राखे को युद्ध सामग्री सबै भिनी पुराने
राजा को दरबार घेरा दिई खाम्बोङ्वाहरु लाई
भकाभक काटन मानं शुरू गरे । खाम्बोङ्वा-
हरु घेरै मारीए । तरुणी भेष धारी ब्यौली ले
पनि आफ्नो पिता को ढाल तवार ले खुब
लडे । पुराने राज बंशीहरु सबै खतम् भए ।

(२७) तेसपछि उसको श्विताका, अनुचरबंग
सब जम्मा भई तरुणी भेष धारी मानिस लाई
आफ्नो राजा बनाए । तर उसको पुष्प नाउँ
थिएन । तसर्थ उसको योद्धाहरुले उस्ताई यो
चेम्फुजोङ् गढ बाट भएको भनी उस्ताई
चेम्फुजोङ्हाङ् भनी नाउँ राखी दिए ।

बाजे देवता (रणदेवी) को कथा

(१) चिन देश मा हाङ् बंशी राजा हरु
मध्ये लिउ चु वाङ्, हाङ् राजा का पाला चिन
देश तिन राजा हरु मा बांझीए को थियो ।

(२) पहिलो लिउ चु वाङ्, दोस्रो कु-
वाङ्, ती, तेस्रो चु को लीवाङ् राजाहरु
थिए ।

किरात भाषा

(३) कन हांग सा हा उन्छोन् नु सारिक
इङ्नाम् के गप्पाहा मेवायेरो ॥ हेन्हा सारिक
खासाम्बाहा मेवाये साङ् थोङ् मेयोक्तु र
मेवाये ॥

(४) हाङ् कु वाङ्नी थोङ् थकमे ओ
सारिक मुक केगुवा वाये । हेन मासिङ् आङ्
याङ्सि हेल्ले लाजे सावा हा काक्ले हुने थेवा
साम् मिङ् वानछिङ् आङ् सेवा चोकमा
मेहेक्तु रो ॥

(५) हेल्ले कुसा मेन्छा तान्दी मुदेन लाजे
ओ मेचछीङ् मेफेरा आङ् मिङ्सरा वान्छीङ्
मुदेन हाङ् लो ॥

(६) मुदेन हाङ्लेन् गुसालेन् कुमीङ् खत्रा
वया ॥ खत्रा गुसा कान्धुङ्हाङ् वया ॥ हेल्ले
गुसा तिनोहाङ् ॥ हेल्ले गुसा नामगे हाङ्
वया रो ॥ कोन् तिनो हाङ् ले सा मेन्छाहा
काक् मेदाह आङ् थो मुदेन लाजे लेह आङ्
किरात् लाजे ओ मेया आङ् याङ्रूप पाङ् फे
ओ मे युङ् रो । याङ् रूप पाङ् फे नु दोरोम्बा
पाङ्फेओ मेचछीङ् ॥ हेन्हा नु पांचथर थुमलेन
नाङ्गीन् पाङ्फे ओ मेचछीङ् । हेन् तोङ्वे ओ
हेन्हा योम्बा ताम्फुङ् लक् पोक्सेले केबा माक्यु
हा सिदोत् सिदोत् मेवाये रो ॥

(७) तिनोहाङ् ले गुसा नामगे इत्थुङ् ओ
फाकलेङ्मा पेकवा केबा थोक् नु थोक्वेच्छी ॥
नामगे ले केवान् तेम्गु आङ् थाप्गु रो ॥
याप्मी हा निङ्वा मेमया आङ् हेन् देन् रे
कुमीङ् केबाङ्देन् मीङ्मेवात्तु रो ॥

(८) आल्लो नामगे हाङ् रे गुसा
तुम्पाङ्से ॥ हेल्ले गुसा पाथोङ् हाङ् ॥ हेल्ले
गुसा नेच्छी वायेसि ॥ खुन्छी मीङ् चुक मीबा
नु लतीबा वायेसि ॥ तान्दी कोन् नेच्छी

नेपाली भाषा

(३) ई हाङ् वंशी राजाहरू अघि देखि नै
नामी थिए । सम्प्रति को शिवर मा थिए र
पनि आपस्त मा लड़ी बस्थे ।

(४) कु वाङ् ती राजा लंडाई गनु मा
साह्र बीर थिए । तसर्थ उसको मृत्यु पछि
उस्का वंश ले उस्लाई रणदेवी अथवा ।
बाजे देउता मान्न लागे का थिए ।

(५) तेहि वंश का छोरा नातिहरू पछि
तिब्बत देश बसे आई मुदेन हाङ् नाउ ले
प्रसिद्ध भए ।

(६) मुदेन हाङ्को खत्रा नाउ भए को
एक पुत्र थियो । खत्रा को छोरो कान्धुङ् हाङ्
भयो उस्को छोरो शान युङ् हाङ्, उस्को
छोरो तिनो हाङ्, उस्को छोरा नामगे थियो ।
यो तिनो हाङ् आफ्नो परिवार लिई तिब्बत
बाट किरात् देश मा बसे आई याङ् रूप मा
बसे याङ् रूप बाट दोरोम्बा गाँउ मा बसे
सरे । बहाँ बाट पांचथर को नाङ्गीन् गाँउ मा
बसे सरे । तेस बेला त्यो गाँउ को चारै पटि
भयङ्कर बन् थियो । बाघ भालु हरू
प्रशस्त थिए ।

(७) तिनो हाङ् को छोरा नामगे एक
खेप खोरिया फाँउनु जाँदा बाघ संग कुस्ति
पर्यो । नामगे ले बाघ पक्री पछ्यारेर मार्यो ।
मानिस हरू ले उस्को सामर्थ देखेर त्यो जग्गा
को नाउ नै केबाङ् देन् राखे ।

(८) अब नामगे को छोरो तुम्पाङ्से उस्को
छोरो पाथोङ् हाङ् भयो ॥

पाथोङ् हाङ् को दुई भाई छोरा हरू
भए । जेठो चुक मीबा कान्छो लतीबा नाँउ ले

किरात भाषा

फुनुसा येच्छावा बोखेसि ॥ सारिक् दुखे
लोमुसि ॥

(९) नेप्माङ् फुनुसा ले यूमा साम तागेरा
निङ्वा फुमान् सारिक माङ् खोयूसि आङ् हुक्
फावतुसि आङ् सिक्कुम निङ्वा नाक्कुसि ॥
तागेरा निङ्वा फुमाले नेप्कु नानुसि आङ्
नुमा तामा थामु पिरुसि ॥ याङ्मो मुक साम
थामु पिरुले नेप्माङ् केशुम्बा लोन्देसि ॥

(१०) नेप्माङ् ले इधिङ् योक् हेयो हुन्छी
युक्ता देन चोगुसि ॥ हुन्छी पित् हा, साङ्-
वेन हा, लुक् हा सिदोत् सिदोन् चोगुसि ॥
हेन् ताम्फुङ् ओ केवा माक्पूहा सारिक योरिक
मेपोडील्ले हुन्छी पित् सावेत् लुकहा योरिक-
मेसेह मेबिरु रो ॥

(११) चुकमीबा लातिबाहा ले लाम था
लाम थामा हेयो ई मेयुक्तु साङ् सा थीक्
आङ् मेयाक्तुन ॥ खुन्छी निङ्वा मयासि ॥
थेमा नी पोक्मेबे फाङ् नेप्माङ् फुनुसा ई
ओमेच्छे पेसि रो ॥ ईहा केरेक पेन्देवा निसुसि ॥
थे ले चोगुवे फाङ् नुरिक ओभेत्तुसिबा ई थीक्
ओ कप्पोबा थीक् ईयाक्कु आङ् नेस्सा ।

(१२) नेप्माङ् ले सिन्दोमुसि ॥ हेने हा
ने ? अतान् केयुङ्खा ने ? हेन कप्पोबाले मेत्तु ॥
इङ्गा थोकले नेन् साम्माङ् आ ॥ साम्मा नेन्
कुमाङ् आ ॥ इक्सा खाम्बेक तोरोक ताङ्साङ्,
मुरित केजोङ् साम्माङ् आ ॥ मेन्छाम्सा ओ
हाङ्वा माङ्वा हाआसिङ् ॥ हाङ्जिलि हाङ्
साम, माङ्जिलि माङ्साम् तेङ्गोदिङ् योलाम
थाआसिङ् ॥

नेपाली भाषा

प्रसिद्ध थिए । ई दुई भाईहरू ठुठुगा भए ।
साह्रै दुःख पाए ।

(९) दुवै भाई ले यूमा साम परमात्मा को
भक्ती गरी ज्ञान बुद्धि मागे । परमात्मा ले
दुवै लाई माया गरी ज्ञान धन ले युक्त बनाए ।
दुवै जना बीर भए ।

(१०) दुवै ले ईधीङ् योक मा गढ़ बनाई
बस्न लागे । वृन्दावन थियो । तिनी हरू ले गाई
गोठ भैंसी गोठ भेडा गोठ को पूरा बन्दोबस्त
गरे का थिए तर त्यो जंगल मा बाघ भालु
अत्यन्त वेसि भएका ले ती जंगली जानवार
हरू ले तिनी हरू का गोठ को जन्तु हरू
धेरै मारी दिए ।

(११) चुकमीबा लतीबा हरू ले ती जंगली
जानवार हरू मार्न को निम्ती गौंङा गौंङा मा
पासो थापे । तर कुनै पासो मा ती जानवार
हरू न परे को देखी ती दुई भाई हरू लल्ल
परे ! दुवै भाई पासो थापे को हेर्न जाँदा सबै
पासो फुक्ले को बिग्रे को भेटे । कुन कारण
यस्तो विगार भो भनी प्रत्येक पासो निरीक्षण
गर्दा यौटा पासो मा यौटा बुढो मानिस अड्की
रहे को भेटे ।

(१२) दुवै भाई ले तिमी को हो ? कहाँ
बस्ने हो भनी सोधनी गर्दा बुढो ले भने म
तिमी हरू को कुल पितृ देवता हूँ । आकाश
पताल हावा सबै ठाँउ घुमी हिड्ने देवता हूँ ।
मानिस जाति लाई आशिष दिनु आएको हूँ ।

किरात भाषा

(१३) हेन्छी हीम तुम पाङ्ग्योक पेसे आङ् चगेरे आचुकवा खवालुङ् थाक् फुत्पा याकसिङ्गे आङ् याताङ् दिङ् कुनो थेवा रेन् येत्नाला शाङ् वे चोगेच्छे । हेक्के आङ् ग लासारि नामसारि वाजिरी वाजोङ् नोमा फुङ्जिरी फुङ् जोङ् नोमा, नाम थुपा तुईङ् ला थुपा तुम्बो सेवा, वया गेन चाङ् वान् यास्या थाग कुट्प थीक नु, सुयोवेत्खे वाङ् वेत् कोक फोगीया चा लुप् कुई सेवा चोगेच्छे ॥ हेक्के आङ् ग नामफाला लाफाला रे एन्नेमा साम आ ॥ थासा पिपुले ताङ् चो लेप् साम्माङ् आ । पाम फोई साम् फीम्माले तेरेप्मा साम आ ॥ तागा तेत्ले थेचुम् साम् आ ॥ लाङ् सोरे सावा थेकोप् फाङ्गोप् लाम् साम् आ ॥ हुक सोरे पेत्थेमा साम्माङ् आ ॥

(१४) खन्नाङ् याङ्सि चुकमिवा लातिवा हीम्मो नुक्खुसिआङ् माङ् खोमा चोगुसि ॥ थिक येन ताम्फुङ् मो माङ् खोयुसि ॥ नि येन् ले हीम् लाम दो ओ माङ् खोयुसि ॥ सुम येन् ओ नारा सेप्पा माङ्खोयू ले साम्माङ् थान्छिङ्गे आङ् मुक साम खोमु रो ॥ खन्नाङ् खो फे तेम्मुसि आङ् होक्चुम् लोकमा पिम्मा पेमा हेवतुमु रो ॥ केवा माकयू काक् सेरुसि ॥ नामफुन् योक ओ योक् चोगुसि आङ् हाङ् चोगुसि ॥ वे पाङ्फे हाङ् हा थोङ् मो फारुसि आङ् इङ्नाम् युक्खुसि ॥ पापसेङ्हाङ् नु इमेहाङ् हा फारुसि आङ् खुन्छी नेहा काक् नान्दुसिरो ॥ इलाम इमेहाङ् रेन् हाङ्सामा मेक्किम चोगुसि ॥ वे हाङ्हा ले थेवा साम लेन मुक मेनिमु आङ् थोङ् साम् मिङ्वात्तु आङ् थेवा सम्माङ् चोक्मा मेहेक्तु रो ॥

नेपाली भाषा

(१३) तिम्रो दुई भाई घर गएर तुम्पाङ् थोक् जग्गामा मेरो नाउ मा पूजा गर्ने थान बनाएर माननीय ज्योती मय बाजे देउताकोनाम मा धुप बाती ध्वजा गाडी आठ तले थान बनाई चोखो पानी राखी फुल फलेदो ले सिङ्गार पकार गरी धुप जलाई फल फुल कन्द मूल राखी मेरो पूजा गर्नु । तिन दिन सम्म पूजा गर्नु । तिन दिन पछि इष्ट मित्र खुवाउनु ।

(१४) यी बात सुनी दुवै भाई ले आफ्नो कुल पितृ देव मानी पिठीऊँ मा बोकी घर लानु भन्दा खाम् हेला नामक जग्गामा अन्तर्धान भए । तेस पछि चुकमीबा लतीबा हरू घर गई अधि आदेश भए वमोजिम पूजा को तख्तर मा लागे । पहिलो दिन बन मा गई पूजा गरे । दोश्रो दिन घर को ढोका मा पूजा गरे । तेस्रो दिन नारासेष्वा अर्थात् शान्ती होस भनी पूजा गरे पछि तिनी हरू को जीवमा आत्मा चडी तिनी हरू ले शक्ति पाए ॥ ढाल तरवार लिएर उडी उडी युद्ध गर्नु सक्ने भए । तेस जंगल का बाध भालु सबै मारी दिए । नामफुनयोक्मा गढ बनाई गाँउ क्षिमेक मा हुकुम चलाउने राजा हरू भए । उनी हरू को सामर्थ्य बुझी क्षिमेक का राजा हरू ले लडाई मा मदत मागे । पाप सोड् र लापचा राजा हरू लाई युद्ध मा मदत गरी उनी हरू का बैरीहरू सबै

किरात भाषा

हीमसाम्माङ् मुन्धुम

(१) तोरोङ् दिङ् ग, ताङ्साङ् खेम्दु ॥
ईक्सादिङ् ग, खाम्बेक खेम्दु ॥ मेनछाम् दिङ्
ग याप्मी साले लाबे साङ्ले, सेन्दीक खेम्दु ॥
नाम्बे साङ्ले, लेन्दीक खेम्दु ॥ मेन्छामसाले,
चोईत खेम्दु ॥ याप्मी मेन्ने, थेआङ् साङ् ग ॥
मेनखेम्दुन लो, फा आङ् इत्तु ॥ तागेरा ले,
निङ्वाकुले ॥ नानुरू आङ्, मेन्छाम साहा,
हिङ्मा याक्मा, मिक्कीकुङ्वा, फेक्मा चोकमा,
इक्सा, खाम्बेक, खेम्मा चोकमा, इत्तुआङ् ग,
मुसाम् थामु ॥

(२) हेक्के आङ् साङ्, मेबोङ्नेन् फाङ्
तागेरा ग, निङ्वाकुले, याप्मी कोम्मा, याप्मी
ताङ्मा, याप्मी हिङ्मा, सावादिङ् ग, मुईङ्
थामु हेक्के आङ् ग, खावेसो ग, थापु माङ्
थीक, लेङ्सिङ् आङ् ग, याप्मी हीम्मो
ओमेत्ते रो, फा आङ् हेल्ले मेन्छाम् याप्मी,
हीम्हा केरेक् कोसो फा आङ् इङ्जाङ् पीरु ॥

(३) तागेरा ग निङ्वा फुमा पेलेपान्चान्
सागा इनचान् खेप्सु आङ् ग ताक्तु आङ् ग,
खावेसो ग थापु माङ् हेन् कप्पो तुम्सा लेङ्सिङ्
आङ् ग, मेन्छाम् याप्मी पोङ्मा देन् नु मेन्छाम्
सालेन् पाङ्योक् पाङ्योक् ओमेत्तुआङ् युङ् ल
पत् रो ॥ हेल्ले याम्बेक, याप्मी साहा, नुबा
चोकमा, नुमातामा पीमा आङ् ग, मेन्छाम्
साहा नुरिक हिङ्मा लक लो ॥

नेपाली भाषा

हटाई दिए। जय प्राप्त गराई दिए। इलाम का
लापचा राजा की छोरी विवाह गरे। ती ग्रह
राजा हरू ले बाजे देवता को शक्ति देखे र यो
युद्ध मा मदत गर्ने रणदेबी रहे छ भनी थेबा
साम अर्थात् बाजे देवता भनी त्यो आत्मा को
पूजा गर्ने लागे।

घर देवता को कथा

(१) जस्तो जुन को ज्योती ले रात
सुहांउछ र घाम को ज्योती ले दिन सुहांउछ
तेस्तै मानिस को सृष्टी ले आकाश पताल्
सुहाएको छ। सारा सृष्टी नै सुहाएको छ।
मानिस बिना केहि पनि सुहांउदैन भनी
भगवान परमात्मा ले मानिस जाति लाई
प्यारो गरी उनीहरू लाई पालन पोषन गर्ने
र फुलाई फलाई बढाउन लाई बिबेक
दिनु भयो।

(२) तेत्तीले मात्र हुंदैन भनेर सबंब्यापी
परमात्मा ले मानिस बंश लाई रक्षा गर्नु र
बचाई राखनु को लागी आशिष दिई खावेसो
थापु माङ् नामक आत्मा लाई मानिस जाति
को घर द्वार रुड्नु हेर्नु र राम्रो रक्षा गर्नु
भनी खटाई पठाए ॥

(३) सबं ब्यापी परमात्मा को बचन सुनी
ग्रहण गरी खावेसोथापुमाङ् बुढो मानिस को
रूप लिई मानिस जाति को उत्पन्न स्थान देखि
मानिस जाति का घर घट्यारी मा बस्छन्।
उस्को कर्तब्य, मानिस जाति लाई फलिफाप
गर्नु र अस्सल तरिका ले बचाई राखनु
मात्र हो।

किरात भाषा

(४) नाम था लाम् नु याम्पी सोरिक् फेरा
आङ् ग चेन्जे लुङ्मा तेम्बे हे यो याक्थुङ् हाङ्
नु युङ्गे आङ् ग युङ्गेसिल्ले, याक्थुङ् हाङ् ले
खावेसो ग थापु माङ्गीन् नाजोम् मेत्तु, साङ्गिसिङ्
ओरु, हेक्के आङ् ग खावेसो ग थापु माङ् ले
याक्थुङ् हाङ्हा, हाङ्वा थामु फुङ्वा थामु,
नुमा तामा, थामु आङ् ग हाङ् हा मिङ् सो
योम्बा पोसु रो ॥

(५) हेम्पो नु ग, खावेसो ग, थापु माङ्
ग, खाम्बुवान् लेन् याक्थुङ् हाङ् युक्ना ओ
युङ्गेसिल्ले, हेन् लाजे ओ याक् थुङ् हाङ् ले,
योम्बा योम्बा लामीवा ले नाजोम् चोगु चेदो
चोगु ॥ हेक्के आङ् ग खावेसो ग, थापु माङ्
ले हेन् हाङ् हा ईन्, नुमा तामा पोङ्मा हाङ्वा
थामु पीरु ॥

(६) हेम्पो नु ग, खावेसो ग, थापु माङ्
ग, सेवा लुङ्मा, फोक्ताङ् लुङ्मा ता कोन्दे
आङ् लिम्बुवान लेन, निउरा देन् ओ केयुङ्-
बाहा कोन्दोङ्वा हाङ् लेन् हाङ् युक्ना ओ
युङ्गेसिल्ले याक् थुङ्हा ले योम्बा योम्बा
लामीवा ले नाजोम् मेत्तु ॥ कोरो हेन्हा मेनी-
मुल्ले खावेसो ग थापु माङ् ले धोकसा केरेक्
चो देमुल्ले याक्थुङ्सा ले मर्ची
मीवु चोगु आङ् ग खावे सो ग
थापु माङ् इन् लेच्छाम् फुङ्साम् चियाङ्
फा आङ् नाप्मा चोगु । हेन् सोफा ओ
खावेसो ग, थापु माङ् ले पान पात्तुरो ॥
मेन्नापताङ् ॥

(७) आल्लो आन्धी तोङ्मा आङ्
चामा ।, हामा आङ् चामा ॥ आमीङ् मो
हेनी लामीबा साम्माङ् चोगेम्मे ॥ सोकमा ग
इङ्गा चाने धोकसा हेनी च्येम्मे फाङ् पान
हुपनु आङ् पान खेक्मु रो ॥

नेपाली भाषा

(४) पश्चिम घाम हुब्ने दिशा पटि बाट
मानिस जाति संग आएर नेपाल कान्तीपुर का
किराती राजा हरू का दलान् मा बस्दा उनी
हरू ले उस्लाई खातीर गरी थुप गरी धुप
जलाई सत्कार गरे । त्यो घर देवता ले पनि
यी राजा हरू लाई आशिष दिई, भाग्य बढाई
उनी हरू का नाउ सुवास औधी बढाई दिए ॥

(५) ताहां देखि खावेसो थापु माङ् माभ
किरात का किराती राजा हरू का दलानमा
बस्न जांदा ताहां का राजा हरूले ठूला ठूला
सुंगुर का पाठा ले पूजा गरी उस्को खातीर
गरे उस्ले पनि वहाँ का राजा हरू लाई आशि-
वाद दिई नाउँ सुवास बढाई दिए ।

(६) ताहां बाट खावेसो थापु माङ् घर
देवता, सागर माथा किनचीनजंगा पर्वत हरू
धुम्दै पल्लो किरात को निडरादेन का किराती
कोन्दोङ्वा राजा हरू का दलान मा बस्न
जांदा, वहाँ का राजा हरूले पनि बडा बडा
सुंगुर को पाठा बली गरी उस्को खातीर गरे ।
तर त्यो घर देवता खावेसो थापु माङ् ले सुंगुर
को पाठो को मामु सबै खाएको देखेर भूत प्रेत
भनी खोसानी पोली खोसानी को धुप लगाई ताहां
बाट खेदने कोशिस गरे । तेसै बेला त्यो खावेसो
थापुमाङ् बोली निस्के । मलाई न खेद ।

(७) अब उपरान्त बाचा बांधी भन्छु ।
हामी तिमी मिली मिली खाउँ । तिमी हरूले
मेरो नाउँमा सुंगुर को पाठो चडाउनु । म
चाहिं सास् मात्र खान्छु तिमीहरू चाहिं
मामु खानु भनी बाचा गरे ।

किरात भाषा

(८) हेन तोङ् वे नु याकथुङ् लाजे ओ
लामी बा साम्माङ् चोगुवा रो ॥

(९) उन्छेन कोन थीम् होसा रो । निङ्वा
फुमा सेवा चोकमा निङ्वा फेच्छा ॥

(१०) हेक्केले चार याप्मीहाले अफने
सिक्कुम निङ्वाले नुरिक मेईत्तु आङ् तागेरा
निङ्वा फुमा रक सेवा चोकमा मेहेक्कु रो ॥

सेवा साम्लो

चामा थुङ्मा सेवा

(१) ओम् पोगु कुचा ताङ्मे माङ् ॥
आसेवा रो ॥ सोक्मा याक्मा, के जोशुबा,
चामा थुङ्मा, के पिराङ्वा, चासोक थुङ्सोक
फिन्दुङ्लो ॥ चामा थुङ्मा साङ्सोलो ॥ थक
साम पान्छाङ् साङ्सोलो ॥ योमा चामा
चोगे ओ सोक्वा मुई थासे ओ ॥ ओम् नाम
सिद्धम् आसेवा रो ॥

मुन्छो सेवा

(१) ओम् निङ्वाफुमाङ् आसेवा रो ॥ शेन्दाङ्-
लावा मेवानाम्वा चोईताङ्बा ॥ लाथुङ् लाराक्
नामथुङ् नाम्लाक् के युङ्वा माङ् ॥ लाई-
क्काकु नाम ईक्काकु केहोम्बा आङ् के साक्पा-
माङ् ॥ तुम तुम दो हेना थाङ्ङ्लो ॥ तुतुदिङ्
हेना केराङ् लो ॥ हुकशोदिङ् सेवागेन फेन्छाङ्
दिङ् केलाङ्देम तुम तुम दो हेना केराङ् लो ॥
हेना हुकशोताङ् चुप्सिङ् ओ ॥

नेपाली भाषा

(८) तेस दिन देखि पल्लो किरात मा
सुंगुर को पाठो पूजा गर्न लाग्यो ।

(९) अघि यो चलन थिएन । परमात्मा
को सेवा गर्नु बिसीए ।

(१०) तर्सथ ज्ञानी मानिस हरूले आफ्नो
ज्ञान बुद्धीले राम्रो बिचार गरेर ज्ञान को
खानी निङ्वाफुमा ईश्वरलाई मात्र सेवा
भक्ती गर्नु थाले ।

भक्ती प्रार्थना

खाने पीवने बेला को प्रार्थना

(१) ओम् अन्न पानी को मालिक नम-
स्कार छ । प्राण राख्नलाई तपाईं ले मलाई
यो खाने पीवने चिज दिएको बाट तपाईं लाई
अर्चन चढाई रहे छु । खाने पीवने चिज सबै
शुद्ध पारी दीनु होस् । जीव आत्मा सबै शुद्ध
पारी दीनु होस् । बोली बचन सबै शुद्ध पारी
दीनु होस् । ज्ञान बुद्धी शुद्ध दीनु होस् । ईष्ट
मित्र, साखा सन्तान सबै शुद्ध दिल को बनाई
दीनु होस् । खाने लाउने सधैं पुग्ने आशिष
दीनु होस् । ओम् सिद्ध नाम लाई
नमस्कार छ ।

बेलुका को प्रार्थना

(१) ओम् निङ्वाफुमा ईश्वर लाई नम-
स्कार छ । अग्नि बाट सूर्य तथा चन्द्रमा को
उज्यालो सृजना गरी चन्द्रमा को ज्योती तथा
सूर्य को रापमा बिराजमान भई चन्द्र सूर्य को
द्वार खोल्नु तथा बन्द गर्नु सक्ने सामर्थ ले
युक्त भएका सृष्टीकर्ता ईश्वर । तपाईं को
सामुन्ने तपाईं को सेवा भक्ती गर्नु आई पुगें ।
तपाईं को भक्ती गर्दै छु । तपाईं को बायाँ पटिबाट
आई तपाईंको पाव पक्की दुई हात जेरी
तपाईंको सेवा भक्ती गर्दै छु । मलाई ग्रहण
गर्नु होस् ॥

किरात भाषा

(२) युथोदिङ् खाओत् कलोप्पा शेदिदीङ्
केशेबा कथम्बा ॥ तागेरा निङ्वाफुमाङ् ॥
शेदिदीङ् केशेबा नामशेबातुईङ् कुचिल्ली
नारा आल्लो चिक्वुपे रो । खादामपे रो ॥
थकसागेन कुपु ॥ सिजो थवात ॥ मेन्छामगेन-
याप्मी इम्सिङ् लो ॥ नासिङ् लो ॥

(३) केसिङ्दिङ् पानुमाङ् ॥ थामेन्दिङ्-
मानुमाङ् ॥ सुयेन नो आसु युमे । के नावागेन्-
चोईत् ॥ केआबुगेनसानु कुसिक् ॥ नुरिक
नानुरेम्मेआङ् ॥ थो तोरोङ्दिङ् ताङ्साङ् नु ॥
केपेन्जिरो पेन्मिक्ले ओमेत्तेआङ् नामदात् दात्
नुरिक कोसेम्मे ओ ॥ ताङ्खेम्मे ओ ॥ हिङ्-
खेम्मे ओ ॥ तालेल्लेतान्छो पोक्काआङ् याङ् मो
के सेवा चोगुङ् लो । सेप्माङ् नुरिक माकूम्ताङ्
ओ ॥ के याम्पोङ् मिमिदिङ् थिन्दाङ् ओ ।
निङ्वाफुमाङ् आसेवा रो ॥ ओम नाम सिद्धम
असेवा रो ।

नेपाली भाषा

(२) सांभ मा पनि उज्यालो राख्ने ॥
उज्यालो अंधारो बनाउने, सर्व सामर्थी
निङ्वा फुमा ईश्वर ॥ दिउंसो उज्यालो दिने
चम्कीलो घामको ज्योतीले उसको सुन्दर रूप
लुकायो ॥ अंधारो भयो । अब पशु पक्षी,
किट पतङ्ग मानिस जाति सबै सुत्ने छन् आराम
गर्ने छन् ।

(३) सृजन्हार पिता, सृजन्हार माता अघि
शुरू ब्राटे आफै आप प्रकट भै आउने परमात्मा
यूमा साम् शक्ति ॥ तपाईले आफ्नो सृष्टी लाई
आफ्नै सातु बच्चा जस्तो गरौ माया गरेर
स्वर्ग बाट पवीत्र नजर ले हेरी रक्षा गर्नु
होस । बचाउनु हवस । जोगाई राखनु हवस ।
सपना मा तपाई को दर्शन देखाउनु हवस ।
बिहान उठेर फेरि तपाई को भक्ती गर्ने छु ।
तपाई को पराक्रम को महिमा प्रकट गर्नु होस ।
तपाई लाई नमस्कार छ । ओम् सिद्ध नाम लाई
नमस्कार छ ।